

Prof. dr. Sakib Softić
**POST FESTUM: PRAVNA PRIRODA RATU
U BOSNI I HERCEGOVINI**
Sarajevo, 2020.

Izdavač
Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
Univerziteta u Sarajevu
Zmaja od Bosne 8, 7100 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Za izdavača:
Prof. dr. sc. Nedžad Korajlić, dekan

Recenzenti:
Prof. dr. sc. Lada Sadiković
Akademik Džemal Najetović

DTP:
Eldin Hodžić

Štampa:
Agencija Perfecta

Tiraž:
300

CIP

POST FESTUM: PRAVNA PRIRODA RATA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sakib Softić

Sarajevo, 2020.

**OVAJ RAD POSVEĆUJEM MOJIM RODITELJIMA: OCU HALILU I
MAJCI ZINKI (NEZIRI) KOJI SU MI VJEČITA INSPIRACIJA**

Predgovor

Nakon okončanja rata i agresije na Bosnu i Hercegovinu u periodu od 1992 – 1995. godine u više navrata i različitim povodima bavio sam se pitanjem pravne prirode odnosno karakterom rata u Bosni i Hercegovini. Ovo je bilo važno zbog nastojanja napadača na Bosnu i Hercegovinu da rat predstave kao građanski i vjerski rat vođen između različitih etničkih i vjerskih skupina u Bosni i Hercegovini. I na taj način u cjelosti sebe amnestiraju od odgovornosti za agresiju i genocid.

Ovo pitanje je još uvijek važno jer nisu nestale ideologije i velikodržavni projekti koji su sponzorirali agresiju na jednu nezavisnu državu. I genocid nad njenim najbrojnim narodom. Čak šta više nosioci ove ideologije i projekata doživljavaju mirovni sporazum iz 1995. godine, kojim su objektivno nagrađeni za agresiju i genocid, samo kao međufazu do konačne realizacije svojih velikodržavnih ciljeva. Razbijanje države Bosne i Hercegovine i prisvajanje njene teritorije. Uz istovremeno uništenje njenog većinskog stanovništva.

Ovo pitanje je bilo tema moje doktorske disertacije: Pravna priroda rata u Bosni i Hercegovini, koju sam 1999. godine odbranio na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu.

Tekst disertacije prilagodio sam za objavu i rad objavio 2000. godine. Izdavač: Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca u Sarajevu.

Nakon izrade disertacije počele su se pojavljivati

presude Haškog tribunala (ICTY) koje su sadržavale stav ovog Suda o karakteru rata u Bosni i Hercegovini. Također od 2002. godine preuzeo sam dužnost agenta Bosne i Hercegovine u sporu protiv SR Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) zbog kršenja Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida. U postupku koji je vođen pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu.

Ponovo sam se vratio na ovo pitanje 2012. godine i objavio tekst na engleskom pod naslovom: Legal nature of the war u Bosni i Hercegovini. Izdavač: Lambert Academic Publishing.

Nakon toga uslijedile su konačne presude Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju najvažnijim živim akterima ovih događanja koje daju pravni pečat na karakter rata u Bosni i Hercegovini. Što opravdava ponovni povratak na ovu temu i zauzimanje konačnih stavova.

Naslov rada Post festum: Pravna priroda rata u Bosni i Hercegovini prilagodio sam vremenu i sadržaju teksta.

Sarajevo, januara 2020.

Autor

SADRŽAJ

Predgovor	7
I. UVOD	13
II. ZABRANA UPOTREBE SILE U ODNOSIMA IZMEĐU DRŽAVA	17
1. Uvod	17
2. Zabrana upotrebe sile prema Paktu Lige naroda	18
3. Zabrana rata i pokušaj definiranja agresije između dva svjetska rata	21
4. Briand-Kellogg-ov pakt	25
5. Opća zabrana rata po Povelji UN	25
6. Rad na zabrani i definicija agresije nakon usvajanja Povelje	27
7. Agresija	32
8. Oružana intervencija	35
III. SISTEM KOLEKTIVNE SIGURNOSTI	38
1. Uvod	38
2. Pravno nedopuštena primjena oružane sile	39
3. Pravno dopuštena upotreba oružane sile	40
4. Pravo samoodbrane po Povelji Ujedinjenih nacija	42
4.1. Uopšte	42
4.2. Preduvjeti za postojanje prava na samoodbranu i druga pitanja	46
4.3. Individualna samoodbrana	49
4.4. Kolektivna samoodbrana	49
4.5. Samoodbrana protiv terorizma	51
5. Mjere Savjeta sigurnosti u skladu sa poglavljem VII Povelje UN	52
5.1. Uopšte	52
5.2. Mjere koje ne uključuju upotrebu sile	52
5.3. Mjere koje uključuju korištenje sile	54
6. Uloga Generalne skupštine UN	56
7. Savjet sigurnosti, međunarodno pravo i Međunarodni sud pravde u Hagu	58
8. Humanitarne intervencije	60
9. Mirovne operacije	63
IV. PRAVNA PRIRODA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE U VRIJEME ZAPOČINJANJA I VOĐENJA RATA	69
1. Državnost Republike Bosne i Hercegovine	70
2. Okolnosti i tok međunarodnog priznanja Republike Bosne i Hercegovine	73
3. Posljedice međunarodnog priznanja Republike Bosne i Hercegovine	85
4. Da li su akti stranaka sa srpskim i hrvatskim predznakom usmjereni na dezintegraciju Republike Bosne i Hercegovine utjecali na karakter rata u Republici Bosni i Hercegovini?	86

V. HISTORIJSKE ČINJENICE VEZANE ZA RAT U BOSNI I HERCEGOVINI

1992-1995. GODINE	92
1. Uvodna razmatranja	92
2. Činjenice vezane za učešće SR Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) u ratu u Republici Bosni i Hercegovini	93
2.1. Historijske činjenice	93
2.2. Genocid kao metod	96
2.3. Okončanje agresije SR Jugoslavije na Republiku Bosnu i Hercegovinu	98
3. Činjenice vezane za učešće Republike Hrvatske u ratu u Bosni i Hercegovini	103
3.1. Historijske činjenice	103
3.2. Okončanje agresije Republike Hrvatske na Republiku Bosnu i Hercegovinu	106

VI. SISTEM KOLEKTIVNE SIGURNOSTI I AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU

1. Savjet sigurnosti UN i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu	111
1.1. Mjere Savjeta sigurnosti prije otpočinjanja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu	112
1.2. Mjere Savjeta sigurnosti nakon otpočinjanja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu	115
1.3. Rezolucija 757 od 30. maja 1992. godine – mjere Savjeta sigurnosti prema Poglavlju VII Povelje	126
1.4. Izostanak druge faze (oružane) akcije Savjeta sigurnosti	131
1.5. Kasniji akti Savjeta sigurnosti koji potvrđuju agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu	140
1.6. Tretiranje agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, kao humanitarne katastrofe	143
1.7. Zaštićena područja	146
1.7.1. Uvod	146
1.7.2. Ženevska konvencija i dopunski protokoli	147
1.7.3. Rezolucije Savjeta Sigurnosti	149
1.7.4. Zaključak	158
1.8. Pravna priroda oružane akcije UN-a u Republici Bosni i Hercegovini	159
1.9. Međunarodni krivični tribunal za bivšu SFRJ (ICTY)	163
1.9.1. Uvod	163
1.9.2. Uspostava Tribunala	164
1.9.3. Pravni osnov za utemeljenje Tribunala	166
1.9.4. Ustrojstvo i nadležnost Tribunala	167
1.9.5. Odluke Tribunala kojim se utvrđuje karakter oružanog sukoba	169
2. Regionalni sporazumi i ustanove i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu	173
2.1. Uopće	173
2.2. KESS i rasplet jugoslavenske krize	174
2.3. Evropska zajednica i rasplet jugoslavenske krize	177

2.4. Evropska zajednica i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu	181
2.5. Rad Arbitražne komisije	187
3. Generalna skupština UN i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu	190
4. Međunarodni sud pravde u Hagu i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu	193
VII. GRAĐANSKI RAT U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI KAO SREDSTVO AGRESIJE	198
VIII. PRAVNE POSLJEDICE AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU ..	201
1. Uvod	201
2. Nepriznavanje stanja stvorenog silom i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu	202
2.1. Uopće	202
2.2. Pravila o odgovornosti država za međunarodna protivpravna djela	204
2.3. Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida (Konvencija o genocidu)	208
2.4. Princip nepriznavanja stanja stvorenog agresijom i genocidom	208
3. Pravo Republike Bosne i Hercegovine na samoodbranu	210
IX. ZAKLJUČAK	215
Izvori	225



I. UVOD

Raspadom SFRJ tokom 1991- 1992. godine na njenoj teritoriji stvoreno je pet novih država - njenih sukcesora. Do raspada SFRJ došlo je u drugoj fazi ustavnih promjena, koja je nastupila nakon 1988. godine, zbog neslaganja o karakteru buduće Federacije između Slovenije i Hrvatske s jedne i Srbije s druge strane. Dok su Slovenija i Hrvatska zagovarale konfederaciju, Srbija se zalagala za stvaranje čvrste federacije.¹ Ukoliko ona ne bi bila moguća, onda bi Srbija podržala projekt krnje Jugoslavije, odnosno proširene Srbije, koja bi pored republika Srbije i Crne Gore obuhvatala još najmanje dijelove Hrvatske nastanjene pretežno srpskim življem i cijelu Bosnu i Hercegovinu ili njen najveći dio.

Raspad bivše SFRJ najavljen je već 1986. godine *Memorandumom* Srpske akademije nauka koji tadašnju SFRJ tretira kao antisrpsku tvorevinu koja je pravljen u interesu drugih, prije svih Slovenaca i Hrvata, koji su u njoj utemeljili svoju ekonomsku i političku dominaciju. Govoreći o položaju srpskog naroda u drugim republikama, on je negativno ocijenjen i to posebno u Republici Hrvatskoj, za koji se kaže da nikad nije bio teži ukoliko se izuzme period NDH.² On također zagovara ukidanje autonomnih pokrajina u sastavu Republike Srbije.

Ovaj Memorandum potakao je slijed događaja i ako to njegovi tvorci i izvršioци nastoje minimizirati, koji je doveo do raspada SFRJ. On je također

1 Vidi: Communiqué sa sastanka predsjednika jugoslavenskih republika koje se ticalo ustavne reorganizacije Jugoslavije. Brdo kod Kranja, 11 April 1991, Review of International Affairs, Vol. XLII (20. IV 1991), p. 22; U: Trifunovska, S. ed. (1994). Yugoslavia through Documents from its creation to its dissolution. Martinus Nijhoff Publishers. str. 281-285.

2 Nezavisna država Hrvatska, kvislinška tvorevina koja je egzistirala u periodu 1941-1945.

proizveo jedan eksplicitniji i politički ogoljeniji akt iz 1991. godine pod nazivom *Deklaracija o srpskom nacionalnom jedinstvu*. Autori ovog akta zastupali su tezu da jedino Srbi u bivšoj SFRJ nisu riješili nacionalno pitanje, jer su nacionalnom politikom KPJ³ bili razbijeni po republikama. Zbog toga Srbi kao “jedinstven, suveren i državotvoran narod traže takve promjene savezne države koje bi mu omogućile da spomenuta svojstva ispoljava ‘bez ograničenja i bez obzira na kojem dijelu države živi.’”⁴ Ovi stavovi su bili osnov zahtjevu za ujedinjenu Srbiju, odnosno osnov zahtjevu za veliku Srbiju, s tim što su oni stavljeni kao ultimatum drugim jugoslavenskim republikama. Ukoliko im se ne udovolji, Srbi bi se okupili u jednoj državi izvan Federacije.

Memorandumska atmosfera dovela je na čelo Srbije Slobodana Miloševića čije se “zasluge” za razbijanje SFRJ ne mogu zanemariti. On je proizvođač nacionalizam i koristeći se njim ukinuo autonomije u Vojvodini i na Kosovu a Crnu Goru je stavio u položaj koji su imale spomenute autonomije prije ukinuća. Pokušao je po istom obrascu ovladati ostalim republikama a prije svih Bosnom i Hercegovinom i Hrvatskom.

Srpska “antibirokratska revolucija” izbacila je u prvi plan radikalne vođe u Hrvatskoj i Sloveniji koji su na vlast došli tokom prvih višestranačkih izbora održanih 1990. godine i čiji je cilj bio stvaranje nezavisnih država Hrvatske i Slovenije.

Sukobi između dva radikalno suprotstavljena koncepta uzrokovali su stalne prijetnje vojnim udarom od vrhova JNA, što je ubrzalo proces osamostaljivanja Slovenije i Hrvatske. Ove dvije republike su 25. juna 1991. godine proglasile nezavisnost, a nakon što je Slovenija preuzela granične prijelaze, dolazi do ograničene intervencije JNA koja je okončana njenim povlačenjem iz Slovenije kao i tromjesečnim moratorijem na nezavisnost Slovenije i Hrvatske.

Rasprave o budućem ustavnom uređenju a zatim i sukob u Sloveniji uzrokovali su uključivanje KESS-a i Evropske zajednice u razrješnje jugoslavenske krize kao i rasprave o uređenju buduće Jugoslavije koji su rezultirali ustanovljenjem i početkom rada Konferencije o Jugoslaviji (Haške konferencije) pod predsjedavanjem lorda Karingtona.

Duboka razmimoilaženja između spomenutih koncepcija paralizirala su rad ove konferencije koja je svoj vrhunac doživjela 18. oktobra 1991. godine sa dokumentom “Okvir za sveobuhvatno rješenje.”

Jedina stvar o kojoj su se predstavnici Srbije i Hrvatske mogli saglasiti bila je potreba da se Bosna i Hercegovina podijeli. Naime, već u martu 1991. go-

3 Komunistička partija Jugoslavije.

4 Vidi Marković, M. (1997). Srpsko pitanje između mita i stvarnosti. Beograd. str. 21.

dine u Karađorđevu su se sastali predsjednici Milošević i Tuđman i dogovorili podjelu Bosne i Hercegovine.

Međutim, njihovo različito interpretiranje prava na samoopredjeljenje Srba u Hrvatskoj dovelo je krajem ljeta do otvorenog rata između različitih hrvatskih formacija s jedne i JNA, srbijanskih formacija i lokalnih, krajiških Srba s druge strane.

Odgovor na pitanje pravne prirode rata u Bosni i Hercegovini zavisi od odgovora na dva druga pitanja. Prvo se tiče prirode Bosne i Hercegovine u trenutku započinjanja i vođenja rata, s obzirom da je agresija odnos između suverernih država, a građanski rat odnos između strana u sukobu unutar jedne zemlje. Drugo pitanje se tiče karaktera napadača. Ukoliko je izvršen napad na Bosnu i Hercegovinu od neke države, onda je u pitanju agresija. Ukoliko je pak došlo do pobune etničkih skupina protiv vlade ili međusobnog sukoba etničkih skupina, onda se radi o građanskom ratu.

Održavanje međunarodnog mira i sigurnosti u nadležnosti je Ujedinjenih nacija. Upravo je smisao postojanja Organizacije ujedinjenih nacija preduzimanje mjera i aktivnosti radi održanja međunarodnog mira i sigurnosti.

Unutar sistema Ujedinjenih nacija primarnu odgovornost za održanje međunarodnog mira i sigurnosti ima Savjet sigurnosti. Savjet sigurnosti je taj organ koji je prema povelji UN-a pozvan da rukovodeći se političkim kriterijima, utvrdi karakter oružanog sukoba bilo gdje u svijetu pa i u Bosni i Hercegovini. S obzirom na dosadašnja iskustva u radu Savjeta sigurnosti, može se uočiti da je njegov rad u ovakvim situacijama bio najčešće paraliziran zbog zahtijevane jednoglasnosti stalnih članica. Stoga je ovdje važno utvrditi način njegovog upravljanja krizom koja je nastupila zbog narušenog međunarodnog mira i sigurnosti.

Savjet sigurnosti se može u ostvarivanju svoje primarne odgovornosti za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti koristiti regionalnim sporazumima i ustanovama te osnivati različite pomoćne organe. U slučaju rata u Bosni i Hercegovini Savjet je potvrdio i verificirao aktivnosti koje su preduzete unutar KESS-a i Evropske zajednice na mirnom rješavanju ovog spora. U toku trajanja mirovne konferencije o bivšoj Jugoslaviji Evropska zajednica odnosno kasnije "Kontakt grupa" ostali su dominantan faktor koji je odlučivao o svim aspektima raspleta ove krize.

Za pitanje karaktera rata u Bosni i Hercegovini značajne su odluke Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju koji je Savjet sigurnosti UN osnovao kao svoj pomoćni organ.

Generalna skupština je također bila nadležna da raspravlja o svim pitanjima vezanim za rat u Bosni i Hercegovini.

Međunarodni sud pravde u Hagu se također bavio mada uzgredno karakterom rata u Bosni i Hercegovini po tužbi Bosne i Hercegovine protiv SR Jugoslavije zbog kršenja Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida.

Način okončanja sukoba – zaključenjem Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini također, govori o karakteru rata u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina je kao suverena i nezavisna država i kao članica Ujedinjenih nacija imala pravo na individualnu i kolektivnu samoodbranu. Stoga je važno utvrditi da li je i u kojoj mjeri koristila ovo temeljno pravo država.

Međunarodno pravo zabranjuje priznavanje stanja stvorenog ozbiljnim kršenjem peremptornih normi općeg međunarodnog prava. Stoga je važno utvrditi u kojoj mjeri je poštovan ovaj princip u konkretnom slučaju.



II. ZABRANA UPOTREBE SILE U ODNOSIMA IZMEĐU DRŽAVA

1. Uvod

Sve do početka Prvog svjetskog rata, vođenje rata smatralo se kao subjektivno pravo država koje proizlazi iz državnog suvereniteta. Pravo države je bilo da započne rat prema vlastitom nahođenju kad god je neki njen interes bio ugrožen. Ta potpuna sloboda započinjanja rata, ipak je bila ograničena zahtjevom da rat treba biti objavljen iz razloga koji se smatraju pravednim.

I u tom pogledu mišljenja pravnih pisaca bila su podijeljena. Tako neki smatraju da: “država može pribjeći ratu iz dobrog razloga, hrđavog razloga ili bez ikakvog razloga.”⁵ Nisu postojali ugovori između država koji bi imali opći karakter a koji bi se bavili zabranom rata. Postojali su samo bilateralni ugovori među državama koji su zabranjivali rat među dvjema državama ugovornicama prije nego što se pokuša spor riješiti mirnim putem. Zabrana se odnosila na ugovoreni period. Nije bilo nikakvih garancija da će se jedan takav ugovor izvršiti niti je postojala sankcija za njegove prekršaje. “Za ilustraciju možemo uzeti ugovor zaključen između Hondurasa i Nikaragve 1878. godine, u kojem dvije države ugovaraju da: ‘ni u kom slučaju neće biti rata’ između njih i u slučaju spora okrenut će se arbitraži prijateljske države.”⁶

Kako nisu postojali mehanizmi koji bi države prisilili na poštivanje ovakvih ugovora koji su države obavezivali na uzdržavanje od rata i na mirno

5 Dinstein,Y. (2005). War Aggression and Self-Defence, (4rth ed.). Cembridge: University Press, str. 75.

6 Honduras - Nicaragua, Tegucigalpa Treaty of Friendship, Commerce and Extradiction, 1878, 152. S. T. S. 415, 416, (articl 2) cit. prema Dinstein,Y. (1994). War Aggression and Self-Defence, (2nd ed.). Cembridge: University Press, str. 75. nota 71.

rješavanje sporova, ovakve obaveze su se svodile na moralne obaveze. “U tom pogledu čak i u ugovoru o permanentnoj arbitraži, zaključenom između Ujedinjenog kraljevstva i Francuske, u ugovoru koji se smatrao tada idealnim tipom rješavanja međunarodnih sporova, bilo je predviđeno da nijedna od stranaka nije dužna na osnovu prethodno ugovorene arbitražne klauzule da primi arbitražu u sporovima za koje tužena država nađe da su od životnog interesa po njen opstanak ili da predstavljaju pitanja nacionalne časti.”⁷

Obje haške konvencije za mirno rješavanje međunarodnih sporova (Haške konvencije iz 1889. i 1907.)⁸ u članu 2. propisuju da: “za mirno rješenje međunarodnih problema, ugovorne strane se slažu da u slučaju ozbiljnih sporova, prije upotrebe armije, trebaju pribjeći (ukoliko to okolnosti dopuštaju) dobrim uslugama ili posredovanju prijateljskih država.” Ove Konvencije ipak ostavljaju diskreciono pravo državama da same odluče da li će u situaciji izbijanja problema pribjeći upotrebi sile ili posredovanju prijateljskih država.

Također, Druga haška konvencija iz 1907. ograničava upotrebu sile radi naplate dugova, ali ograničenja su dosta uska i odnose se samo na situaciju u kojoj država dužnik pristaje na arbitražu i poštuje arbitražnu odluku. Ukoliko država dužnik ne pristaje na arbitražu ili ne poštuje arbitražne odluke, rat je još bio moguć. Također, države potpisnice Treće haške konvencije bile su ograničene s obzirom na način započinjanja neprijateljstva.

Postojala su također ograničenja u načinu vođenja rata i ona su se odnosila na osobe, stvari, vrste upotrijebljenog oružja i način vođenja rata. Međutim, ova vrsta ograničenja ne ulazi u kontekst pitanja dopuštenosti upotrebe sile u međunarodnim odnosima i ne nalazi mjesto u ovom poglavlju.

2. Zabrana upotrebe sile prema Paktu Lige naroda

Stradanja uzrokovana Prvim svjetskim ratom dovela su do prekretnice u razumijevanju prava država da započnu rat prema svom nahođenju kad god im je to nalagao državni interes. Ugovori o miru zaključeni po njegovom okončanju između država pobjednica i poraženih, sadržavali su odredbe o krivcima za njegovo izazivanje. To je bio prvi značajniji pokušaj kažnjavanja država i pojedinaca za uzrokovanje rata koji je bio po svojoj prirodi napadački.

Po okončanju Prvog svjetskog rata stvorena je *Liga naroda*, preteča Ujedinjenih nacija, čiji je Pakt, koji je u suštini višestrani međunarodni ugovor,

7 Bartoš, M. (1955). Savremeni međunarodni problemi. Sarajevo. str. 152

8 Convention for The Pacific Settlement of International Disputes, 1907., Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/pacific.asp, 6.12. 2010.

bio sastavni dio mirovnog ugovora zaključenog između glavnih savezničkih i ujedinjenih sila s jedne, i pobijeđenih članova ranijih centralnih sila s druge strane.

Pakt Lige naroda⁹ sadržavao je odredbe čiji je bio cilj sprječavanje vođenja napadačkog rata u budućnosti. Pakt je sadržavao izvjesna ograničenja koja su se ticala zabrane vođenja napadačkog rata s obzirom da je on kao višestrani međunarodni ugovor djelovao samo među svojim članovima. Shodno tome, države koje nisu bile članice Lige naroda, mogle su, među sobom neograničeno voditi ratove. Ovakav zaključak postoji neovisno o članu 16. Pakta, s obzirom da ugovori vezuju samo države potpisnice. Prema tome, ograničenja sadržana u Paktu su relativna. Samim tim je potvrđeno staro pravilo klasičnog međunarodnog prava da postoji pravo država na vođenje rata. Teorijski je dano objašnjenje da je pravo na rat sastavni dio državnih atributa, ali da su se države koje su članice Lige naroda same obavezale da neće vršiti to svoje pravo mimo uvjeta iz Pakta.

Pakt sadrži izričitu zabranu agresije sadržanu u članu 10. koji glasi:

“Članovi lige se obavezuju, da će poštivati i uzdržati se protiv svakog spoljnog napada na cjelinu teritorija i postojeću političku nezavisnost svih članova lige. U slučaju napada, prijetnje ili opasnosti od napada, Savjet će se pobrinuti za sredstva putem kojih će se obezbjediti izvršenje ove obaveze.”

Vrijednost ovako potpune zabrane vođenja napadačkog rata devalvirana je u daljem tekstu Pakta prilikom razrade spomenute zabrane. Složena procedura mirenja koja je preferirala jednoglasnost u donošenju odluka, bila je predodređena za loš učinak.

Član 11. naglašava da svaki rat ili prijetnja ratom, bilo da neposredno pogađa jednog od članova Lige ili ne, interesuje čitavu Ligu i da ona treba preduzeti odgovarajuće mjere za uspješno održavanje mira među narodima. U takvom slučaju generalni sekretar odmah saziva Savjet na zahtjev svakog člana Lige.

Pored ovog, svaki član Lige imao je pravo da prijateljski upozori Skupštinu ili Savjet na svaku okolnost koja prijeti da ugrozi mir ili sporazum među narodima od koga zavisi mir. Ovaj član izražava ravnopravnost država, članica Lige naroda u odgovornosti za održavanje mira i sigurnosti. “Ovaj član za sprječavanje sukoba postavljen je dobro i ima značenje ranijeg postojanja instituta posredovanja, s tim da je posredovanje podignuto na viši stepen kolektivnog posredovanja od strane Savjeta Lige naroda.”¹⁰

9 The Covenant of The League of Nations (Including Amendments adopted to December, 1924) Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp, 6.12.2010.

10 Kostić, S. (1966). Međunarodni odnosi i međunarodno pravo. Zagreb, str. 35.

Član 12. propisuje načine rješavanja sporova među članicama, navodeći da ukoliko se među njima pojavi spor koji bi mogao dovesti do prekida odnosa, države će ga podvrgnuti arbitraži, Stalnom sudu međunarodne pravde ili Savjetu Lige. Ovi ograničeni su obavezni donijeti odluku u razumnom roku a članice su bile obavezne suzdržati se od pribjegavanja ratu prije isteka šest mjeseci od donošenja ovih odluka.

Član 13. obavezuje članice da sporove pogodne za arbitražu ili sudski postupak podnesu na arbitražno, odnosno sudsko rješavanje.

Izvještaj Savjeta prihvaćen jednoglasno, obavezivao je članove Lige da neće pribjeći ratu niti protiv jedne stranke koja se drži preporuka sadržanih u izvještaju. Ali stav 7. člana 15. daje pravo članovima Lige da preduzmu one mjere koje smatraju neophodnim, uključujući rat sljedećim riječima:

“U slučaju, da Savjet ne postigne uspjeh, da njegov izvještaj prihvate svi njegovi članovi izuzev predstavnika stranaka u sporu, članovi Lige pridržavaju sebi pravo da postupе kako smatraju za potrebno radi očuvanja prava i pravednosti.”

Prema tome Pakt Lige naroda ostavljao je državama pravo da otpočnu rat nakon što bi iscrpile određeni postupak i rokove za mirno rješavanja sporova. Iz ovog proizlazi da “društvo naroda nije poznavalo potpunu i bez uslovnu pravnu zabranu vođenja ratova nego ograničenja i eventualne sankcije kolektivne prirode protiv država koje pribegnu ratu.”¹¹ Član 16. Pakta propisuje sljedeće:

“Ako član Lige protivno preuzetim obavezama u članu 12, 13, ili 15. pribjegne ratu, smatra se ipso facto, da je izvršio ratni akt protiv svih ostalih članova Lige. Ovi se obavezuju, da odmah prekinu s njim sve trgovinske i financijske veze, da zabrane sve odnose između svojih državljana i državljana države koja je prekinula pakt...”

U tom slučaju Savjet ima dužnost, da preporuči drugim zainteresiranim vladama koje će vojne, pomorske ili zrakoplovne snage svaka od njih staviti na raspolaganje oružanim snagama određenim da uspostave poštivanje obaveza Lige.”

A u slučaju spora između člana Lige i države koja nije član Lige (član 17.) ili između država koje nisu članovi Lige, država ili države koje nisu članovi Lige imaju se pozvati da prihvate obaveze članova Lige u cilju uređenja spora, a pod uvjetima koje Savjet smatra pravednim. Od časa odašiljanja poziva Savjet otvara istragu o okolnostima spora i predlaže mjere koje smatra najboljim i najuspješnijim u tom posebnom slučaju.

11 Bartoš, M. (1995). Savremeni međunarodni problemi. Sarajevo. str. 154.

3. Zabrana rata i pokušaj definiranja agresije između dva svjetska rata

U toku rada Lige naroda prisutna su nastojanja da se definira agresivni rat kao i da se zabrani. Sam Pakt Lige naroda nije zabranjivao rat, nego ga je vezao za ispunjenje propisane procedure i rokova pa je iz toga proizlazila i dioba ratova na zakonite i nezakonite.

Ratovi država koje su ispunile propisanu proceduru i rokove smatrali su se zakonitim bez obzira na stvarne uzroke odnosno sadržinu spora. Tako je i moguća situacija da rat koji bi sa aspekta klasičnog međunarodnog prava bio oglašen kao nepravedan u konstelaciji odnosa uzrokovanih Paktom, dobije značenje zakonitog rata i obrnuto, da pravedna kauza ne može konvertovati rat u zakoniti ako je vođen protivno odredbama Pakta. Stoga su prisutne tendencije već od samog osnutka i početka rada Lige naroda da se definira i zabrani napadački rat. U tom kontekstu treba promatrati i Nacrt ugovora o uzajamnoj pomoći kao i Ženevski protokol za mirno rješavanje međunarodnih problema.

Nacrt ugovora o uzajamnoj pomoći iz 1923. godine koji je podnesen na usvajanje Ligi naroda ali nije usvojen u članu 1. navodi:

“Visoke ugovorne strane svečano proglašavaju da je agresivni rat međunarodni zločin i svaka pojedinačno se obavezuje da nijedna od njih neće biti kriva za njegovo činj enje. Rat neće biti smatran agresivnim ako je počinjen od države koja je strana u sporu i prihvatila je jednoglasnu preporuku Savjeta, odluku stalnog suda međunarodne pravde ili arbitražnu odluku protiv visoke strane ugovornice koja ih nije prihvatila, pod uvjetom da prva država ne namjerava da povrijedi političku nezavisnost ili teritorijalni integritet visoke strane ugovornice.”¹²

Ova odredba je u potpunoj saglasnosti sa članom 15. Pakta Lige naroda, ali je dosta eksplicitnija tako da ne ostavlja dvojbe po pitanju razgraničenja zakonitog od nezakonitog rata.

Ženevski protokol o mirnom rješavanju međunarodnih problema čiji je nacrt prihvaćen 2. oktobra 1924. godine, imao je isti predmet kao i prethodni Nacrt ugovora o uzajamnoj pomoći i sadrži odredbe o uzajamnim garancijama država potpisnica da će pribjeći mirnom rješavanju sporova kombinovano sa mjerama sigurnosti. Već i sama preambula ovog ugovora ukazuje na motive njegovog zaključivanja:

“Priznajući solidarnost članova međunarodne zajednice, tvrdeći da agresivni rat predstavlja povredu ove solidarnosti i međunarodni zločin, nastojeći da osiguraju potpunu primjenu sistema propisanog u Paktu Lige naroda za mirno

12 Brownlie, I. (1981). *International Law and the Use of Force by States*. Oxford: University Press. str. 68.

*rješavanje sporova između država i osiguravajući represiju prema međunarodnom zločinu.*¹³

U članu 2. države potpisnice: “slažu se da ni u kom slučaju neće pribjeći ratu jedna s drugom ili protiv druge države, ako se pojave okolnosti, prihvataju sve obaveze izložene u daljem tekstu izuzev u slučaju opiranja aktu agresije ili kad postupaju u saglasnosti sa odlukama Savjeta ili Skupštine Lige naroda u skladu sa odredbama Pakta ili ovog Protokola.”¹⁴

“Član 8. sadrži obavezu država potpisnica da se uzdrže od bilo kojih akata koji mogu predstavljati prijetnju agresije protiv druge države..., dok član 10. propisuje formalne kriterije za utvrđivanje agresora: ‘svaka država koja pribjegne ratu ili povredama obaveza sadržanim u Paktu ili u ovom Protokolu je agresor.’”¹⁵

Protokol ne predviđa automatsku pomoć državama u slučaju agresije, ali odredbe o uzajamnoj pomoći država u slučaju napadačkog rata mnogo su određenije nego one sadržane u Paktu. I ako usvojen ovaj Protokol nije nikad stupio na pravnu snagu s obzirom da nije skupljen dovoljan broj instrumenata o ratifikaciji.

*Lokaranski sporazumi iz 1925. godine*¹⁶, predstavljaju napredak u odnosu na dotadašnje sporazume čija je zajednička odlika da nikada nisu stupili na pravnu snagu. Ovi sporazumi se oslanjaju na član 16. Pakta Lige naroda koji je propisivao kolektivne sankcije protiv prekršioca Pakta.

Ovi sporazumi pozitivno su uticali na unapređenje metoda i postupaka u mirnom rješavanju sporazuma, naročito na arbitražu i koncilijaciju.

Završni akt konferencije sadržavao je ugovore o arbitraži zaključene pojedinačno između Njemačke i sljedećih država pojedinačno: Belgije, Francuske, Poljske i Čehoslovačke, kao i između Francuske i Poljske, i Francuske i Čehoslovačke.¹⁷

Međutim, ključni akt konferencije bio je *Garantni ugovor* između Njemačke, Belgije, Francuske, Velike Britanije i Italije. Član 2. ovog sporazuma glasi:

13 Brownlie, I. Ibid., str. 69.

14 Brownlie, I. Ibid., str. 69. i 70.

15 Brownlie, I. Ibid., str. 70.

16 Treaty of Mutual Guarantee between Germany, Belgium, France, Great Britain and Italy; October 16, 1925 (The Locarno Pact) Dostupno na: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/locarno_001.asp. 6.12.2010.

17 Vidi Kositć, S. Ibid., str. 80 - 82.

“Njemačka i Belgija i također Njemačka i Francuska uzajamno se obavezuju da neće ni u kom slučaju napadati ili izvršiti invaziju jedna druge ili pribjeći ratu jedna protiv druge.

Ova odredba neće se primijeniti u slučaju :

1. *ostvarenja prava legitimne odbrane, tj., otpora protiv kršenja obaveza sadržanih u prethodnom paragrafu ili flagrantne povrede čl. 42. i 43. Versajskog sporazuma, ako takva povreda predstavlja neisprovocirani akt agresije i iz razloga kada je neophodna hitna akcija oružanih snaga Skupštine u demilitarizovanim zonama;*
2. *akcijama saglasnim članu 16. Pakta;*
3. *akcijama koje su rezultat odluke donesene od Skupštine ili Savjeta*

Vijeća naroda ili saglasno stavu 7. člana 15. Pakta..., pod uvjetom da je akcija u ovom posljednjem slučaju upravljena protiv države koja je prva izvršila napad.”¹⁸

“U završnom aktu Lokaranske konferencije ukazano je da je cilj Lokaranskog sporazuma ‘Nalaženje zajedničkim naporima sredstava za zaštitu svojih naroda od nemani rata i briga za mirno rešavanje sukoba svake vrste koji bi mogli nastati između nekih od potpisnika.”¹⁹

Posebno i značajno mjesto u pravnoj literaturi predstavlja pokušaj definiranja agresije u aktu koji je nosio radni naslov “Nacrt konvencije o definiranju napadača”, koji je predložila delegacija SSSR-a sa Litvinovim na čelu 1933. godine u Ženevi.

Prema ovom prijedlogu agresija se sastoji u sljedećem:

1. *“Agresorom u međunarodnom sukobu bit će smatrana država koja prva preduzme jedan od sljedećih akata:*
 - a) *objava rata protiv druge države;*
 - b) *zauzimanje teritorije druge države vlastitim oružanim snagama bez objave rata;*
 - c) *bombardovanje teritorije druge države vlastitim oružanim snagama, kopnenim, pomorskim ili zrakoplovnim, ili namjeran napad na pomorske ili zrakoplovne snage druge države;*
 - d) *iskrcavanje ili uvođenje unutar granica druge države kopnenih, pomorskih ili zrakoplovnih snaga bez dozvole vlade takve države...;*
 - e) *ustanovljenje pomorske blokade obala ili luka države.*
2. *Ne razmatrajući bilo koju političku, stratešku ili ekonomsku prirodu uključujući želju za eksploataciju prirodnih dobara ili dobivanje bilo koje*

¹⁸ Brownlie, I. Ibid., str. 71.

¹⁹ Kostić, S. Ibid., str. 81.

vrste prednosti ili privilegije na teritoriji druge države, preporuke za kapitalne investicije ili drugi specijalni interes u datoj državi ili pod izgovorom odsustva izvjesnih atributa državne organizacije u slučaju date države, ne prihvataju se kao opravdanje za agresiju kako je definisana u klauzuli 1.

Posebno opravdanje za napad ne može biti bazirano na:

A) Unutrašnjoj situaciji u datoj državi kao naprimjer:

- a) Politička, ekonomska ili kulturna zaostalost date države;*
- b) Pod izgovorom loše uprave;*
- c) Moguća opasnost po život ili imovinu stranih državljana;*
- d) Revolucionarni ili kontrarevolucionarni pokreti, građanski rat, neredi ili štrajkovi;*
- e) Uspostava ili održavanje u bilo kojoj državi bilo kojeg političkog, ekonomskog ili socijalnog poretka.”²⁰*

“Međutim, na jednom užem planu 3. ili 4. jula 1933. godine u Londonu su potpisane dvije konvencije o nenapadanju u kojima je data definicija napadača. Jedna od konvencija je potpisana između SSSR-a, Estonije, Letonije, Poljske, Rumunije, Avganistana, Persije, Turske, a druga između SSSR-a i male antante (Rumunija, Jugoslavija i Čehoslovačka) i Turske.”²¹

“Prema *Londonskim konvencijama* smatra se napadačem onaj koji je prvi izveo jedno od sljedećih djela:

1. Objavu rata;
2. Upad oružanim snagama na područje druge države, makar i bez objave rata;
3. Navalu kopnenim, pomorskim ili zračnim snagama na područje, brodove ili zrakoplove druge države bez objave rata;
4. Pomorsku blokadu obale i luka druge države;
5. Davanje potpore oružanim bandama koje su obrazovane na vlastitom području države i upadaju u područje druge države, ili odbijanje da se na vlastitom području poduzmu sve mjere kojima se raspolaže da se te bande liše svake potpore ili zaštite.

Konvencije su još određivale da nikakav razlog političke, gospodarske ili druge prirode ne može služiti kao isprika ili opravdanje zabranjenog djela.”²²

20 Stone, J. (1958). *Aggression and World Order*. London. str. 34. i 35.

21 Perazić, G. Đ. (1966). *Međunarodno ratno pravo*. Beograd. str. 78

22 Andrašić, Y. (1984). *Međunarodno pravo*. Zagreb: Školska knjiga, str. 551; J. Brownlie, *ibid.*, str. 360.

Sva nastojanja za ugovornu zabranu rata, definiranja agresije i nametanje sankcija državama agresorima nisu dovela do pozitivnog rezultata, s obzirom da su događaji koji su uslijedili izrodili do tada najkrvaviji II svjetski rat.

4. Briand-Kellogg-ov pakt²³

Pošto su se Lokaranski sporazumi odnosili samo na države potpisnice a mir i sigurnost su opća dobra, pojavila se potreba da se sačini jedan sporazum koji bi imao opći karakter. Pitanje kolektivne sigurnosti nužno je zahtijevalo da se istovremeno definira agresija i pitanje nametanja sankcija državi agresoru. Pod pritiskom javnosti dolazi do Francusko-američkog prijedloga nazvanog *Briand-Kelloggov pakt*, koji je potpisan u Parizu 1928. godine²⁴. Ovaj pakt imao je samo dva operativna člana koji glase:

“Član 1: Visoke strane ugovornice izjavljuju svečano u ime svojih naroda da osuđuju pribegavanje ratu radi rješenja međunarodnih sporova, i da ga se odriču kao oruđa nacionalne politike u svojim međunarodnim odnosima.

Član 2: Visoke strane ugovornice priznaju da će raspravljanje i rešenje svojih sporova ili sukoba koji se mogu među njima pojaviti uvek vršiti jedino mirnim putem, ma kakve prirode ili porijekla ti sporovi bili.”

Ovaj višestrani ugovor, istina stavlja rat izvan zakona, ali istovremeno ne definira agresiju niti propisuje sankcije za države agresore. Također, on ni na koji način ne ograničava pravo država da se brane

5. Opća zabrana rata po Povelji UN²⁵

Opća zabrane rata temelji se na odredbi člana 2. stav 4. Povelje UN: “Svi članovi će se u svojim međunarodnim odnosima uzdržavati od prijetnje silom ili od upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti ma koje države, ili koja bi na ma koji drugi način bila u suprotnosti sa ciljevima Ujedinjenih nacija.”

Ciljevi Ujedinjenih nacija ustanovljeni članom 1. Povelje su očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti i u tu svrhu poduzimanje pogodnih kolektivnih

23 Kellogg-Briand Pact 1928. Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library 127 Wall Street, New Haven, CT 06511. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp, 6.12.2010.

24 Potpisnice su bile SAD, Australija, Kanada, Čehoslovačka, Njemačka, Velika Britanija, Indija, Irska, Italija, Novi Zeland, Južnoafrička Unija, Poljska, Belgija, Francuska, Japan. Naknadno pristupile 31. država.

25 Povelja UN usvojena 26. Juna 1945. godine, a stupila na snagu 24. oktobra 1945. godine, Sl. List DFJ, 69/45.

mjera radi sprječavanja i otklanjanja svega što ugrožava mir i radi suzbijanja napada i drugih narušavanja mira. Također, ciljevi Ujedinjenih nacija su da među nacijama razvijaju prijateljske odnose, zasnovane na poštivanju načela ravnopravnosti i samoopredjeljenja naroda, kao i da preduzmu ostale pogod- ne mjere u cilju učvršćivanja mira u svijetu.

Ove odredbe koje zabranjuju prijetnju silom ili upotrebu sile u međuna- rodnom odnosima se sada poštuju kao principi običajnog međunarodnog pra- va i obavezuju sve države u svjetskoj zajednici.

Zaštitni objekt člana 2. (4) jeste suverenitet, teritorijalni integritet i poli- tička nezavisnost ma koje države. Zabrana se ne odnosi samo na države čla- nice Ujedinjenih nacija nego i na države koje nisu članice Ujedinjenih nacija odnosno na države koje to još nisu postale. Način na koji su države dužne rješavati svoje sporove propisan je u članu 2. (3) koji glasi:

“Svi članovi će rješavati svoje međunarodne sporove mirnim putem na takav način da međunarodni mir i sigurnost, kao ni pravda ne budu ugroženi.”

Prema tome potpuna i pravilna interpretacija člana 2. (4) bila bi da je upo- treba oružane sile zabranjena osim u slučajevima kada je upotreba oružane sile izričito dopuštena prema Povelji. Ova zabrana upotrebe sile prihvaćena je kao međunarodno običajno pravo i čak kao *ius cogens* norma kako je to po- tvrđeno u presudi Međunarodnog suda u Hagu u predmetu *Nikaragva* protiv SAD.²⁶

Član 2. stav 6. Povelje obavezuje UN da osiguraju da čak i države koje nisu članice Ujedinjenih nacija postupaju u skladu sa ovim ustanovljenim princi- pima ukoliko je to neophodno za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti.

Zabrana upotrebe sile usmjerena je prema svim državama a zaštitni obje- kat zabrane je teritorijalni integritet ili politička nezavisnost bilo koje države. *Deklaracija o nedopustivosti intervencije u unutrašnje poslove država* iz 1965. naglašava²⁷:

“Nijedna država nema prava da interveniše, direktno ili indirektno iz bilo kojeg razloga u unutrašnje ili spoljne poslove bilo koje druge drža- ve. Dosljedno, osuđuje se oružana intervencija i svi drugi oblici miješanja ili pokušaj prijetnje protiv državnog personaliteta ili protiv njene politič- ke, ekonomske i kulturne osobenosti.” Ovi stavovi potvrđeni su novom

26 Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement, ICT Reports 1986, p 14, para 190.

27 General Assembly Resolution 2131 (XX), Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty, od 21. decembra 1965. godine.

*Deklaracijom o nedopustivosti intervencije i miješanja u unutarnje poslove država, iz 1981. godine.*²⁸

Zabrana upotrebe sile odnosi se i na slučaj kada jedna država odbija da izvrši odluku Međunarodnog suda u Hagu ili Arbitražnog suda. U takvom slučaju država koja zahtijeva izvršenje odluke ne smije pribjeći upotrebi sile, nego je njena dužnost da se obrati Savjetu sigurnosti UN-a u skladu sa članom 94. (2) koji glasi:

“Ako ma koja strana u sporu ne ispuni obaveze koje na njoj leže, prema presudi izrečenoj od strane Suda, druga strana može da se obrati Savjetu sigurnosti, koji će ako to smatra potrebnim, dati preporuke, ili odlučiti o mjerama kojima će se pribjeći da bi se presuda izvršila.”

Na kraju možemo zaključiti da su Ujedinjene nacije ostale na ideji zabrane rata sadržanoj u Paktu Lige naroda i kasnijim međunarodnim dokumentima razvijajući i razrađujući ove ideje u skladu sa razvojem pravne misli i međunarodne prakse. Povelja UN-a je otklonila nedostatke Pakta ranije Lige naroda, naročito one, koji se odnose na primjenu kolektivnih mjera protiv države agresora. Naročita vrijednost Povelje se ogleda u shvatanju da su međunarodni mir i sigurnost univerzalne i nedjeljive vrijednosti, čije dobrobiti trebaju uživati kako države članice tako i države nečlanice Ujedinjenih nacija.

6. Rad na zabrani i definicija agresije nakon usvajanja Povelje

Još u vrijeme donošenja Povelje UN-a postojala su različita shvatanja o pitanju nužnosti definicija agresije odnosno čvrstih kriterija na osnovu kojih bi se mogla utvrditi nezakonitost prijetnje odnosno upotrebe sile. U tom smislu ne treba ispustiti iz vida prijedloge Bolivije i Filipina koji se tiču definicije agresije,²⁹ odnosno da se definicija agresije unese kao amandman na prijed-

28 General Assembly Resolution 36/103, Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States, od 9. decembra 1981. godine.

29 Definicija sadržana u Bolivijskom prijedlogu koji se odnosi na prijedlog iz Dumbarton Oaksa, podnesen Trećem odboru Treće komisije konferencije u San Francisku:

“A. Država će biti označena kao agresor ako je počinila bilo koji od sljedećih akata na štetu druge države:

Invaziju oružanim snagama na teritoriju druge države,

Objavu rata,

Napad kopnenim, pomorskim ili zračnim snagama na teritoriju druge države, njene pomorske ili vazdušne snage sa ili bez objave rata,

podršku oružanim grupama za ciljeve invazije,

Miješanje u unutrašnje ili spoljašnje poslove druge države,

Odbijanje da se iznese predmet koji je uzrokovao spor na propisani postupak mirnog rješenja, i

Odbijanje da se udovolji zakonitoj presudi Međunarodnog suda” .

log Povelje iz *Dumbarton Oaksa*. Ali, većina u San Francisku nije bila spremna prihvatiti bilo kakvu definiciju agresije iz najmanje dva razloga. Prvi se tiče mogućnosti da se agresija uopće definira, a drugi ciljeva odnosno potreba Povelje. Prevladalo je stanovište da se to pitanje odloži do nekog pogodnijeg momenta.

Nakon potpisivanja Povelje, dolazi do zaključenja *Interameričkog ugovora o recipročnoj pomoći*³⁰ potpisanog 2. septembra 1947. godine koji u članu 1. propisuje:

“Visoke države ugovornice formalno osuđuju rat i obavezuju se da u njihovim međunarodnim odnosima neće pribjeći prijetnji ili upotrebi sile na bilo koji način koji je nespojiv sa odredbama Povelje UN-a i ovog Ugovora.”³¹

“*Povelja organizacije američkih država iz 1948. godine*³² poznata kao *Povelja iz Bogote*, u članu 5. sadrži ove odredbe:

Američke države potvrđuju sljedeće principe:

Američke države osuđuju agresivni rat: pobjeda ne daje prava.

Član 15: Nijedna država niti grupa država nema pravo da interveniše, direktno ili indirektno, iz bilo kojeg razloga, u unutrašnje ili spoljašnje poslove drugih država. Prethodni princip zabranjuje ne samo oružanu silu nego bilo koji oblik miješanja ili pokušaj prijetnje personalitetu države ili protiv njenih političkih ekonomskih i kulturnih temelja.”³³

Rasprave o mogućnosti i svrsishodnosti definicija agresije nastavljene su počev od 1950. godine pa nadalje. Rat u Koreji ukazao je na nemogućnost da Savjet sigurnosti donosi odluke u skladu sa članom 39. Povelje ukoliko su

Definicija sadržana u predloženom amandmanu na prijedlog iz Dumbarton Oaksa koji je podnesen od Filipinske delegacije Trećem odboru treće komisije konferencije glasi:

“Svaka nacija treba biti smatrana kao prijetnja miru ili kao agresor ako bi bila prva strana koja počinje jedan od sljedećih akata: 1) Objavi rat protiv druge nacije, 2) Prodre ili napadne sa ili bez objave rata teritoriju, civilne brodove ili civilnu avijaciju druge države, 3) Podvrgne drugu naciju kopnenoj, pomorskoj ili vazdušnoj blokadi, i 4) Miješanje u unutrašnje poslove druge nacije, podrška u oružju, municiji, novcu ili drugom obliku, bandi, zavjerenicima ili grupama, ili ustanovljenje agenata radi propagande ili subverzije institucija druge države.” Stone, Y. Ibid., str. 205.

30 The Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance (commonly known as the Rio Treaty, the Rio Pact, or by the Spanish-language acronym TIAR from Tratado Interamericano de Asistencia Recíproca) was an agreement signed on 1947 in Rio de Janeiro among many countries of the Americas.

31 Brownlie, I. Ibid., str. 117.

32 Organizacija američkih država je međunarodna organizacija 35 američkih država, sa sjedištem u Vašingtonu, SAD. Osnovana je 1948. godine, potpisivanjem Povelje Organizacije američkih država, a koja je stupila na snagu 1951. godine.

33 Brownlie, I. Ibid., str. 117.

interesi stalnih članova Savjeta sigurnosti suprotstavljeni. Članovi Savjeta sigurnosti su se zauzimali svaki za svoju stranu u sukobu, što je onemogućilo donošenje jednoglasne odluke u skladu sa članom 27. (3).

Kako su se u tom trenutku univerzalne vrijednosti, međunarodni mir i sigurnost, nalazile na najnižoj tački, izglasana je Rezolucija *Ujedinjeni za mir*³⁴ kojom su Generalnoj skupštini data ovlaštenja koja su do tada spadala u isključivu nadležnost Savjeta sigurnosti.

Srednje i male zemlje, nastojale su rukovodeći se svojim vlastitim razlozima da se što prije definira agresija, pošto su se osjetile ugrožene činjenicom da se stalne članice Savjeta sigurnosti prilikom odlučivanja da li postoji ugrožavanje mira, povreda mira ili agresija, rukovode prije svega svojim vlastitim interesima i potrebama.

S druge strane, velike države, članice Savjeta sigurnosti protivile su se donošenju jedne takve definicije, navodeći kao razlog da je agresiju teško definirati zbog toga što bi države potencijalni agresori uvijek pronalazile nove načine za svoju aktivnost van slučajeva predviđenih definicijom. Prema njihovom stavu definiranje agresije bi više pogodovalo potencijalnim državama agresorima. Uz to iznošeni su stavovi da Povelja UN-a ne govori samo o agresiji nego i o drugim oblicima ugrožavanja mira i narušavanja mira. "Prigovara se da Povelja UN-a ne govori samo o agresiji nego isto tako o kršenju mira i o situacijama pogodnim da ugroze mir i međunarodnu bezbjednost i da se za to ne može donositi definicija agresije ako se istovremeno ne donesu i definicije tih pojmova."³⁵ Također, nepostojanje kodeksa zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva predstavlja smetnju definiranju agresije i usvajanje jednog takvog kodeksa treba prethoditi definiciji agresije. I kao glavni razlog isticano je da je agresija prirodan pojam o čijoj se sadržini ne može pojaviti spor jer nju određuje priroda stvari.

Izuzetak među stalnim članicama Savjeta sigurnosti predstavljao je SSSR koji je ustrajavao na svojoj definiciji agresije koja je bila zasnovana na njegovoj ranijoj 1933. godine predloženoj definiciji. Izmjene su bile gotovo isključivo terminološke prirode, gdje je riječ napad zamijenjena riječju agresija. Ova definicija agresije je po svojoj prirodi enumerativna.

Iz ovog perioda zapažena je definicija agresije koju je dao *H. Alfaro* i koja glasi:

"Agresija je prijetnja ili upotreba sile od strane države odnosno vlade, protiv druge države, na bilo koji način, bilo koje oružje da je upotrijebljeno i bez obzira da li otvoreno ili na drugi način, iz bilo kojeg razloga ili za bilo koje ciljeve

34 United Nations General Assembly Resolution A-RES-377(V) on 3 November 1950 (retrieved 2007-09-21).

35 Bartoš, M. *ibid.*, str. 166.

*izvan individualne ili kolektivne samoodbrane ili izvršenja odluke ili preporuke od nadležnog organa Ujedinjenih nacija.*³⁶

Generalna skupština UN-a na svome zasjedanju 1951. godine zaključila je pod pritiskom grupe malih i srednjih zemalja, da je definicija agresije i poželjna i moguća, kojom prilikom je formiran Odbor za izradu definicije agresije i njeno podnošenje Generalnoj skupštini na usvajanje. Odbor je u početku imao petnaest, zatim devetnaest i na kraju trideset pet članova.

Na istoj sjednici je *N. Spiropoulos*, specijalni izvještač *nacrta Kodeksa zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva*³⁷, zaključio da bi bilo koja “zakonska” definicija agresije bila vještačka tvorevina, koja nikad ne bi mogla, u uvjetima stalne ekspanzije metoda agresije, biti dovoljno uopćena za sve buduće upotrebe. Ipak, Nacrt je sadržavao sljedeće odredbe upućene Generalnoj skupštini na razmatranje:

“Član 2:

Sljedeći akti su prekršaji mira i sigurnosti čovječanstva:

- (1) *Bilo koji akti agresije, uključujući upotrebu od strane državnih vlasti, oružanih snaga protiv druge države zbog bilo kojih ciljeva izvan nacionalne ili kolektivne samoodbrane ili u saglasnosti sa odlukama ili preporukama nadležnih organa Ujedinjenih nacija.*
- (2) *Bilo koja prijetnja od državnih vlasti da će pribjeći aktu agresije protiv druge države.*³⁸

Nakon osamnaestog zasjedanja Odbor za pripremu definicije agresije zauzeo je stav:

Mada se postojanje zločina agresije može zaključiti iz specifičnih okolnosti svakog pojedinog slučaja, uprkos tome je moguće i poželjno, iz razloga osiguranja međunarodnog mira i sigurnosti i razvoja međunarodnog krivičnog prava, definirati agresiju označavanjem elemenata koji je sačinjavaju.”³⁹

Nakon toga je uslijedio zajednički prijedlog grupe država kako treba izgledati odnosno šta treba sadržavati definicija agresije. U toj grupi se između ostalih nalazila i SFRJ. One su predlagale jednu mješovitu definiciju koja bi se u prvom dijelu sastojala od jednog iskaza o konstitutivnim elementima agresije a u drugom od ili preciznog spiska akata agresije ili od pukog nabiranja najkarakterističnijih slučajeva agresije.

36 Stone, J. (1958). *Aggression and World Order*. London. str. 48.

37 Draft Code of Offences against the Peace and Security of Mankind (Part I), Dostupno na: http://untreaty.un.org/ilc/texts/7_3.htm, 8.11.2010.

38 Stone, J. (1958) *Aggression and World Order*. str. 50, nota 40.

39 Ibid., str. 51.

Ipak, pored brojnih definicija agresije koje su dolazile od pojedinih država, grupa država, različitih međunarodnih tijela, najviše rasprave vodilo se o sovjetskom prijedlogu definicije koji je među ostalim bio podnesen Generalnoj skupštini 1957. godine kao *nacrt definicije*.⁴⁰ On je još u svojim ranijim verzijama počeo uključivati ekonomski i ideološki aspekt pod nazivima indirektna, ekonomska i ideološka agresija.

Isto tako ne mogu se zanemariti ni neki dvostrani i višestrani ugovori koji su ponavljali ili čak dalje razvijali principe Povelje o osiguranju međunarodnog mira i sigurnosti. Među njima su naročito značajni *Pet principa o mirnoj koegzistenciji*⁴¹ sadržani u Sporazumu između Kine i Indije iz 1954. godine, a kasnije potvrđeni od mnogih država. Oni glase:

40 "Nacrt prezentiran specijalnom komitetu Generalne skupštine za definiranje agresije iz 1956. godine. Definicija predložena od strane SSSR-a 1956. godine Specijalnom komitetu UN-a (Ona je bitno slična sovjetskom nacrtu iz 1933., ... izuzev u sljedećem:

Par. 1(a) umjesto 'agresija' čitaj 'napadač'

Par. 1(b) dodaj 'čak' briše 'bez objave rata'

Par. 1(f) je dodato kako slijedi)

(f) Podrška oružanim grupama koje su organizovane na vlastitoj teritoriji radi napada na teritoriju druge države, ili odbijanje, zahtijeva napadnute države, da na svojoj teritoriji preduzme akciju unutar svojih mogućnosti da uskrati takve grupe bilo kakve pomoći ili zaštitu.

2. Države će biti proglašene da su počinile akt indirektna agresije ako:

Ohrabruju subverzivnu aktivnost protiv druge države, terorističke akte, akte diverzije itd.

Potiču izazivanje građanskog rata unutar druge države.,

Potiču unutrašnje pobune u drugoj državi ili promjene politike u korist agresora.

3. Takva država će biti proglašena da je počinila akt ekonomske agresije koja prva počinijedan od sljedećih akata:

Preduzimanje protiv druge države mjera ekonomskog pritiska koje krše njen suverenitet i ekonomsku nezavisnost i prijetu osnovama njenog ekonomskog života;

Preduzimanje protiv druge države mjera sprječavanja eksploatacije ili nacionalizacije njenog vlastitog prirodnog bogatstva;

c) Podvrgne drugu državu ekonomskoj blokadi..." Stone, J. Aggression ... str. 201; ali agresiju čine i sljedeći akti:

"Otvaranje brana na svojoj teritoriji radi izazivanja poplave i umanjenja vojnog i ekonomskog potencijala...

2.Snadbijevanje oružjem, kreditima i drugim sredstvima agresorske države, pod uvjetom da zakonita vlada agresorske države izvrši agresiju na treću državu.

3.Protivpravna okupacija jedne teritorije pod vidom zaštite vlastite odbrambene linije i provođenje izbora na okupiranoj teritoriji radi njene korporacije.

4.Zatvaranje komunikacija koje otežavaju pristup stranom tržištu.

5.Infiltriranje vlastitih agenata u aparat druge države radi promene postojećeg stanja u infiltriranoj državi." Bartoš, M. op. cit. str. 161, 162.

41 See: Agreement (with exchange of notes) on trade and intercourse between Tibet Region of China and India", which was signed at Peking on 29 April 1954 This agreement stated the five principles. Dostupno na: <http://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20299/v299.pdf>, 22.2.2012.

1. Uzajamno poštivanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta;
2. Uzdržavanje od agresije;
3. Uzajamno nemiješanje u unutrašnje odnose iz bilo kojeg razloga ekonomske, političke ili ideološke prirode;
4. Jednakost i uzajamna pomoć; i
5. Mirna koegzistencija.

Principi sadržani u spomenutom ugovoru inspirisali su mnoge države da ih priznaju i potvrde kao ideje vodilje u njihovim relacijama sa drugim državama članicama UN-a. Finalni *Communiqué* Afro-azijske konferencije u Bandungu⁴² od 24. aprila 1955. godine potvrdio je sljedeće principe kao osnovu za unapređenje međunarodnog mira i suradnje.

1. "Poštivanje... ciljeva i principa Povelje UN-a;
2. Poštivanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih država...;
3. Poštivanje prava svake nacije da se brani pojedinačno ili kolektivno u saglasnosti sa Poveljom UN-a...;
4. Uzdržavanje od akta ili prijetnje agresijom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti bilo koje države; i
5. Rješavanje svih međunarodnih sporova mirnim sredstvima u skladu sa Poveljom UN.

7. Agresija

Generalna skupština UN-a konačno 14.12.1974. godine usvojila je definiciju agresije⁴³ koja ima snagu preporuke Savjetu sigurnosti da, postupajući u smislu člana 39. Povelje radnje navedene u Rezoluciji, kvalificira kao napad odnosno agresiju. Međunarodni mir i sigurnost su trajna briga Ujedinjenih nacija i predmet su brojnih bilateralnih i multilateralnih ugovora zaključenih nakon usvajanja definicije agresije.

Izraz agresija je višeznačan. Koristi se u svakodnevnoj komunikaciji da bi obuhvatio različite sadržaje. Za nas je značajno puno značenje pojma agresije koje je u upotrebi kao sinonim za napad, i to prije svega za oružani napad jedne države na drugu.

42 Final Communiqué of Asian-African Conference of Bandung on (24 April 1955). Dostupno na: http://www.bandungspirit.org/IMG/pdf/Final_Communique_Bandung_1955.pdf. 22.2.2012.

43 United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX). Definition of Aggression. Dostupno na: <http://jurist.law.pitt.edu/3314.htm>, 9.12.2010. Također: Amendments to the Rome Statute of the International Criminal Court on the Crime of Aggression, Kampala, 11 june 2010 adoption of amendments on the crime of aggression: https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/RC2010/AMENDMENTS/CN.651.2010-ENG-CoA.pdf. 1.9.2019.

“Agresija” lat. ‘Aggression od aggredior - navaliti’ ‘je’ napadaj jedne države na drugu ne samo vojnim snagama i ne samo na njeno područje i njene vojne snage nego i na njenu nezavisnost, i to na sve načine i svim sredstvima što u taj čas mogu poslužiti.”⁴⁴

Agresija je međunarodni zločin, međunarodno krivično djelo. “Agresija je značajna pošto je to jedino krivično djelo koje može počiniti država protiv druge države...”⁴⁵

Za razliku od ranijih pokušaja definiranja agresije i relativnih zabrana rata Povelja UN-a je unijela u međunarodno pravo opću zabranu rata. Pošlo se od ideja sadržanih u Kellogg-Briandovom paktu da se zabrani rat, ali se otišlo korak naprijed pošto je zabrana rata postala opća a predviđene su i sankcije za prekršioca ove zabrane. Nejasna je pravna sudbina spomenutog Kellogg-Briandovog pakta pošto su međunarodni vojni sudovi u Nirnbergu i Tokiju polazili od pretpostavke da je Pakt još uvijek na snazi. Također, poznati pravni pisci lord *M.C. Neir* i *sir Lionel Held* su povodom Suecske krize uzrokovane trojnom intervencijom u Egiptu, sačinili izvještaj da je Pakt još uvijek na snazi, pošto se radi o ugovoru koji ima postupak zaključenja i prestanka važenja.

Konačno su nastojanja država koje su se zalagale da se u krilu Ujedinjenih nacija agresija definira, urodila plodom, nakon što je Odbor sačinio nacrt definicije koji je Generalna skupština na svom redovnom 29. zasjedanju 14.12.1974. godine⁴⁶ usvojila. Ali ne treba gubiti iz vida da usvojena definicija ni na koji način ne sužava i ne ograničava ovlašćenja Savjeta sigurnosti UN-a da u konkretnom slučaju cijeni da li se radi o agresiji ili ne. U tom svjetlu treba posmatrati definiciju agresije, koja daje mogućnost Savjetu sigurnosti, da

44 Ibler, V. (1987). op. cit. str. 7; “Agresija sa stanovišta međunarodnog prava predstavlja akt upotrebe sile, tj. napad koji jedna država izvrši protiv druge države ili pravno zaštićenih objekata. Sama riječ agresija je latinskog porijekla ‘aggredi’ što se istovremeno može prevesti kao približavanje i kao napad.”; Imamović, M. Agresija na Bosnu i Hercegovinu i njene neposredne posljedice, Agresija na Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak 1992-1995. godina, Sarajevo, 1997. godine str. 9.

45 Walcer, M. (1997) Just and Unjust Wars, a Division of Harper Colins Publishers. str. 51; “Agresija kao sada zakonski koncept ima značenje u dva povezana ali različita konteksta: Kad Savjet sigurnosti učini ‘proglašenje’ jednog ‘akta agresije’ po članu 39. Povelje da bi dobio ovlašćenje za preduzimanje prinudnih akcija. Alternativno, kad Generalna skupština učini proglašenje jednog ‘akta agresije’ po rezoluciji Ujedinjeni za mir da bi preporučila kolektivne mjere za održanje odnosno ponovnu uspostavu mira. Kad je država odnosno pojedinac u državi optužen pred Tribunalom da je počinio kriminalni napad ‘agresiju’ prema međunarodnom pravu.” Bowett, D. W. (1958). Self-Defence in International Law. Manchester: University Press, str. 255.

46 Vidi: Rezolucija 3.314 od 14.12.1974. godine. United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX). Definition of Aggression. Dostupno na: <http://jurist.law.pitt.edu/3314.htm>. 10.12.2010.

svaki čin agresije prosuđuje u sklopu svih okolnosti svakog posebnog slučaja kao što je to navedeno u uvodu Rezolucije u kome se još navodi da je ipak poželjno dati osnovna načela koja bi poslužila kao putokaz o tome da li je izvršena agresija.

Rezolucija se sastoji iz osam članova. U uvodu se navode razlozi usvajanja ove rezolucije gdje se podsjeća da je jedan od osnovnih ciljeva Ujedinjenih nacija održavanje međunarodnog mira i sigurnosti i poduzimanje djelotvornih kolektivnih mjera radi suzbijanja agresije. Također, u uvodu se podsjeća da je Savjet sigurnosti taj koji u skladu sa članom 39. Povelje utvrđuje da li postoji prijetnja miru, povreda mira ili čin agresije i na osnovu toga odlučuje koje će mjere poduzeti u skladu sa članovima 41. i 42. Povelje.

Član 1. stav 1. koji definira agresiju glasi:

“Agresija je upotreba oružane sile od strane neke države protiv suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti neke druge države ili upotreba oružane sile koja je na bilo koji drugi način nespojiva s Poveljom Ujedinjenih nacija, kao što to proizlazi iz ove definicije.”

Dalje se navodi da se ovdje izraz država upotrebljava bez prejudiciranja pitanja priznanja ili pitanja da li je neka država članica Ujedinjenih nacija.

Član 2. propisuje da ako neka država prva upotrijebi oružanu silu kršeći Povelju, to je *prima facie*, dokaz o činu agresije, i ako Savjet sigurnosti može, u skladu sa Poveljom, zaključiti drukčije.

Član 3. navodi da je svaki od sljedećih čina, bez obzira na objavu rata, uz rezervu odredaba člana 2. i u skladu s tim odredbama čin agresije:

- a) *Invazija ili napad oružanim snagama neke države na područje neke druge države, ili svaka vojna okupacija, čak i privremena, koja proizlazi iz takve invazije ili napada, ili svako pripojenje područja ili dijela područja neke druge države, izvršeno upotrebom sile;*
- b) *Bombardovanje od oružanih snaga neke države, područja neke druge države, ili upotreba bilo koje vrste oružja od neke države protiv područja neke druge države;*
- c) *Blokada luka i obala neke države od oružanih snaga neke druge države,*
- d) *Napad oružanih snaga neke države na kopnene, pomorske ili zračne vojne snage, ili na mornaricu i civilno zrakoplovstvo neke druge države;*
- e) *Upotreba oružanih snaga neke države koje su stacionirane na području neke druge države uz pristanak države prijema, protivno uvjetima koji su predviđeni sporazumom, ili svako produženje njihove prisutnosti na tom području nakon prestanka sporazuma;*
- f) *Postupak neke države kojim dopušta da njeno područje, koje je stavila*

na raspolaganje nekoj drugoj državi, ta druga država upotrijebi za izvršenje čina agresije protiv neke treće države; i

- g) *Upućivanje od strane ili u ime neke države oružanih odreda ili skupina dobrovoljaca ili plaćenika koji poduzimaju protiv neke druge države oružane čine takve ozbiljnosti da se izjednačavaju s gore navedenim činima, ili se sadržajno mogu njima obuhvatiti.*

Član 4. navodi da gornja nabrojavanja nemaju pretenziju da iscrpe sve akte agresije i da Savjet sigurnosti može utvrditi da i drugi akti predstavljaju agresiju prema odredbama Povelje.

Član 5. navodi da nikakav razlog bilo koje prirode, političke, ekonomske, vojne ili neke druge, ne može opravdati agresiju. Agresivni rat je zločin protiv međunarodnog mira. Agresija izaziva međunarodnu odgovornost. Također, nikakvo stjecanje područja ili posebnih prednosti koje proizilaze iz agresije ne smatraju se zakonitim.

Član 6. pojašnjava da ništa u ovoj definiciji ne treba tumačiti tako da na bilo koji način proširuje ili sužava domašaj Povelje, uključujući njene odredbe koje se odnose na upotrebu sile koja je dopuštena.

Član 7. navodi da ništa u ovoj definiciji agresije a osobito član 3. ne može ni na koji način prejudicirati pravo na samoodređenje, slobodu i nezavisnost, kako to proizlazi iz Povelje, onih naroda koji su nasilno lišeni tog prava i na koje se odnosi Deklaracija o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i saradnji između država u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija.

Član 8. Rezolucije propisuje da su sve odredbe teksta međusobno povezane u tumačenju i primjeni, te da svaku odredbu treba tumačiti u kontekstu s ostalim.

8. Oružana intervencija

“Intervencija (lat. *Interveniere* - *miješati se u što, posredovati*) izraz koji se upotrebljava u višestrukom značenju, ali uključuje uvijek korake ili mjere odnosne države koji su usmjereni na rješenje neke situacije ili nekog spora koji je zapravo, u cijelosti ili djelimično, u nadležnosti jedne druge države ili država.”⁴⁷ Ali, isto tako u međunarodnopravnoj literaturi intervencija se obično

47 Ibler, V. (1987). Rječnik međunarodnog javnog prava. Zagreb: Informator. str. 108; “po načinu izvođenja, intervencija može biti direktna-kad država interveniše neposredno svojim trupama, ili posredna, kada koristi i daje olakšice oružanim snagama ili pokretima druge države za ciljeve intervencije... Intervencije su vršene putem upućivanja oružanih snaga ili ratnog materijala, ili putem davanja olakšica vojnoj privredi sa ciljem izazivanja oružanog sukoba u jednoj državi. Intervencije su preduzimane-pojedinačno od strane jedne države i kolektivno od strane nekoliko država, zato se može govoriti o individualnoj i kolektivnoj

definira kao miješanje jedne države u unutrašnje odnose drugih država bez njihove suglasnost. *Također* intervencija znači i miješanje u unutrašnje poslove drugih država u cilju održavanja ili mijenjanja postojećeg stanja suprotno volji ovih država.

Međutim, ono što je za nas bitno, jeste pitanje dozvoljenosti oružane intervencije. "Princip neintervencije je dio običajnog međunarodnog prava i zasniva se na konceptu poštivanja teritorijalnog suvereniteta država."⁴⁸

"Intervencija je zabranjena u materiji u kojoj je svakoj državi dopušteno da odlučuje slobodno na osnovu principa suvereniteta država. To uključuje, kao što je Međunarodni sud pravde primijetio u 'slučaju Nikaragve i izbor političkog, ekonomskog, društvenog i kulturnog sistema i spoljne politike.'⁴⁹

Vrlo je teško povući granicu između oružane intervencije i rata. "Intervencija se razlikuje od drugih oblika upotrebe sile na primjer rata po cilju i strategiji. Cilj intervencije je ograničen na mijenjanje ili prisilno održavanje datog političkog poretka, strategija intervencije se svodi na spregu sile i politike... U odnosu na rat intervencija je, dakle, ograničena po namerama i sredstvima."⁵⁰

Stoga intervencija predstavlja nedopušteno miješanje u unutrašnje poslove druge države, odašiljanje vlastitih oružanih snaga u drugu državu. To se čini iz razloga nametanja političkog rješenja po vlastitoj volji ili pomoći jednoj od zaraćenih strana u sukobu unutar jedne države. Kako se unutardržavni sukobi manifestiraju kao sukobi između legalne vlade i pobunjenika, oružana intervencija se sastoji ili u pomoći vladi ili pobunjenicima. U svakom slučaju to je miješanje u unutrašnje poslove druge države.⁵¹ Takvo miješanje je povreda principa sadržanog u Povelji Ujedinjenih nacija prema kome su sve države dužne da se u svojim međunarodnim odnosima uzdrže od pribjegavanja pri-

oružanoj intervenciji." Perazić, D. G. (1966). Međunarodno ratno pravo, Beograd. str. 59. i 60.

48 The Corfu Channel Case, ICJ reports, 1949, PP4, 35, 16, ILR, PP.155, 167 i The Nicaraguacase, ICJ, Reports, 1986, PP14, 106, 76, ILR, PP349, 440, te vidi također Deklaraciju od nedopustivosti miješanja u unutrašnje stvari država 1965, i Deklaraciju o principima Međunarodnog prava 1970, P. 784, cit. prema Show, N M.(1997). str. 797, nota 17.

49 Show, N.M. (1997).str. 797,i 798.

50 Avramov, S., Kreća, M. (1989) *Međunarodno javno pravo*. Beograd: Savremena administracija. str. 525.

51 "*Sila koja interveniše želi da postigne svoje ciljeve bez opasnosti da bude proglašena za agresora: ona formalno ne primenjuje prinudu na subjekat međunarodnih odnosa u celini, već samo na jedan njegov deo. Uz to ona obično tvrdi da nema nameru da okrnji teritorijalni integritet države u kojoj interveniše. Ovakvo ulaženje u stranu državu može se zamagliti nizom pravnih i stvarnih nejasnoća i izgovora s namjenom da se zbuni javno mnjenje i parališe rad međunarodnih organizacija stvorenih za zaštitu sigurnosti subjekata međunarodnih odnosa.*" Dimitrijević, V., Stojanović, R. (1977). Osnovi teorije međunarodnih odnosa. Beograd. str. 292.

jetnji silom ili upotrebi sile, protiv teritorijalnog integriteta odnosno političke nezavisnosti bilo koje države ili koja je na bilo koji drugi način protivna Povelji Ujedinjenih nacija. Obaveza neintervencije potvrđena je u mnogim kasnijim aktima UN-a kao što su *Deklaracija iz Manile o miroljubivom rješavanju sporova između država* iz 1982. godine⁵² u čijem uvodnom dijelu stoji:

“Ponovo podvlačeći da nijedna država niti grupa država nema pravo da, posredno ili neposredno interveniše iz bilo kog razloga u unutrašnje i spoljne poslove neke druge države...”

Također Deklaracija o nedozvoljenosti intervencije u unutrašnje poslove država i zaštiti njihove nezavisnosti i suvereniteta iz 1965. godine,⁵³ u članu 2. navodi

“Nijedna država ne može da primijeni niti da podrži upotrebu mjera ekonomske, političke ili bilo koje druge prirode da bi primorala drugu državu na podčinjavanje u vršenju njenih suverenih prava ili na dobivanju od nje koristi bilo koje vrste. Isto tako, sve države će se uzdržati od organizovanja, pomaganja, izazivanja, financiranja ili tolerisanja oružanih subverzivnih ili terorističkih aktivnosti i usmjerenja na nasilnu promjenu režima druge države i od miješanja u građanski rat u drugoj državi.”

Stoga se može zaključiti da je oružana intervencija akt suprotan međunarodnom pravnom poretku i predstavlja prekršaj onih međunarodnopravnih normi koje su zabranile prijetnju silom ili upotrebu sile u međunarodnim odnosima. Zato se s pravom može konstatirati da oružana intervencija predstavlja međunarodni zločin te je u tom smislu treba i posmatrati. Oružana intervencija je rat blažeg intenziteta, odnosno rat ograničen ciljevima i namjerama a s obzirom da su ovi podložni modifikacijama u svome toku moguće je u svakom trenutku da intervencija preraste u neograničeni odnosno totalni rat. Također, moguće je da rat ostane u granicama oružane intervencije

52 A/RES/37/10 68th plenary meeting 15 November 1982. Available at: <http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r010.htm>. 23. 2. 2012.

53 General Assembly Resolution 2131 (XX), Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty, od 21. Decembra 1965. godine. Dostupna na: http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/ga_2131-xx/ga_2131-xx.html, 12.12.2010.

III. SISTEM KOLEKTIVNE SIGURNOSTI

1. Uvod

Ujedinjene nacije uspostavile su sistem za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti. Ovaj sistem često se naziva sistem kolektivne sigurnosti. Glavna uloga u ostvarenju sistema kolektivne sigurnosti pripada Savjetu sigurnosti. Po članu 24. (1) Povelje UN⁵⁴, Savjetu sigurnosti data je primarna odgovornost za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti, a njegove odluke po članu 25. Povelje obavezujuće su za sve države članice Ujedinjenih nacija.

Povelja Ujedinjenih nacija ne samo da je zabranila jednostranu upotrebu sile članom 2. stav 4. nego je također centralizirala kontrolu upotrebe sila u rukama Savjeta sigurnosti. Treba razlikovati ulogu savjeta sigurnosti po poglavlju VI Povelje kada se radi o mirnom rješavanju sporova, gdje se njegova uloga sastoji isključivo u davanju preporuka, od uloge Savjeta sigurnosti po poglavlju VII Povelje, u kom slučaju su njegove odluke obavezujuće.

Preambula Povelje počinje riječima: *“Mi narodi ujedinjenih nacija odlučni da sačuvamo buduće generacije od užasa rata”* a prvi cilj UN sadržan u članu 1. Povelje, je očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti i u tom cilju: *poduzimanje efektivnih kolektivnih mjera za sprječavanje i otklanjanje prijetnje miru i suzbijanje agresije*. Izvorni plan Povelje bio je formiranje vlastite stalne armije sa *Komitetom vojnog štaba*⁵⁵. Međutim, taj plan nije realiziran zbog nastupanja hladnog rata između glavnih članica Savjeta sigurnosti. U takvim okolnostima akcije koje je poduzimao Savjet sigurnosti razlikovale su se od izvorno planiranih. Stalnu armiju zamjenjivale su koalicije zainteresiranih i voljnih država ili

54 Charter of United Nation., Dostupno na: <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml> 20.12.2010.

55 Vidi članove 46. i 47. Povelje UN.

su pojedine države članice dobivale ovlaštenje za preduzimanje akcija koje su bile izvan resursa kojima su raspolagale UN. Pojavljuju se i mirovne snage za vršenje mirovnih operacija. One su također supstitut za neke vrste prinudnih mjera iz nadležnosti Savjeta sigurnosti.

Da bi Savjet sigurnosti usvojio mjere za očuvanje mira i sigurnosti iz poglavlja VII Povelje, mora prvo da utvrdi *“postojanje prijetnje miru, povrede mira ili agresije”*, jer je to ključ za aktiviranje poglavlja VII Povelje. Kada u skladu sa članom 39, uvodnim članom u poglavlje VII Povelje, Savjet sigurnosti utvrdi karakter spora ili situacije onda mu na raspolaganju stoje mjere propisane u poglavlju VII za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti.

Utvrđivanje o kojoj vrsti spora ili situacije se radi, zavisi od okolnosti slučaja, kao i od odnosa prema događaju pet država, stalnih članica Savjeta sigurnosti. Negativan glas bilo koje stalne članice dovoljan je da blokira sve akcije Savjeta sigurnosti osim onih proceduralnih. Veto jedne od stalnih članica Savjeta sigurnosti bio je jedan od glavnih uzroka njegove nesposobnosti u obavljanju zadaće očuvanja mira i sigurnosti.

Prijetnja miru, povreda mira i akt agresije izrazi upotrijebljeni u članu 39. nemaju preciznu definiciju. To daje široke mogućnosti Savjetu sigurnosti prilikom odlučivanja da li postoji situacija iz člana 39. Povelje, ili se pak radi o nekoj unutrašnjoj situaciji na koju je primjenjiv član 2. tačka 7. Povelje, koji zabranjuje uplitanje Ujedinjenim nacijama u pitanja koja spadaju u unutrašnju nadležnost bilo koje države.

Prvi slučaj prijetnje miru Savjet sigurnosti utvrdio je Rezolucijom 54. (1948. g.)⁵⁶ u vezi sa konfliktom u Palestini, gdje su članice Arapske lige odbile prihvatanje i produženje primirja u Palestini u namjeri da spriječe sprovođenje rezolucije o stvaranju nove države Izrael, što je predstavljalo situaciju *“prijetnja miru u skladu sa članom 39. Povelje”* i zahtijevalo hitnu intervenciju Savjeta sigurnosti.

2. Pravno nedopuštena primjena oružane sile

Opća zabrane rata temelji se na odredbi člana 2. stav 4. Povelje UN⁵⁷:

“Svi članovi će se u svojim međunarodnim odnosima uzdržavati od prijetnje silom ili od upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti ma koje države, ili koja bi na ma koji drugi način bila u suprotnosti sa ciljevima Ujedinjenih nacija.”

56 *United Nations Security Council Resolution 54; July 15, 1948. Dostupno na: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/un/scres054.htm>, 20.12.2010.*

57 Povelja UN usvojena 26. juna 1945. godine, a stupila na snagu 24. oktobra 1945. godine, Sl. List DFJ, 69/45.

Ciljevi Ujedinjenih nacija su prema članu 1. sačuvati međunarodni mir i sigurnost i u tu svrhu poduzimati pogodne kolektivne mjere radi sprječavanja i otklanjanja svega što ugrožava mir i radi suzbijanja napada i drugih narušavanja mira, kao i postizanje mirnim sredstvima a u skladu sa načelima pravde i međunarodnog prava uređivanja i rješavanja sporova ili situacija koje bi mogle dovesti do povrede mira.

Odredbe koje zabranjuju prijetnju silom ili upotrebu sile u međunarodnim odnosima sada se poštuju kao principi običajnog međunarodnog prava i obavezuju sve države u svjetskoj zajednici.

Zaštitni objekt člana 2. (4) jeste suverenitet, teritorijalni integritet i politička nezavisnost ma koje države. Zabrana se ne odnosi samo na države članice Ujedinjenih nacija nego i na države koje nisu članice Ujedinjenih nacija, odnosno na države koje to još nisu postale. Način na koji su države dužne rješavati svoje sporove propisan je u članu 2. (3). koji glasi:

“Svi članovi će rješavati svoje međunarodne sporove mirnim putem na takav način da međunarodni mir i sigurnost, kao ni pravda ne budu ugroženi.”

Potpuna i pravilna interpretacija člana 2. (4). bila bi da je upotreba oružane sile zabranjena od svih država članica UN-a kao i od drugih država koje nisu članice Ujedinjenih nacija, osim u slučajevima kada je upotreba oružane sile izričito dopuštena prema Povelji. Ova zabrana upotrebe sile prihvaćena je kao međunarodno običajno pravo i čak kao *ius cogens* norma kako je to potvrđeno u presudi Međunarodnog suda u Hagu u predmetu *Nicaragua* protiv USA.⁵⁸

3. Pravno dopuštena upotreba oružane sile

Nije zabranjena svaka upotreba oružane sile prema međunarodnom pravu.

Pravo na samoodbranu je jedno od temeljnih prava svake države i predstavlja izuzetak od zabrane upotrebe sile. Pravo na samoodbranu, koje u sebi nužno sadrži pravo na upotrebu oružane sile specifičan je oblik dozvoljene samopomoći kojoj države pribjegavaju u međusobnim odnosima, kada je neko od njihovih prava povrijeđeno. Samoodbrana u međunarodnim odnosima može se definirati kao zakonita upotreba sile pod uvjetima propisanim međunarodnim pravom, kao odgovor na prethodnu nezakonitu upotrebu sile.

Samoodbrana postoji samo kao privilegija države da pribjegavanjem sili zaštititi neka svoja temeljna prava koja su povrijeđena nezakonitom upotrebom sile od druge države ili država.

⁵⁸ Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement, ICT Reports 1986, p 14, para 190.

Pravo država na samoodbranu sadržano je u članu 51. Povelje UN-a ali istovremeno predstavlja dio međunarodnog običajnog prava.

Prema školi prirodnog prava, pravo na samoodbranu je prirodno pravo svake države. I ako nije razmatrana kao nezavisan problem, nego kao obrazloženje odnosa - pravedna kauza za pravedne ratove, samoodbrana je smatrana kao dužnost koja se nameće državi po prirodnom pravu. Tradicionalna definicija prava na samoodbranu u običajnom međunarodnom pravu događa se povodom spora između Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije poznatom kao Predmet karolina (eng. *The Carolina case*).⁵⁹ Ovaj problem promišljan je u vezi sa incidentom iz 1837. godine, u kome je V. Britanija osvojila i uništila jedan brod u američkoj luci. Ovo se desilo pošto je brod *The Caroline* podržavala grupe američkih državljana, koji su upadali na kanadsku teritoriju i podržavali pobunu u ovoj britanskoj koloniji. U prepisici sa britanskim zvaničnicima koji su se bavili incidentom, američki državni sekretar *Daniel Webster* oblikovao je suštinu samoodbrane. Nakon što su ovi principi prihvaćeni od Britanske vlade, postali su dio međunarodnog običajnog prava.

Pakt Lige naroda⁶⁰ članom 10, propisujući obavezu država da se uzdrže od napada na teritorijalni integritet i političku nezavisnost druge države, utvrđuje pravni osnov za razlikovanje zakonite i nezakonite upotrebe sile dok kombinirano sa članom 16. daje modalitete kolektivne samoodbrane.

*Locarno pact*⁶¹ u članu 2. propisuje da se Njemačka, Francuska i Belgija obavezuju da neće ni u kom slučaju napasti ili izvršiti invaziju jedna druge ili pribjeći ratu jedna protiv druge. Izuzetak od ove zabrane propisan je također u članu 2. koji glasi:

“Ova obaveza neće se međutim primjeniti u slučaju:

Ostvarenja prava legitimne odbrane, tj., opiranja kršenju obaveza sadržanih u ranijim paragrafima ili flagrantne povrede članova 42. i 43. Versajskog ugovora, ako takva povreda predstavlja neizazvan akt agresije i ako je iz razloga zajedničke oružane akcije u demilitarizovanim zonama hitna akcija neophodna...”

59 The Caroline Case, Dostupno na: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842d.asp, 20.12.2010.

60 The Covenant of The League of Nations (Including Amendments adopted to December, 1924). Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp, 20.12.2010.

61 Treaty of Mutual Guarantee between Germany, Belgium, France, Great Britain and Italy; October 16, 1925 (The Locarno Pact) Dostupno na: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/locarno_001.asp, 20.12.2010.

Neke države su kao preduvjet za pristupanje *Kellogg-Briandovom* paktu⁶² tražile rezerviranje prava na samoodbranu. SAD je u svojoj noti od 23. juna 1928. godine pojasnila da nema ništa u američkom nacrtu antiratnog ugovora što "ograničava ili sužava na bilo koji način pravo samoodbrane. To pravo je prirodno svakoj suverenoj državi i proizlazi iz svakog ugovora. Svaka država je slobodna u bilo koje vrijeme i bez obzira na ugovorne odredbe da brani svoju teritoriju od napada ili invazije i sama je nadležna da odluči da li okolnosti zahtijevaju pribjegavanje ratu u samoodbrani."⁶³

*Međunarodni sud u Nirnbergu*⁶⁴ u svojoj presudi zauzeo je stav da je samoodbrana dopuštena u situaciji kada je država napadnuta ili joj prijeti neposredna opasnost. Ali u svakom slučaju se cijeni u skladu sa pravilima međunarodnog prava da li je neki rat napadački ili odbrambeni. Svakoj državi je prepušteno da u trenutku kada se nađe u situaciji da su neke njene vrijednosti ugrožene, cijeni da li da pribjegne upotrebi oružane sile u samoodbrani. Nakon toga je na međunarodnoj zajednici da saglasno pravilima međunarodnog prava prosudi da li je, uistinu bilo samoodbrane ili je, pak, u pitanju što drugo.

4. Pravo samoodbrane po Povelji Ujedinjenih nacija

4.1. Uopšte

Član 51. Povelje Ujedinjenih nacija glasi:

"Ništa u ovoj Povelji ne ograničava urođeno pravo na individualnu i kolektivnu samoodbranu u slučaju oružanog napada protiv neke članice Ujedinjenih nacija, dok Savjet sigurnosti ne preduzme mjere potrebne za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. O mjerama koje preduzmu članice pri vršenju tog prava na samoodbranu, odmah će se obavijestiti Savjet sigurnosti, i one neće ni na koji način dovesti u pitanje ovlašćenje i obavezu Savjeta sigurnosti da, na osnovu ove Povelje, preduzme u svakom trenutku korak koji smatra nužnim radi održanja ili uspostavljanja međunarodnog mira i sigurnosti."

Da bi se utvrdilo tačno značenje ovog člana potrebno ga je razmotriti u kontekstu Povelje kao i u odnosu prema međunarodnom običajnom pravu. U kontekstu Povelje potrebno ga je prije svega posmatrati u vezi sa članom 2. (4) koji obavezuje sve članove UN-a da se u svojim odnosima uzdrže od prijetnji

62 Kellogg-Briand Pact 1928. Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library 127 Wall Street, New Haven, CT 06511. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp, 20.12.2010.

63 Stone, J. (1958), p. 32. (fus note 29).

64 Nirnberg Trials 1945-49. Dostupno na: <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/nuremberg/nuremberg.htm>, 20.12.2010.

silom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti ma koje države, ili koja bi na ma koji drugi način bila u suprotnosti sa ciljevima Ujedinjenih nacija. Oružani napad treba da je usmjeren protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti. Takav oružani napad dopušta izuzetak od opće zabrane upotrebe sile prema Povelji, i daje pravo svakoj državi da pribjegne samoodbrani.

Postoje situacije koje su očigledne i koje državama bez ikakve sumnje daju opravdanje da pribjegu samoodbrani. Konkretni okolnosti *prima facie*, predstavljaju povredu teritorijalnog integriteta druge države, tako da je upotreba oružane sile u samoodbrani van svake sumnje. Također, postoje situacije kada intenzitet i način ugrožavanja teritorijalnog integriteta dovode u sumnju opravdanost pribjegavanja oružanoj sili u samoodbrani. Tako, na primjer u ratovima između Bolivije i Paragvaja⁶⁵ za pokrajinu *Chaco*, postoje sporovi o suverenitetu nad tom pokrajinom. U Izvještaju Komisije Lige naroda iz 1934. godine stoji: "U ovom sporu svaka strana zahtijeva vlasništvo nad Chacom i zato smatraju da vode odbrambeni rat na svojoj teritoriji. Kako utvrditi agresora u takvoj situaciji?"⁶⁶ Također sporno je pitanje da li oružane snage jedne države mogu u ostvarenju prava na samoodbranu prijeći granice druge države. Ovo pitanje treba posmatrati u svjetlu savremenog međunarodnog prava.

U vezi sa pitanjem političke nezavisnosti javlja se problem određivanja njegovog sadržaja. Šta je to u stvari *politička nezavisnost*. "Ovo državno pravo je opisano kao uključivanje, *inter alia*, prava, da ustanovi, održava, i mijenja njen vlastiti ustav ili formira vladu i bira njene vlastite zakonodavce... da pregovara i zaključuje ugovore i savezništva... i da održava diplomatske odnose s drugim članovima međunarodne zajednice."⁶⁷ U nacrtu *Deklaracije o pravima i dužnostima država* iz 1947. godine, ovo pravo je definirano na sljedeći način:

*"Svaka država ima pravo na vlastitu nezavisnost u smislu da je slobodna da uređuje radi svoje dobrobiti materijalni i duhovni razvoj bez podvrgavanja dominaciji druge države i postupajući tako neće ograničavati ili kršiti legitimna prava druge države."*⁶⁸

"Generalno prihvaćeni stav među pravnim piscima je da Povelja UN zabranjuje samopomoć i represalije."⁶⁹

65 The Chaco War 1932-35, Dostupno na: <http://www.andrewclem.com/LatinAmerica/ChacoWar.html>, 21.12.2010.

66 Bowett, D. W. (1958) *Sel -Defence in International Law*. Manchester: University Press. str. 35, nota 1.

67 Ibid., str. 42-43. nota 1.

68 Ibid., str. 43. nota 2.

69 Brownlie, I. (2003). *Principles of Public International Law*. (6th ed.). Oxford: University Press.

Član 51. Povelje, propisujući pravo na samoodbranu pruža pravni osnov za oba vida samoodbrane, pravo na individualnu kao i pravo na kolektivnu samoodbranu. Pri tome je očigledno da je pravo na samoodbranu “pravo” a ne “dužnost.” Prema tome svaka suverena država može se koristiti svojim “inherentnim” pravom ali nije obavezna da to učini.

Ako se član 51. Povelje posmatra analitički zapazit će se da se sastoji iz nekoliko međusobno povezanih cjelina:

a) Ništa u ovoj Povelji ne ograničava urođeno pravo na individualnu ili kolektivnu samoodbranu;

Ova fraza je po svojoj prirodi čisto deklaratorna i predstavlja izraz dotadašnjeg razvoja međunarodnog prava, i to ne samo ugovornog nego i međunarodnog običajnog prava. Izraz “urođeno pravo” treba tumačiti u smislu značenja koje mu daje prirodno pravo, pa je prema tome filozofske naravi. Ona izražava nastojanje da se pravo na samoodbranu veže za postojanje države kao takve, odnosno kao nešto što je neodvojivo od njenog atributa suverenosti. Također se, izražava stav da pravo na samoodbranu egzistira neovisno i prije Povelje. Povelja ne konstituše ovo pravo s obzirom da je ono urođeno državi kao instituciji koja postoji prije i neovisno od Povelje. Povelja samo konstatira postojanje ovog prava i na izvjestan način ga ograničava svojim duhom i smislom.

b) U slučaju oružanog napada;

Pravo na individualnu odnosno kolektivnu samoodbranu postoji samo u slučaju oružanog napada. Ono se ne može proširiti na slučajeve koji nisu po svojoj prirodi oružani napadi. “Ova restriktivna interpretacija, ako se prihvati, uključuje dva pravila; prvo, da akcija u samoodbrani ne može biti ‘anticipatorna’ nego se mora čekati oružani napad, i drugo da je samoodbrana legitimna samo tamo gdje upotrijebljene mjere da se povrijedi državni interes, uzimaju formu oružanog napada.”⁷⁰ Međutim, ovakva restriktivna interpretacija prava na samoodbranu nije našla potvrdu u međunarodnoj praksi. Vodeće svjetske sile nisu prihvatile ovako usku interpretaciju ovog člana i u svojoj praksi proširile su ovo pravo i izvan slučajeva kad je oružani napad nastupio.

Prema međunarodnom običajnom pravu, pravo na samoodbranu postoji ne samo u slučaju aktuelnog napada nego i ako takav napad neposredno predstoji.⁷¹

str. 265. nota 1.

70 Bowett, D. W. (1958). Ibid., str. 188.

71 U raspravi pred Savjetom sigurnosti vezano za pitanje pakistanske invazije Kašmira, pakistanski predstavnik je pravdao invaziju Kašmira neposrednom opasnošću koja je prijetila Pakistanu zbog navodne okupacije Kašmira od Indije, pri čemu je van svake sumnje da nije postojao

U predmetu *Nicaragua* Međunarodni sud je koristio definiciju agresije (član 3.g) da bi definisao značenje pojma oružani napad u međunarodnom pravu. Oružani napad mora obuhvatati "slanje od države ili u ime države oružanih bandi, grupa, iregularaca ili plaćenika, koji vrše akte oružanog nasilja protiv druge države takve težine da znače stvarni oružani napad, ili njeno bitno učešće u njemu. Ali Sud ne smatra da se pojam oružani napad proteže na pomoć pobunjenicima u formi nabavke oružja ili logističku ili drugu podršku."⁷²

Nakon terorističkog napada od 11. septembra 2001. godine, rezolucijom 1368. od 12. septembra 2001.⁷³ godine, teroristički napad je označen kao prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti u smislu poglavlja VII Povelje.

c) Protiv nekog člana Ujedinjenih nacija;

Restriktivnim tumačenjem ove fraze moglo bi se zaključiti da je pravo na samoodbranu rezervirano samo u slučaju oružanog napada na nekog člana Ujedinjenih nacija, kao i da je pravo na samoodbranu rezervirano samo za članove UN-a. Isto tako ovo bi značilo da država članica ne može priteći u pomoć državi nečlanici u slučaju oružanog napada. Međutim, ova odredba ne znači upravo to. "Član 51. ne može oduzeti nečlanicama pravo na samoodbranu, tako da ako je neko ograničenje namjeravano ono se odnosi samo na slobodu članice da se udruži sa nečlanicom u njenoj odbrani."⁷⁴ Ovaj član pruža mogućnost državama članicama da se radi odbrane udruže sa drugim članicama Ujedinjenih nacija.

d) Dok Savjet sigurnosti ne preduzme mjere potrebne za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti;

Ova fraza je proizvod centralizacije sistema održavanja međunarodnog mira i sigurnosti. Ona daje mogućnost državama članicama da preduzmu neophodne odbrambene mjere koje su po prirodi privremenog karaktera, dok sistem ne profunkcionira, odnosno dok Savjet sigurnosti ne počne ostvarivati Poveljom mu namijenjenu ulogu. Iz ove fraze proizlazi da države članice prestaju sa vršenjem samoodbrane, individualne ili kolektivne, onog trenutka kad Savjet sigurnosti započne sa vršenjem svoje uloge.

e) O mjerama koje preduzmu članovi pri vršenju svog prava na samoodbranu, odmah će se obavijestiti Savjet sigurnosti;

"oružani napad" Indije na Pakistan.

72 Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement, ICT Reports 1986,p 14, para 195.

73 Resolution S/RES/1368 (2001), Dostupno na: , 21.12.2010.

74 Bowett, D. W. (1958). Ibid., str. 193. nota 6.

Ova fraza unosi zakonsku obavezu državi članici koja je preduzela mjere individualne ili kolektivne samoodbrane da hitno obavijesti Savjet sigurnosti koje je mjere preduzela u ostvarivanju svog prava. Ovaj izvještaj služi kao osnov Savjetu sigurnosti za vlastitu odluku koje će privremene ili represivne mjere preduzeti u ostvarivanju vlastite uloge čuvara međunarodnog mira ili sigurnosti.

f) I one neće ni na koji način dovesti u pitanje ovlašćenje i obavezu Savjeta sigurnosti da, na osnovu ove Povelje preduzme u svakom trenutku korak koji smatra nužnim radi održanja ili uspostavljanja međunarodnog mira i sigurnosti.

Ova odredba ima za cilj da još jednom izrazi privremenost prava država na individualnu i kolektivnu samoodbranu i podvuče primarnu odgovornost Savjeta sigurnosti za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Stoga ona nema neko posebno značenje izvan navedenog.

4.2. Preduvjeti za postojanje prava na samoodbranu i druga pitanja

U pravnoj literaturi prihvaćeno je skoro jednoglasno da je za ostvarenje prava na samoodbranu neophodno ispunjenje uvjeta: neophodnosti (nužde) i proporcionalnosti.

Međunarodni sud pravde ističe u predmetu Nikaragva, da član 51. "ne sadrži neko specifično pravilo kojim bi samoodbrana garantovala samo mjere koje su proporcionalne oružanom napadu i potrebne da se njima odgovori, pravilo dobro ustanovljeno u međunarodnom običajnom pravu."⁷⁵ Međutim, pravila nužde i proporcionalnosti su pravila međunarodnog običajnog prava i njihov sadržaj zavisi od okolnosti svakog konkretnog slučaja. Da li su ti uvjeti ispunjeni cijene prvo, država koja se nađe u situaciji koja zahtijeva pribjegavanje samoodbrani, a zatim i međunarodna zajednica i njeni ovlašćeni organi. "Svaka nacija je slobodna u svako vrijeme bez obzira na odredbe ugovora da se brani i jedini sudija u tome šta znači pravo samoodbrane i nužde i šta oni obuhvataju."⁷⁶

Stanje nužde postoji kad je država u odgovoru na oružani napad prinuđena da upotrijebi svoje oružane snage pošto nema drugih sredstava da bi zaštitila neko svoje pravo.

"Običajno pravo o samoodbrani uključuje pretpostavku da upotrijebljena sila mora biti proporcionalna prijetnji."⁷⁷ Proporcionalnost se mora cije-

75 Dinstein, Y. (1994). op. cit. str. 202, nota 124; Vidi također: Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement, ICT Reports 1986.

76 Brownlie, I. (2003). Ibid., str. 237, nota 4.

77 Ibid., str. 261.

niti sa potrebnom mjerom fleksibilnosti, jer nema proporcionalnosti ukoliko na povrede granice malog obima država odgovori neproporcionalnim sredstvima, posebno što napadi malog intenziteta često mogu biti proizvod greške ili pogrešno shvaćenog naređenja od nižih komandi.

Posebno pitanje čini mogućnost da država na napad konvencionalnim odgovori nuklearnim oružjem. "Državna praksa koja postoji u vezi sa ovim pitanjem nije jednodušna ali ukazuje da vlade SAD-a, Francuske, Kanade i Velike Britanije smatraju upotrebu nuklearnog oružja kao dopuštenu protiv neke agresorske države bez obzira na oružje upotrijebljeno od ove."⁷⁸

U vezi sa pravom na samoodbranu postavlja se pitanje da li je ona moguća i prije nego što se stvarni napad desi. Ovo pitanje je posebno značajno za zemlje koje posjeduju nuklearno oružje odnosno koje bi mogle biti objektom njegovog udara, ali i za druge s obzirom da od prve upotrebe oružja možda zavisi i ishod rata.

Član 51. Povelje, dopušta samoodbranu samo u slučaju postojećeg oružanog napada. U pogledu međunarodnog običajnog prava mišljenja su podijeljena. Dok jedni smatraju da ne postoji pravo na preventivni rat odnosno anticipatornu samoodbranu, većina pravnih pisaca smatra da međunarodno običajno pravo dopušta ovakvu samoobranu. Prema *Westlaku*:

"Država se može braniti preventivnim sredstvima ako je po njenoj savjetnoj prosudbi to neophodno protiv napada druge države, prijetnji od napada ili pripremanja ili drugog postupanja iz koga se namjera napada može razumno zaključiti."⁷⁹

Izrael je 1967. godine,⁸⁰ izvršio preventivni napad na svoje arapske susjede zbog blokade luke Eljati i zaključenja vojnog pakta između Egipta i Jordana. Značajno je da Ujedinjene nacije u raspravama koje su nakon toga uslijedile nisu osudile ovaj izraelski napad i način ostvarenja samoodbrane. Međunarodni sud u predmetu Nikaragva nije se bavio pitanjem neposredne prijetnje oružanim napadom, pošto ovo pitanje pred njega nije ni stavljeno.

U vezi sa predhodnim stoji pitanje da li država može upotrijebiti silu da zaštiti svoje državljane i imovinu u inozemstvu. Do donošenja Povelje UN-a ovo pitanje je bilo van svake sumnje. Stav međunarodnog običajnog prava bio je da države mogu braniti svoje državljane odnosno osobe koje su podlijevale njenoj jurisdikciji kao i imovinu bez obzira gdje se ona nalazila. Ukoliko su oni bili na teritoriji odnosne države nije bilo nužno da se primjenjuju odbrambene

78 Ibid., str. 263.

79 Ibid., str. 257, nota 5.

80 Time Line of the 1967 Six day war (Israeli-Arab 6 Day war Chronology), Dostupno na: http://www.zionism-israel.com/his/six_day_war_timeline.htm, 22.12.2010.

mjere. Ali ako se oni nalaze na teritoriji druge države, međunarodno običajno pravo je dopuštalo primjenu mjera samoodbrane i na takvoj teritoriji.

Ukoliko posmatramo ovo pitanje u smislu člana 51 Povelje, uočljivo je da on ne dopušta pravo samoodbrane radi zaštite državljana i imovine u inozemstvu. Ali i pored toga većina pravnih pisaca stoji na stanovištu da međunarodno običajno pravo dopušta ovaj vid samoobrane. Što je još značajnije savremena praksa pokazuje da ono još uvijek egzistira u međunarodnim odnosima. Oni koji podržavaju ovo pravo kao uvjet za njegovu primjenu navode državljanstvo osoba kao i neposrednu opasnost koja prijeti životima ili imovini. Tako je američki predstavnik na Konferenciji u Havani 1928. godine izjavio:

“Šta da radimo kad vlada padne i u opasnosti su životi američkih građana?... Sada je to princip međunarodnog prava da u takvim slučajevima država ima puno opravdanje da preduzme akciju - ja bih to nazvao uplitanje privremenog karaktera zbog ciljeva zaštite života i imovine državljana.”⁸¹

Ovo pitanje je isticano posljednjih godina u nekolicini primjera. Poznata je američko-belgijska akcija spašavanja talaca u Kongu 1964. godine. “Najpoznatiji incident, međutim, bio je spašavanje talaca od Izraela koje su držali Palestinci i drugi teroristi na Entebbe, slijedeći oteti avion francuske kompanije. Debata u Savjetu sigurnosti u ovom slučaju bila je bez zaključaka. Neke države podržavale su izraelski stav da je to bilo zakonito djelovanje u zaštiti njenih državljana u inostranstvu, gdje je lokalna država pomagala otmičarima. Drugi su prihvatili stav da je Izrael počinio agresiju protiv Ugande ili koristio prekomjernu silu.”⁸² “SAD-e su izvršile bombaški napad na Libiju 15. aprila 1986. godine koji je posljedica navodne libijske uključenosti u napad na američke službenike u zapadnom Berlinu. Ovo je pravdano od SAD-a kao akt samoodbrane.”⁸³ “Britanski ministar vanjskih poslova je zaključio 28. juna 1993. godine da:

‘Sila može biti primijenjena u samoodbrani protiv prijetnji nečijim državljanima ako (a) je tu dobar dokaz da bi napadnuti cilj nastavio da se drugdje koristi podrškom druge države u terorističkim napadima protiv nečijih državljana, (b) ako nema drugog efikasnog načina da se preduprije neposredni dalji napadi na nečije državljane, i (c) ako je upotrijebljena sila proporcionalna prijetnji.’”⁸⁴

81 Bowett, D. W. (1958). Ibid., str. 99 - 100, nota 1.

82 Shaw, N. M. (1997). International Law. Cambridge: University Press. str. 792, nota 84, 85. i 86.

83 Ibid., str. 793. nota 90.

84 Ibid., str. 793. nota 92.; “Prema Waldoku uvjeti za primjenu sile za zaštitu državljana u inostranstvu su: (1) Neposredna prijetnja štete državljanima, (2) Propust ili nesposobnost na strani teritorijalnog suverena da ih zaštiti, (3) Mjere zaštite su strogo ograničene na objekat koji se štiti od povrede.” Dinstein, Y. (1994). Ibid., str. 226. nota 51.

4.3. Individualna samoodbrana

Ukoliko se desi oružani napad, napadnuta država je ovlašćena da u skladu sa odredbama člana 51. Povelje kao i sa pravilima međunarodnog običajnog prava, preduzme mjere individualne samoodbrane. Ovaj član se odnosi na napad preduzet od države koji je također, usmjeren protiv države.

Napadnuta država ima ovlašćenje da preduzme sve mjere međunarodnim pravom dopuštene da se napad odbije. To su, prije svega, mjere oružanog odgovora na oružani napad. Prema H. Kelzenu: "Rat i kontrarat su u istom recipročnom odnosu kao ubistvo i smrtna kazna."⁸⁵

Međunarodno pravo stavlja zahtjev proporcionalnosti između počinjenog napada i odbrane. Ali u izvještaju Međunarodne pravne komisije po ovom pitanju iznosi se sljedeće:

"Bila bi greška... misliti da mora postojati proporcionalnost između vođenja koje predstavlja oružani napad i suprotstavljenog vođenja. Akcije potrebne da se zaustavi i odbije napad mogu morati poprimiti dimenzije disproporcionalnosti onim kojim je napad preduzet. Kakav sadržaj u tom pogledu može biti postignut kao rezultat 'odbrambene' akcije a ne forme, zavisi od jačine same akcije."⁸⁶

Država žrtva agresije po pravilu preduzima sve potrebne vojne mjere u cilju uništavanja vojnog potencijala agresora. Sporno je u međunarodnopravnoj literaturi da li napadnuta država ima pravo da nastavi rat u situaciji kada država agresor iz različitih razloga izgubi volju za daljim ratovanjem. Po jednim i država žrtva mora u tom slučaju prestati sa ratom jer to zahtijeva princip proporcionalnosti. Drugi odbijaju takav pristup.

Rat u samoodbrani mora biti vođen u vrijeme trajanja napada, odnosno mora postojati vremenska podudarnost između agresije i individualne samoodbrane.

O ostalim pitanjima vezanim za individualnu samoodbranu bilo je dovoljno riječi u prethodnom tekstu pa se nećemo na njima ponovo zadržavati.

4.4. Kolektivna samoodbrana

Pravo na kolektivnu samoodbranu ranije je bilo ustanovljeno međunarodnim običajnim pravom, da bi usvajanjem *Pakta Lige naroda*⁸⁷ postalo dio me-

⁸⁵ Dinstein, Y. (1994). Ibid., str. 230, nota 75.

⁸⁶ Ibid., str. 232- 233. nota 79.

⁸⁷ The Covenant of the League of Nations (Including Amendments adopted to December, 1924), Dostupno na: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp 23.12.2010.

đunarodnog ugovornog prava. Članovi 10. i 16. Pakta razvili su koncept kolektivne odbrane. Mnogi ugovori o uzajamnoj pomoći zaključeni između dva svjetska rata sadržavali su odredbe o kolektivnoj samoodbrani odnosnih država.

Član 51. Povelje UN-a, navodi između ostalog da je pravo na kolektivnu samoodbranu prirođeno pravo svake države. Ova ideja se dalje razvija u članu 52. gdje stoji da (ova) Povelja ničim ne isključuje postojanje regionalnih sporazuma ili ustanova čija je svrha bavljenje pitanjima koja se tiču održanja međunarodnog mira i sigurnosti i koja su podesna da budu predmet regionalne akcije, pod uvjetima da su ti sporazumi i ustanove i njihovo djelovanje u skladu sa ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija.

Ove odredbe poslužile su kao osnov za zaključenje brojnih poslijeratnih sporazuma o uzajamnoj pomoći čiji je cilj da u slučaju da jedna od članica sporazuma bude napadnuta, druge su članice u obavezi da joj pritegnu u pomoć. Tako, na primjer *Interamerički ugovor o recipročnoj pomoći zaključen 1947. godine u Rio de Janeiro*⁸⁸ u članu 3. (1) iznosi:

“Visoke strane ugovornice su saglasne da oružani napad bilo koje države protiv američke države biti će smatran kao napad protiv svih američkih država i konsekvntno, svaka od rečenih strana se obavezuje da pomogne u suzbijanju napada i ostvarenju neotuđivog prava na individualnu i kolektivnu samoodbranu priznatu članom 51. Povelje Ujedinjenih nacija.”

Navedene odredbe Povelje poslužile su kao osnov za stvaranje vojnih saveza od kojih su najznačajniji NATO i sada već bivši Varšavski pakt. Član 5. NATO pakta propisuje:

Ugovorne strane su saglasne da oružani napad protiv jedne ili više od njih u Evropi ili Sjevernoj Americi će biti smatran kao napad protiv svih njih i konsekvntno, one se slažu da, ako se takav napad desi, svaka od njih, u ostvarenju prava na individualnu ili kolektivnu samoodbranu, priznatu članom 51. Povelje Ujedinjenih nacija će pomoć strani ili stranama tako napadnutim s mjesta... takvom akcijom koju smatra neophodnom, uključujući i upotrebu oružanih snaga, da uspostave i održe sigurnost sjeverno-američkog područja.”⁸⁹

“Organizacije kao što su NATO i Varšavski pakt bile su uspostavljene nakon II svjetskog rata, posebno zasnovane na pravu kolektivne samoodbrane po članu 51. Povelje. Po takvim sporazumima, napad na jednu stranu tretiran je kao

88 The Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance (commonly known as the Rio Treaty, the Rio Pact, or by the Spanish-language acronym TIAR from Tratado Interamericano de Asistencia Recíproca) was an agreement signed on 1947 in Rio de Janeiro. Dostupno na: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad061.asp#1, 23.12.2010.

89 *The North Atlantic Treaty Washington D.C. - 4 April 1949*. Dostupno na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, 23.12.2010.

napad na sve. Prema tome, nužno je zaključiti da je kolektivna samoodbrana nešto više nego zbir individualnih prava na samoodbranu, već je druga krea-tura svih zajedno.”⁹⁰ “Ovaj pristup našao je podršku u slučaju Nikaragva. Sud je naglasio da je pravo na kolektivnu samoodbranu ustanovljeno običajnim pravom ali je dodao da ostvarenje prava zavisi od oboga, ranije deklaracije od-nosne države da je žrtva oružanog napada i zahtijeva države žrtve za pomoć.”⁹¹

4.5. Samoodbrana protiv terorizma

Kao odgovor na teroristički napad od 11. septembra Sjedinjene Američke Države pokrenule su vojnu kampanju protiv Avganistana poznatu kao Opera-cija trajne slobode (eng. *Operation Enduring Freedom*)⁹² 7. oktobra 2001. go-dine. Prilikom informiranja Savjeta sigurnosti o poduzetim akcijama SAD su tvrdile da postupaju u samoodbrani. Velika Britanija također se pozvala na individualnu i kolektivnu samoodbranu. Uprkos ranijim dilemama po pitanju prava na samoodbranu protiv proteklih terorističkih napada, ove akcije naiš-le su na opštu podršku. Rezolucija Savjeta sigurnosti 1368 od 12. septembra 2001. godine, izričito je priznala pravo na samoodbranu protiv terorizma. Ka-snija Rezolucija 1373 od 14. novembra 2001. godine,⁹³ također se poziva na individualno i kolektivno pravo na samoodbranu.

Ovdje se očito radi o proširenju tradicionalnog modela prava država na samoodbranu kako je to propisano Poveljom UN. Ali pošto se radi o opštoj podršci pravu na samoodbranu u slučaju terorističkog napada, na djelu je re-interpretacija odredaba Povelje stvaranjem instant međunarodnog običaja koji to dopušta.

’Sada je očigledno prihvaćeno da je teroristički napad na državnu terito-riju od nedržavnih počinitelja, oružani napad koji opravdava odgovor protiv države koja pruža utočište odgovornim.”⁹⁴ NATO se po prvi put pozvao na član 5. osnivačkog ugovora koji propisuje da će se napad na jednu državu članicu smatrati napadom na sve njih.

Sjedinjene Američke Države i Velika Britanija smatraju da imaju pravo i na anticipatornu i preventivnu samoodbranu. Ovo pravo je prihvaćeno od veli-

90 Shaw, N. M. (1997). *ibid.*, str. 794, nota 98. i 99.

91 *Ibid.*, str. 794, 795.

92 Operation Enduring Freedom , Dostupno na: <http://www.history.army.mil/brochures/Afghanistan/Operation%20Enduring%20Freedom.htm>, 23.12.2010.

93 Security Council Resolution S/RES/1373 (2001), Dostupno na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>, 23.12.2010.

94 Gray, C. The use of force and the international legal order. U Evans, M. D. (ed.). (2003). *International Law*. Oxford: University Press. str. 604.

kog broja država ali samo u odnosu na terorističku prijetnju ali ne i izvan toga. Ali i u tom pogledu uslov je da Savjet sigurnosti svojom rezolucijom utvrdi postojanje terorističke prijetnje.

5. Mjere Savjeta sigurnosti u skladu sa poglavljem VII Povelje UN

5.1. Uopšte

Izvorna namjera osnivača Ujedinjenih nacija sadržana u relevantnim odredbama Povelje UN bila je da Savjet sigurnosti, koji ima na raspolaganju stajaću armiju, odlučuje o upotrebi sile radi očuvanja ili ponovne uspostave međunarodnog mira i sigurnosti. Ovaj ambiciozni plan nikad nije realizovan tako da je praksa modificirala planove osnivača. Po članu 24. Povelje UN, Savjetu sigurnosti data je primarna odgovornost za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti, i njegove odluke po članu 25. Povelje, obavezujuće su za sve države članice Ujedinjenih nacija. Zbog složenog načina odlučivanja po članu 27. Povelje, koji predviđa pravo veta za sve stalne članice Savjeta sigurnosti, u uvjetima hladnog rata, akcije Savjeta sigurnosti na očuvanju međunarodnog mira i sigurnosti bile su opstruirane zloupotrebom prava veta.

Poglavlje VII Povelje daje široke ovlasti Savjetu sigurnosti za preduzimanje mjera radi ostvarenja svoga osnovnog zadatka, očuvanja i zaštite međunarodnog mira i sigurnosti. Prilikom preduzimanja ovih mjera Savjet sigurnosti se najčešće poziva na poglavlje VII bez navođenja tačne odredbe iz ovog poglavlja kao osnova svoga djelovanja. Po članu 39. Povelje Savjet sigurnosti "utvrđuje da li postoji prijetnja miru, povreda mira ili akt agresije i daje preporuke ili odlučuje koje će se mjere preduzeti u skladu sa članovima 41. i 42. da bi se očuvao ili ponovo uspostavio međunarodni mir i sigurnost.

5.2. Mjere koje ne uključuju upotrebu sile

Jednom kada Savjet sigurnosti utvrdi da spor ili situacija predstavlja prijetnju miru, povredu mira ili akt agresije, put je otvoren za poduzimanje daljih mjera. Prije nego što preduzme takve mjere on može pozvati zainteresovane strane da se povinuju onim privremenim mjerama za koje on smatra da su potrebne ili poželjne. Takve mjere usmjerene su na smirivanje situacije. Ove akcije utemeljene su na, članu 40. Povelje. Takve privremene mjere ne smiju utjecati na prava, zahtjeve ili položaj zainteresiranih strana. One su bez predrasuda prema pravima ili zahtjevima strana u sporu i smatraju se privremenom mjerom za stabiliziranje krizne situacije⁹⁵. Ovakve privremene mjere će-

⁹⁵ Shaw, N. M. (2003). Ibid., str. 1124.

sto sadrže poziv za prekid vatre ili za povlačenje sa privremeno zaposjednutih ili okupiranih teritorija.

Usvajanje privremenih mjera od strane Savjeta sigurnosti često ima veći efekt od čisto privremenih akcija. One mogu stvoriti mirniju atmosferu koja vodi do pregovora, kao i pomoći da se riješe nesporazumi na bazi rezolucije Savjeta sigurnosti koja ustanovljava privremene mjere.⁹⁶

Kada je utvrđeno da postoji prijetnja miru, povreda mira ili akt agresije, Savjet sigurnosti preduzima dvije vrste akcija i to: mjere koje ne uključuju korištenje sile po članu 41. Povelje, a koje podrazumijevaju primjenu ekonomskih ili diplomatskih sankcija, te mjere koje podrazumijevaju upotrebu sile po članu 42. Povelje.

Po članu 41. Povelje, Savjet sigurnosti može odlučiti kakve mjere koje ne povlače upotrebu oružane sile treba da se primijene u cilju izvršenja njegovih odluka, i može pozvati članove Ujedinjenih nacija da primijene takve mjere. Ove mogu da sadrže potpun ili djelimičan prekid ekonomskih odnosa i željezničkih, pomorskih, vazdušnih, poštanskih, telegrafskih, radiografskih i drugih veza, a isto tako i prekid diplomatskih odnosa.

Prva veća akcija koja ne uključuje korištenje sile se desila u vezi sa Rodezijskom situacijom kada je manjinska bijela vlada donijela Unilateralnu deklaraciju o nezavisnosti 1965. godine.⁹⁷

Ipak, većina detaljno razrađenih ekonomski sankcija uvedenih od strane Savjeta sigurnosti usvojene su u vrijeme invazije na Kuvajt od strane Iraka 2. augusta 1990.godine.⁹⁸ Rezolucijom Savjeta sigurnosti 661 (1990.g.),⁹⁹ utvrđeno je, da se Irak nije povukao momentalno i bezuslovno iz Kuvajta, te da radeći u skladu sa poglavljem VII Povelje, Savjet uvodi ekonomske sankcije širokih razmjera protiv Iraka, uključujući zabranu svim državama da uvoze ili izvoze iz Iraka i okupiranog Kuvajta, te transfere sredstava u Irak i Kuvajt za takve potrebe.

Rezolucijom 757 (1992.g.) od 30. maja 1992. godine¹⁰⁰, Savjeta sigurnosti nametnuo je razne ekonomske i diplomatske sankcije Saveznoj Republici Ju-

⁹⁶ Ibid., str. 1125.

⁹⁷ Ibid., str. 1125.

⁹⁸ Ibid., str. 1126.

⁹⁹ Resolution 661 S/RES/0661 (1990), Dostupno na: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0661.htm>, 24.12.2010.

¹⁰⁰ Security Council Resolution 757 (1992) (S/RES/757, 30.May 1992). Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). *The Yugoslav Crisis in International Law, General issues, part I*. Cambridge: University Press. str. 9; ali prije nego je pristupio izricanju ekonomskih i diplomatskih sankcija Savjet sigurnosti je više puta pozvao na prekid vatre što u suštini znači primjenu privremenih mjera saglasno članu 40. Povelje UN-a.

goslaviji (Srbiji i Crnoj Gori), zbog ne postupanja po prethodnim rezolucijama kojima se od nje tražilo da prestane sa angažiranjem u ratu u Bosni i Hercegovini.¹⁰¹ Ova rezolucija utemeljena je na poglavlju VII Povelje UN. Sankcije su pojačane Rezolucijom 787 iz 1992. godine.¹⁰²

Sankcije su proširene Rezolucijom 820 (1993.g.)¹⁰³ na područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine koje su kontrolirali srpske snage, i Rezolucijom 942 (1994.)¹⁰⁴ a suspendovane nakon zaključenja Dejtonskog mirovnog sporazuma Rezolucijom 1022 (1995) od 22. novembra 1995. godine.¹⁰⁵ Potpuno su podignute Rezolucijom 1074 (1996)¹⁰⁶ nakon održanih izbora u Bosni i Hercegovini.

5.3. Mjere koje uključuju korištenje sile

U slučaju da poduzete mjere nisu dale očekivane rezultate ili Savjet sigurnosti smatra da mjere blaže od upotrebe sile nisu dovoljne, može u skladu sa članom 42. Povelje da preduzme takve akcije vazduhoplovnim, pomorskim ili pješadijskim snagama da bi se uspostavio ili očuvao međunarodni mir i sigurnost. Član 42. daje mogućnosti da: ako Savjet sigurnosti smatra da mjere predviđene u članu 41. ne odgovaraju ili se pokaže da su nedovoljne može poduzeti takvu akciju vazduhoplovnim, pomorskim ili kopnenim snagama koja je potrebna radi održanja ili uspostavljanja međunarodnog mira i sigurnosti. Takva akcija može uključiti demonstracije, blokadu i druge operacije vazduhoplovnim, pomorskim ili kopnenim snagama članova Ujedinjenih nacija.

101 Rezolucija UN-a broj 752. od 15.maja 1992. godine "Da se svi oblici miješanja koji dolaze izvan Bosne i Hercegovine, uključujući one od strane Jugoslavenske narodne armije (JNA) i elemenata Hrvatske vojske, odmah obustave i da susjedi Bosne i Hercegovine preduzmu hitnu akciju radi okončanja ovakvog miješanja i da poštuju teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine."

102 Rezolucija Savjeta sigurnosti UN (787) o proširenju sankcija, Njujork, 16. novembar 1992. godine.

103 UN Security Council Resolution 820 (1993) on the situation in BiH, S/RES/820 (1993), Dostupno na: <http://www.ohr.int/other-doc/un-res-bih/pdf/820e.pdf>, 24.12.2010.

104 UN Security Council resolution 942 (1994) on reinforcement and extension of measures imposed by the UNSC resolutions with regard to those areas of BiH under the control of Bosnian Serb forces. Dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/un-res-bih/default.asp?content_id=7074, 24.12.2010.

105 UN Security Council resolution 1022 (1995) on suspension of measures imposed by or reaffirmed in Security Council resolutions related to the situation in the former Yugoslavia, Dostupno na: http://www.ohr.int/other-doc/un-res-bih/default.asp?content_id=7100, 24.12.2010.

106 Security Council resolution S/RES/1074 (1996), Dostupno na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/259/27/PDF/N9625927.pdf?OpenElement>, 24.12.2010.

Da bi doprinijeli održavanju mira i sigurnosti u svijetu, svi članovi Ujedinjenih nacija se članom 43. Povelje obavezuju da svoje oružane snage, pomoć i olakšice, uključujući pravo prolaza stave na raspolaganje Savjetu sigurnosti i to na zahtjev Savjeta i u skladu sa posebnim sporazumom ili sporazumima radi održanja mira i sigurnosti, dok po članu 45. sve države članice trebaju odmah staviti na raspolaganje vazduhoplovni kontingent za zajedničke međunarodne akcije u skladu sa utvrđenim sporazumom ili sporazumima spomenutim članom 43. Cilj ovih mjera je da se osnuju zajedničke snage UN-a, da djeluju kao ruka Savjeta sigurnosti i da onemoguće prijetnje miru i da spriječe akt agresije.

Član 47. Povelje, reguliše stvaranje Komiteta vojnog štaba sastavljenog od načelnika štabova pet stalnih članica Savjeta sigurnosti ili njihovih predstavnika, sa zadatkom da savjetuju i pomažu Savjetu sigurnosti u vojnim pitanjima i da budu odgovorni za strateško usmjeravanje svake oružane snage stavljene na raspolaganje Savjetu sigurnosti. Član 46. određuje da će planovi za primjenu oružanih snaga biti napravljeni od strane Savjeta sigurnosti uz pomoć Komiteta vojnog štaba.

Prvi primjer provođenja akcije u praksi je bila reakcija UN na invaziju Sjeverne Koreje na Južnu Koreju 1950. godine. U junu 1950. godine snage Sjeverne Koreje su prešle 28-u paralelu koja razdvaja Sjevernu od Južne Koreje što je dovelo do oružanog sukoba.¹⁰⁷ Gotovo istog trenutka Savjet sigurnosti je raspravljao o ovoj stvari, te odmah nakon proglašenja da ova situacija predstavlja prekid primirja, pozvao sve članice Savjeta sigurnosti da pomognu UN da ubijede Sjevernu Koreju da se povuče.¹⁰⁸ Dva dana kasnije, Savjet sigurnosti je drugom rezolucijom preporučio da članice UN trebaju dati svu neophodnu pomoć Južnoj Koreji, dok je treća rezolucija ovlastila Ujedinjene nacije da imenuju komandanta oružanih snaga osnovanih da pomognu Južnoj Koreji i koja je dozvoljavala upotrebu zastava Ujedinjenih nacija od strane ovih snaga.¹⁰⁹ Odsustvo Sovjetskog Saveza sa sjednica Savjeta sigurnosti omogućilo je donošenje ovih odluka. Sovjetski Savez u to doba nije sudjelovao na sjednicama Vijeća protestirajući zato što Narodnoj Republici Kini nije dato mjesto Tajvana kao stalnog člana Savjeta sigurnosti, pa je rezolucija o angažovanju trupa u Korejskom ratu donesena bez glasanja Sovjetskog Saveza. Tako je omogućena vojna akcija Ujedinjenih nacija pod vodstvom američkih snaga za borbu protiv Sjeverne Koreje. Sovjetski Savez se vratio u Savjet na početku

107 Vidi više: Shaw, N. M. (2003). *International Law*. (5th ed.). Cambridge: University Press. str. 1134.

108 Ibid., str. 1134.

109 Ibid., str. 1134.

avgusta 1950. godine, i blokirao dalje akcije Savjeta u Korejskom ratu, ali nisu mogli povratiti ono što je bilo postignuto, uprkos tvrdnjama da rezolucija nije bila validna zbog sovjetskog bojkota.¹¹⁰

Osnovane trupe Ujedinjenih nacija, sastavljene od 16 država, bile su pod kontrolom SAD. I ako je postojao niz ugovora potpisanih između SAD sa svim ostalim državama sudionicama, one nisu bili pod stvarnom kontrolom Ujedinjenih nacija osim što su djelovali pod vodstvom Savjeta sigurnosti. Ova improvizirana operacija jasno je otkrila nedostatke UN sistema za održavanja mira, jer kolektivni sistem sigurnosti, kako je originalno zamišljen Poveljom, nije mogao funkcionirati, ali također demonstrira kako se sistem može reintegrirati tako da ispravno funkcioniše.¹¹¹

Drugi primjer se desio kada je uslijedila invazija Iraka na Kuvajt 2. avgusta 1990. godine. Rezolucija 660 (1990),¹¹² usvojena jednoglasno istog dana od strane Savjeta sigurnosti, osudila je invaziju i zahtijevala trenutno i bezuslovno povlačenje Iraka. Na kraju, Savjet sigurnosti, osjećajući da odgovor Iraka na sve rezolucije i mjere koje su usvojene nije zadovoljavajuće, usvojio je Rezoluciju 678 (1990) 29. novembra 1990. godine,¹¹³ kojom je Iraku dat duži period da se povinuje ranijim rezolucijama i povuče iz Kuvajta.¹¹⁴ Ova "posljednja šansa" trebala je da istekne 15. januara 1991. godine.¹¹⁵ Poslije ovog datuma zemlje članice bile su ovlaštene da u saradnji sa Vladom Kuvajta koriste sva raspoloživa sredstva i implementiraju Rezoluciju 660 (1990.g.) Savjeta sigurnosti, te da uspostave međunarodni mir i sigurnost u regionu.¹¹⁶

6. Uloga Generalne skupštine UN

Ukoliko Savjet sigurnosti usljed zahtijevane jednoglasnosti stalnih članova nije u mogućnosti postupati, postavlja se pitanje da li postoji alternativa Savjetu sigurnosti, odnosno da li je u takvim situacijama Generalna skupština alternativa Savjetu sigurnosti.

¹¹⁰ Ibid., str. 1134.

¹¹¹ Shaw, N. M. (2003) International law. (5th ed.). Cambridge: University Press. str. 1134.

¹¹² Security Council resolution 660 of 2 August 1990. Dostupno na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/10/IMG/NR057510.pdf?OpenElement> 25.12.2010.

¹¹³ Resolution 678 (1990) Adopted by the Security Council at its 2963rd meeting on 29 November 1990. Dostupno na: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0678.htm>, 25.12.2010.

¹¹⁴ Shaw, N. M. (2003). str. 1134.

¹¹⁵ Ibid., str. 1134.

¹¹⁶ Ibid., str. 1134.

Mogućnost svake stalne članice Savjeta da stavi veto na bilo koju odluku Savjeta, često paraliziše njegov rad, tako da on nije u stanju vršiti dužnosti u okviru svoje odgovornosti. Kako se države, stalne članice Savjeta rukovode prije svega vlastitim interesima, pa tek onda svojim odgovornostima za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti, situacije blokade rada Savjeta u dosadašnjem iskustvu bile su vrlo česte. To je došlo do izražaja vrlo brzo nakon usvajanja Povelje i osnivanja Ujedinjenih nacija. Naime, prva značajnija kriza u bipolarnom svijetu, povodom događanja na korejskom poluotoku, pokazala je da postoje situacije koje mogu paralisati rad Savjeta. To je potaklo grupu zemalja predvođenih SAD-om, da na vanrednom zasjedanju 1950. godine predlože rezoluciju poznatu pod nazivom *Ujedinjeni za mir*¹¹⁷ koja je prihvaćena na ovom zasjedanju. Ova rezolucija propisuje:

“Ukoliko Savjet sigurnosti usljed nedostatka jednoglasnosti stalnih članova, propusti da ostvari njegovu primarnu odgovornost za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti u svakom slučaju koji izgleda kao prijetnja miru, povreda mira ili akt agresije, Generalna skupština će hitno razmotriti stvar i donijeti odgovarajuće preporuke članovima za preduzimanje kolektivnih mjera, uključujući u slučaju kršenja mira ili akta agresije upotrebu oružanih snaga kad je to potrebno za održavanje ili ponovnu uspostavu međunarodnog mira i sigurnosti. Ukoliko u to vrijeme nije u zasjedanju, Generalna skupština se može sastati u hitno specijalno zasjedanje unutar 24. sata od podnošenja takvog zahtijeva.”¹¹⁸

Postupak za održavanje i uspostavu mira propisan u ovoj rezoluciji može biti primijenjen samo u slučajevima kada je rad Savjeta sigurnosti paralisiran usljed upotrebe veta nekog od stalnih članova. Ona ni u kom slučaju ne derogira odredbe Povelje koje se odnose na način postupanja u slučajevima kad su međunarodni mir i sigurnost ugroženi. Također, ni na koji način ne zadire u ovlašćenja i odgovornosti Savjeta sigurnosti za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti. Ona ima supsidijarnu važnost u odnosu na Povelju, odnosno ona je dopunsko sredstvo u odnosu na Povelju.

“Glavni problem je taj, u čitavoj materiji koja se odnosi na međunarodni mir i sigurnost, da je Generalna skupština ovlašćena (prema glavi IV) usvojiti samo neobavezujuće preporuke.”¹¹⁹ “*Svaka država članica ‘ostaje slobodna da*

117 Uniting for Peace (UN Resolution 377). Dostupno na: <http://www.un.org/depts/dhl/landmark/pdf/ares377e.pdf>, 25.12. 2010.

118 Rezolucija Savjeta sigurnosti br. 377 (V) S. T. G. A. 10, id (1950), Dinstein, Y. (1994). str. 301-302. nota 144; “Rezolucija je usvojena 3. novembra 1950. godine sa većinom od 52:5 i dva uzdržana glasa, a prvi put je primijenjena povodom trojne agresije na Egipat izvršene od strane Velike Britanije, Francuske i Izraela oktobra 1956., i to na predlog Jugoslavije.” Avramov S., Kreća, M. (1989). Međunarodno javno pravo. Beograd: Savremena administracija. str. 172.

119 Dinstein, Y. (1994). str. 302, 303. nota 150.

postupa ili ne postupa po takvoj preporuci.”¹²⁰ Kao što vidimo ovlašćenja Generalne skupštine i Savjeta sigurnosti u ovoj materiji su kvalitativno različita. Dok Generalna skupština, krećući se unutar svojih Poveljom ustanovljenih (limitiranih) ovlašćenja, može samo donositi preporuke koje istina imaju znatnu moralnu težinu s obzirom na autoritet organa koji ih daje, Savjet sigurnosti s obzirom na prisilu koja stoji iza njegovih odluka, donosi obavezujuće odluke.

“U njegovom savjetodavnom mišljenju iz 1962. godine u predmetu Izvjesni troškovi, Međunarodni sud u Hagu drži da - mada, uopćeno govoreći, odgovornost Savjeta sigurnosti u odnosu na održavanje međunarodnog mira i sigurnosti je ‘primarna’, prije nego je isključiva - samo Savjet posjeduje silu da nametne izričitu obavezu u smislu poglavlja VII Povelje.”¹²¹ “Rezolucija ‘Ujedinjeni za mir’ predstavlja de facto reviziju Povelje i to izvršenu na način suprotan izričitim odredbama Povelje, predviđenim u članu 109.”¹²²

7. Savjet sigurnosti, međunarodno pravo i Međunarodni sud pravde u Hagu

Kao što smo već rekli Savjet sigurnosti je prema članu 39. Povelje UN primarno nadležan da utvrdi postojanje prijetnje miru, povrede mira ili akta agresije. Savjet sigurnosti to čini u trenutku trajanja događaja ili neposredno nakon dešavanja kako bi na temelju vlastite odluke kojom se kvalificira događaj, poduzeo potrebne mjere radi očuvanja ili ponovne uspostave međunarodnog mira i sigurnosti.

Ali ukoliko Savjet sigurnosti propusti da to učini zbog proceduralnih ograničenja, uključujući i veto neke stalne članice, ili ukoliko to i učini na način koji ne zadovoljava neku stranu u sukobu, postavlja se pitanje da li to može učiniti Međunarodni sud pravde u Hagu na zahtjev jedne od strana u sporu.

Može se, postaviti pitanje nadležnosti Međunarodnog suda pravde za utvrđivanje postojanja agresije na temelju međunarodnog prava. U predmetu Nikaragva protiv SAD, ove su se usprotivile nadležnosti Međunarodnog suda pravde kao sudskog organa da se bavi aplikacijom koja se tiče nezakonite upotrebe sile, uključujući akt agresije ili povrede mira, iz razloga što je to zadatak Poveljom povjeren političkim organima Ujedinjenih nacija, prvenstveno Savjetu sigurnosti.¹²³

120 Ibid., nota 151.

121 Dinstein, Y. (1994) *War Agression and Self –Defence*, second edition. Cambridge: Cambridge University Press. str. 303. nota 152.

122 Avramov, S., Kreća, M. (1989). str. 172.

123 Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v.

Sud je 1984. godine odbio prigovor SAD-a navodeći u obrazloženju da je Savjet sigurnosti primarni ali ne i isključivo ovlašćeni organ za bavljenje ovim pitanjem. Presuda je napravila razliku između čisto sudske uloge Suda i političkih obaveza povjerenih Savjetu. Prema mišljenju suda oba organa se mogu baviti odvojenim ali komplementarnim zadacima povodom istog događaja.

Savjet sigurnosti je prema Povelji ovlašćen da utvrdi postojanje akta agresije. On ne postupa na isti način u utvrđivanju postojanja takvog akta kao Međunarodni sud pravde u Hagu. On može utvrditi postojanje akta agresije, ali je mnogo češće da to iz političkih razloga propusti učiniti. Stoga prilikom utvrđivanja postojanja agresije on se rukovodi isključivo ili makar prvenstveno političkim razlozima a ne pravnim. On može uzeti u razmatranje i pravne razloge ali nije njima vezan.

Savjet nije najpogodnije tijelo da donese presudu koja strana u jednom oružanom sukobu je "kriva za kršenje nekih zakonskih obaveza." Nasuprot tome Sud u donošenju presude nije vezan političkim obzirima i u potpunosti je kvalificiran da donese odluku zasnovanu na pravnim razlozima, ko je agresor u jednom oružanom sukobu.

Zbog toga se može zaključiti da su oba organa nadležna za utvrđivanje postojanja agresije. Jedan se pri tome rukovodi političkim, a drugi pravnim razlozima. Stoga se postavlja pitanje kako razriješiti teorijski moguću situaciju kada ocjenjujući isti događaj, dva organa donesu različite odluke.

Nije sporna situacija kada Savjet sigurnosti ne utvrdi postojanje agresora u nekom sukobu zbog veta nekog stalnog člana ili zbog političkih razloga. Pitanje se odnosi na situaciju ako u nekom oružanom sukobu Savjet sigurnosti utvrdi da je agresor jedna, a Sud da je agresor druga strana. Ovaj problem nema težinu zbog faktora vremena. Naime, Savjet sigurnosti je pozvan da odmah djeluje na uspostavi međunarodnog mira i sigurnosti i odnosne države su dužne da se odmah povinuju odlukama Savjeta. "Uloga Suda je da riješi problem u skladu sa međunarodnim pravom. Ponovna uspostava mira je mnogo hitnija nego rješavanje problema, i treba joj dati vremenski prioritet."¹²⁴ "Ali, mjere preduzete od Savjeta nisu nužno posljednja riječ po predmetu. Konačna odluka je ostavljena Sudu pod uvjetom da je to njegova nadležnost."¹²⁵

Mjere koje utvrđuje Savjet sigurnosti su urgentne prirode. Tiču se prekida vatre, povlačenja zaraćenih strana na linije prije sukoba i slično, i one ne umanjuju ovlašćenja suda da se bavi pitanjima zakonitosti upotrebe oružane sile

United States of America), Jurisdiction, 1984. ICJ Report, 392.

124 Dinstein, Y (2005). War Aggression and Self-Defence, . (4th. ed.). Cambridge: University Press. str. 320

125 Ibid., str. 320.

strana u sukobu. Odluka Suda dolazi po prestanku neprijateljstava. Ali ne bi bilo ništa sporno da strane u sukobu u toku trajanja neprijateljstva podnesu spor na rješenje sudu. "Pod ovim okolnostima, Savjet bi trebao da dopusti sudu da ostvaruje njegovu sudsku funkciju bez nepotrebnog miješanja, mada naredba o prekidu vatre neće biti bez mjesta."¹²⁶

Nadležnost Međunarodnog suda pravde u Hagu regulisana je članom 36. Statuta, koji u stavu 2. sadrži takozvanu fakultativnu klauzulu po kojoj svaka država može svojom izjavom preuzeti obavezu da se podvrgava nadležnosti suda, u sporovima određene vrste prema svakoj drugoj državi koja je potpisala istu takvu izjavu. U ovim situacijama svaka država može jednostrano ukoliko su ispunjene potrebne pretpostavke, iznijeti spor pred sud. Spor treba da je pravne prirode i da ima za predmet: tumačenje nekog ugovora, svako pitanje međunarodnog prava, postojanje bilo koje činjenice koja bi, ako se utvrdi, predstavljala kršenje neke međunarodne obaveze i prirodu i veličinu dužne naknade zbog kršenja neke međunarodne obaveze.

8. Humanitarne intervencije

Generalna skupština UN svojim rezolucijama kao što su *Definicija agresije*¹²⁷ i *Deklaracija o principima međunarodnog prava koji se odnose na prijateljske odnose i saradnju između država u saglasnosti sa poveljom Ujedinjenih nacija*¹²⁸ isključuje intervenciju u apsolutnom smislu.

Nakon Drugog svjetskog rata više puta postavilo se pitanje dopuštenosti upotrebe sile u nekim situacijama koje su zbirno označene kao humanitarne intervencije. To su bile situacije kada država zloupotrijebi suverenitet da bi nanijela štetu vlastitim građanima kao i kad nije sposobna da zaštiti vlastite ili tuđe građane na svojoj teritoriji.

Tada se postavljalo pitanje funkcionisanja sistema kolektivne sigurnosti uspostavljenog Poveljom UN. Odnosno da li UN uprkos odredbi člana 2. tačka 7. koji zabranjuje Ujedinjenim nacijama uplitanje u pitanja iz unutrašnje nadležnosti država članica, mogu da se umiješaju u unutrašnja pitanja i odnose neke države članice UN. Ukoliko UN propusti da to učini, da li neka država članica UN može da to učini sama ili u koaliciji sa drugim zainteresiranim država-

¹²⁶ Ibid., str 320-321.

¹²⁷ Definition of Aggression, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX). Dostupno na: <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/GAres3314.html>, 25.12.2010.

¹²⁸ Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations GA Resn 2625 (XXV), Oktober 24, 1970. Dostupna na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>, 25.12.2010.

ma bez prethodnog ovlaštenja Savjeta sigurnosti. Svojevrsan test za provjeru doktrine humanitarne intervencije u praksi bile su intervencije u Sjevernom Iraku, SR Jugoslaviji, Somaliji, Bosni i Hercegovini, Ruandi, Haitiju i Istočnom Timoru. Neke od ovih intervencija bile su odobrene od Savjeta sigurnosti UN a druge nisu.

Prva sporna situacija te vrste desila se tokom prvog iračkog rata kada su SAD, Velika Britanija i Francuska uspostavili *no-fly* zonu u sjevernom Iraku kako bi zaštitili ugrožene kurdske civile koji su živjeli na tom području. Prethodno je usvojena neobavezujuća Rezolucija Savjeta sigurnosti 688 (1991)¹²⁹ koja je tražila od Iraka da dopusti pristup humanitarnim agencijama. Ona izričito upućuje na član 2. tačka 7. i ne daje ovlaštenje za upotrebu sile. Stoga je pravni osnov za uvođenje zone zabrane leta ostao nejasan. Uprkos tome Velika Britanija je pokušala da intervenciju opravda pozivajući se na *krajnju humanitarnu potrebu* (eng. *extreme humanitarian need*).

Druga situacija ticala se sedamdeset osmodnevne kampanje NATO protiv Srbije radi sprječavanja represije i raseljavanja albanskog stanovništva sa Kosova počev od marta 1999. godine. Stavovi država učesnica izneseni su tokom postupka poznatog kao *Spor o zakonitosti upotrebe sile*.¹³⁰ Belgija¹³¹ je u svom podnesku upućenom Sudu zauzela stav da se radilo o akciji sa ciljem spašavanja stanovništva koje se nalazilo u opasnosti, te da akcija nije bila usmjerena proti teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti SR Jugoslavije. Većina ostalih država koje su učestvovala u postupku nisu se oslonile na humanitarnu intervenciju kao opravdanje za upotrebu sile. Radije su kombinovale humanitarne razloge sa implicitnim ovlaštenjem Savjeta sigurnosti koje proizlazi iz Rezolucije 1203 (1999).¹³²

Humanitarne intervencije odnose se na situacije upotrebe sile kada strana država odnosno vlada ugrožava ili dovodi u opasnost živote grupa ljudi odnosno većeg broja ljudi ili nije u stanju da ih zaštiti bez obzira da li su oni njeni državljani ili ne. U klasičnom pravu takva vrsta intervencije bila je dopuštena i bilo je izvan svake sumnje da pravo na humanitarnu intervenciju postoji.

“Država koja je zloupotrijebila svoju suverenost brutalnim i krajnje okrutnim postupcima protiv onih unutar njene nadležnosti, bez obzira da li su njeni

129 Security Council resolution 688, S/RES/0688 (1991). Dostupno na: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0688.htm>, 26.12.2010.

130 ICJ Legality of Use of Force (1999). Dostupno na: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3>, 26.12.2010.

131 Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium) (1999). Dostupno na: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3>, 26.12.2010.

132 Resolution 1203(1998) Adopted by the Security Council at its 3937th meeting, on 24 October 1998. Dostupno na: <http://www.nato.int/kosovo/docu/u981024a.htm>, 26.12.2010.

državljeni ili ne, smatralo se da je odgovorna za akciju bilo koje države koja je bila spremna da interveniše.”¹³³ Akcije nisu usmjerene ka rušenju unutrašnjeg poretka ili promjene vlade mada mogu postići i takav rezultat. Po svojoj prirodi vrlo su slične policijskim mjerama.

“Ponekad postoji saglasnost da je intervencija da bi se zaštitili životi osoba koje se nalaze unutar pojedine države koji nisu nužno državljani države koja interveniše, dopuštena u strogo definisanim situacijama.”¹³⁴ “Neki pisci ograničavaju je na akcije oslobađanja ugnjetavanih naroda od drugih, neki je smatraju sredstvom da se zaustave zločini i pokolj i neki naznačavaju ‘tiraniju’, neki krajnju okrutnost, neki religiozne progone, i najzad neki konfuzno razmatraju zakonitost intervencije u slučaju slabosti vlade ili neredima usmjerenim prema anarhiji.”¹³⁵

“Ostvarenje ove doktrine bilo je otvoreno za zloupotrebe pošto samo jake države mogu preduzeti policijske mjere ove vrste; i kad su vojne operacije bile opravdane kao ‘humanitarne intervencije’ ovo je bila jedna od nekoliko karakteristika koje su se nudile, i okolnosti su često ukazivale prisustvo sebičnih motiva.”¹³⁶ Također, nakon usvajanja Povelje Ujedinjenih nacija vrlo je teško usaglasiti humanitarne intervencije sa odredbama člana 2. (4) Povelje koji zabranjuje prijetnju silom ili upotrebu sile. “Osmo izdanje Openheima navodi da je intervencija legalno dopuštena ako se država proglasi krivom za okrutnosti protiv, kao i progon njenih državljana na takav način koji negira njihova fundamentalna ljudska prava i šokira savjest čovječanstva.”¹³⁷ “Tokom diskusije o pitanju definicije agresije na šestom odboru Generalne skupštine, Spiropoulos je izrazio sumnju da bi, akcije preduzete od država da spriječe genocid protiv rasnih odnosnih manjina u susjednim državama bile agresija ukoliko se to desi poslije uzaludnih apela organa Ujedinjenih nacija.”¹³⁸

“Jedini argument koji je korišten da opravda upotrebu ‘zapadnih’ trupa u osiguranju ‘bezbjednog utočišta’ u sjevernom Iraku poslije Golfskog rata je da je bio preduzet u saglasnosti sa međunarodnim običajnim pravnim principom humanitarne intervencije u ekstremnim situacijama.”¹³⁹ “Jedna varijanta principa humanitarne intervencije je tvrdnja da je intervencija, da bi se us-

133 Brownlie, Y. Ibid., str. 338.

134 Shaw, M. N. Ibid., str. 802, nota 142.

135 Brownlie, Y. Ibid., str. 338, nota 5.

136 Y. Brownlie, Ibid., str. 338, 339.

137 Brownlie, Y. Ibid., str. 341.7.

138 Beownlie, Y. Ibid., str. 341, nota 6.

139 Shaw, M. N. Ibid., str. 803, nota 146.

postavila demokracija, dopuštena također po međunarodnom pravu. Jedan od navedenih razloga za USA intervenciju u Panami u decembru 1984. godine bio je ponovna uspostava demokracije, ali odvojeno od problema definiranja demokracije, takva odredba nije prihvatljiva u međunarodnom pravu danas u svjetlu jasnih odredaba Povelje Ujedinjenih nacija.”¹⁴⁰

Međunarodna praksa pokazuje da su humanitarne intervencije isključivo ili pretežno izraz nacionalnih interesa države koja vojno interveniše. Stoga je moguće naći primjere obiju situacija, kada humanitarna intervencija nije bila opravdana kao i onih kada je humanitarna intervencija bila opravdana.

9. Mirovne operacije

Mirovne operacije¹⁴¹ su opšti pojam koji se koristi da se opiše širok spektar aktivnosti mirovnih snaga Ujedinjenih nacija koje podrazumijevaju i upotrebu vojne sile ukoliko je to potrebno da bi se potpomogao diplomatski mirovni proces.

U Povelji UN ne postoji nijedna odredba koja bi pružala izričit osnov za uspostavu mirovnih snaga i provođenje mirovnih operacija. One su se pojavile kao posljedica neprovođenja člana 43. Povelje i drugih odredaba koje su predviđale formiranje oružanih snaga Ujedinjenih nacija. Ujedinjene nacije našle su načina da se prilagode nepredviđenim situacijama koje su nastupale nakon usvajanja Povelje UN.

Već na samom početku postojanja Ujedinjenih nacija “pokazala se potreba da oni pošalju na neku osjetljivu točku oružane snage, ali ne radi provođenja prisile, nego radi obavljanja sigurnosne i redarstvene službe ili osiguranja mira u nekom području gdje je mir bio ugrožen ili narušen.”¹⁴² Ove snage su nadgledale prekid vatre ili su razmještane između strana u konfliktu sa zadatkom da spriječe sukob između njih. Da bi manje iritirali sukobljene strane, one su dolazile iz manjih i udaljenijih država.

Ove snage djeluju u ime Ujedinjenih nacija i nose plave beretke ili šljemove odnosno ambleme Ujedinjenih nacija. Odluku o njihovoj upotrebi donosi Savjet sigurnosti svojom rezolucijom kojom istovremeno ovlašćuje Generalnog sekretara UN da sakupi i uputi takve snage. Član 98. Povelje omogućava prenošenje ovih poslova na Generalnog sekretara.

¹⁴⁰ Shaw, M. N. Ibid., str. 803, nota 147.

¹⁴¹ Najkompletnije apektovane informacije o mirovnim operacijama Ujedinjenih nacija dostupne su na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/>, 26.12.2010.

¹⁴² Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B. (2006). Međunarodno pravo 3. Zagreb: Školska knjiga. str. 82.

Osnovu za ove aktivnosti UN predstavljaju odredbe Povelje koje daju široke ovlasti Savjetu sigurnosti i Generalnoj skupštini. Tu su prije svih odredba člana 29. Povelje, po kojoj Savjet sigurnosti može osnivati pomoćne organe potrebne za obavljanje njegovih zadataka. Član 34. daje Savjetu sigurnosti pravo na ispitivanje svakog spora ili situacije koja može dovesti u opasnost održanje međunarodnog mira i sigurnosti. Članovi 36, 37. i 38. daju mu mogućnost da preporuči prikladne procedure i metode za rješavanje sporova a član 39. pruža mogućnost davanja preporuka i donošenje odluka radi uspostave međunarodnog mira i sigurnosti.

Također, Generalna skupština UN ima široke ovlasti po članovima 10. i 11. Povelje, da raspravlja i daje preporuke o svim pitanjima vezanim za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti. Po članu 14. Generalna skupština može davati preporuke za mirno sređivanje neke situacije, neovisno od njenog porijekla. Također, po članu 22. Povelje, Generalna skupština može formirati one pomoćne organe koji su joj potrebni za obavljanje njenih funkcija i također, po članu 98. Povelje, ovlastiti Generalnog sekretara UN da obavlja određene poslove.

Mirovne operacije započele su u formi posmatračkih misija u Grčkoj 1947. godine i Palestini 1948. godine. Mirovne snage (UNEF) prvi put su upotrijebljene u Egiptu 1956. godine u vrijeme suecke krize, gdje su ostale raspoređene do 1967. godine. Zadatak im je bio provođenje odluka Generalne skupštine o sprječavanje sukoba i zaposjedanje prostora koji su napuštale invazione britanske, francuske i izraelske snage. Do druge upotrebe mirovnih snaga došlo je 1960. godine, u Kongu. Savjet sigurnosti usvojio je rezoluciju kojom je dopustio Generalnom sekretaru UN pružanje pomoći vladi Konga, nakon čega je ovaj obrazovao mirovne snage. Generalni sekretar je na isti način ustanovio mirovne snage i 1964. godine, na Kipru.

Ove mirovne snage ustanovljene su sa ciljem stabilizacije situacije fizičkim razdvajanjem strana u sukobu. Ali nisu bile ovlaštene da nameću mir niti da upotrebljavaju oružanu silu. Njihovo prisustvo bilo je uslovljeno pristankom strana u sukobu na čijoj teritoriji su raspoređivane. One su imale ograničen uspjeh jer su uspjele da privremeno stabilizuju situaciju ali nisu spriječile Izraelsko-arapski rat 1967. godine niti tursku invaziju Kipra 1974. godine.

Kasnije su zadaci stavljeni pred mirovne snage postajali i brojniji i složeniji. Novi zadaci misija bili su: različite vrste pomoći državama u tranziciji, pomoć prilikom procesa pomirenja unutar jedne države, pomoć konsolidaciji demokratskih procesa, razoružavanje i reintegracija pripadnika vojnih jedinica sukobljenih strana, povratak i integracija izbjeglica i vremenski ograničeno preuzimanje pojedinačnih nadležnosti u državama. Ovi angažmani uglavnom su se dešavali nakon okončanja konflikata.

Na početku je zamišljeno da se mirovne misije bave međudržavnim konfliktima da bi se kasnije sve više bavile građanskim sukobima i unutrašnjim konfliktima.

Kao što vidimo uloga snaga Ujedinjenih nacija je evoluirala. Prvo su to bili vojni posmatrači. Kasnije su to bile interpozicione snage koje su razdvajale snage u sukobu. Potom su dobivale mandat da nametnu mir ili da ga izgrađuju.

U početnim akcijama snage Ujedinjenih nacija nisu imale mandat da upotrebljavaju silu. Kasnije su dobile pravo upotrebe sile u samoodbrani i konačno u nekim mirovnim operacijama mandat je sadržavao i pravo upotrebe sile radi realizacije definisanih zadataka. Stoga je evidentno pomjeranje mandata mirovnih snaga UN sa poglavlja VI prema poglavlju VII Povelje.

U januaru 1992. godine, Savjet sigurnosti UN zatražio je od Generalnog sekretara UN da pripremi analizu i prijedloge za jačanja u okviru Povelje UN, sposobnosti Ujedinjenih nacija za preventivnu diplomaciju, izgradnju mira i održavanje mira.

Generalni sekretar UN sačinio je izvještaj poznat kao *Agenda za mir*¹⁴³ u junu 1992. godine. U tački 15. definisani su ciljevi Ujedinjenih nacija u promijenjenim okolnostima nakon okončanja hladnog rata. Ujedinjene nacije trebaju identifikovati u najranijoj fazi situacije koje mogu uzrokovati konflikte i nastojati da pomoću diplomacije uklone izvore prije nego rezultiraju nasiljem. Kada je sukob započeo pomagati u izgradnji mira s ciljem rješavanja spora koji je doveo do sukoba. Raditi da se održi mir tamo gdje je krhak nakon prestanka borbi i pomoći u implementaciji sporazuma postignutih od izgrađivača mira (*peacemakers*). Biti spreman da se pomogne u izgradnji mira na različite načine: ponovna izgradnja institucija i infrastrukture država razorenih građanskim ratom i izgradnjom veza od zajedničke koristi za narode koji su bili u ratu.

Postoje brojni različiti tipovi mirovnih operacija što zavisi od prirode i okolnosti u kojima mirovne snage djeluju. Razlikujemo:

Mirovne operacije nametanja mira (*eng. peace enforcement*)¹⁴⁴, znače prisilnu upotrebu civilnih i vojnih sankcija i preduzimanje sigurnosnih akcija od legitimnih međunarodnih intervencističkih snaga, da se pomogne diplomat-

143 An Agenda for Peace Report of the Secretary-General A/47/277 - S/24111 17 June 1992. Dostupno na: <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html> 26.12.2010. ;Vidi: Supplement to an Agenda for Peace, A/50/60 & S/1995/1, 3 Jan. 1995 [hereinafter, Agenda Supplement], sec. II, table; The Blue Helmets --A Review of United Nations Peace-keeping (New York, UNDPI, 3rd ed., 1996), pp. v-vii and 4.

144 See Peace Operations: An Australian Perspective (2002) . Dostupno na: <http://www.defence.gov.au/adfwc/peacekeeping/index.htm>, 26.12.2010.; Vidi također: Paragraph 44 of the 1992 Agenda.

skim nastojanjima da se uspostavi mir između zaraćenih strana koje mogu i ne pristati na takvu vrstu akcije;

Mirovne operacije pravljenja mira (eng. *peacemaking*)¹⁴⁵ znače diplomatske akcije s ciljem dovođenja neprijateljskih strana do sporazuma putem mirnih sredstava predviđenih u poglavlju VI Povelje;

Mirovne operacije za održavanje mira (eng. *peacekeeping*),¹⁴⁶ su diplomatski instrument koji ne podrazumijeva prisilu, gdje je upotrijebljena legitimna međunarodna civilna i/ili vojna koalicija uz pristanak zaraćenih strana, na nepristrasan neborbeni način da implementira sporazum o razrješenju konflikta ili da pomogne operacije dostave humanitarne pomoći; i

Mirovne operacije za izgradnju mira (eng. *peace-building*)¹⁴⁷ znače set strategija s ciljem osiguranja izbjegavanja ili ponavljanja spora, oružanog sukoba ili druge velike krize. Ove operacije mogu biti:

- a) Pred-konfliktne mirovne operacije (eng. *pre-conflict peace building*) za izgradnju mira koje podrazumijevaju dugoročne ekonomske, socijalne i političke mjere koje mogu pomoći državi u suočavanju sa kriznim situacijama i sporovima, i
- b) Post-konfliktne mirovne operacije (eng. *post-conflict peace building*) radi pomoći u rehabilitaciji i rekonstrukciji što podrazumijeva različite vrste pomoći u izgradnji institucija i specifičnih praktičnih programa kao na primjer pomoć pri deminiranju terena.

Nakon otpočinjanja sukoba na području bivše SFRJ Savjet sigurnosti usvojio je Rezoluciju 713 (1991) od 25. septembra 1991. godine.¹⁴⁸ U ovoj rezoluciji Savjet sigurnosti "odlučuje, po poglavlju VII Povelje Ujedinjenih nacija, da sve države, u svrhu uspostavljanja mira i stabilnosti u Jugoslaviji, treba odmah da uspostave opću i potpunu obustavu i zabranu (embargo) na svaku isporuku oružja i vojne opreme Jugoslaviji sve dok Savjet sigurnosti ne odredi drukčije, a nakon konsultacija između Generalnog sekretara i vlade Jugoslavije." Rezolucija 743 (1992)¹⁴⁹ nalaže uspostavu UNPROFOR-a (eng. *The UN Protection Force*) radi osiguranja demilitarizacije tri područja u Hrvatskoj nastanjena Srbima. Ovlašćenje za puno raspoređivanje UNPROFOR-a dato je Rezolucijom 749 (1992).¹⁵⁰ Tokom narednog perioda postupno se širio mandat mirovnih snaga.

145 Ibid.

146 Ibid.

147 See Peace Operations: An Australian Perspective (2002). Dostupno na: <http://www.defence.gov.au/adfwc/peacekeeping/index.htm>;

148 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid, str. 1.

149 Ibid.

150 Ibid.

Rezolucijom 758 (1992)¹⁵¹ mandat UNPROFOR-a je ojačan i dato je ovlašćenje za raspoređivanje vojnih posmatrača i povezanog personala u Sarajevo. Djelujući po poglavlju VII Povelje, Savjet sigurnosti usvaja Rezoluciju 770 (1992) pozivajući sve države da djeluju individualno ili preko regionalnih agencija ili sporazuma da olakšaju u kordinaciji s UN isporuku humanitarne pomoći. Rezolucija 776 (1992) odobrava Izvještaj Generalnog sekretara i upotrebu sile u samoodbrani, naročito tamo gdje postoje pokušaji sprječavanje vršenja mandata. Sljedeća faza uvedena je Rezolucijom 781 (1992)¹⁵² kada je uspostavljena zabrana vojnih letova “no-fly ban” iznad Bosne i Hercegovine koju je trebao osiguravati NATO. Zabrana je proširena Rezolucijom 816 (1993). Obje rezolucije kojima je uveden dupli ključ za upotrebu NATO avijacije, zapovjednik UN snaga i zapovjednik NATO snaga, donesene su po poglavlju VII Povelje. Rezolucijama 819 (1993)¹⁵³ i 824 (1993)¹⁵⁴ usvojenim po poglavlju VII Povelje uspostavljena su zaštićena područja čija je uspostava povjerena UNPROFOR-u koji je ima ovlaštenje za upotrebu sile samo u samoodbrani. I ako je postupao prema poglavlju VII Povelje Savjet sigurnosti nije obezbijedio nikakva sredstva niti mandat UNPROFOR-u da bi nametnuo stranama njegove zahtjeve. Prije bi se reklo, da je od Generalnog Sekretara zahtijevano da “vezano za posmatranje humanitarne situacije u sigurnom području, poduzme neposredne mjere da poveća prisustvo UNPROFOR-a u Srebrenici i njegovoj okolini.”¹⁵⁵ Slijedeći usvajanje Rezolucije 819 (1993), i na osnovu konsultacija vođenih sa članovima Savjeta, Sekretarijat je obavijestio komandanta UNPROFOR-a da, po njegovom mišljenju, Rezolucija, onakva kakva jeste, upućujući poziv stranama da poduzmu izvjesne radnje ne stavlja UNPROFOR u obavezu da uspostavi ili brani takvo sigurno područje.”-¹⁵⁶ Snage bosanskih Srba zauzele su ovo zaštićeno područje u julu 1995. godine. UNPROFOR nije preduzeo mjere njegove zaštite. Konačno Rezolucijom 1031 (1995)¹⁵⁷ nakon zaključenja Dejtonskog sporazuma,¹⁵⁸ UNPROFOR je zamijenio IFOR (*Implementation force*).

Pravni okvir koji reguliše prava i obaveze mirovnih snaga i posmatrača proizlazi iz njihovog statusa kao organa Ujedinjenih nacija. Oni su podvrgnu-

151 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid., str. 12.

152 Ibid.

153 Ibid.

154 Ibid.

155 Report of the Secretary Pursant to General Assembly Resolution 53/35 (1998), “Srebrenica Report”, 15 November 1999.

156 Ibid.

157 Securiti Council Resolution S/RES/1031 (1995). Dostupno na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/405/26/PDF/N9540526.pdf?OpenElement>, 27.12.2010.

158 Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini.

ti propisima koji se odnose na organizaciju Ujedinjenih nacija u cjelini, kao i onim koji se bave privilegijama, imunitetima, odgovornostima i slično. Ujedinjene nacije su odgovorne za povrede prava počinjene od pojedinih članova mirovnih snaga i posmatračkih misija¹⁵⁹ i mogu postavljati zahtjeve za nadoknade za štete i povrede počinjene njenom osoblju.¹⁶⁰ Uobičajeno je da Ujedinjene nacije zakluče formalni ugovor sa zemljom domaćinom kojim regulišu pitanja kao što su korištenje objekata, logistička pitanja, nadoknada štete, privilegije i imuniteti osoba i imovine, rješavanja sporova i slično.

Ujedinjene nacije usvojile su 1994. godine *Konvenciju o sigurnosti Ujedinjenih nacija i pridruženog osoblja*.¹⁶¹ Ova Konvencija propisuje zaključenje ugovora između UN i države domaćina o statusu UN operacije i osoblju angažovanom u misiji uključujući i pitanja privilegija i imuniteta. Ujedinjene nacije i njeno osoblje moraju poštivati lokalne zakone i druge propise i suzdržati se od svake aktivnosti koja je nespojiva sa nepristrasnom i međunarodnom prirodom njihovih dužnosti. Konvencija propisuje da neka djela počinjena protiv osoblja UN i pridruženog osoblja predstavljaju krivična djela. Države potpisnice su obavezne da u svome zakonodavstvu izvrše neophodne promjene kako bi ustanovile jurisdikciju za ova djela počinjena na njenoj teritoriji ili od njenih državljana.

Pitanje primjene prava oružanih sukoba na situacije u kojima učestvuju snage Ujedinjenih nacija zahtijeva dodatnu pažnju. "Pošto su Ujedinjene nacije vezane opštim međunarodnim pravom, vezane su također običajnim pravom koje se tiče oružanih sukoba, mada ne i pravilima sadržanim samo u ugovorima u kojima UN nisu članica."¹⁶²

Odgovor na pitanje, da li su mirovne snage podvrgnute pravilima međunarodnog humanitarnog prava zavisi od toga da li je sukob klasificiran kao oružani sukob. Ukoliko jeste primijenit će se pravila međunarodnog humanitarnog prava. Problem se može pojaviti u situacijama kada mirovne snage pored ovlašćenja čuvanja mira imaju ovlasti da upotrijebe silu u slučaju samoodbrane. U ulozi čuvara mira snage Ujedinjenih nacija nisu podvrgnute pravilima međunarodnog humanitarnog prava a u ovoj drugoj situaciji jesu.

159 Vidi General convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, 1946.

160 Savjetodavno mišljenje Međunarodnog suda u Hagu o nadoknadi štete pretrpljene u službi Ujedinjenih nacija od 11. aprila 1949. godine.

161 Convention on the safety of United Nations and associated personnel. 9. December 1994. Dostupno na: <http://www.un.org/law/cod/safety.htm>, 27.12.2010.

162 Shaw, N. M. (2003). str.1116.



IV. PRAVNA PRIRODA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE U VRIJEME ZAPOČINJANJA I VOĐENJA RATA

Za ocjenu pravne prirode rata u Bosni i Hercegovini 1992-1995. godine, odlučujući je odgovor na pitanje kakva je pravna priroda Republike Bosne i Hercegovine u ovom periodu. Agresija je odnos između država kao subjekata međunarodnog prava, u kojem jedan krši međunarodnim pravom ustanovljenu zabranu započinjanja i vođenja agresivnog rata. Ukoliko se ne radi o državama kao subjektima međunarodnog prava, onda se isključuje agresija kao kvalifikacija za eventualni oružani sukob između entiteta ili unutar entiteta. U ovom drugom slučaju, opsežniji oružani sukobi mogu se samo okvalificirati, kao građanski rat.

Stoga je ovdje nužno odgovoriti na pitanje da li je Republika Bosna i Hercegovina u spomenutom periodu predstavljala državu u smislu međunarodnog prava. Slijedeći mišljenje Arbitražne komisije Konferencije o Jugoslaviji, vidimo da pitanje postojanja ili nepostojanja države treba bazirati na principima međunarodnog prava koji služe da se definiraju uvjeti pod kojima jedan entitet konstituira državu i da je u tom pogledu pitanje postojanja države pitanje činjenica, kao i da su efekti međunarodnog priznanja države čisto deklaratorni.

U međunarodnom pravu je uobičajeno da se država definira kao zajednica koja se sastoji od teritorije i stanovništva koji podliježu organiziranoj političkoj vlasti, kao i da takvu državu karakterizira suverenost. *Konvencija iz Montevidea o pravima i dužnos tima država iz 1933. godine*¹⁶³ u članu 1. pro-

¹⁶³ Konvencija iz Montevidea (Montevideo Convention on Rights and Duties of States) prihvaćena je od 15. Latinoameričkih država 1933. godine, na sedmoj međunarodnoj konferenciji

pisuje: *“Država kao međunarodno pravni subjekat mora posjedovati slijedeće elemente: 1. stalno stanovništvo; 2. utvrđenu teritoriju; 3. vladu, i 4. sposobnost da stupa u odnose sa drugim državama.”*¹⁶⁴ Oblik unutrašnjeg političkog organiziranja i ustavne odredbe, su puke činjenice i ako ih je neophodno uzeti u razmatranje da bi se odredila vlast vlade nad stanovništvom i teritorijom.¹⁶⁵

Slijedeći navedene principe međunarodnog prava, vezano za naš osnovni problem - prirodu rata u Republici Bosni i Hercegovini, neophodno je razmotriti dva glavna pitanja. Prvo, da li je Republika Bosna i Hercegovina s obzirom na proces dezintegracije SFRJ postala država u smislu međunarodnog prava i drugo, da li je i sama bila zahvaćena procesom dezintegracije u mjeri koja joj osporava suštinu države.

1. Državnost Republike Bosne i Hercegovine

Republika Bosna i Hercegovina bila je država u smislu međunarodnog prava i prema tome subjekt međunarodnog prava u periodu kojim se bavimo.

Republika Bosna i Hercegovina priznata je kao država 6. aprila 1992. godine od Evropske zajednice i njenih država članica a 7. aprila 1992. godine od SAD-a i Hrvatske. Po preporuci Savjeta sigurnosti UN-a od 20. maja 1992. godine primljena je u članstvo Ujedinjenih nacija 22. maja 1992, pod nazivom Republika Bosna i Hercegovina, čije je članstvo zadržala nakon unutrašnje transformacije “Dejtonskim sporazumom” pod nazivom Bosna i Hercegovina.

Međunarodno priznanje Republike Bosne i Hercegovine bilo je puko priznanje činjenice njenog postojanja, pa prema tome nije je konstituiralo kao državu nego je potvrdilo fakt njenog postojanja. Za Republiku Bosnu i Hercegovinu ono je značajno utoliko što je potvrdilo njenu državnost koja je bila predmet osporavanja od njenih ratnih protivnika.

Državnost Republike Bosne i Hercegovine seže u historiju najmanje onoliko koliko i državnost njenih susjednih država.¹⁶⁶ Ipak, za ocjenu njene državnosti u relevantnom periodu, od važnosti je njen ustavni položaj unutar bivše Jugoslavije.

Prvi Ustav druge Jugoslavije donesen 1946. godine izričito je spominjao suverenost narodnih republika. “Suverenost narodnih republika u sastavu Fe-

američkih država.

164 Montevideo Convention on Rights and Duties of States 1933. (1934) 165 L.N.T.S. 19; U.S.T.S. 881; Malloy 4807; 28 A.J.I.L., Supp., 75. U Harris, D.J. (2004). Cases and Materials on International Law. London: Thomson Sweet & Maxwell. str.99.

165 Vidi: Mišljenje broj 1 Arbitražne komisije Konferencije o Jugoslaviji.

166 Vidi: Klajić, N. (1994). Srednjovjekovna Bosna. Zagreb: Eminex.

derativne Narodne Republike Jugoslavije ograničena je samo pravima, koja su ovim Ustavom data Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji (član 9 stav 1). Federativna Narodna Republika Jugoslavija štiti i brani suverena prava narodnih republika (član 2). Protivan je Ustavu svaki akt uperen protiv suverenosti, ravnopravnosti i nacionalne slobode naroda Federativne Narodne Republike Jugoslavije i njenih narodnih republika (član 10)."

Spomenuti Ustav je stvorio jaku federaciju tako da je u to vrijeme kako u pravnoj teoriji tako i u političkoj praksi prevladavao stav da je pravo na samoopredjeljenje uključujući i pravo na otcjepljenje koje je pripadalo republikama kao suverenim državama, konzumirano u trenutku ulaska narodnih republika u federativnu jugoslavensku državu.

Dalji razvoj ustavnosti u jugoslavenskoj federaciji vodio je slabljenju federacije i jačanju državnosti jugoslavenskih republika u njenom sastavu. To je dovelo do toga da su po njenom posljednjem Ustavu iz 1974. godine, republike postale *de facto* države sa svim atributima državnosti. Ovim ustavom stvorena savezna država bila je nominalno federacija ali su njeni konfederativni elementi i brojni i značajni.

Ustav SFRJ iz 1974. godine u osnovnim načelima propisuje da su se:

"Narodi Jugoslavije polazeći od prava svakog naroda na samoopredjeljenje uključujući i pravo na otcjepljenje, na osnovu svoje slobodno izražene volje u zajedničkoj borbi svih naroda i narodnosti u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji a u skladu sa svojim istorijskim težnjama... ujedinili se u saveznu republiku slobodnih i ravnopravnih naroda i narodnosti i stvorili ... Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju ...

... Radni ljudi i narodi i narodnosti ostvaruju svoja suverena prava u socijalističkim republikama i u socijalističkim autonomnim pokrajinama u skladu sa njihovim ustavnim pravima, a u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji - kad je to u zajedničkom interesu ovim Ustavom utvrđeno."

Ovo osnovno načelo Ustava predstavlja idejno-politički osnov i pravac za tumačenje Ustava. Također, ovo načelo na nedvosmislen način pokazuje da su republike mjesto gdje se ostvaruju suverena prava koja se samo izuzetno kad je to u zajedničkom interesu ostvaruju u federaciji. Također osnovna načela ističu i pravo na samoopredjeljenje kao i pravo na otcjepljenje.

Član 1 ovog Ustava navodi da je Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija savezna država kao državna zajednica dobrovoljno ujedinjenih naroda i njihovih socijalističkih republika a član 3. definira republiku na sljedeći način:

"Socijalistička Republika je država zasnovana na suverenosti naroda i na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi i socijalistička samo-

upravna demokratska zajednica radnih ljudi i građana i ravnopravnih naroda i narodnosti.”

Narod se ovdje ne poistovječuje sa nacijom. Narodna i nacionalna suverenost dva su različita tipa suverenosti. Narodna suverenost se poistovječuje sa pojmom demokracije. Pod narodom se podrazumijevaju svi građani koji žive u jednoj državi. Izraz narodna suverenost izražava idejno-političko opredjeljenje da narod vrši suverenu državnu vlast na način da država sprovodi volju naroda poistovijećenog sa građanima odnosno državljanima države, a ne pripadnicima određenog etnikuma. Nacionalna odnosno etnička suverenost govori o etničkim srodniciima odnosno pripadnicima jedne nacije kao nosiocima suvereniteta. Iz spomenutih ustavnih odredaba nesumnjivo proizilazi da je narod nosilac suvereniteta (član 3) kao i da narod ostvaruje svoja suverena prava u republici a samo izuzetno kad je to u zajedničkom interesu u federaciji (osnovna načela 1).

Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine definira Bosnu i Hercegovinu na sljedeći način:

“Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina je demokratska suverena država ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine - Muslimana, Srba i Hrvata i pripadnika drugih naroda i narodnosti koji u njoj žive.”¹⁶⁷

Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine ističe da je Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina suverena država. Nosioci suvereniteta su ravnopravni građani i narodi i narodnosti koji u njoj žive, s tim da su posebno apostrofirani sljedeći narodi: Muslimani, Srbi i Hrvati koji u njoj žive. Prema tome suverenost pripada državi - Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini i njenom narodu, shvaćenom u najširem smislu riječi. Čitav koncept državnosti socijalističkih republika u drugoj Jugoslaviji počivao je na njihovoj suverenosti koja je bila manje ili više ograničena u interesu svih ostalih socijalističkih republika. Položaj Bosne i Hercegovine kao višenacionalne zajednice bio je specifičan samo u smislu priznanja realiteta da se radi o višenacionalnoj zajednici.

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina imala je i sva druga obilježja državnosti. Prema članu 5. Ustava SFRJ “teritorija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je jedinstvena i sačinjavaju je teritorije socijalističkih republika.” Teritorija republike ne može se mijenjati bez pristanka republike.

167 “Službeni list SR BiH” broj 21/90 od 31. jula 1990. godine, amandman LX. Ovaj amandman na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine u skladu je sa Ustavom SFRJ i usvojen je u skladu sa postupkom amandiranja Ustava. Raniji član 1 (1) je glasio: “Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina je socijalistička demokratska država i socijalistička samoupravna demokratska zajednica radnih ljudi i građana, naroda Bosne i Hercegovine - Muslimana, Srba i Hrvata i pripadnika drugih naroda i narodnosti...”

Granice Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ne mogu se mijenjati bez saglasnosti svih republika i autonomnih pokrajina. Granica između republika može se mijenjati samo na osnovu njihovog sporazuma.

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina je imala svoju teritoriju. Član 5 Ustava SR BiH glasi:

“1. Teritorija SR Bosne i Hercegovine je jedinstvena i nedjeljiva.

Granice Republike mogu se mijenjati odlukom Skupštine SR Bosne i Hercegovine samo u skladu sa voljom građana cijele Republike, izražene njihovim prethodnim izjašnjavanjem putem referenduma, ako se za mijenjanje izjasi najmanje dvije trećine ukupnog broja birača.”¹⁶⁸

Slične odredbe o nepromjenljivosti republičkih granica i načinu njihove promjene sadržavali su i ustavi drugih socijalističkih republika.

Pripadnost građana Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini izražena je republičkim državljanstvom, a drugim socijalističkim republikama, državljanstvom tih republika. Ustavi svih republika propisivali su da državljani drugih republika imaju ista prava i dužnosti kao i njeni državljani, na koji način su izbjegnuti praktični problemi. Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina imala je i sve druge znake državnosti kao što su: zastava, grb, glavni grad i slično.

Svi ovi navodi ukazuju na činjenicu da je Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina u vrijeme otpočinjanja i zapleta jugoslavenske krize bila u istom položaju kao i druge republike bivše SFRJ što je dovelo i do njenog međunarodnog priznanja.

2. Okolnosti i tok međunarodnog priznanja Republike Bosne i Hercegovine

Do međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine dolazi u specifičnim uvjetima dezintegracije SFRJ i ekspanzije velikodržavlja iz njenog susjedstva.

Do involviranja međunarodne zajednice u jugoslavensku krizu dolazi u maju i junu 1991. godine zbog zapleta uzrokovanog odbijanjem prihvatanja Mesića na čelo predsjedništva SFRJ, proglašenja nezavisnosti Slovenije¹⁶⁹ i Hrvatske¹⁷⁰ kao i tzv. lažnog slovenačkog rata. Internacionalizacija jugoslaven-

¹⁶⁸ “Službeni list SR BiH” broj 21/90. Prije amandiranja ovaj član je glasio: “Granice republika mogu se mijenjati odlukom republičke skupštine samo u skladu sa izraženom voljom stanovništva odgovarajućeg područja i općim interesima republike, a na osnovu sporazuma sa susjednom republikom” (član 5 Ustava SR BiH iz 1974. godine).

¹⁶⁹ 25. juna 1991. godine

¹⁷⁰ 25. juna 1991. godine.

ske krize započela je izjavama¹⁷¹ i deklaracijama EZ-a u kojima se izražavala zabrinutost za stanje u Jugoslaviji.

Godina 1991. bila je izuzetno značajna za Evropsku zajednicu koja je bila u fazi transformacije u Evropske uniju, tako da joj je jugoslavenska kriza dobrodošla radi ispoljavanja jedinstva i njene nove uloge u međunarodnim odnosima. Tako je Evropska unija ušla na velika vrata u rješavanje ove najozbiljnije krize u Evropi nakon II svjetskog rata

Zbog teškoća u vezi sa izborom Stjepana Mesića u Predsjedništvo SFRJ, Evropska zajednica je poslala u Jugoslaviju ministarsku trojku koju su sačinjavali predstavnici Luksemburga Žan Pos, Holandije Van den Bruk i Italije De Mikelis. U zamjenu za izbor Mesića Evropska zajednica je javno objavila da Evropa podržava jedinstvo Jugoslavije.¹⁷²

U okviru CSCE usvojeno je nekoliko dokumenata o situaciji u Jugoslaviji kojima se izražava prijateljska zabrinutost i daje podrška demokratskom razvoju i teritorijalnom integritetu Jugoslavije, puno poštivanje ljudskih prava u svim dijelovima Jugoslavije, uključujući prava manjina, mirno rješavanje krize i stavlja naglasak da je na narodima Jugoslavije da odluče o budućnosti zemlje. Zahtijeva se hitan prekid vatre i izražava spremnost za obrazovanje Misije radi pomoći u stabilizaciji prekida vatre.¹⁷³

U Deklaraciji o situaciji u Jugoslaviji¹⁷⁴ Evropske zajednice, prihvaćenoj na izvanrednom sastanku ministara od 5. jula 1991. godine, sadržan je stav da je isključivo na narodima Jugoslavije da odluče o budućnosti zemlje. Pozivaju se sve strane u Jugoslaviji da započnu dijalog o budućnosti zemlje bez ikakvih preduslova poštujući principe utvrđene u Helsinškom završnom aktu i Pariškoj povelji za novu Evropu, uz posebno poštivanje ljudskih prava uključujući i pravo naroda na samoopredjeljenje u skladu sa Poveljom UN i relevantnim

171 (EC) Statement on Yugoslavia, Brussels, 8 May 1991. i (EC) Statement on Yugoslavia, Brussels, 8 June 1991.

172 "U sitne sate 1. jula, Mesić je konačno izabran za šefa države, koja u očima onih što su ga izabrali više nije postojala. Višestruko izmanipulisana, ali odlučna u svom optimizmu trojka Evropske zajednice je izjavila da je postignut značajan napredak." L. Silber., Litl, A. (1996). Smrt Jugoslavije. Beograd: Radio B 92. str. 182.

173 Statement on the situation in Yugoslavia issued by the Council of Ministers of the CSCE in Berlin on 19 June 1991; Documents Adopted by the Committee of Senior Officials in the Framework of the CSCE Mechanisms, Prague, 3-4 July 1991; Memorandum of Understanding on the Monitor Mission to Yugoslavia, 13 July 1991. Review of International Affairs, Vol. XLII (5. X-5. XI 1991), p. 21.

174 (EC) Declaraion on the Situation in Jugoslavija (Adopted at Extraordinary EPC Ministerial Meeting, The Hague, 5 July 1991), EC Press Release P. 61/91. U: Trifunovska, S. ed. (1994). Yugoslavia through Documents from its creation to its dissolution. Martinus Nijhoff Publishers. str. 310-311.

normama međunarodnog prava uključujući i ona koja se odnose na teritorijalni integritet država.

Ova Deklaracija sadrži i stav da su "...Zajednica i njene države članice odlučile o embargu na naoružanje i vojnu opremu" koji će se primijeniti na cijelu Jugoslaviju. "One pokreću hitan zahtjev drugim državama da slijede primjer."¹⁷⁵ Ova izjava kao što ćemo vidjeti predstavljala je temelj za relevantnu rezoluciju Savjeta sigurnosti o nametanju istovjetnog embarga.

Drugi krug razgovora "evropske trojke" sa učesnicima jugoslavenske krize zbio se na Brionima 7. jula 1991. godine, kada je prihvaćena Deklaracija Evropske zajednice¹⁷⁶ koja sadrži principe koji će se poštivati da bi se osiguralo mirno rješenje jugoslavenske krize. Deklaracija ponavlja principe sadržane u ranijoj Deklaraciji.¹⁷⁷ Zajednica i njene članice su se obavezale na pružanje pomoći u postizanju mirnog i trajnog rješenja postojeće krize kroz pregovore.¹⁷⁸ Deklaracija je sadržavala dva aneksa: Aneks I – Dalji modaliteti u pripremama pregovora i Aneks II – Upustvo za monitoring misiju u Jugoslaviji.

Deklaracija o Jugoslaviji od 10. jula poziva strane u Jugoslaviji na ispunjavanju odredaba Brionske deklaracije i obavještava da su Zajednica i njene države članice dogovorile osnove za ustanovljenje monitoring misije.

Izjavom o Jugoslaviji od 19. jula Evropska zajednica i države članice pozdravile su vijest da se Predsjedništvo Jugoslavije u punom sastavu susrelo

175 Ibid, str. 311.

176 (Joint Declaration of the Troika and the Parties directly concerned with the Yugoslav Crisis, the so-called "Brioni Accord"), Brioni, 7. July 1991. Europe Documents No. 1725 of 16 July 1991. U: Trifunovska, S., Ibid, str. 311-315.

177 "Do razgovora je došlo u vreme nastojanja da Slovenija i Hrvatska ispoštuju svoja obećanja uz garanciju EZ da izvrše suspenziju separatističkih odluka za tri meseca, da bi se u međuvremenu potražilo sporazumno političko rješenje." Jović, B. (1996). Poslednji dani SFRJ. drugo izdanje, Beograd. str.350.; "Na Brionima je 7. jula 1991. godine prihvaćena Deklaracija Evropske zajednice kao platforma za pregovore o budućnosti Jugoslavije." Kadijević, V. (1993). Moje viđenje raspada, Vojska bez države, Beograd. str. 118.; "Otcjepljenje Slovenije je u stvari, bilo ozvaničeno 8. jula na sastanku na vrhu održanom na Brionima, idiličnom Titovom utočištu na Jadranu. I pre nego što su se tog jutra okupili učesnici, savez sklopljen 24. januara između srpskog i slovenačkog lidera, kada su se Milošević i Kučan prvi put dogovorili o pravu naroda na otcjepljenje, sada je definitivno potvrđeno." Silber. L., Litl, A. (1996). Ibid., str.184.; "Brionski dokument čine: zajednička Deklaracija, modaliteti u pripremi pregovora i smjernice za posmatračku misiju u Jugoslaviji." Šušić, S. B. (1995). Balkanski geopolitički košmar. Beograd. str. 125, nota 211.

178 "Diplomatska pobjeda je pripala Miloševiću i Kučanu, koji su se između sebe dogovorili o odlasku Slovenije iz federacije na seriji sastanaka koji su, kako se tvrdi počeli u Beogradu 24. januara, a završili se na sjednici predsjedništva 18. jula." Silber.L., Litl, A., (1996). Ibid., str. 186.

18. jula i da je donijelo odluku o povlačenju JNA sa teritorije Republike Slovenije.¹⁷⁹

Deklaracija o Jugoslaviji od 6. avgusta 1991. godine ponovila je ranije iznesene stavove Evropske zajednice. Novina je spremnost Zajednice i država članica za preduzimanje ekonomskih i finansijskih mjera protiv strana koje se ne povinuju prekidu vatre i ne poštuju utvrđene principe kao i da poprave ekonomske i finansijske odnose sa onim koji su spremni na saradnju.¹⁸⁰

Sljedeći korak Evropske zajednice bila je Deklaracija o Jugoslaviji¹⁸¹ pod naslovom *“Elementi za globalno rješenje jugoslavenske krize”*, usvojena na ministarskom sastanku u Brislu 27. avgusta 1991. godine. Deklaracija između ostalog navodi sljedeće:

“Evropska zajednica i njene države članice su užasnute sve većim nasiljem u Hrvatskoj. One podsjećaju odgovorne za nasilje na svoje opredjeljenje da nikada ne priznaju promjenu granica do koje nije došlo mirnim putem i sporazumno. Potpuno je pogrešna politika srpskih neregularnih formacija što nastoje da riješe probleme sa kojim očekuju da će se suočiti u novom ustavnom uređenju, vojnim sredstvima. Još više uznemirava to da se više ne može osporiti da pojedini elementi JNA pružaju aktivnu pomoć srpskoj strani...

Zajednica i njene države članice nikada neće prihvatiti politiku svršenog čina...

Zauzimanje teritorija, što ne priznaje međunarodna zajednica, nikad neće proizvesti onu vrstu legitimne zaštite koju traže svi u novoj Jugoslaviji...”¹⁸²

Ova Deklaracija Evropske zajednice značajna je stoga što optužuje srpske neregularne formacije da nastoje uz pomoć “elemenata JNA” svoj ustavni položaj anticipirati vojnim sredstvima. Također je značajan stav da Evropska zajednica neće prihvatiti politiku svršenog čina kao ni zauzimanje teritorija silom.

Ova Deklaracija je predstavljala pravni osnov za sazivanje Konferencije o Jugoslaviji i za uspostavu Arbitražne komisije koja će se pokazati vrlo značajnom institucijom u daljem raspletu jugoslavenske krize. Prema slovu Deklaracije mirovna Koneferencija bi okupila predsjedništvo Jugoslavije, saveznu vladu, predsjednike republika kao i predsjednika Savjeta EZ-a i predstavnike država članica.

179 “Odgovore na ključna pitanja našli su sami učesnici, bez međunarodnog posredovanja. Ujedinjeni, Milošević i Kučan su izigrali i u stvari uništili Federativnu Jugoslaviju.” Ibid.,

180 Declaration on Yugoslavia, The Hague, 6. August 1991. EC Press Release P. 73/91. U: Trifunovska, S., Ibid, str. 327-328.

181 Declaration on Yugoslavia, Adopted at EPC Extraordinary Ministerial Meeting, Brussels, 27 August 1991, EPC Press Release P. 82/91. U: Trifunovska, S., Ibid, str. 333-334.

182 Ibid., str 333-334; Jović, B. Ibid., str. 372.

Što se tiče Arbitražne komisije utvrđeno je da je čine pet članova koji bi bili izabrani iz redova predsjednika ustavnih sudova zemalja članica Evropske zajednice, s tim što bi dva člana jednoglasno imenovalo savezno predsjedništvo a tri EZ i njene države. Pokretanja procedure pred arbitražom je ustanovljeno na sljedeći način. Nadležni organi bi svoje sporove podnijeli Arbitražnoj komisiji koja je bila dužna da donese odluku u roku od dva mjeseca.

Predsjedništvo SFRJ je u potpunom sastavu na sjednici održanoj 1. septembra 1991. godine prihvatilo Deklaraciju EZ-a sa svim posljedicama koje iz ovog prihvatanja proizilaze.¹⁸³

U novoj zajedničkoj izjavi od 3. septembra 1991¹⁸⁴. godine EZ i njene države članice izjavljuju da su odlučile da *“u okviru konferencije predsjedavajući prenosi na Arbitražnu komisiju pitanja upućena na arbitražu i rezultati razmišljanja komisije se vraćaju na konferenciju preko predsjedavajućeg... Šest republika je također prihvatilo ove dogovore.”*¹⁸⁵ *“I ako su dogovori skraćeni, jasno je iz terminologije koja se koristi i čak iz sastava komisije da je namjera bila stvoriti tijelo da na osnovu prava rješava razlike koje joj strane budu upućivale, što precizno čini definiciju arbitraže.”*¹⁸⁶

Politički vrh Srbije, krnje predsjedništvo SFRJ i Crna Gora prihvatili su stavove i mišljenja Arbitražne Komisije samo u slučaju poklapanja sa interesima Srbije. U suprotnom su osporavani, uključujući i nadležnost za angažiranje. Tako su u zajedničkom pismu, od 8. juna 1992. godine, srbijanski predsjednik Milošević i crnogorski predsjednik Bulatović osporili nadležnost Arbitražne komisije da daje mišljenje o tri pitanja koja su joj dostavljena. To se desilo na-

183 Cease-Fire Agreement, Belgrade, 1. September 1991. Review of International Affairs, Vol. XLII (5.x-5-xi 1991), p. 26.; Cease-Fire Agreement, Belgrade, 1. September 1991. U: Trifunovska, S., Ibid, str. 334-336; Memorandum of Understanding on the Extension of Monitoring Activities of the Monitor Mission to Yugoslavia, Belgrade, 1. September 1991. U: Trifunovska, S., Ibid, str. 336-342.

184 (EC) Declaration on Yugoslavia, Adopted at the Extraordinary Ministerial Meeting, The Hague, 3 September 1991. U: Trifunovska, S., Ibid, str. p.342.

185 Ibid., str 343; Arbitražna komisija, interlokutorno mišljenje (Mišljenja broj 8, 9 i 10).

186 Arbitražna komisija, interlokutorno mišljenje (Mišljenja broj 8, 9 i 10).

“Arbitraža ima za cilj rješavanje sporova između država od strane izabranih sudija na bazi poštovanja prava, član 37 Haške konvencije o mirnom rješavanju sporova iz 1907. godine, Arbitražna komisija”; “Opravdano se može postaviti pitanje međunarodnog osnovu za angažiranje Evropske zajednice u ‘jugoslovenskom slučaju’ s s obzirom na to da Jugoslavija nije članica te regionalne organizacije, niti su u njenom članstvu novonastale države na prostoru AVNOJ-evske Jugoslavije. Ipak je do toga došlo uz saglasnost tadašnjeg državnog vrha oličnog u predsjedništvu SFRJ, i uz pristanak Saveznog izvršnog vijeća (vlade) i rukovodstva federalnih jedinica. Ta saglasnost je kasnije potvrđena u spomenutoj Brionskoj deklaraciji i pristanku na sazivanje i prihvatanje nadležnosti Konferencije o Jugoslaviji u Hagu, septembra 1991. godine.” Šušić, S. B.Ibid., str. 125.

kon što su nekoliko puta prihvatili ili čak inicirali njen rad. “U novembru 1991. godine Republika Srbija je preuzela inicijativu u dostavljanju tri pitanja komisiji, od kojih je dva prenio predsjednik konferencije, koji je također postavio svoje vlastito treće pitanje.”¹⁸⁷ “Sve republike su uzele učešće u ovoj proceduri i nijedna ni najmanje nije spomenula nadležnost na strani komisije, demonstrirajući identičnu interpretaciju njenog mandata i time priznajući nadležnost i u konsultativnim pitanjima.”¹⁸⁸

Kada je Mirovna konferencija započela sa radom 7. septembra 1991. godine,¹⁸⁹ u Hagu sa lordom Karingtonom kao predsjedavajućim, na ceremoniji otvaranja definisan je i njen zadatak koji se prema zajedničkoj izjavi sastojao u tome da “ponovno uspostavi mir za sve u Jugoslaviji i da postigne trajna rješenja koja poštuju sve legitimne stvari i legitimne aspiracije.” U radu Konferencije predsjedavajući je polazio sa pozicije da se SFR Jugoslavija raspala istupanjem Slovenije i Hrvatske neovisno o odlaganju odluka za period od tri mjeseca. Također polazio je od premise o postojanju šest suverenih država koje imaju interes da sačuvaju neku vrstu zajednice ili neku vrstu veza. Srbija se ponovo poslužila svojim oprobanim receptom, da prvo prihvati prijedloge međunarodne zajednice pa da u nastavku pregovora “evoluirao ka svom konceptu.”¹⁹⁰ Tako je 4. oktobra Milošević načelno prihvatio prijedlog međunarodne zajednice da bi ga četiri dana kasnije osporio.

Prijedlog o ustavnom uređenju buduće države se sastojao iz tri tačke i to:

- A) “Labava asocijacija, ili savez suverenih ili nezavisnih republika;
- B) Odogovarajući sporazumi koji bi se sklopili radi zaštite nacionalnih zajednica, uključujući garantovanje ljudskih prava i eventualno davanje specijalnog statusa određenim područjima;
- C) Nemogućnost jednostranih promjena granica.”¹⁹¹

187 Arbitražna komisija, Interlokutorno mišljenje U Trifunovska str 633.

188 Arbitražna komisija, Ibid.

189 Declaration on the occasion of the ceremonial opening of the Conference on Yugoslavia, Peace Palace, The Hague, 7 September 1991. EPC Press Release P. 86/91. U: Trifunovska, S., Ibid, str. 343.

190 To se najbolje vidi iz sljedećeg teksta: “Priprema za razgovor republičkih predsjednika u Sarajevu 6. Juna (1991.p.a.) o jugoslovenskoj krizi... Prema informacijama iz pouzdanih izvora, u EZ i NATO-u rade na izolaciji i kompromitovanju Srbije. U Sarajevu to treba da se potvrdi tako što će četiri republike da prihvate predlog Gligorova i Izetbegovića, a Srbija i Crna Gora da se izoluju i osude. Inače predlog je glup i nefunkcionalan. To bi bilo opravdanje Sloveniji i Hrvatskoj da konačno izađu iz Jugoslavije. Odlučili smo da ih šokiramo: da prihvatimo prijedlog kao osnovu za razgovore, da ih sprečimo u nameri, a potom da polako evoluiramo ka svom konceptu.” Jović, B. Ibid., str. 338.

191 Silber.L., Litl, A., (1996). Ibid., str. 214.

Konačnu verziju evropskog plana za razrješenje jugoslavenske krize, koja je pod radnim naslovom *Okvir za sveobuhvatno rješenje* dostavljena republičkim liderima 16. oktobra, povodom kojeg je organizirano zasjedanje 18. novembra u Hagu, Srbija je odbila. Ovaj plan EZ-a i ako su ga prihvatile sve druge republike uključujući i Crnu Goru, doživio je neuspjeh.

Plan je sadržavao sljedeće odredbe:

- a) *“Suverene i nezavisne republike sa međunarodnim subjektivitetom za one republike koje to žele;*
- b) *Slobodna asocijacija republika sa međunarodnim subjektivitetom kako je to predviđeno ovim sporazumom;*
- c) *Sveobuhvatni sporazum uključujući i kontrolne mehanizme za zaštitu prava čovjeka i specijalnog statusa za pojedine grupe i oblasti;*
- d) *Evropsko angažiranje u slučajevima gdje je to potrebno;*
- e) *U sklopu globalnog rješenja, priznanje nezavisnosti onih republika koje to budu željele, u okviru njihovih postojećih granica, osim ukoliko se ne postigne drukčiji sporazum.”*¹⁹²

*“U onim područjima, u Hrvatskoj i Bosni, u kojima su činili većinu, Srbi bi na osnovu haškog prijedloga imali pravo da, po vlastitom izboru, koriste nacionalna obilježja i zastave, pravo na drugo državljanstvo koje bi dobile pored državljanstva matične republike kao i na sistem obrazovanja koji poštuje ‘vrijednosti i potrebe’ Srba. Konačno, dato im je pravo na vlastiti parlament, vlastitu administrativnu strukturu, uključujući i regionalne policijske snage i vlastito sudstvo.”*¹⁹³

Srbijanskim odbijanjem (kasnije se priključila i Crna Gora) prijedloga Evropske zajednice, propuštena je prilika mirnog raspleta jugoslavenske krize u narednom periodu.

Nakon toga je uslijedio odgovor Evropske zajednice na sastanku u Brislu održanom između 15. i 17. decembra na kojem su usvojene *Deklaracija o Jugoslaviji*¹⁹⁴ kao i *Upustvo o kriterijima za priznavanje novih država u istočnoj Evropi i Sovjetskom Savezu*.¹⁹⁵ Deklaracija o Jugoslaviji je zapravo “konkurs”

192 Peace Conference on Yugoslavia: Arrangements for General Settlement (the Co-called Carrington Draft Convention), the Hague, 18 October 1991. UN Doc. S/23169, Annex VI. U:.

193 Silber.L., Litl, A. (1996). Ibid., str. 215.

194 EC Declaration on Yugoslavia, December 16, 1991. U.K.M.I.L. 1991, (1991) 62 B.Y.I.L. 559. U: Harris, D.J. (2004). Cases and Materia on International Law, London: Thomson. str. 149-152.

195 EC Guidelines on the Recognition of new States in Eastern Europe and in the Soviet Union, Harris, D.J. (2004). Str. 147-149.; U: Trifunovska, S., Ibid, p. 431.

The Guidelines read as follows: “The Community and its member States confirm their attachment to the principles of the Helsinki Final act and the Charter of Paris, in particular

raspisan od EZ-a za priznanje nezavisnosti onih jugoslavenskih republika koje ispunjavaju određene uvjete. Rok za podnošenje zahtijeva bio je 24. decembar 1991. godine, nakon čega je podnesene zahtjeve trebala razmatrati ranije ustanovljena Arbitražna komisija. Komisija je trebala donijeti odluke do 15. januara 1992. godine.

Izjave zainteresiranih republika odnosile su se na sljedeća pitanja:

- *Da li žele biti priznate kao nezavisne države;*
- *Da li prihvataju sve obaveze sadržane u dokumentu o kriterijima za priznanje novih država;¹⁹⁶*
- *Da li prihvataju uvjete navedene u Nacrtu Haške konvencije, koju razmatra Konferencija o Jugoslaviji, a naročito one u drugom poglavlju koji se odnose na ljudska prava i prava nacionalnih i etničkih grupa;*
- *Da li i dalje podržavaju napore*
 - *Generalnog sekretara i Savjeta sigurnosti UN-a, i*
 - *nastavak Konferencije o Jugoslaviji.¹⁹⁷*

Bosna i Hercegovina, je podnijela zahtjev za priznanje nakon što su Predsjedništvo i Vlada 20. decembra 1991. godine, na odvojenim sjednicama doni-

the principle of self – determination. They affirm their readiness to recognise, subject to the normal standards of international practise and the political realities in each case, those new States which, following the historical changes in the region, have constituted themselves on a democratic basis, have accepted the appropriate international obligations and have committed themselves in good faith to a peaceful process and negotiations.

Therefore, they adopt a common position on the process of recognition of these new States, which requires:

(i) Respect for the provisions of the Charter of the United Nations and the commitments subscribed to in the Final Act of Helsinki and in the Charter of Paris, especially with regard to the rule of law, democracy and human rights;

(ii) Guarantees for the rights of ethnic and national groups and minorities in accordance with the commitments subscribed to in the framework of the CSCE,

(iii) Respect for the inviolability of all frontiers which can only be changed by peaceful means and common agreement ;

(iv) Acceptance of all relevant commitments with regard to disarmament and nuclear non – proliferation as well as to security and regional stability;

(v) Commitment to settle by agreement, including where appropriate by recourse to arbitration, all questions concerning State succession and regional disputes.

The Community and its member States will not recognise entities which are the result of aggression. They would take account of the effects of recognition on neighbouring States.

The commitment to these principles opens the way to recognition by the Community and its member States to the establishment of diplomatic relations. It could be laid down in agreements.”), UN Doc. S/23293, Annex II U: Trifunovska, S., Ibid, str. 431-432.

196 EC Declaration on Yugoslavia.

197 Ibid.

jeli *Odluku o priznanju državnosti Bosne i Hercegovine*.¹⁹⁸ Ovoj odluci su prethodili *Memorandum* (pismo o namjerama) i *Platforma* o položaju Bosne i Hercegovine i budućem ustrojstvu jugoslavenske zajednice koje su zajedno sa Ustavom SFRJ iz 1974. godine i Ustavom SR BiH iz 1974. godine s amandmanima iz 1990. godine činili zahtjev Bosne i Hercegovine pravno mogućim. Mi smo se već ranije osvrnuli na odredbe saveznog i republičkog ustava koje čine pravni osnov za priznanje Bosne i Hercegovine kao suverene i nezavisne države. *Memorandum* (pismo o namjerama) i *Platforma* o položaju Bosne i Hercegovine i budućem ustrojstvu jugoslavenske zajednice, su usvojeni na zasjedanju Vijeća republičke skupštine 14. novembra 1991. godine.

*Memorandum*¹⁹⁹ se sastoji iz sedam tačaka.

U prvoj tački se navode razlozi njegovog donošenja, a to su donošenje novog ustava Republike Srbije kao i bitna i nepovratna promjena konstitucije

198 Odluka o priznanju državnosti usvojena na sjednici Predsjedništva i Vlade 20.12.1991. godine glasi:

(Predsjedništvo) Vlada SR Bosne i Hercegovine, izražava želju da SR Bosna i Hercegovina bude priznata kao nezavisna država i moli Evropsku zajednicu i njene zemlje članice da je priznaju u postupku i u roku predviđenom u Briselskoj deklaraciji o Jugoslaviji.

Bosna i Hercegovina izjavljuje da prihvata sve obaveze sadržane u "smjernicama za priznavanje novih država u Istočnoj Evropi i Sovjetskom Savezu", usvojenim na Savjetu ministara inoposlova u Brislu 16.12.1991. godine.

Bosna i Hercegovina prihvata Nacrt Haške konvencije uključujući svakako i poglavlje II koje se odnosi na ljudska prava nacionalnih i etničkih grupa koje se razmatra u okviru Konferencije o Jugoslaviji.

Pri tome i ovom prilikom, ponovo ističemo da u Bosni i Hercegovini žive tri ravnopravna konstitutivna naroda koji prema popisu stanovništva ove godine čine: Hrvati 17,27%, Muslimani 43,74%, Srbi 31,33%. Osim toga u ovoj republici se 5,51% stanovništva izjasnilo kao Jugoslaveni, a samo 2,15% stanovništva pripada ostalim etničkim grupama.

Naš stav je da se pitanje odnosa među jugoslavenskim republikama treba riješiti mirnim putem. Mi cijenimo i podržavamo napore koje poduzima Generalni sekretar UN i Evropska zajednica i dajemo podršku Konferenciji o Jugoslaviji.

Republika će se zalagati za stvaranje nove zajednice koja će obezbijediti prosperitet za sve učesnike.

Poznato je da Bosna i Hercegovina ni do sada nije pravila nikakve opstrukcije u tom planu. Ovdje posebno ističemo da Bosna i Hercegovina nema niti će kao nezavisna država imati ikakvih teritorijalnih pretenzija prema bilo kojoj susjednoj državi i da neće voditi nikakve neprijateljske propagandne aktivnosti protiv koje susjedne države, uključujući korišćenje naziva koji bi u sebi sadržavali teritorijalne zahtjeve.

Zbog toga predlažemo da Evropska zajednica i njene države članice priznaju suverenitet i nezavisnost Bosne i Hercegovine.

Ova odluka stupa na snagu danom objavljivanja u "Službenom listu SR BiH."

O. Ibrahimagić, *Državnost i nezavisnost Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1997, str. 58. i 59.; Begić, K.I. (1997). *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*. Sarajevo: Bosanska knjiga. str. 41.

199 "Službeni list SR BiH", broj 32/91.

Jugoslavije uzrokovana plebiscitarnim i referendumskim odlukama Slovenije, Hrvatske i Makedonije.

U drugoj tački se navodi zalaganje Bosne i Hercegovine za opstanak jugoslavenske zajednice na novim prihvatljivim osnovama. U trećoj se ističe, da s obzirom na nacionalni sastav njenog stanovništva, Bosna i Hercegovina neće prihvatiti nikakvo ustavno rješenje buduće jugoslavenske zajednice u kojoj ne bi istovremeno bili i Srbija i Hrvatska. U budućoj integraciji - ma kakva ona bila Bosna i Hercegovina treba da bude sa Srbijom i Hrvatskom povezana na isti način. U tački pet se navodi da stavovi izneseni u ovom Memorandumu izražavaju volju većine poslanika skupštine i kao takvi političku volju većine građana Bosne i Hercegovine, te predstavljaju obavezujući osnov za ponašanje državnih i političkih organa republike. U tački šest se priznaje pravo skupštinskoj manjini da zahtijeva i ostvaruje svaki legitimni interes - etnički, kulturni, ekonomski i socijalni - uz uvjet da se isti ostvaruje bez primjene sile i na legalan i demokratski način.

*Platforma*²⁰⁰ se sastoji iz dva dijela. Prvi se bavi Bosnom i Hercegovinom a drugi Jugoslavijom. Prvi dio opisuje buduću Bosnu i Hercegovinu kao građansku republiku u kojoj će biti zaštićeni i nacionalni interesi stanovništva. Odgovarajućom strukturom Skupštine osigurat će se da se isključi mogućnost majorizacije u procesu odlučivanja o najbitnijim pitanjima za ravnopravnost svih naroda i narodnosti koji u njoj žive. Drugi dio sadrži, izjavu da *“zbog izvorne strukture nacionalnog sastava stanovništva Republike Bosne i Hercegovine, ova republika prihvata i zalaže se za jugoslavensku zajednicu čiji su sastavni dijelovi i republike Hrvatska i Srbija.”*

Bosna i Hercegovina je 20. decembra 1991. godine podnijela zahtjev za međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine, i uz zahtjev priložila sljedeće dokumente:

1. *Odgovor na upitnik koji je Komisija uputila zainteresovanim republikama 24.12.1991. godine;*
2. *Izvod iz odredaba Ustava SR BiH iz 1974. godine, Amandmanima na taj Ustav usvojenim 1990. godine, izvode odredaba Ustava SFRJ i nacrtu Ustava čija je priprema u toku;*
3. *“Memorandum” i “Platformu” skupštine SR BiH od 14. oktobra 1991. godine;*
4. *Pismo predsjednika predsjedništva SR BiH upućeno predsjedniku Konferencije o Jugoslaviji lordu Karingtonu od 27. decembra 1991. godine o konstituisanju “skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine”;*

200 “Službeni list SR BiH”, broj 32/91.

5. *Odluku predsjednika vlade SR BiH od 8. januara 1992. godine koja je objavljena u Službenom listu. Tom odlukom Vlada se obavezuje na poštovanje međunarodnih prava spomenutih u smjernicama;*
6. *Odgovore od 8. januara 1992. godine, na zahtjev Komisije od 3. januara 1992. godine za dodatnim informacijama;*²⁰¹

Komisija je osim toga imala na raspolaganju dva pisma koja je 22. decembra 1991. godine i 9. januara 1992. godine uputio predsjednik "Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini."²⁰²

Nakon što je razmotrila navedene činjenice i akte među kojima su bili ne samo oni kojima se potkrepljuje zahtjev za priznanje, nego i oni kojima se taj zahtjev osporava, Arbitražna komisija je zauzela stav da je nužno sprovesti referendum građana Bosne i Hercegovine da bi se utvrdila stvarna volja stanovništva Bosne i Hercegovine. Da bi međunarodna zajednica prihvatila rezultate referenduma zahtijeva se da se referendum održi pod međunarodnom kontrolom.

*Odluka o raspisivanju referenduma zajedno sa Odlukom o povlačenju predstavnika Bosne i Hercegovine iz svih saveznih organa i institucija donesene su na zasjedanju republičke skupštine 25. januara 1992. godine.*²⁰³

*Odlukom o povlačenju predstavnika Bosne i Hercegovine iz saveznih organa i institucija raskinute su ustavnopravne veze između Bosne i Hercegovine i SFRJ koja se nalazila u procesu disolucije. Bosna i Hercegovina je raskinula državno-pravne veze sa subjektom koji je neovisno odluci Skupštine Bosne i Hercegovine ili paralelno s njom bio u procesu nestajanja.*²⁰⁴

Referendumsko pitanje o kojem će se građani Bosne i Hercegovine izjašnjavati 29. februara i 1. marta 1992. godine, definirano je ovako: "*Jeste li za suverenost i nezavisnost Bosne i Hercegovine, državu ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine - Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive.*"²⁰⁵

Rezultati referenduma pokazali su da je velika većina građana Bosne i Hercegovine glasala za suverenost i nezavisnost. Pozitivan odgovor na referendumsko pitanje dalo je 63,95 % od ukupnog biračkog tijela. *Republička izborna komisija* na sjednici održanoj 6. marta 1992. godine, utvrdila je *rezultate republičkog referenduma* za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine i objavila

201 Arbitražna komisija, Mišljenje broj 4.

202 Ibid.

203 Vidi Zapisnik sa zasjedanja Skupštine Republike Bosne i Hercegovine od 25. januara 1992. godine.

204 Prema Mišljenju broj 1 Arbitražne komisije od 29.11.1991. godine.

205 Oslobođenje, broj 15.661, 26. 1.1992. godine, strana 1.

rezultate referenduma. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine u funkciji Skupštine potvrdilo je izvještaj o referendumu, donoseći istovremeno *Uredbu sa zakonskom snagom o provođenju odluke o republičkom referendumu*.²⁰⁶ To je značilo da je Bosna i Hercegovina preuzela puni državni suverenitet i međunarodni subjektivitet.²⁰⁷

Kako je Republička izborna komisija proglasila rezultate republičkog referenduma 6. marta 1992. godine, može se s pravom konstatirati da Bosna i Hercegovina postoji kao suverena i nezavisna država i kao subjekat međunarodnog prava počevši od ovog datuma. Ovo potvrđuje i činjenica da je nakon ovog dana uslijedilo međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine od mnogih država i međunarodnih organizacija.

Održani referendum nije isključio etničke Srbe. Ne može se sa sigurnošću utvrditi procenat učesća pojedinih naroda na referendumu. Posrednim putem, ako se ima u vidu etnička struktura stanovništva u pojedinim općinama može se pretpostaviti da su se pozivu na referendum u najvećem broju odazvali Hrvati, zatim Bošnjaci (muslimani) pa tek onda Srbi. I pored opstrukcije SDS-a i nekih drugih političkih stranaka sa srpskim predznakom, izvjestan broj Srba posebno u gradskim centrima odazvao se pozivu za referendum. Referendum je prema tome manifestirao volju građana Bosne i Hercegovine za nezavisnošću i suverenitetom. Stoga Arbitražna komisija u svom Mišljenju broj 11 navodi:

“...Na referendumu održanom 29. februara i 1. marta 1992. godine, većina ljudi te republike izjasnila se za suverenu i nezavisnu Bosnu. Rezultati referenduma su zvanično objavljeni 6. marta, i od tog datuma, uprkos dinamičnim događajima koji su se desili u Bosni i Hercegovini, ustavni organi ove republike su djelovali kao organi suverene države da bi održali njen teritorijalni integritet i svoju punu i isključivu vlast. Tako, 6. mart 1992. godine se mora smatrati datumom kada je Bosna i Hercegovina naslijedila SFRJ.”

Nakon što je Bosna i Hercegovina ispunila uvjete za međunarodno priznanje više od 100 država je već u prvim godinama njene samostalnosti formalno priznalo Bosnu i Hercegovinu a većina ih je i formalno uspostavila pune diplomatske odnose. Za Bosnu i Hercegovinu su posebno značajna priznanja

206 “Službeni list R BiH”, broj 3/93

207 “Kako je referendum bio pod međunarodnom kontrolom, bitno je naglasiti da se ocjene o organizaciji i provedbi referenduma evropskih posmatrača nisu razlikovale od onih koje su dale legalne vlasti. Po povratku iz BiH, šef posmatračke misije Evropskog parlamenta A. Ostlander, holandski poslanik u Evropskom parlamentu, izjavio je da je ‘glasanje bilo iskreno, organizacija korektna i mada su neke političke stranke izrazile sumnju, evropski posmatrači su se na terenu uvjerali da nije bilo prevare i ne postoji valjana osnova za osporavanje vjerodostojnosti rezultata izbora...” Begić, K. I. Ibid., str. 79, nota 11.

Evropske zajednice i njenih država članica 6. aprila i SAD-a i Hrvatske 7. aprila 1992. godine. Države i međunarodne organizacije koje su priznale Bosnu i Hercegovinu bile su svjesne nemogućnosti centralne vlasti da u potpunosti ostvari suverenitet na cjelokupnom teritoriju Bosne i Hercegovine.

*Rezolucijom Savjeta sigurnosti broj 755 od 20. maja 1992. godine "Savjet sigurnosti nakon ispitivanja molbe Republike Bosne i Hercegovine za prijem u Ujedinjene nacije preporučuje Generalnoj skupštini da Bosnu i Hercegovinu primi u članstvo Ujedinjenih nacija."*²⁰⁸ Rezolucija Savjeta sigurnosti praćena je Izvještajem predsjednika Savjeta koji je upućen Generalnoj skupštini.²⁰⁹ Nakon toga Bosna i Hercegovina je *Rezolucijom Generalne skupštine broj 46/237 od 22. maja 1992. godine*²¹⁰ primljena u članstvo Ujedinjenih nacija sa svim pravima i obavezama koje proizilaze iz članstva Ujedinjenih nacija.

3. Posljedice međunarodnog priznanja Republike Bosne i Hercegovine

Priznanje nezavisnosti i suvereniteta Bosne i Hercegovine neposredna je posljedica disolucije SFRJ. Nestankom SFRJ njeno mjesto zauzimaju pet nezavisnih i suverenih država nastalih na njenoj teritoriji.

Međunarodnim priznanjem Bosne i Hercegovine ona je *ipso iure* stekla izvjesna prava koja proističu iz same činjenice njenog postojanja u međunarodnoj zajednici. To su, tzv. temeljna prava država. U međunarodnom pravu postoje usaglašeni stavovi koja su to temeljna prava koja pripadaju svakoj državi kao takvoj. Pored prava svaka država kao članica međunarodne zajednice ima i izvjesne obaveze.

Međunarodnim priznanjem i prijemom u Ujedinjene nacije, Bosna i Hercegovina je stekla prava zaštićena Poveljom Ujedinjenih nacija. Bosna i Hercegovina, imajući u vidu pitanja kojim se bavimo, stekla je, i pravo na suverenost (nezavisnost) kao i pravo na opstanak (samoodržanje). Ova temeljna prava,

208 (S/RES/755, 20. May 1992). U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). The Yugoslav Crissis in International Law: General Issus, part I, Cambridge: University Press. str.9.

209 Ibid., (S/23982, 20. May 1992) U izvještaju se između ostalog navodi: "Zadovoljstvo mi je u ime članova Savjeta, izraziti naše čestitke Republici Bosni i Hercegovini u slučaju preporuke Savjeta Generalnoj skupštini, da Bosna i Hercegovina bude primljena u članstvo Ujedinjenih nacija. Mi ističemo sa velikim zadovoljstvom da se Bosna i Hercegovina svečano obavezala da podrži ciljeve i principe Povelje Ujedinjenih nacija, koji uključuju principe koji se odnose na mirno rješavanje sporova i neupotrebu sile i neispunjavanje obaveza sadržanih u Povelji. Svi članovi Savjeta su uvjereni da će Bosna i Hercegovina učiniti značajan doprinos u radu organizacije"

210 General Assembly Resolution 46/237 on Admission of Bosnia and Hercegovina to United Nation Membership, Adopted at 86 plenary meeting, 22 May 1992. U: Trifunovska, S., Ibid, str. 580.

koja pripadaju državi *ipso iure*, zagarantovana su i Poveljom Ujedinjenih nacija državama članicama Ujedinjenih nacija.

Smisao postojanja Ujedinjenih nacija je ostvarivanje određenih ciljeva među kojima su održanje međunarodnog mira i sigurnosti.²¹¹ U tom cilju Ujedinjene nacije imaju pravo i dužne su poduzimati kolektivne mjere radi sprječavanja i otklanjanja prijetnje miru i suzbijanja akata agresije. Član 1 tačka 1 Povelje UN-a glasi:

“Organizacija Ujedinjenih nacija ima sljedeće ciljeve:

1. Održavanje međunarodnog mira i sigurnosti i u tom cilju preduzimanje kolektivne mjere radi sprječavanja i otklanjanja prijetnje miru i suzbijanja akata agresije i drugih povreda mira...”

Također, Povelja štiti suverenost i jednakost država. U tom smislu je i odredba člana 2 stav 4 Povelje UN-a koja nameće obavezu članovima organizacije da se uzdrže u svojim međunarodnim odnosima od prijetnje ili upotrebe sile usmjerene protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti druge države.

Stoga je i Bosna i Hercegovina kao članica Ujedinjenih nacija imala sva prava koja proizilaze iz članstva a tiču se njene sigurnosti.

Bosna i Hercegovina kao članica Ujedinjenih nacija imala je pravo na individualnu i kolektivnu samoodbranu. To njeno pravo ograničenog je trajanja. Traje dok Savjet sigurnosti ne preduzme potrebne mjere na suzbijanju agresije na Bosnu i Hercegovinu u cilju održanja međunarodnog mira i sigurnosti.

4. Da li su akti stranaka sa srpskim i hrvatskim predznakom usmjereni na dezintegraciju Republike Bosne i Hercegovine utjecali na karakter rata u Republici Bosni i Hercegovini?

I ako je razgradnja Bosne i Hercegovine planirana i pripremana izvan njenih granica, kao dio strategije stvaranja velikosrpske odnosno velikohrvatske državne tvorevine, nepobitne su činjenice da su bosanskohercegovačke političke stranke koje su okupljale većinu srpskog odnosno hrvatskog naroda, još prije otpočinjanja agresije na Bosnu i Hercegovinu poduzele neke akte usmjerene na razbijanje Bosne i Hercegovine koji dovode u sumnju njenu državnost a samim tim i prirodu rata u Bosni i Hercegovini. Stoga je neophodno vidjeti

²¹¹ “Osnivači UN-a videli su smisao i osnovni cilj organizacije u stvaranju jednog univerzalnog sistema bezbednosti unutar zajednice suverenih država. Sama bezbednost predstavlja temeljni sadržaj Povelje - ratio legis - ovog pravnog akta.” Avramov, S., Kreća, M. (1989) Međunarodno javno pravo. Beograd: Savremena administracija. str. 144.

o kojima se aktima radi i kakav je njihov domašaj sa aspekta međunarodnog prava koje je jedino mjerodavno da odgovori na pitanje karaktera rata u Bosni i Hercegovini.

Prije bilo kakve analize neophodno je napomenuti da su spomenute političke stranke participirale u vlasti kao vladajuće koalicione političke stranke ostvarujući interese svojih glasača u postojećim legalnim institucijama vlasti Republike Bosne i Hercegovine (Skupštini, Predsjedništvu, Vladi i drugim organima), dok su istovremeno van institucija radile na razbijanju i institucija i države koje su te institucije predstavljale.

Destrukcija Bosne i Hercegovine započela je tzv. “saoizacijom” i “haoizacijom” pod plaštom regionalizacije. Ovaj proces započeo je daleko prije nego što je Bosna i Hercegovina otpočela sa preduzimanjem mjera u cilju proglašenja njene nezavisnosti i suverenosti.

Stvaranje srpskih autonomnih oblasti i autonomnih oblasti pod plaštom regionalizacije, započelo je još u aprilu 1991. godine stvaranjem “Zajednice opština Bosanske krajine”²¹² da bi do početka rata bilo formirano više takvih oblasti. Formirano je pet takvih oblasti i to: Autonomna regija Krajina, Srpska autonomna oblast Hercegovina,²¹³ Srpska autonomna oblast romanijsko-birčanska, Srpska autonomna oblast Semberija i Srpska autonomna oblast Sjeverna Bosna. Takozvana “Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini” 21. novembra 1991. godine donijela je Odluku o verifikaciji proglašanih srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini.²¹⁴

U Odluci se navodi da je Odluka donesena polazeći od rezultata izjašnjavanja na plebiscitu srpskog naroda održanom 9. i 10. novembra 1991. godine i na osnovu ustavom utvrđenog prava naroda na samoopredjeljenje. Republika srpskog naroda u Bosni i Hercegovini formirana je 9. januara 1992. godine.

Stvaranje SAO i AO na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine bilo je protivno važećem Ustavu Republike Bosne i Hercegovine koji je istina članom 275 dopuštao stvaranje zajednica općina ali uz uvjet da su međusobno prostorno i ekonomski povezane i da se to radi u cilju racionalnijeg i efikasnijeg ostvarenja zajedničkih interesa. Takav dogovor mogle su zaključiti samo Skupštine općina. Ovim odlukama povrijeđena je spomenuta ustavna odredba u pogle-

212 ICTY, Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule, Mišljenje i Presuda, 7. maja 1997. godine; Javnost, 4. maj 1991, str 5; Čekić, S. (2004). Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu: Sarajevo. str. 490-491.

213 ICTY, Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule, Mišljenje i Presuda, 7. maja 1997. godine; Čekić, S. (2004). Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu: Sarajevo. str. 491.

214 Ibid.; Vidi također: ICTY, Tužilac protiv Momočila Krajishnika, IT-00_39-T, Presuda, 27. septembar 2006.

du svrhe osnivanja zajednice općina kao i u pogledu nadležnosti za osnivanje, pošto je prema članu 304 tačka 21, jedino Republika bila ovlaštena da propisuje teritorijalnu organizaciju Republike.

Ove zajednice također, nisu poštivale ni etnički princip, s obzirom da su noseći prefiks srpske, aludirale na etničku srpsku većinu u spomenutim općinama, što često nije bio slučaj. Naime, u sastav ovih oblasti ulazile su čak i općine gdje Srbi nisu činili više od 6 % od ukupnog broja stanovništva općine.

Bez pravne validnosti je i *Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini* od 24. oktobra 1991. godine.²¹⁵ U uvodu ove Odluke navodi se da su je osnovali poslanici kluba Srpske demokratske stranke i Srpskog pokreta obnove u Skupštini Bosne i Hercegovine kao legitimni predstavnici srpskog naroda u Bosni i Hercegovini na osnovu Ustavom utvrđenog prava na samoopredjeljenje uključujući i pravo na otcjepljenje. Nije potrebno posebno naglašavati da je ovaj akt pravno neutemeljen i zasnovan na netačnim navodima. Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine nije davao narodima Bosne i Hercegovine pravo na otcjepljenje od Bosne i Hercegovine. Odredbe o pravu na samoopredjeljenje uključujući i pravo na otcjepljenje sadržavao je samo Ustav SFRJ i kao što smo vidjeli ovo pravo pripadalo je samo republikama. Akti ovih političkih stranaka koje su za sebe tvrdile da su jedini legitimni predstavnici srpskog naroda bili su pravno nevažeći, kako po unutrašnjem tako i po međunarodnom pravu.

Ustav SR Bosne i Hercegovine je definirao Bosnu i Hercegovinu kao državu ravnopravnih građana i naroda Bosne i Hercegovine koji u njoj žive. Teritorija Republike je jedinstvena i nedjeljiva. Granice Republike su se mogle mijenjati po proceduri koja je podrazumijevala utvrđivanje volje građana čitave Republike. Građani jednog dijela Republike nisu mogli pravno valjano odlučiti da se taj dio Republike otcijepi i pripoji drugoj državi.

Skupština Bosne i Hercegovine bila je sastavljena iz dva vijeća i to: Vijeće građana i Vijeće opština.²¹⁶ Vijeće građana je imalo 130 poslanika koje bira ju građani na osnovu općeg i jednakog biračkog prava, neposrednim i tajnim glasanjem, dok su građani svake općine i gradske zajednice birali po jednog poslanika u Vijeće opština također neposrednim i tajnim glasanjem. Prema tome, Ustav Bosne i Hercegovine nije sadržavao mogućnost organizovanja Skupštine ili skupštinskog vijeća primjenom etničkog kriterija. Odluka članova dviju političkih stranaka sa srpskim predznakom nije bila pravno valjana.

Isto tako suprotni Ustavu SR Bosne i Hercegovine bili su i Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda u Bosni i Hercegovini od 9. januara

215 Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, J broj: 47/92, Sarajevo, 8. 10. 1992. godine.

216 Amandman LXX, "Službeni list SR BiH", broj 21/90.

1992. godine, Ustav Srpske republike Bosne i Hercegovine od 28. februara 1992. godine kao i svi opći akti doneseni na osnovu ovih akata.²¹⁷

Ustavni sud Bosne i Hercegovine u redovnoj proceduri, na sjednici održanoj 8.10.1992. godine, svojom odlukom je poništio navedene neustavne akte. U istu grupu neustavnih akata spomenutih političkih stranaka spada i *Odluka o proglašenju nezavisnosti Srpske republike Bosne i Hercegovine* od 7. aprila 1992. godine.²¹⁸

Iz izloženog se vidi da su akti političkih stranaka sa srpskim predznakom bili suprotni ustavnom poretku SR Bosne i Hercegovine i da su prema tome pravno nevažeći.

Postavlja se s druge strane pitanje domaćaja prava naroda na samoopredjeljenje uključujući i pravo na otcjepljenje. Pošto je između ostalog, Bosna i Hercegovina koristeći spomenuto pravo na samoopredjeljenje, konstituisala suverenu i nezavisnu državu Bosnu i Hercegovinu, pitanje je da li isto takvo pravo pripada i srpskom narodu u Bosni i Hercegovini.

Vidjeli smo da su sa stanovišta bosanskohercegovačkog ustavnog poretka, akti srpskih političkih stranaka pravno nevažeći. Ovo pitanje može se postaviti i sa aspekta ustavnog sistema bivše SFRJ, čiji je Bosna i Hercegovina bila dio, kao i sa aspekta Poveljom UN-a uspostavljenog prava naroda na samoopredjeljenje.

Ovo pitanje je najjasnije formulisano u *pismu srpskog dijela predsjedništva bivše SFRJ upućeno Arbitražnoj komisiji* Konferencije o Jugoslaviji posredstvom predsjedavajućeg lorda Karingtona u kojem se između ostalog tvrdi:

“Pravo na samoopredjeljenje i otcjepljenje je pravo naroda, a ne republika. Samo u onim republikama koje su kao federalne jedinice nacionalno homogene tj. nacionalne države samo jednog naroda, ovo pravo se i formalno i faktički manifestuje i kao pravo republike, odnosno građana te republike, međutim, u svim drugim republikama pravo na samoopredjeljenje imanentno je svim jugoslavenskim narodima koji su konstitutivni u tim republikama... U Bosni i Hercegovini to mogu učiniti Muslimani, Srbi odnosno Hrvati, a u Hrvatskoj - Hrvati, odnosno Srbi i to svaki konstitutivni narod posebno.”²¹⁹

217 Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, J broj: 47/92, Sarajevo, 8. 10. 1992. godine; Zajedničko svim navedenim aktima je da su proglašavali “Republiku Srpsku Bosnu i Hercegovinu” federalnom jedinicom u sastavu savezne države Jugoslavije.

218 Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, J broj: 47/92, Sarajevo, 8. 10. 1992. godine.

219 Pismo predsjedništva SFRJ lordu Karingtonu, Međunarodna politika, broj 1001, 1. februar 1992, str. 20.

Navednom pitanju je pridodato i mišljenje srpskog dijela predsjedništva Bosne i Hercegovine o istom pitanju u kome se navodi: "Važeći Ustav Republike Bosne i Hercegovine nedvosmisleno utvrđuje da srpski narod u toj republici pored Muslimana i Hrvata ima svojstvo konstitutivne nacije, što znači pravo na samoopredjeljenje do otcjepljenja."²²⁰

Arbitražna komisija Mirovne konferencije o Jugoslaviji je posvetila Mišljenje broj 2²²¹ pravu na samoopredjeljenje a Mišljenje broj 3²²² pravu na otcjepljenje.

Što se tiče prava srpskog naroda Bosne i Hercegovine na samoopredjeljenje uključujući pravo na otcjepljenje, Arbitražna komisija "smatra da u trenutnoj fazi razvoja međunarodno pravo ne precizira sve posljedice prava na samoopredjeljenje. Ipak je utvrđeno da, ma kakve bile okolnosti pravo na samoopredjeljenje ne može dovesti do izmjene granica koje postoje u trenutku nezavisnosti (uti possidetis iuris) osim u slučaju da se zainteresovane države suprotno dogovore... Ukoliko u okviru jedne države postoji jedna ili više konstitutivnih grupa, jedna ili više etničkih, vjerskih i jezičkih zajednica, ove grupe imaju, u skladu sa međunarodnim pravom, pravo na priznavanje njihovog identiteta."²²³ "Stoga, srpsko stanovništvo iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske treba da uživa sva prava koja su prema važećim međunarodnim konvencijama priznata manjinama, kao i nacionalne međunarodne garancije u skladu sa načelima međunarodnog prava."²²⁴

To znači da srpsko stanovništvo Bosne i Hercegovine nije moglo koristeći pravo naroda na samoopredjeljenje uključujući i pravo na otcjepljenje formirati, na teritoriji SR Bosne i Hercegovine srpsku državu i otcjepiti je od Bosne i Hercegovine.

Zato se može osnovano zaključiti da su navedeni akti političkih stranaka sa srpskim predznakom, učinjeni radi dezintegracije SR Bosne i Hercegovine, pravno nevažeći, kako s aspekta unutrašnjeg pravnog poretka SR Bosne i Hercegovine, tako i s aspekta međunarodnog prava.

220 Mišljenje predsjedništva SFRJ upućeno Arbitražnoj komisiji, Ibid., str. 22.

221 Arbitražna komisija Konferencije o Jugoslaviji, Mišljenje broj 2. (Opinion No. 2 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia, Paris, 11 January 1992. International Legal materials Vol. 31 (1992), p. 1447. U Trifunovska, S. Ibid., str. 474-475.).

222 Opinion No. 3 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia, Paris, 11 January 1992. International Legal materials Vol. 31 (1992), p. 1499. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 479-500.

223 Arbitražna komisija Konferencije o Jugoslaviji, Mišljenje broj 2.

224 Ibid.

Iste primjedbe koje se tiču prava srpskog naroda Bosne i Hercegovine na samoopredjeljenje uključujući i pravo na otcjepljenje važe i za pravo hrvatskog naroda Bosne i Hercegovine na samoopredjeljenje i otcjepljenje.

HDZ-e Bosne i Hercegovine, kao jedina stranka bosanskih Hrvata sa hrvatskim predznakom, počeo je sa realizacijom ideje o podjeli SR Bosne i Hercegovine na srpski i hrvatski dio u oktobru 1991. godine stvaranjem regionalnih zajednica i njihovim objedinjavanjem radi secesije od Bosne i Hercegovine i pripajanja Republici Hrvatskoj.

Najvažniji akti ove stranke počinjeni radi realizacije ove ideje su Zaključci zajedničkog sastanka Hercegovačke regionalne zajednice i Travničke regionalne zajednice održanog 12. novembra 1991. godine u Grudama²²⁵, Odluka o uspostavi Hrvatske zajednice "Herceg-Bosna" koju su 18.11.1991. godine donijeli "demokratski izabrani predstavnici hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini"²²⁶ kao i Odluka o uspostavi hrvatske zajednice Herceg-Bosna Bosne i Hercegovine od 3. jula 1992. godine.²²⁷

Ustavni sud Bosne i Hercegovine poništio je ove Odluke.²²⁸

Paradržavne tvorevine unutar Bosne i Hercegovine nisu promijenile karakter Bosne i Hercegovine. To se vidi iz činjenice da ove kvazidržavne tvorevine nisu dobile ni unutrašnji ni međunarodni pravni legitimitet u trenutku otpočinjanja rata u Bosni i Hercegovini, pa prema tome, nisu mogle ni na koji način uticati na izmjenu pravne kvalifikacije rata u Bosni i Hercegovini.

225 "109. Zapisnik sa sastanka održanog 12. novembra 1991. u Grudama između predstavnika regionalnih zajednica HDZ-a Hercegovine i Travnika naročito je indikativan: te dvije zajednice izjavljuju da su 'jednoglasno odlučile da hrvatski narod u Bosni i Hercegovini mora konačno povesti aktivnu i odlučnu politiku koja treba dovesti do realizacije [njegovog] vjekovnog sna – zajedničke hrvatske države' i da moraju 'pokazati [...] koji su to hrvatski prostori u Bosni i Hercegovini [...] da njihov] narod ni pod kakvim uvjetima neće prihvatiti bilo kakvo drugo rješenje osim u granicama slobodne Hrvatske.'"cit. prema Presudi ICTY Tužilac protiv Tihomira Blaškića, (iT- 95-14-T), od 3. marta 2000. godine.

226 Odluka o uspostavi hrvatske zajednice Herceg-Bosna, odredila je da teritorij HZ H-B čine 30 općina, koje čine "područnu cjelinu" od kojih Hrvati u nekim nisu činili ni relativnu ni apsolutnu većinu.

227 Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o uspostavi Hrvatske zajednice "Herceg-Bosna" koju je 3. 7. 1992. godine, U Narodni list HZ Herceg-Bosna, br. 1/1992, str. 2. objavljena kao Odluka o uspostavi hrvatske zajednice Herceg-Bosna; U: Ribičić, C. (2001). Geneza jedne zablude, str. 37.

228 Sl. list R BiH, br. 16/1992., str. 16-18.

V. HISTORIJSKE ČINJENICE VEZANE ZA RAT U BOSNI I HERCEGOVINI 1992-1995. GODINE

1. Uvodna razmatranja

U dosadašnjem dijelu rada, utvrdili smo da je agresija upotreba oružane sile neke države protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti druge države, ili upotreba sile koja je na bilo koji drugi način nespojiva s Poveljom Ujedinjenih nacija. Izraz država ne prejudicira pitanje međunarodnog priznanja ili pitanje da li je neka država članica Ujedinjenih nacija. Također vidjeli smo da upotreba sile može poprimiti različite oblike od direktne invazije i napada vlastitim oružanim snagama, do upućivanja oružanih odreda ili skupina dobrovoljaca ili plaćenika koji poduzimaju protiv druge države oružane akte takve ozbiljnosti, koji se mogu smatrati agresijom.

Nikakav razlog bilo koje prirode, političke, ekonomske, vojne ili neke druge, ne može opravdati agresiju. Agresivni rat je zločin protiv međunarodnog mira i kao takav uzrokuje međunarodnu odgovornost države agresora.

Agresiju, kao zločin međunarodnog prava, može počiniti samo država protiv druge države. Stoga je moguće govoriti o agresiji na Bosnu i Hercegovinu u međunarodnopravnom smislu tek počev od 6. marta 1992. godine, kojeg datuma je Bosna i Hercegovina postala država u smislu međunarodnog prava.

2. Činjenice vezane za učešće SR Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) u ratu u Republici Bosni i Hercegovini

2.1. Historijske činjenice

SR Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) započela je angažiranje vojnih snaga pod svojom kontrolom protiv Bosne i Hercegovinu u proljeće 1992. godine,²²⁹ u cilju realizacije velikodržavnog koncepta “velike Srbije.” Ideja “velike Srbije” nije nova. Stara je skoro dva vijeka i vuče korijenje iz “Načertanija” Ilije Garašanina iz 1844. godine.²³⁰ Realizacijom ovog projekta bavio se i četnički pokret u periodu II svjetskog rata.²³¹ Ideje o “velikoj Srbiji” oživio je Memorandum SANU iz 1986. godine²³² koji je postavio nekoliko teza koje su vodile razbijanju ustavnog poretka tadašnje SFRJ.

Memorandumom se osporavao legitimitet predstavnicima Srbije da se na Drugom zasjedanju AVNOJ-a saglase sa federativnim konceptom buduće Jugoslavije.

Također, teza o hrvatskoj i slovenačkoj diskriminaciji kao razlogu za dugoročno ekonomsko zaostajanje Srbije stvorila je nezadovoljstvo srpskog naroda prema SRFJ. Konačno, teza o položaju srpskog naroda izvan Republike Srbije, prije svega u Republici Hrvatskoj, imala je za posljedicu pokušaj prekranja AVNOJ-evskih granica silom. To je dovelo do postavljanja političkog zahtjeva da Srbi kao “jedinствен, suveren i državotvoran” narod, koji dotad nije riješio svoje nacionalno pitanje, ostvare takve promjene savezne države, koje bi mu omogućile da takva svojstva ispoljava na čitavoj teritoriji bivše SFRJ.

“Petnaestog avgusta 1993. godine objavljen je u Večernjim novostima jedan drugi Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti koji je nosio tradicionalni naslov ‘Za jedinstveni srpski prostor.’”²³³

229 Vidi: ICTY, Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule, Mišljenje i Presuda, 7. maja 1997. godine: Kontekst i preliminarno utvrđene činjenice.

230 Dr. Rasim Hurem, Ideja i praksa borbe za “veliku Srbiju” u 19. i 20. stoljeću, U: Genocid u Bosni i Hercegovini 1991-1995. godine, Sarajevo, 1997, str. 177, 178, nota 9.

231 Dedijer, V., Miletić, A. (1990). Genocid nad Muslimanima 1941-1945, Zbornik dokumenata I svjedočenja, Sarajevo. str. 18-19.

232 Radi se o nedovršenom tekstu od 74 stranice koji je naručila SANU na svojoj godišnjoj skupštini 25. maja 1985. godine, za čiju je izradu obrazovana komisija od šesnaest akademika na čelu sa Antonijem Isakovićem, potpredsjednikom predsjedništva SANU. Prvi izvodi iz ovog teksta pojavili su se 24. i 25. septembra 1986. godine na stranicama beogradskih Večernjih novosti.

233 Erdman, E. , Pandžić, (1997). Genocid u Bosni i Hercegovini 1991-1995.godina, Sarajevo. godine, str. 163.

Teze sadržane u Memorandumu dobile su “potpuniji i politički ogoljeniji oblik u nacrtu ‘Deklaracije o srpskom nacionalnom jedinstvu,’ (1990). Autori Deklaracije pošli su od stava da jedino Srbi u Jugoslaviji nisu rešili svoje nacionalno pitanje, jer su navodno, nacionalnom politikom KPJ-u ostali razbijeni po republikama. Zato Srbi u Jugoslaviji kao jedinstven, suveren i državotvoran narod traže takve promene savezne države, koje bi mu omogućile da spomenuta svojstva ispoljava ‘bez ograničenja i bez obzira u kome delu države živi.’”²³⁴

Pripreme za upotrebu oružane sile radi realizacije svojih političkih ciljeva intenzivirane su u posljednjoj fazi raspada SFRJ 1991. godine, mada su najavljene nešto ranije u govoru srbijanskog predsjednika Miloševića na Gazimestanu kada je najavio mogućnost oružanih bitaka u cilju omogućavanja srpskom narodu kao “jedinstvenom, suverenom i državotvornom” da takva svoja svojstva ispoljava bez obzira u kojem dijelu države živi. “Šest vekova posle Kosovske bitke, ponovo smo u bitkama. One nisu oružane mada ni takve nisu isključene.”²³⁵

U okviru priprema za upotrebu oružane sile protiv Bosne i Hercegovine poduzete su radnje koje bi se mogle svrstati u dvije grupe. Prvu grupu čine radnje Srbije (Crne Gore) i JNA, a drugu grupu radnje i akti instrumentaliziranog srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.

SR Jugoslavija je u Bosni i Hercegovini realizirala svoje vojne ciljeve angažiranjem JNA odnosno njenog troimenog sukcesora (Vojske Jugoslavije, Vojske Republike Srpske i Vojske Srpske krajine), srbijanskih specijalnih i redovnih jedinica i agenata i srpskih paravojnih formacija.²³⁶

SR Jugoslavija je planirala,²³⁷ pripremala, započela i vodila napadački rat protiv Bosne i Hercegovine, što je zločin protiv međunarodnog mira. Ovaj zločin povlači odgovornost ne samo SR Jugoslavije, već i odgovornih pojedinaca.²³⁸

SR Jugoslavija je upotrijebila oružanu silu protiv suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti i političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Ona je prva upotrijebila oružanu silu protiv Bosne i Hercegovine, što je prema Rezoluciji

234 Marković, M. (1997). Srpsko pitanje između mita i stvarnosti. Beograd. str. 21.

235 Đukić, S. (1997). On, ona i mi. Beograd. str. 85.

236 Vidi: ICTY, Tužilac protiv Biljane Plavšić, Presuda, IT-oo-39540-1/S, od 27. februara 2003.

237 Planovi : RAM i Drina. Vidi: Čekić, S. (2004). Ibid.

238 Vidi: ICTY, Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule, *IT-94-I-A*, Mišljenje i Presuda, 7. maja 1997. godine; *ICTY*, *Prosecutor v. Slobodan Milošević*, IT-02-54-T. Odluka po prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude, 16. juni, 2004; *ICTY*, *Tužilac v. Šešelj*, IT – 03 – 67; *ICTY*, *Tužilac v. Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, IT - 03- 69; *ICTY*, *Tužalac v. Perišić*, IT – 04 – 81, Presuda 6. septembar 2011; *ICTY*, *Tužilac protiv Duška Tadića a.k.a. Dule*, Case No. *IT-94-I-A*, presuda AV od 15. jula 1999. godine.

Generalne skupštine UN-a od 14. decembra 1974. godine *prima facie* dokaz o činu agresije. Ona je, također počinila sljedeće akte koji prema spomenutoj Rezoluciji predstavljaju akte agresije:

- a) Invaziju i napad oružanih snaga SR Jugoslavije na područje Bosne i Hercegovine u namjeri pripajanja dijelova Bosne i Hercegovine i realizacije projekta "velike Srbije";
- b) Bombardovanje od oružanih snaga SR Jugoslavije stacioniranih u SR Jugoslaviji i to artiljerijskim oružjima i avijacijom teritorije Bosne i Hercegovine;
- c) Napad oružanih snaga SR Jugoslavije na kopnene snage Bosne i Hercegovine;
- d) Upotreba oružanih snaga SR Jugoslavije, koje su kao JNA boravile u Bosni i Hercegovini i nakon 19. maja 1992. godine koji je određen kao dan do kojeg je trebalo da se povuku sa teritorije BiH, protiv Bosne i Hercegovine;
- e) Upućivanje od SR Jugoslavije oružanih odreda i skupina dobrovoljaca i plaćenika koji su protiv Bosne i Hercegovine poduzimali oružane akcije i zločine takve ozbiljnosti, da se mogu okarakterisati kao akti agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Politički ciljevi opredijelili su metod upotrebe oružanih snaga. Politički ciljevi sastojali su se u stvaranju etnički čistog prostora na teritoriji Bosne i Hercegovine.²³⁹ Ovaj cilj se mogao ostvariti samo primjenom najtežih oblika teških zločina među kojima je i genocid. Prema bošnjačkom stanovništvu Bosne i Hercegovine počinjen je genocid.

Srpska propaganda je ponudila a međunarodna zajednica prihvatila, eufemizam etničko čišćenje. Praksa etničkog čišćenja sastojala se u tome da, pošto srpske snage okupiraju neko područje uklone sve nesrbe, stvarajući na taj način etnički čistu regiju kojom upravljaju srpske vlasti.

Napad SR Jugoslavije na Bosnu i Hercegovinu okončan je zaključenjem ugovora o miru. SR Jugoslavija i Republika Bosna i Hercegovina zaključile su ugovor o miru pod nazivom "Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini." Mirovni ugovor koji je prethodno parafiran u američkoj zračnoj bazi Wright Paterson, Ohio zaključen je 14. decembra 1995. godine u Parizu. Ovaj mirovni ugovor potvrdio je rezultate agresije na Bosnu i Hercegovinu. Dadašnji jedinstveni, multietnički prostor Bosne i Hercegovine podijeljen je na dva etnička dijela što je glavna tekovina agresije.

²³⁹ Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, usvojena na 16 sjednici skupštine bosanskih Srba, od 12. maja 1992. Službeni list Republike Srpske od 26. novembra 1993. godine.

2.2. Genocid kao metod

SR Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) kao ratni cilj postavila je uklanjanje nesrpskog stanovništva u određenim područjima Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Ciljevi koji su se željeli postići agresijom opredijelili su metod agresije.²⁴⁰ Ovaj projekt je sadržan u ratnom planu od 28. februara 1992. godine, poznat pod imenom "Drina." Plan se sastojao u istrebljenju bošnjačkog stanovništva u području istočne Bosne i bošnjačkog i hrvatskog stanovništva u sjevernoj Bosni radi stvaranja i zaokruživanja etnički čistog srpskog prostora i njegovog pripajanja u budućnosti matičnoj srpskoj državi. U ostvarenju ovog cilja počinjen je genocid.²⁴¹

Umjesto riječi genocid srbijanska propaganda je nametnula eufemizam "etničko čišćenje". Izraz etničko čišćenje "trebalo je poslužiti kao alibi za nečinjenje, za nepoduzimanje mjera koje su za tu situaciju predviđene, za izbjegavanje da se postupi u duhu vlastitih, jasno naglašenih dužnosti."²⁴² Praksa "etničkog čišćenja" sastojala se u tome da, srbijanske snage okupiraju neko područje, uklone sve nesrbe, stvarajući na taj način etnički čistu regiju kojom upravljaju srpske vlasti.²⁴³ Politika "etničkog čišćenja" znači sprovođenje sistematskog ubijanja, zatvaranja, deportacije i raseljavanja nesrba s područja koje zauzmu srpske snage. Iz načina sprovođenja i posljedica "etničkog čišćenja" vidi se da je ustvari riječ o genocidu.²⁴⁴

Suština "etničkog čišćenja" najbolje je opisana u prvom privremenom izvještaju Komisije za ratne zločine, osnovane od Savjeta sigurnosti Rezolucijom 780 od 6. oktobra 1992. godine.²⁴⁵ Izvještaj sadrži sljedeću definiciju: "Etničko

240 Vidi: ICTY, Prosecutor v. Slobodan Milošević, IT- 02-54- T. Odluka po prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude, 16. juni, 2004; ICTY, Tužilac v. Radislav Krstić, IT – 98 – 33, Presuda 19. april 2004. godine; ICTY, Tužilac protiv Biljane Plavšić, IT 00-39\$40/1 S, Sporazum o krivici od 30. septembra 2002. godine.

241 Vidi: ICTY, Tužilac v. Krstić (IT 98/3), Presuda 19. april 2004. godine i dr.

242 Sadiković, Ć. (1998). Ljudska prava bez zaštite. Sarajevo. str. 22.

243 ICTY, Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule, IT-94-I-A, Mišljenje i Presuda, 7. maja 1997. godine; ICTY, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, IT-99-36-T od 1. septembra 2004.; ICTY, Tužilac v. Krstić (IT 98/3), Presuda 19. april 2004. godine i dr.

244 ICTY, Tužilac v. Krstić (IT 98/3), Presuda 19. april 2004. godine i dr.

245 "Izraz 'etničko čišćenje' razmjerno je nov. Kada se posmatra u kontekstu sukoba u bivšoj Jugoslaviji 'etničko čišćenje' znači nastojanje da se neko područje učini etnički homogenim, korišćenjem prisile ili zastrašivanja, kako bi se iz tog područja uklonile osobe određenih skupina. 'Etničko čišćenje' kažnjivo je po Međunarodnom pravu.

Sudeći po mnogobrojnim izvještajima koji opisuju politiku i postupke što se provode u bivšoj Jugoslaviji 'etničko čišćenje' je provođeno u obliku, ubojstava, mučenja, svojevoljnog hapšenja i zatočenja, smrtno kazne kojoj nije prethodio sudski postupak, silovanja i

čišćenje je svjesna politika jedne etničke ili vjerske skupine koja namjerava nasilnim i zastrašujućim sredstvima ukloniti civilno stanovništvo druge etničke ili vjerske skupine iz određenih geografskih područja.”

Prema spomenutom izvještaju politika “etničkog čišćenja” sprovodila se na sljedeći način:

- a) “U određenim dijelovima ovog područja, pri izvršavanju politike “etničkog čišćenja” i u njenom olakšavanju sudjelovale su JNA i armija “Republike Srpske”;
- b) Ove postupke, kojima je cilj provođenje ove politike, u znatnoj su mjeri izvršavali najmarginalniji elementi tog društva, osobito u određenim krajevima Bosne;
- c) Prvaci bosanskih Srba su utjecali, ohrabivali, olakšavali i opravdavali te elemente u činjenju opisanih zločina. Kombinacija ovih činjenica, kojoj treba dodati zavedenost nacionalizmom i povijesnim nepravdama i pothranjivanjem međusobnog nasilja i osвета, dovela je do tragičnih posljedica.”²⁴⁶

seksualnog zlostavljanja, zatvaranja civilnog stanovništva u geto područja, prisilnog uklanjanja, premještanja i protjerivanja civilnog stanovništva, namjernih vojnih napada ili prijetnji vojnim napadima na civile i civilna područja, te obijesnog uništavanja imovine. Takvi postupci predstavljaju zločin protiv čovječnosti i mogu se smatrati specifičnim ratnim zločinima. Nadalje, takva se djela mogu svrstati u djelokrug značenja Konvencije o genocidu... Što se tiče ponašanja Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj ‘etničko čišćenje’ se uobičajeno rabi kao izraz za politiku koja se sprovodi radi unapređenja političkih doktrina, koje se odnose na ‘veliku Srbiju’. Takvu politiku sprovode Srbi u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj te njihovi naredbodavci u Saveznoj Republici Jugoslaviji. Ta politička doktrina, zapravo je složena mješavina povijesnih zahtjeva, nepravdi, strahova, nacionalističkih aspiracija i očekivanja kao i vjerskih i psiholoških elemenata...

Način na koji Srbi sprovode politiku ‘etničkog čišćenja’ u Bosni je konzistentan na zemljopisnom području koje se može prikazati lukom koji pokriva područje sjeverne Bosne, te područja u istočnoj i zapadnoj Bosni, nadovezujući se na područja Srpske krajine u Hrvatskoj. Praksa ‘etničkog čišćenja’ sprovodi se u strateškim područjima što povezuju Srbiju sa područjima u Bosni i Hrvatskoj koja naseljavaju Srbi. Ova strateška činjenica uveliko je značajna za razumijevanje činjenice da se politika ‘etničkog čišćenja’ sprovodi u nekim a ne u svim područjima...” Završno izvješće komisije stručnjaka osnovane u skladu s rezolucijom 780 (1992.) Vijeća sigurnosti UN (“Bassiounijeva komisija”). Međunarodni sud za ratne zločine na području bivše Jugoslavije, Hrvatski Helsinški odbor za ljudska prava, Hrvatski pravni centar, Zagreb 1995. str. 282 - 288.

246 Ibid., str. 285.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju²⁴⁷ i Međunarodni sud pravde u Hagu²⁴⁸ utvrdili su da je tokom ove kampanje nad nacionalnom i etničkom grupom bosanskih Muslimana počinjen zločin genocida.

Da je genocid počinjen potvrdili su i nacionalni sudovi SR Njemačke²⁴⁹ kao i nadležni sudovi Bosne i Hercegovine.²⁵⁰

2.3. Okončanje agresije SR Jugoslavije na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Najčešći način okončanja rata je zaključenje ugovora o miru. Mirovni ugovori su međunarodni ugovori na koje se primjenjuju pravila međunarodnog ugovornog prava, sadržana u Bečkoj konvenciji o pravu ugovora iz 1969. godine.

Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i SR Jugoslavija parafirale su mirovni sporazum po okončanju pregovora 21. novembra 1995. godine u zračnoj bazi *Wright Patterson, Ohio* koji je potpisan 14. decembra 1995. godine u Parizu pod nazivom *Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini*.²⁵¹

247 Vidi, ICTY, Prosecutor v. Slobodan Milošević, IT- 02-54- T. Odluka po prijedlogu za donošenje oslobođajuće presude, 16. juni, 2004; ICTY; Krstić (IT-98-33) "Srebrenica-Drinski korpus"; IT – 98 – 33, Presuda 19. april 2004. godine: Vujađin Popović obavještajni oficir Drinskog korpusa pravosnažno osuđen za genocid Srebrenici; Popović i drugi (IT-0 88) "Srebrenica"; Ljubiša Beara, pukovnik, pravosnažno je osuđen za genocid u Srebrenici; Popović i drugi (IT-05-88) "Srebrenica" Drago Nikolić, šef sigurnosti Zvorničke brigade, pravosnažno osuđen za genocid u Srebrenici; Popović i drugi (IT-05-88) "Srebrenica"; Zdravko Tolimir, Pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjedonosne poslove Glavnog štaba Vojske Republike Srpske (VRS), pravosnažno osuđen za genocid Srebrenici; Tolimir (IT-05-88/2) "Srebrenica"; Ratko Mladić, (IT-09-92), optužen za genocid. Case No. IT-09-92-T Date: 22 November 2017; Radovan Karadžić, preedsjednik tzv. RS, nepravosnažno osuđen za genocid u Srebrenici; Predmet br.: IT-95-5/18-T Datum: 24. mart 2016.

248 Vidi: Presuda Međunarodnog suda u Hagu od 26. februara 2007. godine u sporu Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore zbog kršenja Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida.

249 Presude potvrđene od Saveznog Vrhovnog suda Njemačke: Nikola Jorgić, Osuđen na Vrhovnom sudu Dusseldorfa, 26.9.1997. na 4 godine zatvora; Novislav Džajić, Osuđen na Bavorskom Vrhovnom sudu u Minhenu, 23.5.1997. na pet godina zatvora, Maksim Sokolović Osuđen na Vrhovnom sudu Dusseldorfa 29.11.1999. na 9 godina zatvora; Đurad Kušljčić Osuđen na Bavorskom Vrhovnom sudu u Minhenu, 21.2.2001. na doživotni zatvor.

250 Pravosnažno osuđeni z a genocide: Borislav Herak, Milorad Trbić, Milenko Trifunović, Branko Džinić, Aleksandar Radovanović, Branislav Medan Slobodan Jakovljević

251 Sporazum o parafiranju Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini zaključen

Strane i potpisnice ovog ugovora su kako je to navedeno u preambuli: Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna Republika Jugoslavija. Cilj ovog ugovora kako se navodi je “potreba sveobuhvatnog rješenja za okončanje tragičnog sukoba u regiji.”²⁵² Preambula sadrži još i napomenu da je SR Jugoslavija ovlašćena da potpiše u ime “Republike Srpske” dijelove sporazuma koji se odnose na “Republiku Srpsku” po sporazumu od 29. avgusta 1995. godine.²⁵³

SR Jugoslavija zaključuje mirovni ugovor u svoje ime kao ugovorna strana. Kako se radi o mirovnom sporazumu, bez obzira na njegov naziv, čiji je cilj okončanje “tragičnog sukoba u regiji” moglo bi se eventualno postaviti pitanje: između koga je vođen tragični sukob u regiji? Odgovor bi bio: između ugovornih strana. Rat je povod za zaključenje mirovnog ugovora, a potpisnice ugovora o miru su strane u ratu. Kako SR Jugoslavija pri zaključenju ovog mirovnog sporazuma zastupa i “Republiku Srpsku”, to je dokaz više da spomenuti mirovni sporazum nameće uvjete mira Republici Bosni i Hercegovini kao strani u ratu koji su posljedica stanja stvorenog ratom. Opći okvirni sporazum legalizira faktičko stanje stvoreno silom.

Opći okvirni sporazum, sastoji se iz jedanaest članova a potpisali su ga po red ugovornih strana svjedoci koji su garanti njegovog sprovođenja i koji mu daju dodatni legitimitet. Svjedoci su zemlje Evropske unije i zemlje “Kontakt grupe”, Francuska, SR Njemačka, Rusija, Velika Britanija i SAD.

Nakon legalizacije faktičkog stanja stvorenog silom,²⁵⁴ ugovorne strane su se složile da će svoje odnose u budućnosti urediti u skladu sa načelima iznesenim u Povelji UN-a, kao i u skladu sa završnim dokumentom iz Helsinkija i drugim dokumentima Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi. Posebno, strane će u potpunosti poštivati međusobnu suverenu jednakost, rješavati sporove mirnim putem i suzdržavati se od svake akcije prijetnjom ili upotrebom sile ili na bilo koji drugi način protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine ili bilo koje druge države (član 1).

je između strana: Republike Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije, a potpisan od predsjednika Alije Izetbegovića, Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića.

252 Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini.

253 “Radio Beograd je 30. avgusta javio da je potpisan sporazum o zajedničkom nastupu Srbije i tzv. ‘Republike Srpske’ u mirovnim pregovorima koje inicira Washington. Dokument su potpisali S. Milošević, R. Karadžić, te predstavnici SPC: patrijarh Pavle i episkop Irinej”, cit. prema Begić, K. I. Ibid., str. 275, nota 4.

254 Republika Hrvatska kao ugovorna strana svoje je interese u Bosni i Hercegovini teritorijalizirala kroz postojanje Federacije Bosne i Hercegovine, na dijelu teritorije Bosne i Hercegovine, stvorene Washingtonskim sporazumom, koji su samo potvrđeni Općim okvirnim sporazumom.

Sastavni dijelovi mirovnog sporazuma su Aneksi uz sporazum od 1 do 11, a odnose se na pitanja: 1A - Vojni aspekti mirovnog rješenja, sporazum NATO - BiH i priložna pisma, sporazum NATO - Hrvatska, sporazum NATO - SRJ; 1B - Regionalna stabilizacija; 2 - Međuentitetska granica; 3 - Izbori; 4 - Ustav; 5 - Arbitraža; 6 - Ljudska prava; 7 - Izbjeglice i raseljena lica; 8 - Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika; 9 - Javna preduzeća; 10 - Civilna provedba; 11 - Međunarodne policijske snage.

Aneks 1-A, Sporazum o vojnim aspektima mirovnog rješenja potvrđuje agresiju drugih ugovornih strana na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Član 3 koji nosi naslov "Povlačenje stranih snaga" glasi:

"1. Sve strane snage u Bosni i Hercegovini koje nisu lokalnog porijekla, bilo da su ili nisu pravno i vojno potčinjeni Republici Bosni i Hercegovini, Federaciji Bosne i Hercegovine ili Republici Srpskoj, moraju se povući zajedno sa opremom sa teritorije Bosne i Hercegovine u roku od trideset dana od dana stupanja na snagu ovog Aneksa. Osim toga, sve snage koje ostaju na teritoriji Bosne i Hercegovine moraju djelovati u skladu sa teritorijalnim integritetom, suverenitetom i političkom nezavisnošću Bosne i Hercegovine..."

2. Posebno, s teritorije Bosne i Hercegovine moraju se povući sve strane snage, uključujući pojedine savjetnike, borce za slobodu, instruktore, dobrovoljce i osoblje iz susjednih i drugih zemalja..."

Činjenica da je vojnim dijelom mirovnog sporazuma naloženo drugim stranama u sporazumu povlačenje oružanih snaga sa teritorije Bosne i Hercegovine dokazuje postojanje agresije.

Aneks 4 koji nosi naslov "Ustav Bosne i Hercegovine" transformira Republiku Bosnu i Hercegovinu u Bosnu i Hercegovinu koja "nastavlja svoje postojanje po međunarodnom pravu kao država, sa svojim unutrašnjim ustrojem izmijenjenim kako je to predviđeno u ovom dokumentu, sa svojim međunarodno priznatim granicama. Ona će ostati članica Ujedinjenih nacija a kao Bosna i Hercegovina može zadržati članstvo ili zatražiti članstvo unutar sustava Ujedinjenih nacija i u drugim međunarodnim organizacijama."²⁵⁵

Aneks 7 pod nazivom "Sporazum o izbjeglicama i raseljenim", davao je nadu u reintegraciju Bosne i Hercegovine. Član 1 koji reguliše prava izbjeglica i raseljenih lica glasi:

"1. Sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se slobodno vrate na svoja ognjišta. Oni će imati pravo da im se vrati imovina koja im je oduzeta tokom

255 O ustavnom položaju Bosne i Hercegovine vidi Festić, I. Bosna i ustav, Agresija na Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak 1992-1995. godina, Sarajevo 1997; Šarčević, E. (1997). Ustav i politika, Ljubljana.

neprijateljstva od 1991. godine, i da im se nadoknadi sva imovina koja im se ne može vratiti. Rani povratak izbjeglica i raseljenih lica je važan cilj rješenja sukoba u Bosni i Hercegovini. Strane potvrđuju da će prihvatiti povratak takvih osoba koje su napustile njihov teritorij, uključujući i one kojima su treće zemlje pružile privremenu zaštitu.”

Povratak izbjeglica i raseljenih lica je ključno pitanje za oživotvorenje cjelokupnog mirovnog sporazuma. Otuda je odredba koja naglašava značaj ranog povratka temeljna za oživotvorenje ovog sporazuma.

Temelji na kojima je izgrađen aranžman zvani Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini udareni su u toku trajanja agresije na Bosnu i Hercegovinu. To su: *Dogovoreni osnovni principi* sačinjeni u Ženevi 8. septembra 1995. godine i *Dodatno dogovoreni principi* objavljeni 26. septembra u Njujorku. Prekid vatre dogovoren je 14. septembra odnosno 5. oktobra a stupio je na snagu 10. oktobra 1995. godine.²⁵⁶

²⁵⁶ Dogovoreni osnovni principi (Ženeva 8. septembra 1995) glase:

Bosna i Hercegovina će nastaviti njeno legalno postojanje u njenim ranijim granicama kao međunarodno priznata država.

Bosna i Hercegovina će se sastojati iz dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine kako je ustanovljena Washingtonskim sporazumom i Republike Srpske (RS)

Parametar 51:49 kao teritorijalni prijedlog Kontakt grupe je osnova za rješenje. Ovaj teritorijalni prijedlog je otvoren za nagodbu uz uzajamni sporazum.

Svaki entitet će nastaviti da postoji prema njegovom sadašnjem Ustavu (Amandiran ovim prihvaćenim osnovnim principima).

Oba entiteta će imati pravo da ustanove posebne paralelne odnose sa susjednim zemljama, konzistentno sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine.

Dva entiteta će stupati u recipročne obaveze (A) da održe potpune izbore pod međunarodnim pokroviteljstvom; (B) da prihvate ili pristupe normalim međunarodnim standardnim ljudskim pravima i obavezama, uključujući obavezu da dozvole slobodu kretanja i omoguće raseljenim osobama ponovno zauzimanje njihovih kuća ili da prime pravičnu konpenzaciju, (C) da međusobne sporove rješavaju putem arbitraže.

Entiteti su se složili u pogledu sljedećih principa:

Imenovanje Komisije za raseljena lica ovlašćene da nametne (uz pomoć međunarodnih subjekata) obaveze prema oba entiteta da omoguće raseljenim osobama ponovo zaposjedanje njihovih domova ili da prime pravičnu naknadu.

Da se ustanovi Komisija za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, da nametne entitetima obaveze u pogledu ljudskih prava. Oba entiteta će poštovati odluke Komisije.

Ustanovljenje zajedničke bosanskohercegovačke javne korporacije, finansirane od oba entiteta...

Imenovanje Komisije za zaštitu međunarodnih spomenika.

Da obrazuju i implementiraju sistem arbitraže za rješavanje sporova između dva entiteta.

Dodatni dogovoreni principi objavljeni u New Yorku 26. 9. 1995. godine glase:

Svaki od entiteta će poštovati međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine dok god nije riječ o finansijskoj obavezi jednog entiteta stvorenog bez saglasnosti onog drugog.

Cilj je održavanje slobodnih, demokratskih izbora u oba entiteta čim to socijalni uvjeti dopuste...

Na osnovu izbora Bosna i Hercegovina će imati prerogative u sljedećim institucijama, u

Pravni osnov za preoblikovanje Republike Bosne i Hercegovine čini *Ustavni zakon o izmjenama i dopunama Ustava Republike Bosne i Hercegovine* usvojen na republičkoj skupštini održanoj 12. decembra 1995. godine, ("Službeni list R BiH" broj: 49/95).

Ustavni zakon propisuje da: "Republika Bosna i Hercegovina ostvarujući svoja suverena prava može svoje unutrašnje uređenje preoblikovati u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine u okviru međunarodnog mirovnog sporazuma za Bosnu i Hercegovinu."

Ustavni zakon sadrži odredbu za slučaj opstruiranja provođenja mirovnog sporazuma. Tako član 1. stav 2. Ustavnog zakona glasi:

"2. Ako se Međunarodni mirovni sporazum za Bosnu i Hercegovinu i Ustav Bosne i Hercegovine ne budu provodili, Republika Bosna i Hercegovina može proglasiti nevažećim mirovni sporazum za Bosnu i Hercegovinu i nastaviti da djeluje kao međunarodno priznata, suverena i nezavisna država, u skladu sa Ustavom Republike Bosne i Hercegovine."

Ova odredba ne sadrži rok u kojem bi se cijenila djelotvornost mirovnog sporazuma i Ustava, odnosno da li se oni sprovode, kao ni koje tijelo je nadležno za takvu ocjenu. Pretpostavka je da rok mora biti razuman a da ocjenu o provođenju odnosno ne provođenju mirovnog sporazuma, odnosno Ustava, daje Parlament Bosne i Hercegovine.

saglasnosti sa svim dogovorenim principima.

Parlamentarnu skupštinu...

Predsjedništvo...

Kabinet ministara...

Ustavni sud...

Strane će pregovarati u neposrednoj budućnosti o daljim aspektima upravljanja i djelovanja ovih institucija.

Prethodne institucije će imati odgovornost za spoljnu politiku Bosne i Hercegovine...

Bosnia and Hercegovina, Essential Texts (2nd revised and updated edition), OHR , Januar 1998, Agreed basic principles (P.13), Further Agreed basic principles, (P.15).

3. Činjenice vezane za učešće Republike Hrvatske u ratu u Bosni i Hercegovini

3.1. Historijske činjenice

Republika Hrvatska započela je napad na Bosnu i Hercegovinu u oktobru 1992. godine, mada je sa infiltriranjem vlastitih oružanih snaga u Bosni i Hercegovini započela još u aprilu 1992. godine.²⁵⁷

U martu 1991. godine održano je više susreta između predstavnika Hrvatske i Srbije, odnosno predsjednika Tuđmana i Miloševića na kojima je predmet razgovora bila podjela Bosne i Hercegovine između ove dvije susjedne države.²⁵⁸

257 ICTY Tužilac protiv Tihomira Blaškića, (IT- 95-14-T), Presuda od 3. marta 2000. godine; O planiranju, pripremanju, započinjanju i vođenju agresije vidi više u: Čekić, S. (2004). Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu: Sarajevo. str. 935-1118.

258 "U Tuđmanovom timu su bili Dušan Bilandžić, Josip Šentija (prvi direktor HINE) i Zvonko Lerotić. Na srpskoj strani Smilja Avramov, inače rodom iz Pakraca u Hrvatskoj, Dušan Mihajlović i Vladan Marković i Vladan Kutlešić. Između timova su, kako nam kaže akademik Dušan Mihajlović uz znanje političkih vrhova Srbije i Hrvatske, održana tri sastanka: u Belju kod Osijeka, Beogradu i Zagrebu." Cit. prema "Slobodna Bosna" dosije Karađorđevo, 6. april 1997, str. 8-10; Prema izvještaju sudionika ovih razgovora Dušana Bilandžića dato "Nacionalu" u oktobru 1996. godine: "U početku 1991., nakon njegovih pregovora sa Miloševićem, dogovoreno je da se sastanu dvije komisije koje bi raspravljale o podjeli Bosne i Hercegovine. Tuđman mi je tada rekao da se on sa Miloševićem načelno dogovorio, a da mi moramo konkretno razraditi na mapama." "Slobodna Bosna", 10.9.1998, Haag, str. 31-37.; "Hrvatsko-bošnjački sukob je nažalost, izbio kao posljedica namjeravanog, planiranog, organiziranog provođenja dogovora iz Karađorđeva i pripreme hrvatsko-srpske agresije na BiH radi njenog nestanka i podjele. U to vrijeme savjetnik predsjednika Tuđmana Mario Nobilo izjavio je da je bilo tajnih sastanaka i da je uglavljen sporazum da će se izvršiti razmjena stanovništva, da će se Bosna podijeliti i da će se ostaviti jedan manji dio za muslimansku državu, kako su je oni nazvali." Slobodna Bosna, Ratni zločini 24. 8. 1997; Isto tako S. Mesić je u intervjuu "Borbi" od 14-15. maja 1994. izjavio sljedeće: "Za rat je više krivaca a najveći je Milošević. On je računao da se ratom mogu ostvariti oni ciljevi stvaranja 'Velike Srbije' koje ranije nisu ostvareni. Na ruku su mu išli oni koji su htjeli 'Veliku Hrvatsku'. Preko Srba u Hrvatskoj, za koje mi je Bora Jović tvrdio kako su naš problem i 'da radimo s njima što god hoćemo', zapaljen je fitilj rata u Hrvatskoj i ako je bilo uvjeravanja da Srbiju zanima samo 66% Bosne i Hercegovine. I mi smo onda imali problema s diobom Bosne i Hercegovine, jer ako se stvara Srpska Republika, hajde da stvorimo i Hrvatsku u BiH. Stvorena je Herceg-Bosna sa svojom zastavom, vojskom, vlašću kao odgovor na srpsku stranu." Cit. prema Sarajevskom svijetu, Istorija, Urota u Karađorđevu (3), Bosna, Uvreda i izazov za Miloševića i Tuđmana, Kazivanja M. Minića, decembar 1997.; Također citirana je izjava posljednjeg američkog ambasadora Zimmermana: "Na nesreću pasivnost Amerike podudarala se sa sve većim pritiscima na Bosnu. Ni Milošević ni Tuđman nisu se ni malo trudili da od mene sakriju svoje namjere prema Bosni... Na kraju drugog susreta sa mnom, Tuđman je izlio bujicu pogrda na račun Izetbegovića i Muslimana: 'Oni su opasni fundamentalisti' optužio je i ... Bosnu koriste kao poligon za širenje svoje ideologije u čitavoj Evropi pa čak i Sjedinjenim Državama. Civilizirane zemlje treba da se ujedine kako bi otklonile ovu prijetnju. Bosna nikad nije postojala kao država. Ona treba da bude podijeljena

Prema podacima koji su “procurili” sa ovih razgovora postignuta je puna saglasnost između dvojice lidera u pogledu potrebe da se Bosna i Hercegovina podijeli. Hrvatska je nakon spomenutih razgovora otpočela sa pripremama za napad na Bosnu i Hercegovinu. Pripreme su vođene na teritoriji Republike Hrvatske kao i na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine. Na teritoriji Republike Hrvatske vođene su vojne pripreme.²⁵⁹ U isto vrijeme na teritoriji Bosne i Hercegovine preduzimane su radnje na rušenju ustavnog poretka Bosne i Hercegovine.

Naređenjem predsjednika Tuđmana od 10. aprila 1992. general Bobetko je dobio komandu nad svim jedinicama Hrvatske vojske na južnom frontu Hrvatske koji graniči sa Bosnom i Hercegovinom. Dok je bio na tom položaju, imenovao je oficire u komandu odbrane Tomislavgrada “u cilju postizanja učinkovitog, operativnog i sigurnog zapovijedanja u postrojbama

HVO Hrvatske zajednice Herceg-Bosna”. On je takođe osnovao izdvojena komandna mjesta, prvo u Grudama u Bosni i Hercegovini na granici sa Hrvatskom, gdje je komandant bio general Petković, a zatim u Gornjem Vakufu, susjednoj opštini na jugu Srednje Bosne. Za komandanta u Gornjem Vakufu imenovao je Žarka Tolu i dao mu “sve ovlasti koordiniranja i zapovijedanja snagama na području Srednje Bosne (Busovača, Vitez, N. Travnik, Travnik, Bugojno, Gornji Vakuf, Prozor, Tomislavgrad, Posušje).²⁶⁰

između Srbije i Hrvatske.” Ibid.; Nekadašnji mirovni posrednik za bivšu Jugoslaviju lord Karington izjavio je da vjeruje da predsjednici Srbije i Hrvatske Slobodan Milošević i Franjo Tuđman imaju plan da podijele Bosnu, prenosi Rojter. “Mislim da svi imaju svoj dnevni red. Nezavisno jedan od drugog, Milošević i Tuđman su mi rekli da su se dogovorili da međusobno podijele Bosnu, a to je bilo pre tri godine rekao je lord Karington televiziji BBC u sredu u veče (1995) ‘ Mislim da ćete vidjeti da će se upravo to dogoditi, da će je međusobno podeliti.’, Ibid; Također Pedy Eshdawn u svome ličnom dnevniku opisuje razgovor sa Tuđmanom nakon što je ovaj na poledini salвете nacrtao liniju razgraničenja u Bosni između Srbije i Hrvatske: ‘...Sve desno od te linije je Srpska federacija, a sve lijevo od nje Hrvatska. Pitao sam ga šta je sa Bosancima. Rekao je da bi oni bili beznačajni dio Hrvatske Federacije...’ Dnevni avaz, subota 21. mart 1998, str. 5.; Sporazum između Srba i Hrvata o podjeli Bosne navodno je bio potvrđen 6. maja 1992. u Gracu u Austriji na sastanku političkih vođa bosanskih Srba i Hrvata, Radovana Karadžića i Mate Bobana. Oni su se navodno dogovorili da se za određena područja arbitražom utvrdi da li trebaju pripasti srpskom ili hrvatskom “konstitutivnom entitetu”; ICTY Tužilac protiv Tihomira Blaškića, (IT- 95-14-T), Presuda od 3. marta 2000. godine. para. 105.

259 Dobroslav Paraga, predsjednik HSP 1861, u svome intervjuu za Slobodu Bosnu izjavio je: “Već od ljeta 1991, bio sam siguran da priče o planu iz Karađorđeva nisu izmišljotine, već jedna monstruoza omča oko vrata hrvatskog i pogotovu bošnjačkog naroda u BiH. Tada se, kako sam već kazao, rat neplanski događao u Hrvatskoj, ali se sve spremalo za onaj planirani u BiH. U vrijeme borbi za Vukovar, i kada tamo nikakva pomoć nije stizala mjesecima... tada sam saznao da sve oružje što mi zarobimo iz kasarni JNA ne ide u Vukovar nego u Hercegovinu... Kasnije je, međutim, postalo jasno zašto se oružje slalo u zapadnu Hercegovinu. Zato, jer se tamo planirao pravi rat.” Ratni zločini, Slobodna Bosna, 24.8.1997, str. 10-13.

260 ICTY, Tužilac Protiv Daria Kordića i Marija Čerkeza. IT-95-14/2-T, Presuda od 26. februara

Trupe Hrvatske vojske su već 12. aprila 1992. godine dobile zapovijest da nakon što skinu obilježja HV-e uđu u Bosnu i Hercegovinu, na koji način je već ovim činom izvršena povreda suvereniteta Bosne i Hercegovine.²⁶¹ Ali, uobičajeno je da se za početak hrvatske agresije na Bosnu i Hercegovinu uzima 25. oktobar 1992. godine kada je započeo napad na Prozor.

Hrvatska je u agresiji na Bosnu i Hercegovinu angažovala Hrvatsku vojsku (HV-e), Hrvatsku policiju kao i Hrvatsko vijeće odbrane (HVO) koje je bilo samo komponenta Hrvatske vojske.²⁶² Hrvatska je imala oko 30 hiljada vojnika u Bosni.²⁶³

Republika Hrvatska je upotrebom oružane sile protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine, počinila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Prva upotreba oružane sile Republike Hrvatske protiv Republike Bosne i Hercegovine predstavlja *prima facie* dokaz agresije na Bosnu i Hercegovinu. Hrvatska je počinila sljedeće akte agresije protiv Bosne i Hercegovine:

- a) Invaziju oružanih snaga Republike Hrvatske na teritoriju Bosne i Hercegovine, započetu u aprilu 1992. godine i napad oružanih snaga Republike Hrvatske na teritorij Bosne i Hercegovine započet u oktobru 1992. godine napadom na Prozor, kao i faktičko pripajanje teritorije Bosne i Hercegovine Republici Hrvatskoj učinjeno silom;
- b) Bombardovanje od strane oružanih snaga Republike Hrvatske teritorije Bosne i Hercegovine i to artiljerijskim oružjima i avijacijom;
- c) Napad od oružanih snaga Republike Hrvatske na kopnene snage Republike Bosne i Hercegovine;
- d) Upotreba oružanih snaga Republike Hrvatske prispjelih na teritoriju Bosne i Hercegovine po osnovu različitih sporazuma sa Republikom Bosnom i Hercegovinom, protiv suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti i političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine kao i produženje njihovog prisustva na teritoriji Bosne i Hercegovine po prestanku tih sporazuma.

2001. godine, para 125.

261 Zapovijed OZ-e Split, iz M-Ploče od 12.4.1992. godine, faksimil dokumenta objavljen u nedjeljniku "Liljan" 6-13. juli 1998, str. 6: ICTY Tužilac protiv Tihomira Blaškića, (IT- 95-14-T), Presuda od 3. marta 2000. godine.

262 Vidi: ICTY, Prosecutor v. Zlatko Aleksovski, IT – 95 – 14/1, Presuda, 24. mart 2000. godine.

263 Silber, L., Litl, A. (1996). Smrt Jugoslavije. Beograd: Radio B 92. str. 351.

3.2. Okončanje agresije Republike Hrvatske na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Agresija Republike Hrvatske na Republiku Bosnu i Hercegovinu okončana je potpisivanjem *Washingtonskog sporazuma* 18. marta 1994. godine.²⁶⁴ Sporazumu je prethodilo zaključenje primirja 10. februara i vojnog sporazuma u Splitu 12. marta 1994. godine.

Sastavni dijelovi Washingtonskog sporazuma su: Prijedlog Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Preliminarni sporazum o uspostavljanju konfederacije između Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske kao i Vojni sporazum od 12. marta 1994. godine.

*Prijedlog Ustava Federacije Bosne i Hercegovine i Preliminarni sporazum u vezi sa budućom ekonomskom i vojnom saradnjom između Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske*²⁶⁵ potvrđeni su od Predsjedništva i Skupštine

264 "Washington je počeo da vrši pritisak na Zagreb da njegove snage prestanu da se bore protiv Muslimana u Bosni." Silber, L., Litl, A. (1996). Ibid., str. 351.; "Tako je ATP prenio izjavu zvaničnika Danskog ministarstva (2. februara) da će se na ministarskom sastanku EU u Bruxellesu zakazano za 7. i 8. februar, raspravljati o mogućim sankcijama protiv Hrvatske zbog njenog vojnog učešća u Bosni. Još je potpunija bila izjava Njemačkog kancelara H. Kohla (H. Kola) u televizijskom intervjuu (što ga je prenijela agencija AFP, 4. februara) u kojoj između ostalog stoji da hrvatski lideri nisu uspjeli da održe zakletvu datu kad ih je priznala međunarodna zajednica, da neće vojno intervenirati u susjednim zemljama. Hrvatska ne drži svoja obećanja. Ovo je skandal i mi to moramo najoštrije osuditi. Vijeće sigurnosti je zaprijetilo sankcijama ako Hrvatska ne povuče svoje trupe iz Bosne. U saopćenju, od 4. februara, prihvaćenog koncenzusom, Vijeće je zatražilo od Generalnog sekretara da u roku od dvije sedmice izvijesti o napredovanju povlačenja Hrvatske vojske i oružja iz Bosne..." Begić, K. I. Ibid., str. 166, 167.

265 Zakon o ratifikaciji sporazuma o prihvatanju prijedloga Ustava Federacije Bosne i Hercegovine i Preliminarnog Sporazuma u vezi sa budućom ekonomskom i vojnom saradnjom između Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj: 8/94). Tekst sporazuma glasi:

"Danas prihvatamo predloženi Ustav Federacije Bosne i Hercegovine kao i preliminarni sporazum buduće ekonomske i vojne saradnje između Federacije i Republike Hrvatske. Ovi sporazumi označavaju našu zajedničku volju ka uspostavljanju mira u Bosni i Hercegovini i u cijeloj našoj regiji. Saglasni smo da se naši naponi intenziviraju u traženju sveukupnog političkog rješenja koje obezbjeđuje zaštitu ljudskih prava i očuvanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih država u regiji.

Bošnjačka i hrvatska delegacija potvrđuju svoju volju da predlože ovaj Ustav u ustavotvornoj skupštini kao osnovu za Federaciju, osiguravajući punu nacionalnu jednakost, demotratske odnose i najviše standarde ljudskih prava i sloboda. Sve delegacije će zajednički podržati principe konferencije koji mogu položiti temelje prosperitetnoj i sigurnoj budućnosti za narode regije. Da bismo proširili našu saradnju, odlučili smo da ćemo odmah: (1) osnovati zajedničku grupu koja će biti isključivi predstavnik Bošnjaka i Hrvata na svim pregovorima sa Srbima, radi uspostavljanja sveukupnih rješenja za Bosnu i Hercegovinu... (4) nastaviti punu i hitnu primjenu mjera dogovorenih od strane vojnog prelaznog tima u Splitu 12. marta u pomoć razvoju događaja za buduće dezangažiranje vojske."

Republike Bosne i Hercegovine.²⁶⁶

Ustavotvorna skupština Federacije je na sjednici održanoj 30. marta 1994. godine donijela *Odluku o proglašenju Ustava Federacije BiH*.²⁶⁷ Ustavom Federacije, preoblikovana je unutrašnja struktura teritorije Bosne i Hercegovine sa većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom, dok je sudbina teritorije sa većinskim srpskim stanovništvom prepuštena Mirovnoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji.

Usvajanjem Ustava Federacije, utemeljena su dva ustavna sistema na teritoriji Bosne i Hercegovine izvan prostora koji su kontrolirale srpske agresorske snage, koja su istovremeno i paralelno funkcionirala. Zadržan je ustavni sistem Republike Bosne i Hercegovine, zasnovan na Ustavu Republike Bosne i Hercegovine - prečišćen tekst (Službeni list R BiH broj, 5/93) uz istovremeno postojanje i važenje Ustava Federacije Bosne i Hercegovine.

Ustavni osnov za ovakvu ustavnu situaciju pružio je *Ustavni zakon o izmjenama i dopunama Ustava Republike Bosne i Hercegovine*.²⁶⁸

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine bio je u funkciji postizanja mirovnog sporazuma. Republika Bosna i Hercegovina je nastavila funkcionirati kao država prema međunarodnom pravu sa svim funkcijama i atributima koji karakterizira državu, dok je Federacija imala svojstvo državnog entiteta. Mapa Federacije, poštujući nacionalni kriterij, obuhvatala je 55% teritorije Bosne i Hercegovine, dok je na teritoriji sa većinskim srpskim stanovništvom otpadalo 42% površine. Distriktu Sarajevo pripalo je 3% teritorije Republike Bosne i Hercegovine.

Na sastanku u Beču od 7. do 11. maja 1994. godine postignut je sporazum kojim su utvrđena načela za konstituiranje kantona.²⁶⁹ Kantoni se teritorijalno organizuju na etničkom, ekonomsko-funkcionalnom, prirodno-geografskom i

266 Potpisnici sporazuma su Predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Alije Izetbegović kao i Predsjednik Vlade Republike Bosne i Hercegovine s jedne, i Predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđmana kao i predsjednika tzv. Hrvatske Republike Herceg-Bosne Krešimir Zubak s druge strane.

267 Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj: 8/94 . str. 117.

268 Član 1 Ustavnog zakona glasi: "Zasnovano na suverenitetu i teritorijalnom integritetu Republike Bosne i Hercegovine, Bošnjaci i Hrvati kao konstitutivni narodi (zajedno sa ostalim) i državljani Republike Bosne i Hercegovine, ostvarujući svoja suverena prava mogu transformisati unutrašnju strukturu teritorija sa većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom u Republici Bosni i Hercegovini u Federaciju Bosne i Hercegovine, koja se sastoji od federalnih jedinica sa jednakim pravima i odgovornostima. Odluka o eventualnim promjenama ustavno-pravnog statusa teritorije sa većinskim srpskim stanovništvom biće donesena u toku pregovora o miru na Konferenciji o bivšoj Jugoslaviji." ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine", broj: 8/94).

269 Bečki sporazumi: Kriteriji za određivanje teritorija Federacije BiH, Načela konstituiranja kantona, Sporazum o raspodjeli najviših dužnosti (Beč 8.-11. 5. 1994.).

komunikacijskom načelu a čine ih općine u kojima su prema popisu stanovništva iz 1991. godine Bošnjaci i Hrvati činili većinu, s tim da se granice graničnih općina mogu korigovati isključivanjem ili uključivanjem područja susjednih općina prema etničkom načelu.

Preliminarnim sporazumom o osnivanju konfederacije između Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske teritorijalizirani su interesi Hrvatske u Bosni i Hercegovini. Međunarodna praksa ne poznaje slučaj postojanja konfederacije između jedna suverene države i administrativne (političko-teritorijalne jedinice) druge, također, suverene države.

Sastavni dijelovi Preliminarnog sporazuma su: Aneks I - Sporazum kojim se osigurava Federaciji Bosne i Hercegovine pristup Jadranu kroz teritoriju Republike Hrvatske i Aneks II - Sporazum između Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, kojim se obezbjeđuje prolaz Hrvatskoj kroz Federaciju.²⁷⁰

Oba sporazuma stupila su na snagu danom potpisivanja, 18. marta 1994. godine i ostaju na snazi tokom perioda od 99 godina, osim ako se strane drukčije ne dogovore.

Kao razlog zaključenja sporazuma iz Aneksa I navedena je potreba da Federacija ima osiguran nesmetan pristup Jadranskom moru na kopnu i zraku kroz i preko teritorije Hrvatske u saglasnosti sa Konvencijom Ujedinjenih naroda o zakonu o moru iz 1982. godine i Konvencijom o tranzitu zemalja koje nemaju izlaza na more iz 1965. godine.

Član 1. ovog sporazuma glasi:

- a) *“Hrvatska će iznajmiti Federaciji, za vrijeme trajanja ovog sporazuma, komad zemljišta u luci Ploče, uključujući pristaništa i dijelove luke koji njima pripadaju..”*
- b) *“Hrvatska se slaže da iznajmljeno područje uživa status slobodne zone u kojoj se neće primjenjivati carine ili takse koje uspostavlja Hrvatska.”*

Kao razlog zaključenja sporazuma iz Aneksa II navedena je potreba da Hrvatska ima osiguran nesmetan prolaz kroz općinu Neum. Član 1 ovog sporazuma glasi:

“Federacija će dozvoliti nesmetani prolaz ka i iz Hrvatske putem kroz Neum, između istočne i zapadne granice Neuma sa Hrvatskom.”

Aneks II, koji omogućava nesmetani prolaz Hrvatske kroz teritoriju Federacije odnosno Bosne i Hercegovine je odmah oživotvoren, dok je Aneks I izazvao različite sporove u pogledu njegovog značenja, tako da ni nekoliko godina nakon zaključenja nije zaživio.²⁷¹

²⁷⁰ Službeni list Republike Bosne i Hercegovine”, broj: 8/94.

²⁷¹ U toku pregovora u Daytonu, 10. novembra 1995. godine potpisan je Sporazum o



Republika Hrvatska je jedna od potpisnica Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini. Ovim sporazumom ozakonjena je dioba Republike Bosne i Hercegovine na dva entiteta, Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku u teritorijalnom omjeru 51-49.

oživotvorenju Federacije Bosne i Hercegovine. U općim načelima navedeni su razlozi za zaključenje ovog sporazuma. Oni su ti što :”Dvadeset mjeseci nakon usvajanja Ustava Federacije, proces jačanja Federacije i izgrađivanja povjerenja između njenih konstitutivnih naroda još nije dao zadovoljavajuće rezultate.” Ovaj sporazum potpisali su između ostalih predsjednici Alija Izetbegović i Franjo Tuđman što sporazumu daje međunarodni karakter. Ovom prilikom između Republike Hrvatske i Republike i Federacije Bosne i Hercegovine potpisan je Sporazum o uspostavi zajedničkog vijeća za suradnju.

VI. SISTEM KOLEKTIVNE SIGURNOSTI I AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU

Organizacija Ujedinjenih nacija zasnovana je na sistemu kolektivne sigurnosti. Centralno mjesto u sistemu kolektivne sigurnosti pripada Savjetu sigurnosti čija je odgovornost za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti primarna, ali ne i isključiva. Pored Savjeta sigurnosti, za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti odgovorni su i neki drugi organi Ujedinjenih nacija, regionalni sporazumi i ustanove kao i same države. Ono što izdvaja Savjet sigurnosti i čini ga primarno odgovornim je njegova mogućnost, da primijeni legalnu prinudu, odnosno da je naredi ili odobri.

Savjet sigurnosti je koristeći se ovlaštenjima iz člana 29. Povelje osnovao Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) kao pomoćni organ radi kažnjavanja počinilaca ratnih zločina na području bivše SFRJ, čije su odluke također značajne za utvrđivanje karaktera sukoba. Stoga ćemo posvetiti dužnu pažnju njegovim odlukama koje se tiču karaktera sukoba na području bivše SFRJ.

Pošto Generalna skupština UN može raspravljati svako pitanje iz nadležnosti UN sa ograničenjem iz člana 12. Povelje, nužno je istražiti odluke kojima se karakterizira ovaj sukob.

Savjet sigurnosti može u skladu sa članom 53. (1) Povelje “kad tome ima mjesta” koristiti se regionalnim sporazumima ili ustanovama, odnosno prema članu 52. (3) pomagati razvitak mirnog rješavanja lokalnih sporova kroz takve regionalne sporazume ili preko takvih regionalnih ustanova. U ratu u Bosni i Hercegovini obilato se koristio ovim mogućnostima, pa je nužno razmotriti i ulogu ovih subjekata. Tu se prije svega misli na ulogu Evropske zajednice, sada EU odnosno KESS-a (OSCE).



I Međunarodni sud pravde u Hagu je sudski organ ovlašten za utvrđivanje postojanja agresije. Za razliku od prethodnih organa Ujedinjenih nacija kao i regionalnih organizacija, Međunarodni sud nije vezan političkim obzirima, nego samo pravnim razlozima. Pošto se ovaj Sud makar uzgredno bavio pitanjem karaktera rata raspravljajući o tužbi Bosne i Hercegovine protiv SR Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) vidjet ćemo kakav je stav zauzeo po ovom pitanju.

1. Savjet sigurnosti UN i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Savjet sigurnosti je politički a ne sudski organ, pa su shodno tome njegove odluke politički motivirane, ne zahtijevaju pravno obrazloženje, niti pristanak odnosno odobrenje onog subjekta međunarodnog prava na koga se odnose. Porijeklo njegove snage treba tražiti u članu 24 (1) Povelje UN-a, kojim su mu članovi UN povjerili odgovornost za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti.

Savjet sigurnosti je centralni organ u sistemu kolektivne sigurnosti. Sadržaj njegovih ovlaštenja dat je u glavama VI, VII, VIII i XII Povelje.

Poglavlje VI odnosi se na mirno rješavanje sporova u slučajevima kad se pojavi spor ili situacija čije trajanje može ugroziti međunarodni mir ili sigurnost, a glava VII na situacije kad su međunarodni mir i sigurnost već ugroženi aktima ugrožavanja mira, narušavanja mira ili agresije.

Kad Savjet sigurnosti kvalificira situaciju kao situaciju iz Poglavlja VII, onda odlučuje koje mjere će preduzeti u cilju ponovne uspostave međunarodnog mira i sigurnosti.

Pored privremenih mjera Savjetu sigurnosti stoje na raspolaganju dvije u osnovi različite vrste represivnih mjera. Prvu vrstu čine mjere koje ne povlače upotrebu oružane sile. To su različite vrste ekonomskih i diplomatskih sankcija koje se temelje na članu 41. Povelje. Ukoliko ove mjere ne postignu željeni rezultat ili ukoliko Savjet sigurnosti tako procijeni i odluči pribjegava upotrebi oružane sile u skladu sa članom 42. Povelje.

Pošto Povelja UN nije definirala značenje upotrijebljenih izraza u članu 39. Povelje, Savjet sigurnosti kao politički organ, na osnovu političkih procjena odlučuje o kojoj je situaciji riječ i koju vrstu prinudnih mjera će primijeniti u konkretnoj situaciji.

1.1. Mjere Savjeta sigurnosti prije otpočinjanja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Problem Jugoslavije prvi put je stavljen na dnevni red Savjeta sigurnosti 25. septembra 1991. godine na zahtjev *Budimira Lončara*, tadašnjeg ministra vanjskih poslova SFRJ. U svom izlaganju na ovom zasjedanju Lončar je iznio stav da se Jugoslavija nalazi u agoniji koja se teško može predstaviti u izvještaju koji je prezentiran. Ni jedan od faktora na jugoslavenskoj sceni ne može se u cijelosti osloboditi krivnje.

“Nametanje pojedinog rješenja čak i upotrebom sile kao isključivi odgovor na krizu, izazvao je tragični sukob, gubitak ljudskih života i destrukciju. Nacionalizam je reducirao sva egzistencijalna pitanja na nacionalno jedinstvo.”²⁷²

Dalje je naveo da jugoslavenska kriza ugrožava mir i sigurnost u Evropi i predstavlja ozbiljnu prijetnju novoj svjetskoj arhitekturi koja se pojavila prestankom hladnog rata. Jugoslavija više ne može biti jednostavno prepravljena. Ona mora biti redefinirana.

Jugoslavija ne može sama riješiti krizu. Zbog toga su dobrodošle akcije koje preduzima Evropska zajednica pod pokroviteljstvom KESS-a. Postoji dug spisak mjera i sporazuma koji su prihvaćeni od evropskih predstavnika i svih jugoslavenskih faktora u cilju rješenja problema u duhu Povelje UN-a i Pariske Povelje za novu Evropu.

Od početka krize osnovni principi su bili: neprihvatanje bilo kojeg unilateralnog rješenja ili prisilne promjene granica, zaštita svih i poštivanje prava svih u Jugoslaviji i puno priznanje svih legitimnih interesa i aspiracija.²⁷³

Jugoslavensku krizu kao i agresiju na Bosnu i Hercegovinu karakteriziraju nastojanja da se sporovi riješe unutar regionalnih organizacija i institucija, a spomenuto izlaganje odražava taj stav.

Uloga Savjeta sigurnosti u ovoj ranoj fazi jugoslavenske krize svodila se na nadzor. Na prijedlog Austrije, Belgije, Francuske, SSSR-a i Velike Britanije usvojena je Rezolucija broj 713 od 25. septembra 1991. godine.²⁷⁴ U ovoj

272 Security Council Provisional Verbatim Record, 25. septembar 1991. (S/PV 3009), 25. septembar 1991, U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). *The Yugoslav Crisis in International Law: General Issues, part I*, Cambridge: University Press. str. 63.

273 “Doista, primjer Jugoslavije može označiti novi koncept Ujedinjenih nacija. To također potvrđuje izvorne principe Povelje i potrebu da se sačuva međunarodni mir i sigurnost i da se krize rješavaju primarno putem regionalnih sporazuma i mehanizama i potvrde principi Završnog helsinškog akta i Pariske povelje za novu Evropu. Drugim riječima, radi Jugoslavije, Evrope i svijeta sada je bitno za jugoslavenski spor da se riješi unutar Haške konferencije...” Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). *Ibid.* str. 64.

274 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). *Ibid.*, Security Council Resolution 713, 25. September

rezoluciji Savjet sigurnosti konstatuje da nastavak situacije kako ju je opisao jugoslavenski ministar vanjskih poslova Lončar, predstavlja prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti.

Pozivajući se na svoju primarnu odgovornost za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti koja proizilazi iz odredaba Povelje kao i na poglavlje VIII Povelje koje se odnosi na regionalne sporazume, Rezolucija pohvaljuje napore koje je uložila Evropska zajednica i njezine države članice kao i Deklaraciju od 3. septembra 1991. godine usvojenu od KESS-a koja je naglasila da su neprihvatljiva teritorijalna osvajanja ili izmjene granica unutar Jugoslavije koje su ostvarene silom.

Savjet sigurnosti je također, dao punu podršku zajedničkim naporima za postizanje mira i dijaloga u Jugoslaviji poduzetim pod pokroviteljstvom Evropske zajednice, uz podršku država članica KESS-a. Pozdravljeni su svi sporazumi i mjere koje proizađu iz ovih zajedničkih napora. Savjet sigurnosti je pozvao Generalnog sekretara da bez odlaganja stavi na raspolaganje svoju pomoć u konsultaciji s vladom Jugoslavije.

Na ovaj način je postavljena scena unutar koje će se dešavati rasplet krize. Tu su: Savjet sigurnosti, Evropska zajednica, KESS i Generalni sekretar UN.

Savjet sigurnosti "odlučuje, po poglavlju VII Povelje Ujedinjenih naroda, da sve države, u svrhu uspostavljanja mira i stabilnosti u Jugoslaviji, trebaju odmah uspostaviti opću i potpunu obustavu i zabranu (embargo) na svaku isporuku oružja i vojne opreme Jugoslaviji sve dok Savjet sigurnosti ne odredi drukčije, a nakon konsultacija između Generalnog sekretara i vlade Jugoslavije."²⁷⁵

Također "poziva sve države da se uzdrže od svake akcije koja bi mogla doprinijeti povećanju napetosti i ugroziti ili odložiti miran i pregovorima postignut ishod sukoba u Jugoslaviji, koji će dopustiti svim Jugoslavenima da o svojoj budućnosti odlučuju i da je izgrađuju u miru."²⁷⁶

Prva rezolucija Savjeta sigurnosti o jugoslavenskoj krizi temeljna je za razumijevanje odnosa Savjeta prema načinu njenog raspleta. U njoj treba tražiti odgovore na pitanja koja se odnose na postupanja Savjeta sigurnosti povodom agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Ovom rezolucijom Savjet sigurnosti je povjerio odnosno prenio odgovornost za rasplet jugoslavenske krize u skladu sa poglavljem VIII Povelje UN-a na Evropsku zajednicu i njene države članice. Također, ovom rezolucijom Gene-

1991. p. 1.

275 Vidi: Security Council Resolution 713 (1991) 25 September 1991. Para 6.

276 Ibid., para 7.

ralni sekretar UN dobio je obavezu da tijesno sarađuje sa vladom Jugoslavije, koja je nastavljena, također i sa vladom SR Jugoslavije, na rješavanju jugoslavenske krize. Ustrajavanje na embargu na oružju ustanovljenom ovom rezolucijom i u situaciji kada se Jugoslavija o kojoj je ovdje riječ raspala, bitno se odrazilo na mogućnost ostvarenja prava na samoodbranu Republike Bosne i Hercegovine nakon otpočinjanja agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Svi diskutanti u raspravi koja je prethodila usvajanju ove rezolucije podržali su principe za rješavanje jugoslavenske krize koje je utvrdila Evropska zajednica a koje je u svom izlaganju pomenuo B. Lončar. Predstavnik Austrije A. Mock u svojoj je diskusiji anticipirao razvoj događaja zahtijevajući da se spriječi prenošenje rata u Bosnu i Hercegovinu.²⁷⁷

Diskusija američkog predstavnika *Bakera* (Bejkera)²⁷⁸, se razlikovala od ostalih po tome što je prodrla u srž problema dijagnosticirajući uzroke jugoslavenske krize i tadašnjeg rata u Hrvatskoj i predviđajući dalji razvoj događaja koji su svi skupa dio jednog scenarija - stvaranja "velike Srbije." On je izrazio stav SAD-a da se treba baviti uzrocima a ne posljedicama krize. Govoreći o uzrocima jugoslavenske krize Mr. *Baker* je iznio stav SAD-a da vlada Srbije i jugoslavenska vojska snose naročitu i najveću odgovornost. Jugoslavenska vojska se ne ponaša kao neutralan faktor i garant prekida vatre, nego suprotno tome pomaže lokalne srpske snage u kršenju prekida vatre i uzrokuje smrt građana. Potpuno je jasno da srbijansko rukovodstvo podržava i ohrabruje upotrebu sile u Hrvatskoj od srpskih militanata i jugoslavenske vojske. Jasno je da srpsko rukovodstvo i jugoslavenska vojska "rade u tandemu" u kreiranju "male Jugoslavije ili velike Srbije" koja isključuje Sloveniju i dio Hrvatske. Ovaj novi entitet bio bio zasnovan na istoj onoj vrsti represije koju je Srbija realizirala na Kosovu zadnjih godina. To bi bilo zasnovano na upotrebi sile na isti način u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini radi uspostave kontrole nad teritorijom izvan granica Srbije. "Agresija unutar Jugoslavije, zato, ja mislim da smo saglasni, predstavlja direktnu prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti."²⁷⁹

Na ovaj način se po njegovom mišljenju ugrožava ono što je uradio KESS zadnjih šesnaest godina. Zatim je *Baker* zatražio da se spriječi širenje srbijanske agresije.²⁸⁰

277 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid, Chapter 2: Provisional Verbatim Records and Draft Resolutions of the UN Security Council, p 65.

278 Ibid., str. 71-73.

279 Ibid., Baker, str. 72.

280 Ibid, Baker, str. 72. "Mi moramo kolektivno zaštititi također, ja mislim, krug povreda prema drugim jugoslavenskim republikama. Ne može biti greška da sudbina Bosne i Hercegovine zavisi od balansa. Srpsko rukovodstvo i jugoslavenska federalna vojska imaju u svojoj moći da spriječe provokacije i neopravdanu vojnu okupaciju ove republike ovdje i sada".

Nakon ovog preciznog i tačnog dijagnosticiranja uzroka ratova na području bivše Jugoslavije, pada u oči da su zemlje članice Savjeta sigurnosti već u ovoj "pred fazi" agresije na Bosnu i Hercegovinu bile svjesne da slijedi agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu. "Slučaj Bosne i Hercegovine, naime, bio je prilika da se jednostavno dođe do uvjerenja da Ujedinjene nacije nisu u stanju da djeluju u smislu svoje funkcije uvijek kad se agresija dogodi."²⁸¹

Rasplet događaja doveo je do usvajanja *Rezolucije Savjeta sigurnosti 743 od 21. februara 1991. godine*²⁸² koja, pozivajući se na član 25. i poglavlje VIII Povelje traži od strana u Jugoslaviji da u potpunosti sarađuju sa Konferencijom o Jugoslaviji u njezinim naporima za postizanje političkog rješenja u skladu sa principima Konferencije o evropskoj sigurnosti i saradnji.

1.2. Mjere Savjeta sigurnosti nakon otpočinjanja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Bivša Jugoslavija se našla prvi put na dnevnom redu Savjeta sigurnosti UN-a 25. septembra 1991. godine kada je usvojena Rezolucija broj 713 koja je odredila pravce rješavanje jugoslavske krize. Povod za stavljanje Jugoslavije na dnevni red, bio je srbijanska agresija na Hrvatsku. Savjet sigurnosti je u spomenutoj Rezoluciji podsjetio na vlastitu primarnu odgovornost za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti, ali je pozivajući se na glavu VIII Povelje prepustio rješavanje jugoslavske krize Konferenciji o Jugoslaviji koju je pod pokroviteljstvom KESS-a ustanovila Evropska zajednica. Ovaj stav je potvrđen i u kasnijim rezolucijama Savjeta sigurnosti koje su se odnosile na isti problem. Također ova rezolucija je potvrdila stavove KESS-a o neprihvatljivosti teritorijalnih osvajanja i promjeni granica učinjenih silom.

Evropska zajednica je 6. aprila 1992. godine priznala suverenitet, teritorijalnu cjelovitost i nezavisnost Republike Bosne i Hercegovine što su sutradan, 7. aprila učinile i neke druge zemlje, među kojima su SAD i Hrvatska. Republika Bosna i Hercegovina je 22. maja 1992. godine po preporuci Savjeta sigurnosti postala članica Ujedinjenih nacija.

Pošto je Republika Bosna i Hercegovina, suverena, nezavisna i međunarodno priznata država a od 22. maja 1992. godine i članica Ujedinjenih nacija sa svim pravima i obavezama koje proizilaze iz članstva u Ujedinjenim nacijama, napad na Bosnu i Hercegovinu u međunarodno-pravnom smislu predstavlja agresiju sa svim relevantnim posljedicama koje iz toga proizilaze.

²⁸¹ Sadiković, Č. (1995). Sumrak Ujedinjenih nacija, Sarajevo. str. 41.

²⁸² Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid, str. 5.

Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu započela je prvih dana aprila 1992. godine.

Uslijedila je *Rezolucija Savjeta sigurnosti 749 od 7. aprila 1992. godine* koja je posvećena razmještanju snaga UNPROFOR-a na područje bivše Jugoslavije, povodom izvještaja Generalnog sekretara UN-a od 2. aprila 1992. godine. Završni stav ove Rezolucije odnosio se na Bosnu i Hercegovinu. Savjet sigurnosti *“poziva sve strane u Bosni i Hercegovini da sarađuju sa naporima Evropske zajednice koji imaju dovesti do prekida borbi i pregovorima postignutog rješenja.”*

U trenutku donošenja ove Rezolucije, Bosna i Hercegovina je sticala međunarodno priznanje ali još nije bila članica UN-a. Međutim, član 35. stav 2. Povelje pruža mogućnost i državama koje nisu članice UN-a, da skrenu pažnju Savjetu sigurnosti na svaki spor ako je ona jedna od stranaka u sporu i ako unaprijed prihvati, u vezi s tim sporom, obavezu mirnog rješenja predviđenog u Povelji. Bosna i Hercegovina je uputila zahtjev Generalnom sekretaru UN-a 10. aprila 1992. godine koji Generalni sekretar opisuje na sljedeći način:

*“10. aprila 1992. godine susreo sam se u Ženevi sa ministrom vanjskih poslova Bosne i Hercegovine g. Harisom Silajdžićem koji je tražio raspoređivanje snaga za održavanje mira Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini. Još jednom sam naglasio podjelu posla između Ujedinjenih nacija čiji je mandat na održavanju mira bio ograničen na Republiku Hrvatsku, u saglasnosti sa Rezolucijom Savjeta sigurnosti, i sa ulogom održavanja mira Evropske zajednice (EZ-e) za Jugoslaviju u cjelini. Razmatrajući njegov specifičan zahtjev, smatrao sam da bi bilo puno prikladnije za EZ-e da proširi njeno prisustvo i aktivnosti u Bosni i Hercegovini.”*²⁸³

Generalni sekretar je u ovom Izvještaju iznio svoj stav na koji način i kroz koje institucije treba rješavati pitanje agresije na Bosnu i Hercegovinu. SFR Jugoslavija nije bila članica Evropske zajednice niti su to bile njene države sukcesori. Ipak, one su dale svoj pristanak za miran rasplet jugoslavenske krize kroz Konferenciju o Jugoslaviji. Predmet rasprave na toj konferenciji bio je preoblikovanje federativne Jugoslavije. Stvaranjem nezavisnih država, rad spomenute Konferencije vezan za preoblikovanje federativne Jugoslavije izgubio je smisao.

Izjava Predsjednika Savjeta sigurnosti od 10. aprila 1992. godine izrečena na zasjedanju 13. aprila sadrži slične tonove.²⁸⁴ Ona pokazuje da Savjet sigurnosti

283 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid, Report of the Secretary - General pursuant to Security Council Resolution 749 (1992). str. 502 - 503.

284 Statement by the President of the Security Council, 10. april 1992. (S/23802, 13. april 1992) Reisuedd U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). The Yugoslav Crisis in International Law: General Issues, part I, Cambridge: University Press. , str. 6.

prati razvoj događaja u Bosni i Hercegovini i da je alarmiran nepovoljnim razvojem događaja. Savjet sigurnosti, ponavlja poziv sadržan u Rezoluciji 749 (1992), svim stranama ali i drugim kojih se to tiče u Bosni i Hercegovini, da odmah prestanu sa borbama.²⁸⁵ Također se poziva Generalni sekretar da hitno pošalje svog ličnog izaslanika za Jugoslaviju da djelujući u bliskoj saradnji sa predstavnicima Evropske zajednice zaustave borbe i pronađu mirno rješenje krize.²⁸⁶

Pošto je agresija na Bosnu i Hercegovinu nastavljena, 24. aprila 1992. godine Savjet sigurnosti usvaja Predsjedničko saopćenje a Generalni sekretar UN-a podnosi Savjetu sigurnosti Izvještaj vezan za Rezoluciju 749. Interesantno je da se već pojavljuju razlike u pogledima na rat u Bosni i Hercegovini sadržane u Predsjedničkom saopćenju Savjeta sigurnosti i Izvještaju Generalnog sekretara UN.

Predsjedničko saopćenje od 24. aprila sadrži sljedeće navode i zahtjeve: "Savjet zahtijeva da svi oblici miješanja izvan Bosne i Hercegovine hitno prestanu. U tom pogledu, to se posebno odnosi na susjede Bosne i Hercegovine da ostvare sav njihov uticaj da prestane takvo miješanje. Savjet osuđuje javnu i otvorenu upotrebu sile i poziva sve regularne i neregularne vojne snage da djeluju u skladu sa ovim principima. Ovo naglašava vrijednost bliske i kontinuirane saradnje između Generalnog sekretara i Evropske zajednice da bi se prihvatile obaveze od svih strana i drugih na koje se odnose."²⁸⁷

Pored pozivanja svih strana na hitan prekid vatre, ovim saopćenjem se izražava podrška naporima koje preduzima Evropska zajednica u okviru diskusija o ustavnim aranžmanima za Bosnu i Hercegovinu u okviru Konferencije o Jugoslaviji. Također se pozivaju sve strane da učestvuju u ovim razgovorima kao i da implementiraju uspostavljene aranžmane.

Značaj ovog predsjedničkog saopćenja je u tome da evidentira postojanje miješanja izvana, od susjeda Bosne i Hercegovine i da zahtijeva da ona prestanu. Da bi se Savjet sigurnosti uopće bavio pitanjem miješanja odnosno intervencije u odnose unutar Bosne i Hercegovine, ona moraju biti takvog intenziteta da opravdavaju angažiranje Savjeta sigurnosti. Oblik intervencije Savjeta sigurnosti je nižeg nivoa, pošto su predsjednička saopćenja po pravnoj snazi ispod rezolucija Savjeta sigurnosti.

Spomenuto saopćenje evidentira postojanje i djelovanje regularnih i neregularnih stranih formacija unutar Bosne i Hercegovine.

285 Ibid. U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). *The Yugoslav Crisis in International Law: General Issues*, part I, Cambridge: University Press. str. 6.

286 Ibid., str. 6.

287 Statement by the President of the Security Council, 24. april 1992. (S/23842, 24. april 1992) Reissued at the 3070th Meeting of the Council, Ibid., str. 6-7.

*Izvjestaj Generalnog sekretara UN-a od 24. aprila*²⁸⁸, u dijelu: Situacija u Bosni i Hercegovini, A. Vojnopolitički aspekt situaciju u Bosni i Hercegovini naziva građanskim ratom. Ovakva kvalifikacija rata, odnosno agresije na Bosnu i Hercegovinu stavljena je u kontekst razgovora *Cyrusa R. Vens-a*, Ličnog izaslanika Generalnog sekretara sa njegovim sagovornicima u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, gdje su zaključili da je "građanski rat u Bosni i Hercegovini tragičan i da neće donijeti pobjednika." I ako je svima od samog početka bilo jasno gdje su uzroci sukoba i ko njima upravlja, Generalni sekretar UN-a je pokazao sklonost da prihvati tezu o građanskom ratu koji se treba okončati bez pobjednika.

U ovom izvještaju Generalni sekretar izlaže vojni i politički aspekt događaja u Bosni i Hercegovini, dajući prostor svim učesnicima da izlože svoje stavove, navodeći u uvodu da ne postoji konsenzus o uzrocima borbi. Kasnije ćemo vidjeti da će razvoj događaja poprimiti onaj tok koji prema navodima Generalnog sekretara Milošević smatra poželjnim.

"Predsjednik Milošević iz Srbije je zauzeo stav da osnov odgovornosti za borbe leži na predsjedniku Bosne i Hercegovine, a da neprijateljstva nisu potekla od snaga pod njegovim rukovodstvom, nego prije od jedinica iz Hrvatske. On je također ustvrdio da je najbolje rješenje kantonizacija Bosne i Hercegovine unutar postojećih granica duž etničkih linija, sa dogovorenim pravnim nadležnostima i novim ustavnim sporazumom tri glavne zajednice."²⁸⁹

Kasnije ćemo vidjeti da su navodi Miloševića u odnosu na započinjanje i vođenje neprijateljstava protiv Bosne i Hercegovine neistiniti, ali će ipak njegova vizija budućeg izgleda Bosne i Hercegovine biti preuzeta od zvaničnika UN-a i Evropske zajednice, tako da će se međunarodni faktori čija je dužnost bila da suzbiju agresije na Bosnu i Hercegovinu, pretežno baviti prisiljavanjem Bošnjaka i ustavnih organa Bosne i Hercegovine da prihvate Miloševićevu viziju uređenja Bosne i Hercegovine. Ali sa genocidom i etničkim čišćenjem izmijenjenom etničkom strukturom stanovništva.

Tuđman je prema Izvještaju poricao uključenost jedinica hrvatske vojske u borbama u Bosni i Hercegovini. Već smo vidjeli da to nije istina i da su trupe Hrvatske vojske, mada kamuflirane, već učestvovala u ratu u Bosni i Hercegovini. Oba predsjednika su priznala učešće njihovih neregularnih formacija u borbama u Bosni i Hercegovini. Predsjednik Tuđman je priznao prisustvo hrvatskih neregularnih formacija u Bosni i Hercegovini i ako će se kasnije pokazati da

288 Report of the Secretary - General pursuant to Security Council Resolution 749 (1992) (S/23836, 24. april 1992), U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). I bid., str. 502-506.

289 Ibid, str. 503.

takvih hrvatskih formacija nije bilo.²⁹⁰ “Srpski predsjednik, u njegovom dijelu priznao je prisustvo srpskih iregularaca u borbama, naročito duž zapadne obale rijeke Drine, držeći istovremeno da Republika Srbija ne bi sebi dopustila biti sama uvučena u sukob.”²⁹¹

Govoreći o humanitarnoj situaciji u Izvještaju se konstatuje da je konflikt u Bosni i Hercegovini uzrok novog talasa izbjeglica. Prema procjeni UNHCR-a, 20./21. aprila u Bosni i Hercegovini bilo je 230.000 izbjeglica, s tim da se broj povećavao svakim danom za novih 30.000.²⁹² Umjesto bavljenja uzrocima takve situacije, Generalni sekretar i administracija UN-a koja mu je potčinjena, bavili su se njenim posljedicama. “UNHCR je odgovorio na novu krizu hitnom isporukom pomoći u hrani, kao dodatak njihovom ranijem programu.”²⁹³

Generalni sekretar je nastojao da ravnomjerno raspodijeli krivnju:

“Moj lični izaslanik (Mr.Vance p.a.) došao je do čvrstog zaključka iz njegovih opširnih diskusija sa svim stranama, a također i iz njegovih konsultacija u Lisabonu, da ni jedna strana u konfliktu nije bez krivnje za dosadašnju situaciju i za eskalaciju. Ja dijelim procjenu Mr.Vance-a da sve strane moraju snositi neku odgovornost za otpočinjanje konflikta i za njegov nastavak.”²⁹⁴

Odgovornost bošnjačke strane i Vlade Republike Bosne i Hercegovine, sastoji se prema navodu srpske strane u želji da stvori unitarnu islamsku fundamentalističku državu. “Oni su tvrdili da predsjednik Izetbegović želi da stvori unitarnu, fundamentalističku, islamsku državu. Oni drže da on još odbija da

290 “U isto vrijeme, on je priznao da su se hrvatski neregularci koji su formalno bili angažovani u konfliktu u Hrvatskoj, borili u Bosni i Hercegovini, posebno u hrvatskom većinskom području zapadnoj Hercegovini.” Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid., str. 503. para 9; Prisjetimo se samo zapovijesti generala hrvatske vojske J. Bobetka od 12. aprila kojom je naredio ulazak hrvatske vojske u Bosnu i Hercegovinu uz prethodno skidanje oznaka HV kako se ne bi znalo o čemu se stvarno radi. Ovo je jasan indikator iskrenosti hrvatskog državnog vrha. Zapovijed OZ-e Split, iz M-Ploče od 12.4.1992. godine, faksimil dokumenta objavljen u nedjeljniku “Liljan” 6-13. juli 1998, str. 6.

291 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid., str. 503. para. 9.; Također, “Predsjednik Izetbegović je ponovo zahtijevao hitno raspoređivanje snaga UN-a za održavanje mira u Bosni i Hercegovini. Po njegovom gledištu srpsko rukovodstvo u Bosni i Hercegovini, podržano od elemenata JNA traži prisilnu promjenu demografske strukture Bosne i Hercegovine, da bi prejudicirala posljedice buduće etničke diobe republike. On je naveo da JNA drži stranu srpskim teritorijalcima pod kontrolom lidera srpske zajednice dr. Radovana Karađića. Predsjednik je sugerisao restrukturiranje JNA rukovodstva u Bosni i Hercegovini tako da Muslimani i Hrvati budu uključeni u više armijske komandne strukture.” Report of the Secretary - General pursuant to Security Council Resolution 749 (1992) (S/23836, 24. april 1992), Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid. str. 503 - 504.

292 Ibid., str. 503-504. para. 15 – 18.

293 Ibid.

294 Ibid., str. 504. para. 23.

ustanovi geografski definisane etničke zajednice unutar Bosne i Hercegovine. Po njihovom mišljenju, problem mapa, bio je najurgentniji.”²⁹⁵

Savjet sigurnosti je jednoglasno bez raspravljanja prihvatio spomenuti Izvještaj Generalnog sekretara. Dva dana kasnije Savjetu sigurnosti, pismeno se obratila *Mađarska* navodeći da: “agresija protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta Republike Bosne i Hercegovine, povreda fundamentalnih ljudskih prava, uključujući i prava etničkih i nacionalnih manjina, u područjima koja kontroliše ‘jugoslavenska armija’ i srpske neregularne formacije, predstavljaju ozbiljnu prijetnju miru i sigurnosti u cijeloj centralnoj i jugoistočnoj Evropi.”²⁹⁶

Generalni sekretar UN-a podnio je sljedeći Izvještaj Savjetu sigurnosti 12.maja. U međuvremenu se nastojao realizirati evropski plan koji je u tom periodu sprovodio ambasador Cutiljero a koji se odnosio na kantonizaciju Bosne i Hercegovine.

Izvještaj Generalnog sekretara od 12.maja ²⁹⁷ sastavljen je iz dva dijela. Prvi se odnosio na situaciju u Bosni i Hercegovini a drugi na raspoređivanje UNPROFOR-a.

Opisujući situaciju u Bosni i Hercegovini, Generalni sekretar u Izvještaju navodi da je obaviješten da je Sarajevo podvrgnuto teškom bombardovanju od “srpskih iregularaca” sa okolnih brda koji koriste artiljeriju koju im je JNA stavila na raspolaganje. “Svi međunarodni posmatrači se slažu da sve što se dešava je zajedničko nastojanje bosanskih Srba i Jugoslavenske narodne armije da stvore etnički čisto područje u kontekstu pregovora o ‘kantonizaciji’ republike unutar Konferencije EZ-e o Bosni i Hercegovini, pod predsjedavanjem ambasadora Cutiljera. Korištene tehnike su zauzimanje teritorije vojnom silom i zastrašivanje nesrpskog stanovništva.”²⁹⁸ U vezi sa povlačenjem JNA iz Bosne i Hercegovine koje je bilo u toku, Generalni sekretar izražava zabrinutost što će u Bosni i Hercegovini ostati “bez efektivne političke kontrole oko 50.000 srpskih vojnika sa njihovim oružjem koje će najvjerovatnije preuzeti srpska strana.”²⁹⁹

Izvještaj također sadrži zapažanja u pogledu prisustva Hrvatske vojske i srpsko-hrvatske nagodbe. Prvo zapažanje sadrži sljedeće: “Intenzivna neprijateljstva se dešavaju na drugim mjestima u Republici, posebno u Mostaru u

295 Ibid., str. 503. para. 14.

296 (S/23845, 26. april 1992).

297 Further report of the Secretary - General Pursant to Security Council Resolution 749 (1992), (S/23900 12. maj 1992); Vidi: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid. str. 509 – 511.

298 Ibid., str. 509. para. 5.

299 Ibid., str. 509. para. 5.

dolini Neretve...³⁰⁰ Drugo zapažanje odnosi se na srpsko-hrvatski sporazum o prekidu vatre od 6. maja 1992. godine koji je izazvao sumnju o podjeli Bosne i Hercegovine uz ostavljanje minimuma teritorije muslimanskoj zajednici koja se računa najbrojnijom.³⁰¹ “U međuvremenu je ambasador Cutiljero nastavio njegove napore da potiče lidere hrvatske, muslimanske i srpske zajednice da se slože oko budućeg ustavnog sporazuma za Republiku.”³⁰² “Što se tiče Ujedinjenih nacija, ja sam već odlučio da unaprijedim raspoređivanje UNPROFOR-ovih vojnih posmatrača.”³⁰³

Ovaj Izvještaj sadrži zahtjev predsjednika Izetbegovića za intervencijom UN-a. “Predsjednik Izetbegović zagovara operaciju nametanja mira sa 10.000 do 15.000 vojnika, podržanih zračnim snagama, da ponovo ‘uspostave poredak’ u Bosni i Hercegovini.”³⁰⁴ Stav UN-a establišmenta po ovom zahtjevu bio je negativan. Postojale su procjene da bi takva akcija zahtijevala znatno veće angažiranje što Savjet sigurnosti ne bi odobrio.³⁰⁵ A da bi se rasporedile UN pješadijske snage, što je u skladu sa običajnom UN praksom održavanja mira potrebno je prethodno zaključiti sporazum među osnovnim stranama u sukobu.³⁰⁶

U zaključnim primjedbama Generalni sekretar iznosi stav da situacija nije takva da bi se mogla tretirati operacijom održavanja mira snagama UN.³⁰⁷ Bez zaključenja prethodnog sporazuma svih strana u sukobu takva akcija ne bi bila djelotvorna. Pošto Evropska zajednica preduzima aktivnosti na terenu kao i u razgovorima o budućem ustavnom uređenju Bosne i Hercegovine, ako uspiju bilo bi prikladnije da Evropska zajednica prije nego UN preduzmu akcije pravljenja mira kao i održavanja mira.³⁰⁸

Savjet sigurnosti je odgovorio na nastavak učešća SR Jugoslavije u neprijateljstvima usvajanjem *Rezolucije broj 752 od 15. maja 1992. godine*,³⁰⁹ koja potvrđuje s jedne strane prisustvo stranih snaga u Bosni i Hercegovini a s druge određuje smjer akcije Savjeta sigurnosti u okončanju rata i agresije. Ova

300 Ibid., str. 509. para. 4.

301 Ibid., vidi: para. 5.

302 Ibid., str. 510. para. 8.

303 Ibid., str. 510. para 9.

304 Ibid., str. 510. para. 12.

305 Ibid., str. 510. para 12.

306 Ibid., str. 510. para. 12.

307 Ibid., str. 512. para. 25.

308 Ibid., str. 512. para. 25.

309 Security Council Resolution 752 (1992) (S/RES/752, 15 May 1992), Adopted unanimously at the 3075th meeting of the Council. U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). str. 7.

Rezolucija značajna je po tome što je prva Rezolucija koja je posvećena prvenstveno situaciji u Bosni i Hercegovini.

Pozivajući se na svoju osnovnu odgovornost iz Povelje UN-a za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti, Savjet sigurnosti UN-a izrazio je zabrinutost zbog ozbiljne situacije u nekim dijelovima bivše SFRJ, posebno zbog ubrzanog pogoršanja situacije u Bosni i Hercegovini. Zbog toga zahtijeva od svih strana i drugih na koje se to odnosi da odmah prekinu borbe.

Savjet sigurnosti ovom Rezolucijom “*zahtijeva da svi oblici miješanja izvan Bosne i Hercegovine uključujući jedinice Jugoslovenske narodne armije kao i elemente Hrvatske vojske, odmah prestanu, i da bosanskohercegovački susjedi poduzmu hitnu akciju da okončaju takvo miješanje i poštuju teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine.*”

Pored toga se zahtijeva “*da one jedinice Jugoslovenske narodne armije i elementi Hrvatske vojske sada u Bosni i Hercegovini moraju biti ili povučene, ili biti podvrgnute vlastima Vlade Bosne i Hercegovine, ili biti raspuštene ili razoružane i sa njihovim oružjem stavljene pod efektivan međunarodni monitoring i traži od Generalnog sekretara da bez odlaganja razmotri kakva međunarodna pomoć može biti osigurana u vezi s ovim.*”

Također se zahtijeva “*da sve neregularne snage u Bosni i Hercegovini budu raspuštene i razoružane.*”

Ovom Rezolucijom, Savjet sigurnosti utvrđuje strane u sukobu. To su ustavni organi Bosne i Hercegovine s jedne, susjedne države SR Jugoslavija i Hrvatska (susjedi Bosne i Hercegovine) i neregularne snage u Bosni i Hercegovini s druge strane.

Što se tiče Vlade Republike Bosne i Hercegovine Savjet sigurnosti joj priznaje isključivi legitimitet raspolaganja oružanom silom na teritoriji Bosne i Hercegovine zahtijevajući da se one jedinice JNA i elementi hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini, odmah povuku ili potčine nadležnosti Vlade Republike Bosne i Hercegovine ili da se raspuste ili razoružaju a njihovo oružje stavi pod djelotvorno promatranje.³¹⁰

U pogledu susjeda Bosne i Hercegovine, SR Jugoslavije i Hrvatske, Savjet sigurnosti je postavio zahtjev da se svi oblici miješanja koji dolaze izvan Bosne

310 Predsjedništvo Bosne i Hercegovine donijelo je 27. aprila 1992. godine Odluku o povlačenju JNA sa teritorije Republike Bosne i Hercegovine. “Dinamiku i pravac povlačenja JNA utvrdit će nadležni organi JNA u dogovoru s držanim organima Republike BiH.” Oslobođenje, broj 15.753, 28.4.1992. godine, str.1. Kao rok za povlačenje određen je 19. maj 1992. godine. SR Jugoslavija je 4. maja 1992. godine obavijestila Generalnog sekretara o svojoj namjeri da iz BiH do 19. maja povuče pripadnike JNA, građane Jugoslavije. U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). str. Xxxv.

i Hercegovine, odmah obustave i da susjedi Bosne i Hercegovine preduzmu hitnu akciju radi okončanja ovakvog miješanja i da poštuju teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine.

Što se tiče neregularnih snaga u Bosni i Hercegovini, a pod njima su se mogle podrazumijevati samo različite oružane jedinice vojske republike Srpske i HVO, Savjet sigurnosti zahtijeva, da budu raspuštene i razoružane.

Savjet sigurnosti UN-a, Rezolucijom 752 od 15. maja 1992. godine, čak eksplicitnije nego što mu je to praksa utvrđuje prirodu rata u Bosni i Hercegovini, suprotstavljajući s jedne strane Vladu Republike Bosne i Hercegovine kojoj priznaje legitimitet i pravo da na teritoriji Bosne i Hercegovine posjeduje oružanu silu i s druge njene susjede SR Jugoslaviju i Hrvatsku kojim osporava takvo pravo.

Ova Rezolucija se osvrće i na ciljeve miješanja susjeda odnosno posljedice borbi pozivajući "sve strane i ostale kojih se to tiče da osiguraju da se nasilni izgon osoba iz područja gdje žive i da se svi pokušaji promjene etničkog sastava stanovništva... odmah obustave."³¹¹

Ova Rezolucija jasno kvalificira prirodu rata u Bosni i Hercegovini kao i njegove ciljeve. Radi se o međunarodnom oružanom sukobom gdje nema dvojbe o stranama u tom sukobu. Cilj je promjena etničke strukture stanovništva.

Ali ona se kreće unutar ranije utvrđenog načina njenog rješavanja. U tom smislu se navodi da Savjet sigurnosti: "S oduševljenjem prihvata napore poduzete od Evropske zajednice u okviru rasprave o ustavnim sporazumima za Bosnu i Hercegovinu pod pokroviteljstvom Konferencije o Jugoslaviji." To je tripartitni razgovor o ustavnom aranžmanu za Bosnu i Hercegovinu pod pokroviteljstvom Konferencije o Jugoslaviji.³¹² Rezultati ovih pregovora su prejudicirani kroz nastojanja ambasadora *Cutileiro*-a da Bosnu i Hercegovinu uredi kao državu kantona unutar "konfederativne, nezavisne i suverene Bosne i Hercegovine."³¹³

Ni ova Rezolucija nije zanemarila humanitarni aspekt agresije, izražavajući potrebu za hitnom humanitarnom pomoći, s obzirom da se raspolagalo podatkom da svaki dan donosi novih 30.000 prognanih.

Rezolucija Savjeta sigurnosti 752 od 15. maja 1992. godine postavila je određene zadatke Generalnom sekretaru koji su se sastojali u tome da: "...

311 Rezolucija 752 (1992), para 6.

312 Ibid, para 2.

313 Further report of the Secretary - General Pursant to Security Council Resolution 749 (1992), (S/23900 12. maj 1992), Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). str. 510. para 8.

Aktivno razmotri provodljivost zaštite međunarodnih programa humanitarne pomoći, uključujući opciju spomenutu u paragrafu 29. njegovog Izvještaja od 12. maja 1992. godine,³¹⁴ ... i izvodljivost sigurnog pristupa Sarajevskom aerodromu i o tome izvijesti Savjet sigurnosti do 26. maja 1992. godine.”³¹⁵ Dalje se traži da Generalni sekretar, razmatrajući razvoj situacije i rezultate napora preduzetih od strane Evropske zajednice, nastavi aktivno razmatrati mogućnost raspoređivanja misije Ujedinjenih nacija za održavanje mira u Bosni i Hercegovini pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija.³¹⁶

Bosna i Hercegovina je postala članica Ujedinjenih nacija 22. maja³¹⁷ nakon čega se formalno mijenja njen status, jer je sada kao članica Ujedinjenih nacija na koju je izvršena agresija koja je bila u toku, imala pravo tražiti zaštitu od organizacije Ujedinjenih nacija.

U skladu sa postavljenim rokom, Generalni sekretar podnosi 26. maja 1992. godine *Izvještaj* Savjetu sigurnosti.³¹⁸

Govoreći o humanitarnoj situaciji u Bosni i Hercegovini u Izvještaju se navodi:

“Tu se desilo teško pogoršanje položaja civila zarobljenih u gradovima, opkoljenih različitim neregularnim snagama i u nekim slučajevima također od Jugoslovenske narodne armije (JNA).”³¹⁹

Ovaj izvještaj registruje prisustvo Jugoslovenske narodne armije i njeno učesće u opkoljavanju gradova.

Prisustvo vojske SR Jugoslavije na teritoriji Bosne i Hercegovine nakon 19. maja kao dana do kojeg je ona bila dužna da se povuče predstavlja čin produženja agresije. Ovaj Izvještaj to potvrđuje.

Razmatrajući raspoložive opcije iz ranijeg izvještaja (S/23900, para. 29)

314 "29. Što se tiče zaštite međunarodnog humanitarnog programa, iskustvo je ponovo pokazalo da puko prisustvo Ujedinjenih nacija nije dovoljno da odvraći neprijateljske akcije protiv njih. Komandanti oružanih snaga su mišljenja, koje ja dijelim, da je najbolji način zaštite poštivanje sporazuma, obavezujućih za sve naoružane strane, da dopuste da humanitarne isporuke budu bez sprječavanja ili zloupotrebe. Implementacija takvih sporazuma mogla bi biti nadzirana od vojnih posmatrača Ujedinjenih nacija." Further report of the Secretary - General Pursant to Security Council Resolution 749 (1992. Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). str. 513. para. 29. (S/23900 12. maj 1992), str.

315 Rezolucija 752 (1992), para. 9.

316 Rezolucija 752 (1992), para. 10.

317 General Assembly Resolution 46/237 on Admission of Bosnia and Herzegovina to United Nations Membership. Trifunovska, S. (1994). Ibid. str. 580.

318 Report of the Secretary-General Pursuant to Security Council Resolution 752 (1992) (S/24000, 26 May 1992). Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). str. 514-516.

319 Ibid, str. 514. para. 6.

“da je najbolji način zaštite poštivanje sporazuma obavezujućih za sve naoružane strane” pošto se to pokazalo efikasnim u drugim konfliktnim situacijama širom svijeta. Prilikom isporuke humanitarne pomoći treba poštivati određene principe: “(a) Pomoć mora biti data svima koji je trebaju; (b) isporuka pomoći mora biti viđena od svih strana kao neutralan i humanitaran akt; (c) moraju prevladati adekvatni sigurnosni uslovi; i (d) mora postojati međunarodni monitoring programa pomoći.”³²⁰

Ako bi takav sporazum mogao biti postignut u Jugoslaviji, njegova implementacija mogla bi biti nadgledana od vojnih posmatrača Ujedinjenih nacija koji bi mogli pratiti konvoje i biti prisutni na tačkama isporuke i distribucije. Pitanje da li bi prisustvo međunarodnog vojnog osoblja bilo poželjno i da li bi dovelo u pitanje isključivo humanitarnu prirodu odnosnih aktivnosti riješilo bi se u to vrijeme.³²¹

Razmatrana je i isporuka humanitarne pomoći vazdušnim putem gdje bi bilo nužno postići sporazum svih zainteresovanih strana za otvaranje aerodroma potrebnih za tu namjenu.³²²

Pošto su svi drugi aerodromi onesposobljeni od strane JNA ostala je samo mogućnost dostave putem Sarajevskog aerodroma. Srpska strana bi to prihvatila pod uslovom da se provjere sve isporuke kako ne bi sadržavale oružje. Generalni sekretar navodi: “Ja sam instruirao UNPROFOR da nastavi pritisak za najraniji mogući sporazum o ponovnom otvaranju Sarajevskog aerodroma.”³²³

U izvještaju se razmatra i moguća oružana zaštita isporuke humanitarne pomoći i procjenjuje da neće biti dovoljno prosto prisustvo trupa UN. S obzirom na iskustva u Bosni i Hercegovini, “...to bi zahtijevalo raspoređivanje trupa određene snage u svakoj prilici da raščiste put ispred konvoja i zaštite ga kad prolazi.”³²⁴

Po pitanju Sarajevskog aerodroma navodi se sljedeće:

“19. Što se tiče garancija za sigurnost Sarajevskog aerodroma za isporuke humanitarne pomoći, to bi, kao što sam primijetio u mome posljednjem izvještaju, zahtijevalo od trupa Ujedinjenih nacija da osiguraju okolna brda sa kojih aerodrom i njegovi prilazi mogu biti lako granatirani. Ovo bi također bila potencijalna borberna operacija za koju bi značajna količina trupa bila zahtijevana, sa prikladnim naoružanjem.”

320 Ibid., str. 515. para. 11.

321 Ibid., str. 515. para. 12.

322 Ibid., str. 515. para. 13.

323 Ibid., str. 515. para. 14.

324 Ibid., str. 516. para. 18.

Na kraju Generalni sekretar zaključuje da je na Savjetu sigurnosti da li će rasporediti trupe UN-a "dovoljne jačine" da "poduzmu oružanu zaštitu međunarodne humanitarne pomoći." Vojne akcije takve vrste bile bi "krajnje teške i skupe". Pri tome treba uzeti u obzir da ukoliko Ujedinjene nacije preduzmu prinudnu akciju protiv jedne od strana u sukobu, to bi moglo otežati saradnju sa UNPROFOR-om u ostvarivanju njegovog mandata u zaštićenom području Ujedinjenih nacija u Hrvatskoj.³²⁵

Korištenje prisustva UNPROFOR-a kao razloga za neispunjavanje obaveza iz Povelje započelo je znatno prije njegovog raspoređivanja u Bosni i Hercegovini. Čitavo vrijeme trajanja agresije na Bosnu i Hercegovinu UNPROFOR je služio kao sredstvo za odvrćanje onih članica Savjeta sigurnosti koje su bile voljne da ispune svoju obavezu iz Povelje. Jer navodno, ukoliko Savjet sigurnosti upotrijebi silu protiv agresora, zaštitne snage Ujedinjenih nacija, bit će ugrožene.

1.3. Rezolucija 757 od 30. maja 1992. godine – mjere Savjeta sigurnosti prema Poglavlju VII Povelje

*Rezolucija 757 od 30. maja 1992. godine*³²⁶ preduhitрила je izvještaj Generalnog sekretara,³²⁷ koji je bio usmjeren na razvodnjavanje eventualne akcije Savjeta sigurnosti usmjerene protiv agresora.

Rezolucija 757 kojom su uvedene ekonomske i diplomatske sankcije protiv SR Jugoslavije zbog agresije na Bosnu i Hercegovinu usvojena je sa trinaest glasova za i dva uzdržana (Kina i Zimbabve).³²⁸

U ovoj Rezoluciji Savjet sigurnosti podsjeća na svoju primarnu odgovornost za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti.

³²⁵ Ibid., str. 516. para. 21.

³²⁶ Security Council Resolution 757 (1992) (S/RES/757, 30.May 1992).

³²⁷ "Jedan sat pošto je 30-og svibnja izglasalo uvedene sankcije Jugoslaviji, Vijeće sigurnosti je dobilo Izvještaj Generalnog sekretara koji bilježi da srpske milicije pod komandom generala jugoslavenske armije Ratka Mladića 'djeluju nezavisno'. Izvještaj bilježi da te snage nisu 'potčinjene niti vlasti vlade Bosne i Hercegovine.' Zapadni diplomati su kritizirali izvještaj, rekavši da je neprecizan i da se njegovi zaključci zasnivaju na posebnim slučajevima koje ne treba tumačiti općenito." Ratni zločini u Bosni i Hercegovini, Izvještaj Amnesty internacionala i Helsinki Watch od početka rata u BiH do rujna 1993. g. Zagreb: Biblioteka Dokumenti. str. 120,121.

³²⁸ Security Council Resolution 757 (1992) (S/RES/757, 30.May 1992) , The "Yugoslav" Crisis..., str. 9.; ali prije nego je pristupio izricanju ekonomskih i diplomatskih sankcija Savjet sigurnosti je više puta pozvao na prekid vatre što u suštini znači primjenu privremenih mjera saglasno članu 40. Povelje UN-a.

Rezolucija je donesena po poglavlju VII Povelje, što implicira postojanje situacije iz člana 39. Povelje.³²⁹ U prvom dijelu Rezolucije izražava se žaljenje zbog činjenice da zahtjevi iz Rezolucijom 752 od 15. maja 1992. godine nisu ispunjeni uključujući:

- "da sve strane i drugi kojih se to tiče u Bosni i Hercegovini odmah zaustave borbe;
- da svi oblici miješanja izvan Bosne i Hercegovine odmah prestanu;
- da susjedi Bosne i Hercegovine preduzmu hitnu akciju da okončaju sva miješanja i poštuju teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine;
- da se preduzmu akcije koje se tiču Jugoslovenske narodne armije (JNA) u Bosni i Hercegovini, uključujući raspuštanje i razoružanje, sa stavljanjem oružja pod efektivan međunarodni nadzor, svih jedinica koje se ili nisu povukle ili se nisu stavile pod nadležnost Vlade Bosne i Hercegovine;
- da se raspuste i razoružaju sve neregularne snage u Bosni i Hercegovini;

Također žaleći zbog neodazivanja na njegov poziv da se odmah prekinu nasilna istjerivanja i pokušaji mijenjanja nacionalne strukture stanovništva..."

Ovi navodi predstavljaju od Savjeta sigurnosti utvrđeni činjenični opis povreda koje predstavljaju osnov za izricanje međunarodnih sankcija počiniocima povreda. Iz ovako stiliziranog opisa razloga za uvođenje sankcija i drugih mjera proizilazi:

- da su se između strana i drugih kojih se to tiče u Bosni i Hercegovini vodile borbe;
- da postoje različiti oblici miješanja izvan Bosne i Hercegovine;
- da se u borbe miješaju susjedi Bosne i Hercegovine koji ne poštuju teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine;
- da u borbama učestvuje Jugoslovenska narodna armija koja je naoružana a koja se nije povukla niti stavila pod nadzor Vlade Bosne i Hercegovine;
- da postoje neregularne snage u Bosni i Hercegovini; kao i
- da postoje nasilna istjerivanja i pokušaji mijenjanja nacionalne strukture stanovništva.

Opis povreda koje je utvrdio Savjet sigurnosti da bi utvrdio osnov vlastitog postupanja u ovoj situaciji sadržan je u definiciji agresije utvrđenoj u Re-

³²⁹ Član 39. Povelje UN glasi: "Savjet sigurnosti će utvrditi postojanja bilo koje prijetnje miru, povrede mira ili akta agresije i učinit će preporuke ili odlučiti koje mjere će biti preduzete u saglasnosti sa članovima 41. i 42. radi očuvanja ili ponovne uspostave međunarodnog mira i sigurnosti."

zoluciji 3314 Generalne skupštine UN od 14.12.1974. godine.³³⁰ Kao što je već navedeno član 1. stav 1. koji definira agresiju glasi:

“Agresija je upotreba oružane sile od strane neke države protiv suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti neke druge države ili upotreba oružane sile koja je na bilo koji drugi način nespojiva s Poveljom Ujedinjenih nacija, kao što to proizlazi iz ove definicije.”

Član 3. navodi da je svaki od sljedećih čina, bez obzira na objavu rata, uz rezervu odredaba člana 2. i u skladu s tim odredbama čin agresije:

- a) *Invazija ili napad oružanim snagama neke države na područje neke druge države, ili svaka vojna okupacija, čak i privremena, koja proizlazi iz takve invazije ili napada, ili svako pripojenje područja ili dijela područja neke druge države, izvršeno upotrebom sile;*
- b) *Bombardovanje od oružanih snaga neke države, područja neke druge države, ili upotreba bilo koje vrste oružja od neke države protiv područja neke druge države;...*
- c) *Upotreba oružanih snaga neke države koje su stacionirane na području neke druge države uz pristanak države prijema, protivno uvjetima koji su predviđeni sporazumom, ili svako produženje njihove prisutnosti na tom području nakon prestanka sporazuma;...i*
- d) *Upućivanje od strane ili u ime neke države oružanih odreda ili skupina dobrovoljaca ili plaćenika koji poduzimaju protiv neke druge države oružane čine takve ozbiljnosti da se izjednačavaju s gore navedenim činima, ili se sadržajno mogu njima obuhvatiti.*

Vođenje borbi i drugi oblici miješanja susjeda Bosne i Hercegovine usmjereni protiv teritorijalnog integriteta, upotrebom jedinica JNA i drugih neregularnih formacija radi nasilnog istjerivanja i pokušaja mijenjanja nacionalne strukture stanovništva kako je to utvrdio Savjet sigurnosti predstavlja akt agresije prema navedenoj definiciji agresije sadržanoj u članu 1. i 3. Rezolucije UN.

Kako oni na koje su se obaveze iz Rezolucije odnosile nisu udovoljile postavljenim zahtjevima, a situacija u Bosni i Hercegovini i drugim dijelovima bivše Jugoslavije predstavljala je prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti Savjet sigurnosti je odlučio sljedeće:

1. *Osuđuje propuste vlasti Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora), uključujući Jugoslavensku narodnu armiju, da preduzme efektivne mjere da ispuní zahtjeve iz Rezolucije 752 (1992);*

330 Vidi: Rezolucija 3.314 od 14.12.1974. godine. United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX). Definition of Aggression. Dostupno na: <http://jurist.law.pitt.edu/3314.htm>. 10.12.2010.

2. *Zahtijeva* da svi elementi Hrvatske vojske još prisutni u Bosni i Hercegovini, djeluju u saglasnosti sa članom 4. Rezolucije 752 (1992), bez daljeg zadržavanja;
3. *Odlučuje* da sve države trebaju prihvatiti izloženo (ispod), koje će primjenjivati dok Savjet ne odluči da su vlasti u Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora) uključujući i Jugoslavensku narodnu armiju preduzeli efektivne mjere da ispune zahtjeve iz Rezolucije 752 (1992);
4. *Odlučuje* također da sve (države) trebaju spriječiti:
 - (a) Uvoz na njihove teritorije svoje robe i proizvoda porijeklom iz Savezne Republike Jugoslavije...
 - (b) Bilo koje aktivnosti njenih državljana ili na njihovim teritorijama koje bi unaprijedile ili su sračunate da unaprijede izvoz ili pretovar robe ili proizvoda porijeklom iz Savezne Republike Jugoslavije...
 - (c) prodaju ili isporučuju njenim državljanima ili s njihove teritorije upotrebom brodova ili zrakoplova bilo koju robu ili proizvode...
5. Da se odlučuje da ni jedna država neće učiniti dostupnim vlastima Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) bilo koje komercijalne, industrijske ili javne koristi... bilo koji fond, ili drugi finansijski ili ekonomski resurs...
6. *Odlučuje* također da će sve države:
 - (a) Raskinuti dozvole bilo kojem zrakoplovu da poleti, sleti ili preletiti njihovu teritoriju...
7. *Odlučuje* također da će sve države:
 - a) Reducirati stepen osoblja diplomatskih misija i konzularnih službi;
 - b) Preduzeti neophodne korake da spriječe učešće u sportskim događajima osoba ili reperzentativnih grupa...
 - c) Suspendirati naučnu i tehničku saradnju.

Rezolucija 757 donesena na osnovu poglavlja VII Povelje UN-a sadrži čitav kompleks mjera iz člana 41. Povelje koje ne povlače upotrebu oružane sile. Radi se o vrlo oštroj setu ekonomskih i diplomatskih sankcija.³³¹

331 "Sjedinjene Države inzistirale su na tome da se odmah uvedu sveobuhvatne sankcije – uključujući naftni embargo. Belgija, Francuska i Britanija davale su prednost postepenijem pristupu 'koji bi tvrdje mjere, kao što je embargo na naftu, držao u rezervi, dok bi beogradskoj vladi bila pružena prilika da zaustavi nasilje u Bosni i Hercegovini.' " Ratni zločini u Bosni i Hercegovini, Izvještaj Amnesty International i Helsinki Watch od početka rata u BiH do rujna 1993. g. Zagreb (1993). str. 119. (fus nota izostavljena).

Sankcije su primijenjene prema SR Jugoslaviji dok se od Hrvatske zahtijeva povlačenje pripadnika njenih oružanih snaga i poštivanje teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine.

Rezolucija predstavlja dokaz da je na Bosnu i Hercegovinu izvršena agresija od njenih susjeda.

U vrijeme donošenja ove Rezolucije, 30. maja 1992. godine, Bosna i Hercegovina je već bila članica Ujedinjenih nacija i kao takva je imala pravo koristiti blagodeti koje proizilaze iz članstva. Savjet sigurnosti je kvalificirao sukob kao sukob po poglavlju VII Povelje, i preduzeo mjere radi realizacije njegove primarne odgovornosti za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti. Mjere utvrđene Rezolucijom 757 usmjerene su na ponovnu uspostavu međunarodnog mira i sigurnosti koji je povrijeđen aktima prijetnje miru, povrede mira ili aktima agresije. Samo akt agresije opravdava primjenu ovako strogih mjera u vidu ekonomskih i diplomatskih sankcija iz člana 41. Povelje.

I ako su se ove mjere koje za sobom ne povlače primjenu oružane prisile pokazale nedovoljnim da zaustave agresiju na Bosnu i Hercegovinu, ne može se poreći da je Savjet sigurnosti u ovoj fazi agresije reagirao na način koji proizilazi iz Povelje UN kao i iz njegove primarne odgovornosti za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti.

Ako usporedimo reagovanje Savjeta sigurnosti povodom agresije na Bosnu i Hercegovinu i Kuvajt, vidjet ćemo da Savjet sigurnosti u oba slučaja djeluje postupno, namećući prvo ekonomske i diplomatske sankcije državi agresoru.³³² U oba slučaja one su se pokazale nedovoljnim da bi suzbile agresiju. U oba slučaja Savjet sigurnosti je prvo, Rezolucijom 660 (1990), odnosno 752 (1992), osudio invaziju i zahtijevao hitno povlačenje (660), odnosno zahtijevao da hitno prestanu svi oblici miješanja izvan Bosne i Hercegovine, da susjedi preduzmu hitnu akciju radi okončanja ovakvog miješanja i da poštuju teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine (752), pa pošto agresori ni u jednom ni u drugom slučaju nisu udovoljili postavljenim zahtjevima, Savjet sigurnosti je postupajući po poglavlju VII a na osnovu člana 41. Povelje odlučio da prema agresorima primijeni ekonomske i diplomatske sankcije.

S obzirom na praksu Savjeta sigurnosti, može se sa sigurnošću utvrditi, da agresija na Bosnu i Hercegovinu predstavlja situaciju kada je Savjet sigurnosti primijenio mjere prema agresoru, za razliku od većine drugih slučajeva, gdje to nije učinio zbog veta neke od stalnih članica.

³³² Rezolucijom 661 (1990) na osnovu glave VII Povelje UN-a, Iraku su nametnute mandatorne ekonomske sankcije slične prirode kao sankcije nametnute SR Jugoslaviji Rezolucijom 757.

Pošto su se ove sankcije pokazale nedovoljnim, nisu dovele do prestanka agresije, Povelja UN-a nalaže prelazak na sljedeću fazu: primjenu oružane sile shodno članu 42. Povelje.

1.4. Izostanak druge faze (oružane) akcije Savjeta sigurnosti

Za razliku od primjera Iraka, Savjet sigurnosti nije u slučaju SR Jugoslavije prešao prag ekonomskih i diplomatskih sankcija. Razlozi zbog kojih su sankcije nametnute nisu prestali a mjere iz člana 42. Povelje nisu primijenjene. Oružana sila upotrijebljena 1995. godine protiv dijela Bosne i Hercegovine sasvim je druge prirode.

Uzroci tome su mnogostruki. Jedan od uzroka treba potražiti u odnosu Generalnog sekretara UN-a spram agresije na Bosnu i Hercegovinu. Također, odnos snaga u Savjetu sigurnosti bio je jako nepovoljan za Bosnu i Hercegovinu. U fazi eskalacije agresije na Bosnu i Hercegovinu samo su se SAD-e među stalnim članicama Savjeta sigurnosti zalagale na prelazak u fazu primjene oružanih mjera prema agresoru SR Jugoslaviji.

Tome su se izričito protivila tri stalna člana Savjeta sigurnosti: Francuska, Velika Britanija i Rusija, za koje je nametanje ekonomskih i diplomatskih sankcija bio prag u sankcionisanju agresora preko kojeg nisu željeli prijeći. Kina se cijelo vrijeme trajanja krize držala neutralno. Stoga u takvom odnosu snaga, za razliku od Kuvajtske krize koja je ugrozila ekonomske interese ne samo SAD-a već i drugih moćnih sila, nije se moglo očekivati da Savjet sigurnosti do kraja ispuni svoju ulogu čuvara međunarodnog mira i sigurnosti.

Za odnos Generalnog sekretara UN-a spram agresije na Bosnu i Hercegovinu indikativan je njegov *Izveštaj* upućen Savjetu sigurnosti 30. maja 1992. godine koji³³³ relativizira krivicu za agresiju na Bosnu i Hercegovinu i razvodnjava akcije Savjeta sigurnosti. Kao što smo vidjeli zapadnoevropske diplomate negativno su ocijenile ovaj Izveštaj kao neprecizan i zasnovan na izuzecima.

Savjet sigurnosti ga nije ni spomenuo u rezolucijama koje su uslijedile nakon njegovog prijema, što je neuobičajeno i što govori da je Izveštaj bio suprotan informacijama koje su dolazile iz drugih izvora. On je pristigao u Savjet sigurnosti jedan sat po izglasavanju Rezolucije o uvođenju sankcija. Po mišljenjima iz SR Jugoslavije ovaj Izveštaj je "zadržan u fioci" i objavljen tek po izglasavanju Rezolucije 2. juna 1992. godine. "Da je to učinjeno blagovremeno, verovatno bi sankcije obuhvatile i Hrvatsku, a možda bi se unekoliko ublažile ili bi se od njih odustalo."³³⁴ Najznakovitiji dijelovi ovog Izveštaja su

333 Ratni zločini u Bosni i Hercegovini, Izveštaj Amnesty internationala..., str. 120,121.

334 Šušić, S. B. Ibid., str. 136.

oni u kojim Generalni sekretar pod tačkom 5 govoreći o Odluci beogradskih vlasti od 4. maja da povuku JNA iz Bosne i Hercegovine, navodi: "Većina od njih izgleda su se pridružili Armiji tzv. 'Srpske Republike Bosne i Hercegovine'. Drugi su se pridružili teritorijalnoj odbrani Bosne i Hercegovine, koja je pod političkom kontrolom predsjedništva Republike."³³⁵ Izvještaj je koordiniran sa nastojanjima srbijanskih vlasti da izbjegnu sankcije.³³⁶

Sljedeći sporan navod sadržan je u tački 9 Izvještaja u kojoj Generalni sekretar nastoji dokazati da se general JNA Ratko Mladić oteo političkoj kontroli Beograda i da djeluje kao nezavisan faktor, što implicira zaključak da beogradski režim nije umiješan u agresiju na Bosnu i Hercegovinu.³³⁷ To se čini na sljedeći način: "Dok se može nagađati da bombardovanje gradova neće biti ponovljeno, jasno je da pojava generala Mladića i snaga pod njihovom komandom kao nezavisnog faktora koji je izgleda izvan kontrole JNA dodatno komplikuje problem istaknut u paragrafu IV Rezolucije Savjeta sigurnosti 752 (1992)."³³⁸ Ukoliko bi se prihvatio ovaj Zaključak Generalnog sekretara onda bi sankcije prema SR Jugoslaviji bile neopravdane.

Ovako intoniran Izvještaj je mogao imati samo jedan cilj, a to je opstruiranje izglasavanja sankcija SR Jugoslaviji za agresiju. Zaključak sadržan u tački 10. spomenutog Izvještaja se odnosi na prisustvo hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini. "Što se tiče povlačenja elemenata Hrvatske vojske..., informacije trenutno dostupne u New Yorku, sugeriraju da se takvo povlačenje nije desilo."³³⁹

Pažnju zavređuje i stav Generalnog sekretara sadržan u *Izvještaju od 12.maja 1992. godine* u kojem zahtijeva povlačenje snaga UN-a iz Sarajeva "zbog okrutnosti bombardovanja i odbijanja frakcija da se sporazume o traj-

335 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Str. 517. Para. 5.

336 "Srbijanski predsjednik Slobodan Milošević je poslao pismo predsjedniku SAD-a Georgeu Bushu i ruskom predsjedniku Borisu Jeljcinu, apelirajući i na SAD i na Rusiju da stave pod kontrolu 'sve umiješane snage' u bosanskom ratu. Također je pozvao Ujedinjene nacije da odgode glasanje o sankcijama i da umjesto toga sazovu međunarodnu konferenciju o Jugoslaviji. (Vidi John M. Goshko, The Washington Post, 31. Svibnja 1992.). cit. Prema: Ratni zločini u Bosni i Hercegovini, Izvještaj Amnesty internacionala..., str. 119.

337 Ova tvrdnja korenspondira pismu Predsjedništva Jugoslavije od 30.maja, upućenog Generalnom sekretaru u kome se između ostalog navodi da Jugoslavija "nema ni jednog vojnika ni oružane formacije izvan svoje teritorije; da nije izvršila niti vrši bilo kakvu mobilizaciju oružanih snaga, da se na njenoj teritoriji nalazi 400.000 izbjeglica uključujući i nekoliko desetina hiljada Muslimana koji su potražili spas od surovosti građanskog rata i koji su svi na odgovarajući način zabrinuti, da stalno upućuje veliku humanitarnu pomoć ugroženom stanovništvu u Bosni i Hercegovini i preduzima druge brojne aktivnosti za miroljubivo rješenje krize." Šušić, S. B. Ibid., str. 136.

338 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Str. 518. Para. 9.

339 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Str. 518. Para. 10.

nom primirju.” Tu je i uvjerenje Generalnog sekretara “koje je on više puta izrazio, da Savjet pridaje nesrazmjerno veliku pozornost ratu i patnjama u Bosni, i da je moralna osuda svijeta pretjerana. On je kao suprotnost naveo razmjerno nedovoljnu pozornost koju međunarodna zajednica pokazuje prema zločinima počinjenim protiv žrtava izvan Evrope - pri čemu je genocid u Ruandi bio najužasniji primjer.”³⁴⁰

*Velika Britanija*³⁴¹ kao članica Evropske zajednice i Savjeta sigurnosti, od samog početka agresije na Bosnu i Hercegovinu protivila se upotrebi oružane sile protiv srbijanske strane.³⁴² I nije ostala samo na tome. Ona je nastojala da obeshrabri i sve druge države koje su navodile potrebu upotrebe oružane sile u cilju suzbijanja agresije. Stav Velike Britanije sastojao se u tome da “strane u sukobu” moraju pregovorima postići rješenje.³⁴³ To je značilo da ustavni organi Bosne i Hercegovine moraju priznati rezultate etničkog čišćenja i promijenjene nacionalne strukture stanovništva.

S druge strane Velika Britanija je zagovarala poštivanje Završnog helsinškog akta iz 1975. godine koji je zabranjivao promjenu granica silom. Stoga stav Velike Britanije u tom pogledu nije sporan za državu Bosnu i Hercegovinu, nego za Bošnjake kao narod. Prihvatanjem rezultata agresije i genocida Bosna i Hercegovina bi formalno opstala kao država ali bez Bošnjaka kao njenog najbrojnijeg naroda.

Upravo takvo stajalište podržavala je Velika Britanija. Britanski ministar vanjskih poslova Douglas Hurd je na Londonskoj konferenciji u avgustu 1992.

340 Izvještaj Međunarodne komisije za Blakan,..., str. 68.; U istu grupu spada i sljedeća situacija: “Kao odgovor na sporazum o prekidu vatre koji je 17. srpnja postigla EZ, Vijeće sigurnosti je ovlastilo snage Ujedinjenih nacija da stave pod kontrolu svo teško oružje na tom području, čime je naljutilo Generalnog sekretara Boutrosa Galija. U privatnom pismu od 20. jula Generalni sekretar je prekorio članove Vijeća sigurnosti što su ignorisali njegove prigovore i proširili ulogu snaga UN-a u Bosni i Hercegovini. U Izvještaju koji je objavio 22. srpnja Generalni sekretar je odbacio saglasnost Vijeća sigurnosti s planom EZ-a da se od triju zaraćenih strana u Bosni i Hercegovini prikupi teško naoružanje. Naveo je teškoće što ih predstavljaju neprestane borbe, ali najveće zamjerke je iznio na proceduralnoj osnovi. Najviše ga je uznemirila činjenica da je Londonski sporazum sačinjen i u Vijeću sigurnosti odobren bez njegovog znanja. Kao posljedica tog spora između Generalnog sekretara i Vijeća sigurnosti, očito su suspenodovana nastojanja da se zaraćene strane u Bosni i Hercegovini razoružaju”; Ratni zločini u Bosni i Hercegovini, Izvještaj Amnesty internationala..., str. 128.

341 Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, Nedovršeni mir. (1997). Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava: Pravni centar FOD BIH. str. 60-61.

342 Vidi: Almond, M. A Faraway Country... British Polici. U: Cohen, B. Stamkoski, G. (1995). United Nations Peacekeeping and the war in the former Yugoslavia, With no Peace to Keep, p. 125-133.

343 Ibid.; Vidi također: Simms, B. (2001). Unfinest Hour, Britain and the Destruction of Bosnia. London: the Penguin Press.

godine izjavio da su “patnje u bivšoj Jugoslaviji izravna posljedica očite agresije.”³⁴⁴ Ali krajnja granica do koje je Velika Britanija bila spremna ići u kažnjavanju agresora bile su ekonomske i diplomatske sankcije sadržane u Rezoluciji 757, neovisno tome da li će one postići cilj - prestanak agresije.

Pošto u dosadašnjoj međunarodnoj praksi ekonomske sankcije nikad nisu odvratile agresora od nastavka agresije, nije bilo realno očekivati da će oni odvratiti SR Jugoslaviju. U diskusiji koja je uslijedila po usvajanju spomenutih sankcija britanski predstavnik David Hannay se izvinjavao: “Moja vlada se ne svađa sa narodom Srbije. Oni su bili naši saveznici u ratu i mi smo sarađivali sa njima u miru, i mi nemamo ništa sem poštovanja prema njima.”³⁴⁵ Nakon navedene izjave teško je bilo očekivati spremnost Velike Britanije da preduzme vojne mjere radi sprječavanja agresije.

Velika Britanija je, protivno željama Vlade Bosne i Hercegovine koja je od UN-a tražila ukidanje embarga na oružje i zračnu pomoć a ne strane vojnike, uz pomoć Francuske i Rusije presudno uticala na izglasavanje odluke o slanju UNPROFOR-a u Bosnu i Hercegovinu.³⁴⁶ Prisustvo UNPROFOR-a je kasnije korišteno kao alibi za nečinjenje i sprječavanje ukidanja embarga na isporuke oružja.

Srbija je ušla u rasplet jugoslavenske krize sa ciljem stvaranja “velike Srbije” koji je uključivao i agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Već je ranije osigurana Francuska naklonost.³⁴⁷ Prisustvo Francuske u Savjetu sigurnosti kao stalne članice predstavljalo je branu bilo kakvoj odluci o upotrebi oružane sile protiv SR Jugoslavije (Srbije).³⁴⁸ Francuska se kao i Velika Britanija zalagala za postizanje rješenja pregovorima “triju zaraćenih strana” u uvjetima kada su SR Jugoslavija i njeni surogati držali pod svojom kontrolom “etnički očišćene” od Bošnjaka 70% teritorije Bosne i Hercegovine.

*Francuska*³⁴⁹ F. Miterana, držala je stranu agresorima u agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Zajedno sa Velikom Britanijom koristila je prisustvo UNPROFOR-a na terenu kao sredstvo za sprječavanje upotrebe oružane sile protiv agresorske strane.

344 Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, Ibid., str. 61.

345 Debate S/PV 3082 30. May 1992. godine, U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. 91.

346 Independent 10. 8. 1992.

347 Francuska podrška Srbiji direktna je posljedica susreta Miloševića i Miterana u septembru 1991. godine. Jović, B. (1996) “Posljednji dani SFRJ.” Beograd: Autor. str. 384 - 385.

348 Laughland, J. To Believe and to Dare. U: Cohen, B. Stamkoski, G. (1995). United Nations Peacekeeping and the war in the former Yugoslavia, With no Peace to Keep, p. 134-141.

349 Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, Nedovršeni mir. (1997). Hrvatski Helsinški odbor za ljudska prava: Pravni centar FOD BiH. str. 61-62.

Indikativan je i Miteranov dolazak u opkoljeno Sarajevo 28. juna 1992. godine i njegov susret na aerodromu sa Radovanom Karadžićem. "Njegova misija bila je uspješna utoliko što se činilo da je svijetu pokazao da nije potrebna vojna intervencija da se u bosanski kaos unese sav razum i napredak."³⁵⁰ Dolaskom *Žaka Širaka* na čelo Francuske, francuski stav je postao uravnoteženiji.

Zbog dugih historijskih veza i vjerske bliskosti *Rusija*³⁵¹ je bila snažan srbijanski adut u Savjetu sigurnosti da do oružanog odgovora na agresiju neće doći. Indikativne su izjave ruskih vojnih funkcionera da bi u slučaju upotrebe oružane sile protiv Srbije Rusija Srbiji pritekla u pomoć.

I pored jasnog stava *SAD-a*³⁵² da se radi o planiranoj agresiji srbijanskog vođstva i vrhova JNA, ovakav nepovoljan odnos snaga u Savjetu sigurnosti predstavljao je osnovni razlog što je Savjet sigurnosti stao na pola puta. Nakon što ekonomske sankcije nisu dale rezultate, jer je agresija nastavljena, nisu primijenjene oružane sankcije.

SAD-e su prilikom usvajanja Rezolucije 713 od 25. septembra 1991. godine najavile agresiju Srbije i JNA na Bosnu i Hercegovinu. Prilikom usvajanja Rezolucije 757 od 30. maja 1992. godine američki predstavnik u Savjetu sigurnosti *Mr. Perkins* naveo je da agresija srbijanskog režima i oružanih snaga protiv Bosne i Hercegovine predstavljaju jasnu prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti i kršenje vrijednosti i principa sadržanih u Helsinškom finalnom aktu, Pariskoj povelji i Povelji UN-a. On ocjenjuje nametnute sankcije očigledno pozitivnim i izražava očekivanje da će one odvratiti srbijanski režim od dalje agresije i potaći ga da promijeni kurs. "On mora obustaviti brutalnu agresiju. On mora prestati i odustati od kampanje terora koju vodi protiv civilnog stanovništva u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj... Srbijanski režim i njegovi oružani surogati moraju prestati nanositi patnje civilnom stanovništvu ovih dviju država koje stvaraju humanitarnu krizu užasnih razmjera, i primjenjivati silu da se spriječi međunarodna humanitarna pomoć žrtvama."³⁵³

Odmah se može uočiti razlika u pristupu agresiji na Bosnu i Hercegovinu između SAD-a i njenih evropskih partnera. SAD su uočile postojanje humanitarne krize velikih razmjera kao i da SR Jugoslavija primjenjuje silu da bi spriječila dostavu međunarodne humanitarne pomoći *žrtvama agresije*. Ali u isto

350 Silber, L., Litl, A. Ibid., str. 283.

351 Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, Nedovršeni mir. (1997). Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava: Pravni centar FOD BIH. str. 65-67.

352 Ibid., 62-65.

353 Security Council Provisional Verbatim Record, Debate, S/PV 3082, 30. May 1992., The "Yugoslav" Crisis..., str. 89. U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. 89.

vrijeme, za razliku od ostalih, SAD-e su se bavile uzrocima humanitarne krize koji su prema njima u “srbijanskom režimu i njegovim oružanim surogatima.” Zemljama Evropske zajednice su također bile poznate ne samo posljedice nego i uzroci ove humanitarne katastrofe ali su zauzele stav da će se baviti samo posljedicama ali ne i uzrocima.³⁵⁴

Aktivnosti Savjeta sigurnosti u zaustavljanju agresije na Bosnu i Hercegovinu nastavljene su nakon donošenja Rezolucije Savjeta sigurnosti broj 757 od 30. maja 1992. godine. Ova Rezolucija je u tački 17 sadržavala zahtjev “*svim stranama i drugim na koje se to odnosi da hitno stvore neophodne uvjete za neometanu isporuku humanitarne pomoći Sarajevu i drugim destinacijama u Bosni i Hercegovini, uključujući ustanovljenje sigurnosne zone koja se proteže na Sarajevo i njegov aerodrom kao i poštivanje sporazuma potpisanog u Ženevi 22. maja 1992. godine.*”

Sporazum iz Ženeve od 22. maja 1992. godine, potpisan pod pokroviteljstvom Međunarodnog komiteta Crvenog krsta “od svih strana u konfliktu” sadržavao je obavezu na primjenu osnovnih principa humanitarnog prava.

Radi ispunjavanja spomenute obaveze 5. juna 1992. godine je potpisan *Sporazum o ponovnom otvaranju sarajevskog aerodroma za humanitarne ciljeve.*³⁵⁵ Nepoštivanje ovog Sporazuma mogao je biti razlog za upotrebu oružane sile protiv agresorske strane i ni u jednoj drugoj situaciji Savjet sigurnosti nije bio bliže ispunjavanju svojih obaveza iz Povelje, nego kad je ovaj Sporazum prekršen.

Sporazum od 5. juna predstavljao je prvi korak u implementaciji tačke 17. Rezolucije 757. Potpisnici sporazuma su se obavezali:

1. Prestanak vatre za 1800 sati proglašen 1. juna u i oko Sarajeva se potvrđuje. Prekid vatre će biti nadgledan od UNPROFOR-a...
2. Da osiguraju fizičke garancije da vatra neće uzrokovati smetnje na aerodromu, zrakoplovima u zraku ili na zemlji, složile su se da će:
 - a) svi protuvazdušni oružani sistemi bit će povučeni s pozicija s kojih se mogu napasti aerodrom...

354 Poziciju zapadne Evrope spram agresije u Bosni i Hercegovini najbolje odslikava sljedeći stav: “Skoro od samog početka prema njemu (ratu p.a) su se odnosile kao prema humanitarnoj krizi. Zapadne vlade reagovala su na rat kao da je poplava ili zemljotres, zdušno se pozabavivši simptomima konflikta, bez ikakvog stvarnog napora da se uhvate u koštac sa njihovim uzrocima. Miteranova posjeta i njegov komični susret sa zahvalnim i umilnim Radovanom Karadžićem predstavljala je opredjeljujući momenat.” Silber, L., Litl, A. Ibid., str. 283. i 284.

355 Agreement on the Reopening of Sarajevo Airport for Humanitarian Purposes, 5 June 1992, UN Doc. S/24075, Annex. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 600 – 601; Report of the Secretary - General pursuant to Security Council Resolution 757 (1992), (S/24075, 6. jun 1992). U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. 519.

- b) sva artiljerija, minobacači, raketni sistemi će se koncentrirati na područja dogovorena s UNPROFOR-om i podvrgnuti njegovom promatranju...

Ovim Sporazumom su se strane dogovorile da ni na koji način neće ometati UNPROFOR u slobodnom kretanju i nadgledanju zračnog saobraćaja na i izvan Sarajevskog aerodroma. Ovaj saobraćaj se odnosio na humanitarne misije, misije UN-a, misije Evropske zajednice kao i na zvanične misije.

Savjet sigurnosti je *Rezolucijom 758 od 8. juna 1992.* godine primio k znanju Sporazum o ponovnom otvaranju Sarajevskog aerodroma za humanitarne ciljeve pod isključivom nadležnošću UN i uz pomoć UNPROFORA ističući da to smatra prvim korakom u ustanovljavanju zaštićenog područja koje obuhvata Sarajevo i njegov aerodrom.³⁵⁶ Paragraf 10. obavezuje Generalnog sekretara da ga izvijesti o preduzetim mjerama u tom pravcu.

Pitanjem ponovnog otvaranja Sarajevskog aerodroma Generalni sekretar se bavio u Izvještaju od 15. juna 1992. godine.³⁵⁷

U Paragrafima 27. do 31. opisuju se preduzete aktivnosti u implementaciji Rezolucije 758. Komandant UNPROFOR-a general *Nambiar* imenovao je svoga "komandanta osoblja" generala *Luisa Mac Kenzija* za novog komandanta sektora u Sarajevu te ga sa predhodnicom uputio na lice mjesta "da ustanovi prekid vatre, započne sa procjenom uslova na aerodromu i provjeri povlačenje protuvazdušnog i teškog oružja kako je to propisano sporazumom od 5. juna." Ovaj je do 14. juna obavio postavljene zadatke i o tome poslao izvještaj.

Srpska strana nije poštivala potpisani prekid vatre tako da UNPROFOR nije uspio preuzeti kontrolu nad aerodromom i osigurati humanitarnu opskrbu grada. To je uzrokovalo ultimatum koji je Savjet sigurnosti postavio srpskim snagama u formi *Izjave u ime Generalnog sekretara* objavljene 26. juna. Izjava je sadržavala zahtjev da srpske trupe obustave borbe u Sarajevu i stave teško naoružanje pod kontrolu UN-a. Izjava je također sadržavala prijetnju da ukoliko srpske trupe ne udovolje zahtjevu u roku od 48 sati Savjet sigurnosti će se ponovo sastati "kako bi odredio koje bi druge mjere bile potrebne da donesu pomoć napaćenom stanovništvu Sarajeva."³⁵⁸

356 Resolution 758 (1992). (S/RES/758, 8 June 1992).

357 Report of the Secretary – General Pursuant to Paragraph 15 of Security Council Resolution 757 (1992) and Paragraph 10 of Security Council Resolution 758 (1992), (S/24100, 15 June 1992). U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. 521-526.

358 Lewis, P. "Serbs told to end Siege of Sarajevo or risk UN force" The New York Times, 27. Juni 1992., Ratni zločini u Bosni i Hercegovini, Izvještaj..., str. 126.

Međutim, nije se desilo ni jedno ni drugo. U toku trajanja roka ultimatum, 28. juna 1992. godine francuski predsjednik *F. Miteran* stigao je nenajavljeno u opkoljeno Sarajevo. Ova jednostrana akcija pripremana u tajnosti poduzeta bez konsultacija sa ostalim članicama Evropske zajednice mogla je imati samo jedan cilj - "predupređenje" vojne akcije zbog neispunjenja zahtjeva iz ultimatum.³⁵⁹ Nakon susreta sa Miteranom, srpske snage se nisu osjećale obaveznim da ispune postavljene zahtjeve, te nisu stavile teško oružje pod nadzor UNPROFOR-a niti su za to kažnjene.³⁶⁰ To je ujedno značilo odustajanje od dijela tačke 17. Rezolucije 757 kojom je predviđena uspostava zaštićene zone oko Sarajeva i Sarajevskog aerodroma.

Sutradan nakon spomenute posjete uslijedila je *Rezolucija Savjeta sigurnosti broj 761 od 29. juna 1992. godine*,³⁶¹ kojoj je prethodila *Izjava Generalnog sekretara od istog 29. juna 1992. godine*³⁶² kao i *Izveštaj Savjetu sigurnosti od 29. Juna 1992. godine*.³⁶³ Ova Rezolucija predstavlja prekretnicu u djelovanju Savjeta sigurnosti prema agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Rezolucija već u uvodu govori o ostvarenom napretku koga u stvarnosti nije bilo.

Ovaj dio Rezolucije glasi: "*Uzimajući u obzir značajan napredak o kojem je izvijestio Generalni sekretar, u pravcu ispražnjenja Sarajevskog aerodroma i njegovog ponovnog otvaranja od UNPROFOR-a i u skladu sa potrebom da se održi ovako povoljan razvoj događaja...*" Također se poziva Generalni sekretar da hitno rasporedi dodatne snage UNPROFOR-a radi osiguranja funkcionisanja Sarajevskog aerodroma radi isporuke humanitarne pomoći i pozivaju druge strane da poštuju sporazum od 5. juna 1992. godine.

U pismu Generalnog sekretara Predsjedniku Savjeta sigurnosti od 1. jula 1992. godine navodi se da su borbe nastavljene u području koje okružuje sarajevski aerodrom i obližnjem naselju Dobrinja i da: "*U tim okolnostima UNPROFOR ne može smatrati da je aerodrom siguran i da mora biti navedeno da ustrajavanje na borbama blizu aerodroma nastavlja ugrožavati sigurnost i*

359 Laughland, J. To Believe and to Dare. U: Cohen, B. Stamkoski, G. (1995). United Nations Peacekeeping and the War in the former Yugoslavia, With no Peace to Keep, str. 138.

360 "Pet mjeseci kasnije, general Momir Talić, komandant prvog korpusa vojske republike srpske u Banja Luci, pohvalio je Miterana u Le Monde držeći da je njegovo putovanje u Sarajevo spriječilo međunarodnu vojnu akciju protiv Srba. Ibid, str. 138.

361 Security Council Resolution 760 (1992) (S/RES/760 18.Yuni 1992). U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. 13.

362 Vidi u: Letter from the Secretary - General to the President of the Security Council, 1. juli 1992. (S/24222, 2. juli 1992). U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. 529.

363 Vidi u: Further report of the Secretary-General Pursuant to Security Council Resolution 757 (1992), 758 (1992) and 761 (1992), (S/24263, 10 July 1992). U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. 531. para. 3.

*personala i aviona.*³⁶⁴ Generalni sekretar, u svome Izvještaju, samo nakon tri dana demantuje vjerodostojnost prethodnog.³⁶⁵

Također, i sljedeći Izvještaj Generalnog sekretara od 10. jula 1992. godine potvrđuje da odredbe Sporazuma nisu ispunjene. *“Uprkos nastojanju zapovjednika sektora UNPROFOR-a, May. ge. Lewis Mckenzzie, prekid vatre u i oko Sarajeva nije bio potpuno uspostavljen cijelo vrijeme. Artiljerija, topovska, tenkovska, razmjena vatre iz ručnog oružja dešavaju se svaki dan od kako je zastava UN-a istaknuta 29. juna na aerodromu i aerodrom bio otvoren prvim letom koji je nosio humanitarnu pomoć.”*³⁶⁶ Međutim, ni jedan od ovih izvještaja ne sadrži jasnu konstataciju da je sarajevski aerodrom ponovno zatvoren 30. juna te da je bio otvoren samo za let kojim je demonstrirano njegovo otvaranje. Nakon toga “aerodrom je bio zatvoren 30. juna pošto su artiljerijski napadi intenzivirani.”³⁶⁷

Srpske snage nisu učinile ni jedan značajan korak u pravcu ispunjavanja sporazuma. Dopustile su slijetanje aviona sa francuskim predsjednikom radi razgovora čiji je rezultat bio faktičko odustajanje Savjeta sigurnosti od ultimatumu u zamjenu za raspoređivanje kanadskih vojnika iz sastava UNPROFOR-a. Ali dok je kanadski bataljon putovao iz Sektora zapad u Hrvatskoj radi preuzimanja kontrole na aerodromu bio je presretnut i zadržan što je omogućilo francuskoj jedinici da stigne prije i preuzme kontrolu nad aerodromom u skladu sa ponudom francuske vlade.³⁶⁸

Na ovaj način okončana je drama oko otvaranja sarajevskog aerodroma i ultimatumu Savjeta sigurnosti srpskoj agresorskoj strani. Svima je bilo jasno da sporazum nije ispoštovan i da ultimatumu nije udovoljeno, ali niko više nije tražio njegovo ispunjenje. Srpska strana dopustila je samo let kojim je aerodrom formalno otvoren nakon čega je obnovila vatru oko aerodroma, što je

364 Letter from the Secretary - General to the President of the Security Council, 1. juli 1992. (S/24222, 2. juli 1992), U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. 529.

365 Da se jedini napredak, za koji je Generalni sekretar rekao da je “značajan napredak” sastoji u slijetanju F. Miterana u Sarajevo, vidi se iz sljedećeg: “Sljedeći intenzivan rad UNPROFOR-a da ustanovi modalitete implementacije sporazuma, i posjete Sarajevu predsjednika Francuske Miterana 28. juna, ja sam dalje izvijestio Savjet, koji je prihvatio Rezoluciju 761 (1992) od tog datuma.” Further report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 757 (1992), 758 (1992) and 761 (1992) (S/24263 10. juli 1992), Ibid., str. 531., O stvaranju iskrivljene slike o stanju na terenu brinuo se kanadski general Lewis McKenzie (p.a.).

366 Further report of the Secretary-General Pursuant to Security Council Resolution 757 (1992), 758 (1992) and 761 (1992), (S/24263, 10 July 1992). U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str 631. para. 6.

367 U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. XXXVII.

368 Letter from the Secretary - General to the President of the Security Council, 1. juli 1992. (S/24222, 2. juli 1992), U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid., str. 529-530.

uzrokovalo ponovno trenutno zatvaranje aerodroma. Ostali zahtjevi navedeni u ultimatumu nisu ni spomenuti. Savjet sigurnosti nije više insistirao na tački 17. Rezolucije 757 koja predviđa uspostavu zaštićene zone koja bi obuhvatala Sarajevo i aerodrom.

Iz ultimatum a i događaja koji su uslijedili vidljivo je postojanje dva pristupa rješavanju pitanja agresije na Bosnu i Hercegovinu. Jedan čiji je eksponent SAD³⁶⁹ koje su se zalagale za suzbijanje agresije i drugog čiji su eksponenti Francuska i administracija UN na čelu sa Generalnim sekretarom koji su bili protiv kao i da je ovaj drugi pristup prevladao.

Agresija je nastavljena a sa njom i sankcije SR Jugoslaviji.³⁷⁰ Savjet sigurnosti je od ovog trenutka odustao od dotadašnjih nastojanja na suzbijanju agresije upotrebom sile a agresoru i žrtvi preporučivao rješavanje "konflikta" putem pregovora.

1.5. Kasniji akti Savjeta sigurnosti koji potvrđuju agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Ekonomске i diplomatske sankcije nametnute su Rezolucijom 757 Savjeta sigurnosti UN-a zbog neispunjavanja zahtjeva postavljenih Rezolucijom 752. Nakon što ove sankcije nisu dovele do obustave agresije SR Jugoslavije na Bosnu i Hercegovinu, uslijedile su dodatne sankcije uvedene rezolucijama Savjeta sigurnosti 787 (1992), 820 (1993), 942 (1994), 943 (1994), 988 (1995), 992 (1995) i 1015 (1995).

Pošto su akti SR Jugoslavije koji čine sadržaj agresije kao međunarodnog zločina protiv mira bili razlog za uvođenje ekonomskih i diplomatskih sankcija, zaključenje mirovnog sporazuma između Bosne i Hercegovine i SR Jugoslavije

³⁶⁹ "Nakon uvođenja sankcija srpske snage su nastavile granatirati Bosnu i Hercegovinu, a humanitarna pomoć se nije mogla dostaviti. Diskutiralo se i o prijedlozima o upotrebi sile - bilo kao ofanzivne vojne operacije protiv srpskih snaga ili kao oružane zaštite humanitarnih konvoja. Vlasti SAD-a bile su podijeljene u vezi sa upotrebom sile u Bosni i Hercegovini. S jedne strane Defence Department se snažno protivio bilo kakvoj direktnoj vojnoj ulozi snaga SAD-a, a State Department je bio voljan upotrijebiti oružje samo u odbrani misija pomoći. S druge strane, članovi Kongresa SAD-a posebno oni u Senatu, vršili su pritisak na Bushovu administraciju da razmotri vojnu intervenciju, radi zaustavljanja srpske ofanzive na Sarajevo. Na kraju je Bushova administracija prihvatila stav da je spremna poslati trupe u Bosnu i Hercegovinu, ali samo da pomogne snadbijevanje i praćenje humanitarne pomoći i pošto se pregovorima postigne trajni prekid vatre." Ratni zločini u Bosni i Hercegovini, Izvještaj Amnesty internationala...,str. 147.

³⁷⁰ Sankcije nametnute SR Jugoslaviji Rezolucijom 757 od 30. maja 1992. godine, ukinute su Rezolucijom Savjeta sigurnosti broj 1022 (1995) od 22. novembra 1995. godine nakon parafiranja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini. Bosnia and Herzegovina, Essential text, 2th Revise and Updated Edition, OHR, Januar 1998, str. 285.

bio je razlog za suspenziju ovih sankcija. Do suspenzije ekonomskih i diplomatskih sankcija došlo je nakon parafiranja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini što je potaklo Savjet sigurnosti UN-a da na svojoj 3. 595 sjednici održanoj 22. novembra 1995. godine usvoji Rezoluciju 1022 koja je cjelokupna posvećena suspenziji ekonomskih i diplomatskih sankcija SR Jugoslaviji.

Ovdje je riječ ne o ukidanju nego o suspenziji nametnutih sankcija uz prijetnju da će one ponovo stupiti na snagu ukoliko SR Jugoslavija ne potpiše mirovni sporazum i ukoliko ona ili bosanski Srbi po ocjeni zapovjednika međunarodnih snaga koje će biti raspoređene u Bosni i Hercegovini u skladu sa mirovnim sporazumom ne ispune svoje obaveze koje proizilaze iz potpisanog sporazuma.

Prema tome agresija na Bosnu i Hercegovinu bila je razlog za uvođenje ekonomskih i diplomatskih sankcija SR Jugoslaviji a zaključenje mirovnog sporazuma razlog za suspenziju. Sadržaj nametnutih sankcija kao i razlog zbog kojeg su suspendovane predstavlja *prima facie* dokaz počinjene agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Agresija na Bosnu i Hercegovinu počinjena upotrebom avijacije utvrđena je rezolucijama Savjeta sigurnosti... 776 (1992), 781 (1992), 786 (1992), 816 (1993) i 836 (1993).

Rezolucija 776 (1992) naglašava “važnost zračnih mjera kao što je zabrana vojnih letova na koju su se obavezale sve strane na Londonskoj konferenciji i čija bi brza provedba između ostalog ojačala sigurnost humanitarnih aktivnosti u Bosni i Hercegovini.”

Istinska zabrana vojnih letova nad Bosnom i Hercegovinom uspostavljena je tek *Rezolucijom 781 od 9. oktobra 1992. godine*. Razlog za uvođenje zabrane vojnih letova nađen je u potrebama sigurnosti u procesu dostavljanja humanitarne pomoći a oslonjen je na Rezoluciju 770 (1992), koja dopušta upotrebu svih neophodnih mjera u doturu humanitarne pomoći. Stoga “smatrajući da uspostava zabrane za vojne letove u zračnom prostoru Bosne i Hercegovine predstavlja bitan element sigurnosti u procesu dostavljanja humanitarne pomoći Bosni i Hercegovini i odlučan korak u prestanku neprijateljstva u Bosni i Hercegovini,” pa Savjet sigurnosti “odlučuje da uspostavi zabranu vojnih letova u zračnom prostoru Bosne i Hercegovine, koja se neće odnositi na letove UNPROFOR-a ili druge letove koji predstavljaju podršku UN operacijama uključujući i humanitarnu pomoć.”

Pošto su srpske snage kršile zabranu letova, *Rezolucijom 786 od 10. novembra 1992. godine*, je potvrđena zabrana letova ustanovljena Rezolucijom 781 i izražena ozbiljna zabrinutost zbog njenog kršenja koje potvrđuje Izvještaj Generalnog sekretara od 6. novembra.

Nakon što su Ujedinjene nacije izgubile vjerodostojnost u situaciji veza-
noj za utlimatum od 26. juna 1992. godine, bilo je moguće da Savjet sigurnosti
zabrani vojne letove iznad Bosne i Hercegovine a da avijacija, prvo SR Jugo-
slavije, a onda i Hrvatske krši ovu zabranu bez straha od posljedica. Nakon
jedne rezolucije slijedi druga kojom se potvrđuje ona prethodna i konstatuje
da je agresori ne poštuju. Ove rezolucije su značajne samo utoliko što potvr-
đuju postojanje agresije na Bosnu i Hercegovinu.

U takvim okolnostima uslijedila je nova *Rezolucija Savjeta sigurnosti*
816 od 31. marta 1993. godine, čiji je povod donošenja nastavak kršenja
zabrane vojnih letova u zračnom prostoru Bosne i Hercegovine a koju
konstatuje Generalni sekretar UN-a u svojim izvještajima podnesenim
Savjetu sigurnosti.³⁷¹ Izvještaji Generalnog sekretara su sadržavali tačan opis
izvršenih povreda.

Savjet sigurnosti u ovoj Rezoluciji konstatuje da se radi o novim flagran-
tnim kršenjima zabrane letova u zračnom prostoru Bosne i Hercegovine kao
i o bombardovanju sela u Bosni i Hercegovini. Usljed toga je djelujući po po-
glavlju VII Povelje Savjet sigurnosti odlučio da: "Proširi zabranu ustanovljenu
Rezolucijom 781 (1992), tako da ona obuhvaća sve letove zrakoplova sa fiksi-
ranim ili obrtnim krilima u zračnom prostoru Bosne i Hercegovine..."

Ova rezolucija Savjeta sigurnosti sadrži odredbu koja implicira upotrebu
oružane sile u smislu člana 42. Povelje, odnosno primjenu kolektivne samood-
brane iz člana 51. Povelje. Naime, Savjet sigurnosti: "*ovlašćuje države članice*
da, sedam dana nakon usvajanja Rezolucije, djelujući samostalno ili kroz regi-
onalne organizacije i sporazume preduzmu, sa ovlašćenjem Savjeta sigurnosti i
potčinjene neposrednoj koordinaciji sa Generalnim sekretarom, sve neophodne
mjere u zračnom prostoru Republike Bosne i Hercegovine, da se u slučaju daljih
kršenja osigura takvo pridržavanje zabrane...".

Ova odredba je značila da agresor može bez straha od sankcija bombar-
dovati Bosnu i Hercegovinu narednih sedam dana a da će nakon toga uslijediti
jedna komplicirana procedura, ukoliko bude zainteresiranih država i regional-
nih organizacija u cilju sprječavanja kršenja zabrane upotrebom "svih neop-
hodnih mjera."

371 Npr., Report of the Secretary - General pursuant to Security Council Resolution (S/24783,
S/24810, S/24840, S/24900); Letters from the Secretary - General to the President of the
Security Council (S/25443, 12. March 1993. i S/25444, 19. March 1993.; Predsjedničko
saopćenje od 17.marta sadrži između ostalog : "Savjet strogo osuđuje sva kršenja njegovih
relevantnih rezolucija i podvlačeći činjenicu da od otpočinjanja monitoring operacije ranog
novembra 1992. godine, Ujedinjene nacije su izvijestile o 465 povreda zone zabrane leta
iznad Bosne i Hercegovine..." Statement by the President of the Security Council, 17. March
1993. (S/25426, 17. March 1993). U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid., str.32.

Pored rezolucija Savjeta sigurnosti broj 752 odnosno 757 prisustvo JNA kao i Vojske Jugoslavije i "elemenata HV-e" u BiH spominju brojni izvještaji Generalnog sekretara UN-a, Saopćenja predsjednika Savjeta sigurnosti kao i Rezolucije 762 i 787.

Primjera radi, *Rezolucija 787 usvojena 16. novembra 1992. godine* sadrži izričiti zahtjev SR Jugoslaviji i Republici Hrvatskoj da prestanu sa agresijom na Bosnu i Hercegovinu. Ovom Rezolucijom Savjet sigurnosti "zahtijeva da svi oblici miješanja koji dolaze izvan Republike Bosne i Hercegovine uključujući ulazak u zemlju neregularnih jedinica i osoblja, smjesta prestanu i ponovno potvrđuje svoju riješenost da poduzme mjere protiv svih strana i ostalih kojih se to tiče koji propuste ispuniti zahtjeve iz Rezolucije 752 (1992) i ostalih relevantnih rezolucija Savjeta, uključujući zahtjeve da sve snage, posebno elementi hrvatske vojske budu povučeni ili potčinjeni nadležstvu Vlade Republike Bosne i Hercegovine ili budu raspušteni ili razoružani."

Prisustvo stranih armija na teritoriji druge države protivno njenoj volji ne znači ništa drugo do agresija i okupacija.

1.6. Tretiranje agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, kao humanitarne katastrofe

Rezolucija Savjeta sigurnosti 752 od 15. maja 1992. godine postavila je zadatke Generalnom sekretaru da aktivno razmotri provodljivost zaštite međunarodnih programa humanitarne pomoći, uključujući opciju zaključenja sporazuma između zainteresiranih strana da dopuste da humanitarne isporuke budu bez sprečavanja ili zloupotrebe. Poštivanje sporazuma bilo bi obavezno za sve naoružane strane. Implementacija sporazuma mogla bi biti nadzirana od vojnih posmatrača Ujedinjenih nacija.

U skladu sa postavljenim rokom, Generalni sekretar podnosi 26. maja 1992. godine *Izvještaj* Savjetu sigurnosti u kojem se navodi da se tu desilo teško pogoršanje položaja civila zarobljenih u gradovima, opkoljenih različitim neregularnim snagama i u nekim slučajevima također od Jugoslavenske narodne armije (JNA).

Razmatrana je i isporuka humanitarne pomoći vazdušnim putem gdje bi bilo nužno postići sporazum svih zainteresiranih strana za otvaranje aerodroma potrebnih za tu namjenu. Pošto su svi drugi aerodromi onesposobljeni od strane JNA ostala je samo mogućnost dostave putem Sarajevskog aerodroma.

Po pitanju *garancija za sigurnost Sarajevskog aerodroma za isporuke humanitarne pomoći*, navodi se da bi to zahtijevalo od trupa Ujedinjenih nacija da osiguraju okolna brda sa kojih aerodrom i njegovi prilazi mogu biti granatirani.

Ova Rezolucija je u tački 17 sadržavala zahtjev *svim stranama i drugim na koje se to odnosi da hitno stvore neophodne uvjete za neometanu isporuku humanitarne pomoći Sarajevu i drugim destinacijama u Bosni i Hercegovini, uključujući ustanovljenje sigurnosne zone koja se proteže na Sarajevo i njegov aerodrom*

Radi ispunjavanja ove obaveze 5. juna 1992. godine je potpisan *Sporazum o ponovnom otvaranju sarajevskog aerodroma za humanitarne ciljeve*. Ovim Sporazumom su se strane dogovorile da ni na koji način neće ometati UNPROFOR u slobodnom kretanju i nadgledanju zračnog saobraćaja na i izvan Sarajevskog aerodroma. Ovaj saobraćaj se odnosio na humanitarne misije, misije UN-a, misije Evropske zajednice kao i na zvanične misije. Nepoštivanje ovog Sporazuma mogao je biti razlog za upotrebu oružane sile protiv agresorske strane i ni u jednoj drugoj situaciji Savjet sigurnosti nije bio bliže ispunjavanju svojih obaveza iz Povelje, nego kad je ovaj Sporazum prekršen.

Posjeta francuskog predsjednika *F. Mitterana* Sarajevu 28. juna 1992. godine, Izvještaj Generalnog sekretara od 29. juna koji relativizira činjenice o stanju na terenu, pismo Slobodana Miloševića usmjereno na izbjegavanje sankcija, lažno otvaranje sarajevskog aerodroma i njegovo istovremeno zatvaranje 30. juna kao i Rezolucija Savjeta sigurnosti broj 761 od 29. juna 1991. godine, događaji su koji su preusmjerili pravac akcije Savjeta sigurnosti.

Pošto su srbijanski a kasnije i hrvatski agresor svim sredstvima sprečavali dostavu humanitarne pomoći bošnjačkom stanovništvu suzbijenom u enklave i kasnije u zaštićena područja, bilo je neophodno koristiti zaštitne snage Ujedinjenih nacija (UNPROFOR) za podršku humanitarnim operacijama. Ove snage ustanovljene su *Rezolucijom Savjeta sigurnosti UN-a broj 743 od 21. februara 1992. godine* kojom se “odlučuje ustanoviti pod svojom vlašću zaštitne snage Ujedinjenih nacija (UNPROFOR) u skladu sa ... Izvještajem i planom Ujedinjenih nacija za održanje mira i zahtijeva da Generalni sekretar poduzme neophodne mjere za osiguranje njihovog što skorijeg raspoređivanja.” Mada su ove snage raspoređene u Hrvatskoj, njihovo sjedište je bilo u Sarajevu. Planom raspoređivanja UNPROFOR-a sadržanog u Izvještaju Generalnog sekretara upućenom Savjetu sigurnosti 2. aprila 1992. godine, predviđeno je potpuno raspoređivanje UNPROFOR-a do sredine maja 1992. godine.³⁷² Sam Izvještaj sadrži najavu da snage UNPROFOR-a iz finansijskih kao i transportnih teškoća neće biti raspoređene u predviđenom roku.

Rezolucijom 749 od 7. aprila 1992. godine Savjet sigurnosti “odlučuje odo-

372 Aneks I implementation Plan for the Deployment of UNPROFOR, Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 743 (1992) (S/23777, 2. april 1992). U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid., str. 448.

briti najranije moguće potpuno razmještanje UNPROFOR-a”, dok *Rezolucijom 758 od 8. juna 1992. godine* “odlučuje proširiti mandat i jačinu zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija (UNPROFOR) ustanovljenu Rezolucijom 743 (1991) a u skladu sa Izvještajem Generalnog sekretara.” Na osnovu Izvještaja *Marracka Gouldinga*, podsekretara UN za mirovne operacije, koji je 5. maja posjetio područje bivše Jugoslavije, Generalni sekretar je 12. maja preporučio Savjetu sigurnosti da premjesti sjedište UNPROFOR-a iz Sarajeva pošto Sarajevo zbog srpskih artiljerijskih napada nije više bilo sigurno. Sjedište UNPROFOR-a je 17. maja preseljeno iz Sarajeva u Beograd.³⁷³

UNPROFOR je stvarno raspoređen u Bosni i Hercegovini 29. juna 1992. godine dolaskom Kanadskog bataljona UNPROFOR-a na Sarajevski aerodrom u skladu sa Rezolucijom 761 koja “ovlašćuje Generalnog sekretara da odmah rasporedi dodatne elemente zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija (UNPROFOR) radi sigurnosti funkcionisanja sarajevskog aerodroma i isporuke humanitarne pomoći u skladu sa njegovim Izvještajem od 6. juna 1992. godine...” Ova Rezolucija zahtijeva da sve strane i ostali kojih se to tiče u potpunosti surađuju sa UNPROFOR-om i međunarodnim humanitarnim agencijama i organizacijama i poduzmu sve korake za stvaranje sigurnosti njihovog osoblja. U odsustvu ovakve saradnje Savjet sigurnosti ne isključuje druge mjere za dostavu humanitarne pomoći Sarajevu i okolici. Sve ove rezolucije nisu postigle svoju svrhu - da omoguće nesmetanu dostavu humanitarne pomoći.³⁷⁴ Zapravo, zaštitne snage Ujedinjenih nacija nisu imale mandat da upotrijebe silu da bi ostvarile svoj zadatak.

Na upotrebu sile u cilju zaštite humanitarnih konvoja ovlastila ih je tek *Rezolucija 770 od 12. avgusta 1992. godine*. Ova Rezolucija značajna je po tome što odslikava novu prirodu angažovanja Savjeta sigurnosti u odnosu na agresiju na Bosnu i Hercegovinu.

Ova Rezolucija, naglašava neophodnost postizanja političkog rješenja situacije u Bosni i Hercegovini pregovorima, što u konačnici vodi legalizaciji rezultata agresije i etničkog čišćenja. Dalje, ova Rezolucija navodi da Savjet sigurnosti “uviđa da situacija u Bosni i Hercegovini predstavlja prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti i da je osiguranje humanitarne pomoći Bosni i Hercegovini značajan činilac napora što ih ulaže Savjet ka ponovnom uspostavljanju međunarodnog mira i sigurnosti na tom području.”

373 Vidi: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. XXXV.

374 “Unatoč ‘hrabrim naporima’ osoblja UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija, a najviše Ureda visokog povjereništva za izbjeglice UN-a (UNHCR), Sadako Ogata, humanitarna misija nije postigla svoj cilj. Zaustavili su je bosanski Srbi, i u nešto manjoj mjeri bosanski Hrvati.” Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, Ibid., str. 69.

Ova Rezolucija je značajna utoliko što dopušta upotrebu sile da bi se suzbila nastojanja agresora da spriječi dostavu humanitarne pomoći žrtvama. Stoga ona *“poziva države da samostalno ili preko regionalnih agencija ili sporazuma poduzmu, u saradnji sa Ujedinjenim nacijama, sve neophodne mjere u osiguranju dopreme humanitarne pomoći preko odgovarajućih humanitarnih organizacija Ujedinjenih nacija i ostalih u Sarajevo i sva ostala područja Bosne i Hercegovine gdje je ova potrebna...”*

Ova Rezolucija također “zahtijeva neometan i stalan pristup svim logorima, zatvorima i sabirnim centrima Međunarodnom komitetu crvenog krsta/križa i ostalim odgovarajućim humanitarnim organizacijama te da svi zatočnici moraju biti humano tretirani, uključivši odgovarajuće snadbijevanje vodom, smještaj i liječnički tretman.”

Mandat UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini je *okončan Rezolucijom Savjeta sigurnosti broj 1026 od 30. novembra 1995. godine* kojom je odlučeno da se mandat UNPROFOR-a protegne do 30. januara 1996. godine.³⁷⁵

1.7. Zaštićena područja

1.7.1. Uvod

Savjet sigurnosti UN-a primijenio je tokom rata u Bosni i Hercegovini jednu novinu. Proglasio je neke gradove u Bosni i Hercegovini sa njihovom okolicom zaštićenim područjima (eng. *safe area*), a da istovremeno nije osigurao pristanak strana u sukobu, nije osigurao njihovu adekvatnu zaštitu niti je tačno utvrdio ko je dužan da ih štiti. Međunarodno pravo ne poznaje ovakav način proglašavanja nekog područja zaštićenim odnosno sigurnim niti ovakav način zaštite civilnog stanovništva.

Da bi identificirali problem i o njemu zauzeli kritički stav neophodno je ukratko izložiti sadržaj relevantnih odredaba Ženevske konvencije o zaštiti civilnog stanovništva za vrijeme rata odnosno Dopunskih protokola, postupke Savjeta Sigurnosti, odnosno sadržaj njegovih Rezolucija kojim je odgovoreno na razvoj događaja na terenu, stavove Generalnog Sekretara UN, te dati ocjenu usklađenosti njihovih akata sa međunarodnim pravom.

³⁷⁵ Resolution 1026 adopted by the Security Council at its 3601st meeting (S/RES/1026, 1995., 30. november), Bosnian and Hercegovina, Essential texts..., str. 287.

1.7.2. Ženevska konvencija i dopunski protokoli

Zaštitom civilnog stanovništva u vrijeme rata bavi se *Ženevska konvencija o zaštiti civilnih lica u vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine* kao i *Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) iz 1977. godine*. Zaštitom civilnog stanovništva od posljedica rata bavi se i *Dopunski protokol Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava unutrašnjih oružanih sukoba (Protokol II) iz 1977. godine*.³⁷⁶

Drugi dio *Ženevske konvencije o zaštiti civilnih lica za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine* nosi naslov: "Opća zaštita stanovništva od nekih posljedica rata." Odredbe ovog dijela odnose se na zaštitu cjelokupnog stanovništva država u sukobu, bez ikakvog nepovoljnog razlikovanja, posebno s obzirom na rasu, državljanstvo, vjeru ili političko uvjerenje i svrha im je da ublaže patnje prouzrokovane ratom (član 13). Konvencija poznaje sanitetske i sigurnosne zone i mjesta kao i neutralne zone. *Sanitetske i sigurnosne zone i mjesta* uređene su članom 14 ove Konvencije na sljedeći način:

"Visoke strane ugovornice mogu još u vrijeme mira, a strane u sukobu nakon što započnu neprijateljstva, na svojoj teritoriji i ako je potrebno na okupiranim teritorijama ustanoviti sanitetske i sigurnosne zone i mjesta, organizovane tako da su od posljedica rata zaštićeni ranjenici, bolesnici, nemoćni, starci, djeca do 15 godina, trudnice i majke s djecom do 7 godina. Čim započnu neprijateljstva i za vrijeme njihovog trajanja, zainteresovane strane mogu sklapati sporazume o uzajamnom priznanju zona i mjesta koja su ustanovile..."

Ovoj konvenciji veoma je slična po svome sadržaju *Ženevska Konvencija o zaštiti ranjenika i bolesnika od 12 avgusta 1949. godine* koja proširuje prava za garantovana ovim kategorijama i na civilno stanovništvo odnosno na njegove posebno osjetljive kategorije: trudne žene, majke sa djecom ispod sedam godina, starce i nemoćne. Uspostava ovih zona počiva i ovisi o sporazumu država u miru odnosno sporazumu zaraćenih strana nakon što sukob otpočne. Uspostavljaju se na teritoriji ugovorne strane ili na okupiranoj teritoriji. Uspostava sanitetskih i zaštićenih zona i mjesta isključivo ovisi o volji odnosno pristanku država odnosno strana u sukobu.

376 "The innovations made in 1949 have been noticed. It has sought to persuade belligerents to use it not just for the protection of medical activities but for the protection also of all kinds of persons taking no active part in hostilities, and it has even sought to persuade potential belligerents to establish the location of such areas in advance of the hostilities which would make them necessary." Best, G. (1994). *War and Law Since 1945*, Clarendon Press. str. 319

Konvencija poznaje i *neutralne zone* navodeći sljedeće::

“Svaka strana u sukobu može, neposredno ili posredstvom neke neutralne države ili humanitarne organizacije, suprotnoj strani predložiti ustanovljenje neutralnih zona u oblastima u kojima se vode borbe, sa ciljem da se od opasnosti borbe sklone, bez ikakvog razlikovanja sljedeća lica:

- a. Ranjeni i bolesni borci i neborci,*
- b. Civilna lica koja ne sudjeluju u neprijateljstvima i koja ne obavljaju nikakve poslove vojne prirode dok borave u tim zonama.*

Čim se strane u sukobu slože o geografskom položaju, upravljanju, snabdijevanju i kontroli predložene zone, sastavit će se pismeni sporazum koji će potpisati strane u sukobu. Taj sporazum će odrediti početak i trajanje neutralnosti te zone.”

Ova Ženevska konvencija stavlja kao uvjet za postojanje sanitetskih i zaštićenih zona i mjesta zaključenje sporazuma a za postojanje neutralnih zona zaključenje pismenog sporazuma, između strana u sukobu.

*Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), bavi se u četvrtom dijelu zaštitom civilnog stanovništva od djelovanja neprijatelja. Članom 51. propisano je da civilno stanovništvo i pojedini civili uživaju opću zaštitu od opasnosti koje proističu iz vojnih operacija. Civilno stanovništvo kao takvo te pojedini civili neće biti predmetom napada. Radnje ili prijetnje nasiljem kojima je glavni cilj da šire teror među civilnim stanovništvom su zabranjeni. Ovaj protokol poznaje dvije kategorije mjesta i zona pod posebnom zaštitom. Članom 59. uređena su *nebranjena mjesta* na sljedeći način:*

- 1. “Stranama u sukobu je zabranjeno da bilo kojim sredstvom napadaju nebranjena mjesta.*
- 2. Odgovarajuće vlasti strana u sukobu mogu proglasiti nebranimim svako naseljeno mjesto blizu ili u zoni gdje su oružane snage u dodiru, koje je otvoreno za okupaciju od protivničke strane. Takvo mjesto mora udovoljiti sljedećim uvjetima:*
 - a) Svi borci, pokretno oružje i pokretna vojna oprema moraju biti evakuisani...”*

Da bi se smatralo da se radi o nebranimom mjestu mora se prosljediti izjava suprotnoj strani koja treba potvrditi prijem i tretirati to mjesto kao nebranjeno ukoliko su navodi tačni. Strane u sukobu se mogu dogovoriti da neko mjesto proglase nebranim, čak i ako nisu ispunjeni uvjeti za njegovo proglašenje.

Članom 60. uređene su *demilitarizirane zone* gdje se navodi:

1. *“Stranama u sukobu je zabranjeno proširivati svoje vojne operacije na zone o kojima su se dogovorile sporazumom da imaju status demilitarizirane zone...”*
2. *Sporazum treba da bude izričit... Sporazum se može zaključiti u vrijeme mira, te poslije izbijanja neprijateljstva i u njemu treba da se definiraju i što je moguće preciznije opišu granice demilitarizirane zone, a ako je potrebno i da se utvrdi način nadzora...*
3. *6. Ako se borbe primaknu blizu demilitarizirane zone i ako se strane u sukobu tako sporazume, ni jedna od njih ne može koristiti tu zonu u svrhe vezane za vođenje vojnih operacija ili jednostrano ukinuti njen status.”*

Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava unutrašnjeg oružanog sukoba (Protokol II) iz 1977. godine, također, utvrđuje zaštitu civilnog stanovništva. Ovaj protokol daje opću zaštitu civilnog stanovništva od opasnosti koje proističu iz vojnih operacija. On zabranjuje iscrpljivanje stanovništva glađu kao metod ratovanja kao i prisilno premještanje stanovništva. Civili ne smiju biti prisiljeni da napuste svoju teritoriju iz razloga koji su u vezi sa sukobom (član 17. stav 2).

Ova Konvencija i Protokoli ne poznaju zaštićena područja kao način zaštite civilnog stanovništva odnosno ne poznaju zaštitu civilnog stanovništva bez sporazuma strana u sukobu.

1.7.3. Rezolucije Savjeta Sigurnosti

Savjet Sigurnosti UN čiji je osnovni zadatak očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti bio je od samog početka uključen u rat u Bosni i Hercegovini. Aktivnost ovog organa bila je usmjerena na suzbijanje širenja sukoba i olakšavanje njegovih posljedica odnosno ublažavanje ljudskih patnji uz istovremeno nastojanje postizanja mirovnog rješenja pregovorima. Istina je da “... nijedno pitanje u historiji Savjeta sigurnosti nije više ugrozilo rezolucije i izjave tokom uporedivoo perioda.”³⁷⁷ I pored tako velikog broja rezolucija nije bilo moguće postići konsenzus unutar Savjeta Sigurnosti o preduzimanju konkretnih mjera u cilju suzbijanja agresije. “Jedan od prijedloga koji se pojavio u toku ovog traganja za kompromisom unutar Savjeta bio je uspostavljanje “sigurnih zona”, “sigurnih luka” i “zaštićenih zona” za bošnjačku populaciju.”³⁷⁸ Na Londonskoj Konferenciji 26 – 27 avgust 1992. Predsjednik Međunarodnog Komiteta Crvenog Krsta predložio je formiranje “zaštićenih

377 “... To this date, no issue in the history of the Security Council has engenderd more resolutions and statements over a comparable period.” Report of the Secretary Pursant to General Assembly Resolution 53/35 (1998), “Srebrenica Report”, 15 November 1999. tačka 41.

378 Isto, tačka 45.

zona “ kao jednu od nekoliko mogućih opcija za rješenje humanitarne krize u Bosni i Hercegovini.³⁷⁹

Ovdje je također, važno spomenuti i stavove Specijalnog reportera UN o ljudskim pravima u bivšoj Jugoslaviji sadržane u izvještajima prezentiranim Ujedinjenim Nacijama.³⁸⁰

Zaštićena područja razlikuju se od sigurne luke “safe haven” kakva je napravljena za Kurde u sjevernom Iraku. *“Razlika po međunarodnom pravu bila je u tome što sigurnosne luke ne traže zavisnost pristanka zaraćenih strana i koje se mogu povećavati dok se zaštićena područja zasnivaju na pristanku.”*³⁸¹

Korijen zaštićenih područja³⁸² predstavlja poziv Savjeta Sigurnosti Generalnom sekretaru da u konsultaciji sa Visokim povjerenikom Ujedinjenih nacija za izbjeglice i drugim relevantnim međunarodnim humanitarnim agencijama ispi-ta mogućnost i potrebe za uspostavu zaštićenih područja za humanitarne svrhe, sadržan u tački 19. Rezolucije Savjeta 787 od 16. novembra 1992. godine.³⁸³ Ko-

379 Isto.

380 Isto “46. Neki predstavnici Ujedinjenih Nacija, također su pružali podršku u ovoj ranoj fazi. U njegovom Izvještaju o stanju ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije (E/CN. 4/1992/2-1/10), od 27. oktobra 1992, Specijalni Izvjestilac Ujedinjenih Nacija o ljudskim pravima u bivšoj Jugoslaviji, gospodin Tadeuš Mazovjecki, zaključio je da “veliki broj raseljenih lica ne bi morao tražiti sklonište u inostranstvu kada bi se njihova sigurnost garantirala i ako bi im se obezbijedila dovoljna količina namirnica i odgovarajuća medicinska njega. U ovoj situaciji trebalo bi aktivno raditi na pojmu sigurnih zona.”Isto, tačka 25 (b).

381 Honig, J. W., . Both, N. (1997). Srebrenica hronika ratnog zločina. Sarajevo. str. 130.

382 Report of the Secretary ...:

“47. Austrija, koja je tada imala ulogu povremenog člana Savjeta Sigurnosti, bila je prva država članica koja je aktivno radila na mogućnosti uspostavljanja sigurnih zona u Bosni i Hercegovini. Stalne članice Savjeta Sigurnosti općenito nisu pružale tu podršku, i prvi niz razgovora o ovom pitanju doveo je samo dao pažljivo sročene operativne tačke u Rezoluciji 787 8 1992.”...

48. Skoro trenutno se pojavio veliki broj problema. Prvo, da bi efikasno funkcionirale, sigurna područja bi trebalo uspostaviti uz pristanak strana ... Drugo, koncept koji su predložile humanitarne organizacije odnosio se na zone u kojima su bili isključivo civili, otvoren prema svim etničkim grupama i slobodan od bilo koje vojne aktivnosti. ...Treće, bez obzira da li bi Zaštićena područja bila demilitarizovana, UNPROFOR bi ih vjerovatno morao štiti... Četvrto, uspostavljanje Zaštićenih područja podrazumijevalo je da ostala područja neće biti sigurna i zaštićena što bi predstavljalo poziv Srbima da ih napadnu...”

383 “Ideju za stvaranje zaštićenih zona za Muslimansko stanovništvo u Bosni prvi je povukao u zimu 1992. godine Cornelio Sammaruga, predsjednik Međunarodnog komiteta crvenog križa u Ženevi. Sammaruga je predložio da se uspostave ‘protektirane zone’ na osnovu sporazuma svih strana u konfliktu u Bosni... Koncept sigurne zone primijenjenje uspješno u sjevernom Iraku da bi se zaštitili Kurdi od posljedica zalivskog rata 1991. godine. Uspjeh u Iraku, međutim, zavisio je od većeg broja uvjeta koji nisu bili primjenjivi u Bosni. Prvo, pobjednička koalicija je upravo teško porazila iračku armiju u Kuvajtu. Garanti zaštićene zone tako nisu morali biti

mandant UNPROFORA suprostavio se uspostavljanju zaštićenih područja bez sporazuma sa zaraćenim stranama.³⁸⁴

Zaštićena područja ustanovljena su u Bosni i Hercegovini *Rezolucijom Savjeta sigurnosti 819 od 16. aprila 1993. godine*,³⁸⁵ proglašenjem Srebrenice sigurnim područjem.³⁸⁶ U Rezoluciji se izražava duboka zabrinutost zbog ubrzanog pogoršanja situacije u Srebrenici i okolnom području, što je rezultat stalnih, namjernih oružanih napada i granatiranja nedužnog civilnog stanovništva od paravojnih jedinica bosanskih Srba. Kao direktna posljedica ovih brutalnih akcija jeste raseljavanje civila u širokim razmjerama, a posebno žena, djece i staraca. Iz ovih razloga Savjet sigurnosti *“zahtijeva da sve strane i svi oni kojih se to tiče tretiraju Srebrenicu i okolinu kao zaštićeno područje koje mora biti pošteđeno svakog oružanog napada ili bilo kojeg neprijateljskog čina.”*

Iz načina ustanovljenja zaštićenog područja vidljivo je da se radi o novom do sada neprimjenjivanom obliku zaštite civilnog stanovništva. Ustanovljenje zaštićenog područja učinjeno je Rezolucijom Savjeta sigurnosti a ne sporazumom strana u sukobu kako to predviđaju relevantne Ženevske konvencije i dopunski protokoli. Također, kako se vidi iz daljeg teksta Rezolucije, ni Ujedinjene nacije nisu preuzele obavezu zaštite zaštićenog područja. Rezolucija brižljivo izbjegava nametanje bilo kakve obaveze prisutnim snagama UNPROFOR-a vezanim za zaštitu zaštićenog područja.³⁸⁷

smatrani nepristrasnim, niti su tražili zato pristanak iračke vlade. Drugo zaštićene zone pokrivaju relativno veliki i kompaktni komad zemlje koji se graničio sa sjevernom Turskom...” Honig, J. W., . Both, N. (1997). Ibid., str. 125, 126.

384 Report of the Secretary ... tač. 51. “...Po njegovom mišljenju, zaštita Zaštićenih područja je posao za operaciju nametanja mira borbenom sposobnošću. ...”

385 Security Council Resolution 819 (1993) (S/RES/819, 16. April 1993). Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. 35.

386 “Savjet sigurnosti je 16. aprila 1993. godine usvojio Rezoluciju 819 kojom je Srebrenica proglašena zaštićenom zonom. Rezolucija je bila opasno nedosljedna. U toku šestosatnih konsultacija prije njenog usvajanja formiran je širok konsenzus u Savjetu sigurnosti po kome je trebalo nešto učiniti da bi se Srbi spriječili da Srebrenicu etnički očiste brutalnom silom. Ali, u donošenja odluke, što je bilo potrebno zbog opasnosti da grad padne, Savjet se složio da se stvori zaštićena zona a da pri tome nije specificirao koja ‘zona’ je to bila i kako se njena sigurnost može ostvariti. Rezolucija je zamaskirala ali nije riješila ni jednu od fundamentalnih razlika u mišljenjima i pogledu uspostavljanja zaštićenih zona.” Honig, J. W., . Both, N. (1997). Ibid., str. 130.

387 “56. I ako je postupao prema poglavlju VII Povelje Savjet Sigurnosti nije obezbijedio nikakva sredstva niti mandat UNPROFOR-u da bi nametnuo stranama njegove zahtjeve. Prije bi se reklo, da je od Generalnog Sekretara zahtijevano da “vezano za posmatranje humanitarne situacije u sigurnom području, poduzme neposredne mjere da poveća prisustvo UNPROFOR-a u Srebrenici i njegovoj okolini.” Report of the Secretary...

Stoga, ovakav način stvaranja zaštićenih područja uistinu predstavlja novinu. Rezolucija zahtijeva da se prekinu svi napadi bosanskih Srba. Postavlja se pitanje šta će se desiti ukoliko se oni ne povinuju ovom zahtjevu. Na ovo pitanje spomenuta Rezolucija, kao ni bilo koja sljedeća, nisu dale precizan odgovor.

Sadržaj ove Rezolucije ne odražava prijedlog vlasti Srebrenice koje su prema navodu Odbora nesvrstanih ponudile predaju enklave pod tri uslova:

- I. se ranjeni vojnici prebace zračnim putem;
- II. da se civili evakuiraju;
- III. da se garantuje siguran prolaz svim vojnim licima koji bi pješčili do Tuzle.³⁸⁸

Ovom Rezolucijom moli se Generalni sekretar, u pogledu osmatranja humanitarne situacije u zaštićenim područjima da preduzme trenutačne korake u pravcu povećanja UNPROFOR-a u Srebrenici i njegovoj okolini. Od svih strana i ostalih kojih se to tiče zahtijeva se, da sarađuju tačno i u potpunosti sa UNPROFOR-om.³⁸⁹ Ova Rezolucija kao i brojne druge, također, osuđuje i odbacuje namjerne akcije bosanskih Srba s ciljem primoravanja na evakuaciju civilnog stanovništva Srebrenice i njene okolice, kao i iz ostalih dijelova Republike Bosne i Hercegovine, kao dijela njihove ukupne gnusne kampanje "etničkog čišćenja."

Pošto se "strane u sukobu" nisu dogovorile o uspostavljanju ovog zaštićenog područja niti je Savjet sigurnosti koji ga je proglasio takvim osigurao njegovu zaštitu, a mandatom UNPROFOR-a su njegove snage ovlašćene samo na evidentiranju događaja, Rezolucija više izražava moralni stav, moralnu osudu opisanih radnji nego što područje čini zaštićenim i sigurnim.

Komandanti UNPROFOR-a na terenu zauzeli su drukčiji stav u odnosu na Rezoluciju Savjeta sigurnosti nastojeći uvjeriti komandante bošnjačkih snaga u potrebu potpisivanja sporazuma prema kojem će bošnjačke snage predati oružje UNPROFORU a zauzvrat imati zaštitu od UNPROFORA, što je dovelo do potpisivanja sporazuma 18. aprila 1993. godine u Sarajevu.³⁹⁰ Sporazum je različito shvaćen od strana u sukobu. Bošnjačka strana i UNPROFOR shvatili su da sporazum obuhvata samo naseljeno područje Srebrenice a ne i ruralne dijelove enklave. Srpska strana tumačila je sporazum kao obavezu potpunog razoružanja enklave.

³⁸⁸ Vidi: Report of the Secretary ...

³⁸⁹ "58. Slijedeći usvajanje Rezolucije 819 (1993), i na osnovu konsultacija vođenih sa članovima Savjeta, Sekretarijat je obavijestio komandanta UNPROFOR-a da, po njegovom mišljenju, Rezolucija, onakva kakva jeste, upućujući poziv stranama da poduzmu izvjesne radnje, ne stavlja UNPROFOR u obavezu da uspostavi ili brani takvo sigurno područje." Report of the Secretary...

³⁹⁰ Isto tač. 59 i 60

Dok je Rezolucija Savjeta sigurnosti 819 nametala obaveze srpskoj strani, Sporazum je nametao obaveze bošnjačkoj strani. Postupci UNPROFOR-a pravdaju se situacijom na terenu.³⁹¹ Izvještaj misije Savjeta sigurnosti čiji su članovi nakon usvajanja Rezolucije upućeni u Srebrenicu, sačinjen po povratku, istakao je razmimoilaženje između zahtjeva stavljenih Rezolucijom i stanja na terenu sa prijedlogom da se *“Srbi moraju povući na položaje sa kojih ne mogu napadati, maltretirati ili terorizirati grad.”*³⁹² Ovaj izvještaj sadrži i prijedlog za postupno uvođenje mjera koje Savjetu sigurnosti stoje na raspolaganju ukoliko Srbi budu ignorisali integritet zaštićenih područja uz mogućnost da se na kraju primijene vojne mjere.

Situacija na terenu dovela je do zaključenja novog sporazuma između bošnjačke i srpske strane od 8. maja 1993. godine, kojim su nametnute obaveze objema stranama u sukobu. Ovaj sporazum izričito navodi da se Srebrenica ima smatrati demilitariziranom zonom u smislu člana 60. Dopunskog protokola Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. godine, koji nosi naslov Zaštita žrtava međunarodnih oružanih sukoba.³⁹³

*Rezolucijom 824 od 6. maja 1993. godine povećan je broj zaštićenih područja.*³⁹⁴ *“Savjet sigurnosti ... duboko zabrinut zbog nastavka oružanih neprijateljstava od strane paravojnih jedinica bosanskih Srba poduzetih protiv nekoliko gradova u Republici Bosni i Hercegovini odlučan da osigura mir i stabilnost širom zemlje... proglašava da se glavni grad Republike Bosne i Hercegovine Sarajevo i druga slično ugrožena područja, posebno Tuzla, Žepa, Goražde, Bihać kao i Srebrenica i njihove okolice imaju tretirati kao zaštićena područja od svih uključenih strana, i imaju biti pošteđeni oružanih napada i drugih neprijateljskih postupaka.”*³⁹⁵ Ova Rezolucija jasno definira obaveze Ujedinjenih nacija u pogledu zaštićenih područja. One se sastoje u nadziranju. Savjet sigurnosti *“proglašava da se u ovim zaštićenim područjima ima nadzirati sljedeće:*

- a) *Trenutni prekid oružanih napada i svih neprijateljskih postupaka protiv zaštićenih područja i povlačenje svih vojnih ili paravojnih jedinica bosanskih Srba od ovih gradova na udaljenost na kojoj prestaju biti pri-*

391 “...U svom izvještaju dostavljenom uskoro po povratku u Njujork (S/25700), članovi misije Savjeta sigurnosti pisali su da je ‘alternativa mogla predstavljati masakr 25 000 ljudi. Bila je to definitivno vanredna situacija koja je zahtijevala od UNPROFOR-a da hitno djeluje...’ Report of the Secretary...tač. 63.

392 Isto, tač. 64.

393 Isto tač.65.

394 Security Council Resolution 824 (1993), (S/RES/824 6. Maj 1993). U: Trifunovska, S. (ed.). (1994). Ibid. str. 936-938.

395 Security Council Resolution 824 (1993) (S/RES/824, 6 May 1993).

jetnjom njihovoj sigurnosti i njihovim stanovnicima što ima biti praćeno od strane posmatrača Ujedinjenih naroda.

- b) *Puno poštivanje prava zaštitnih snaga Ujedinjenih naroda (UNPROFOR-a) i međunarodnih organizacija na slobodan i nesmetan pristup svim zaštićenim područjima u Republici Bosni i Hercegovini i puno poštivanje osoba angažiranog u ovim područjima.”*

Ovom Rezolucijom naloženo je Generalnom sekretaru da ojača UNPROFOR sa dovoljnim brojem posmatrača.

Savjetu sigurnosti je moralo biti od ranije poznato da srpske snage ne poštuju autoritet Savjeta sigurnosti i da se neće povinovati njihovim odlukama ukoliko nisu praćene upotrebom sile. Čak ni ozbiljna prijetnja nije više imala efekt, s obzirom da su se Srbi već uvjerali da se radi o retorici koju ne prati spremnost na upotrebu sile. Stoga je bilo iluzorno očekivati da će oni poštivati zaštićena područja koja je ustanovio Savjet sigurnosti. Dovođenje novih evidentičara što je bio UNPROFOR radi evidentiranja učinjenih povreda Rezolucija bilo je bespotrebno. A ove rezolucije su upravo imale takav domašaj.

“...68. Kao i u slučaju Rezolucije 819 (1993.) i u Rezoluciji 824 (1993.) svi zahtjevi Savjeta usmjereni su na Srbe. UNPROFOR je kao i ranije naveo da ne može sprovesti Rezoluciju osim ako se postigne sporazum između strana ili stave na raspolaganje sredstva za njegovu prisilu, bez obzira na srpsko suprostavljanje. Međutim pozivi za mjere prisile koje su članovi Odbora nesvrstanih zemalja predložili u Nacrtu, nisu uključeni u tekst Rezolucije 824 (1993.). Umjesto toga Savjet je ovlastio Generalnog sekretara da pojača UNPROFOR sa 50 nenaoružanih vojnih posmatrača.”³⁹⁶

Neke novine je unijela sljedeća Rezolucija Savjeta sigurnosti broj 836 od 4. juna 1993. godine³⁹⁷ koja se najizričitiije poziva na poglavlje VII Povelje UN-a, koja omogućava primjenu oružane sile. Rezolucija osuđuje vojne napade i akcije koje ne poštuju suverenitet, teritorijalni integritet i političku nezavisnost Bosne i Hercegovine kao članice UN.

Savjet sigurnosti je ovom Rezolucijom proširio mandat UNPROFOR-u *“da bi ga osposobio da u zaštićenim područjima ustanovljenim Rezolucijom 824 odvraća napade na zaštićena područja, da nadzire prekid borbi, da unapređuje povlačenje vojnih i paravojnih jedinica, osim onih Vlade Republike Bosne i Hercegovine i da zauzme neke od ključnih tačaka na tlu, kao dodatak učestvovanju u dopremi humanitarne pomoći.”³⁹⁸*

³⁹⁶ Report of the Secretary Pursuant to General Assembly Resolution 53/35 (1998), “Srebrenica Report”, 15 November 1999.

³⁹⁷ Security Council Resolution 836 (1993) (S/RES/836, 4. Juni 1993), Ibid., str. 43.

³⁹⁸ Security Council Resolution 836 (1993) para. 5; “Nesvrstane zemlje željele su da UNPROFOR

Tačka 8. ove Rezolucije poziva države članice da stave na raspolaganje snage uključujući logističku podršku, da se olakša provedba odredaba o zaštićenim područjima, dok tačka 9. ovlašćuje UNPROFOR da pri izvođenju mandata definiranog tačkom 5., djelujući u samoodbrani poduzme neophodne mjere uključivši upotrebu sile kao odgovor na bombardovne zaštićenih područja od bilo koje strane ili na oružane upade u njih, ili u slučaju svake namjere opstrukcije kretanja UNPROFOR-a ili zaštićenih humanitarnih konvoja u ili okolo tih područja.

Ova Rezolucija izražava kompleksnu prirodu odluka Savjeta sigurnosti. U tački 5. predviđa se proširenje mandata UNPROFOR-a u smislu "odvrćanja" od napada na zaštićeno područje. Tačkom 9 ograničava se upotreba sile na samoodbranu kao odgovor na bombardovanje zaštićenog područja od bilo koje strane.³⁹⁹

Tačka 10. ove Rezolucije sadrži odluku da države članice djelujući samostalno ili kroz regionalne organizacije ili sporazume, mogu poduzeti po ovlašćenju Savjeta sigurnosti u bliskoj saradnji sa Generalnim sekretarom i UNPROFOR-om sve neophodne mjere kroz upotrebu zračnih snaga u i oko zaštićenih područja u Republici Bosni i Hercegovini radi podrške UNPROFOR-u u izvođenju njihovog mandata postavljenog u tačkama 5. i 9.

Ova Rezolucija je sadržavala poziv Generalnom sekretaru da Savjetu sigurnosti podnese izvještaj o njoj provedbi.

Generalni sekretar je u *Izveštaju od 14. juna 1993. godine*⁴⁰⁰, analizirajući Rezoluciju 836 izložio svoje stanovište o obavezama koje ona nameće Ujedinjenim nacijama. Te obaveze su po njemu sljedeće: (a) Odvrćanje od napada; (b) Nadgledanje prestanka vatre; (c) Unapređenje povlačenja vojnih i paravojnih jedinica izvan onih Vlade Bosne i Hercegovine; (d) Okupacija ključnih tačaka; (e) Zaštita isporuke i distribucije humanitarne pomoći.⁴⁰¹ Iz analize zada-

'brani' zaštićena područja ali program zajedničke akcije petorice zaglavio se na terenu 'odvrati'. Kao utjeha, Nesvrstanim je bilo dozvoljeno da ubace rečenicu kojom se dozvoljava trupama bosanske vlade da ostanu unutar zaštićenih zona. Dozvoljavajući bosanskim trupama da ostanu, Savjet sigurnosti UN-a se simbolično stavio na stranu bosanske vlade. Ipak paragraf 9. ovo komplikuje." J. Honig, W., N. Both, *Ibid.*, str. 141.

399 "...79. Bitno je primijetiti da Rezolucija jasno izbjegava upotrebu riječi "zaštiti" ili "odbraniti", i traži od UNPROFOR-a da samo "zauzme neke ključne kote na terenu", a upotrebu sile vezuje za frazu "djelovati u samoodbrani". cit prema Report of the Secretary Pursuant to General Assembly Resolution 53/35 (1998), "Srebrenica Report", 15 November 1999

400 Report of Secretary – General Pursuant to Security Council Resolution 836 (1993) (S/25939, 14 June 1993)

401 Report of the Secretary - General pursuant to Security Council Resolution 836 (1993), (S/25939, 14. Juni 1993). U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). *Ibid.*, str. 626.

taka Generalnog sekretara, a i iz same Rezolucije proizilazi da su Ujedinjene nacije preuzele obavezu zaštite zaštićenih područja u Bosni i Hercegovini. Stoga je Rezolucijom određeno pojačanje UNPROFOR-a da bi bio sposoban odgovoriti postavljenim zadacima. Način na koji je Savjet sigurnosti postavio zadatak zaštite zaštićenih područja kao i način na koji je shvaćen od Generalnog sekretara ukazuju da su Ujedinjene nacije preuzele zaštitu ovih područja.

Radi ostvarenja ovog zadatka po procjeni Generalnog sekretara bilo je potrebno 34.000 vojnika UNPROFOR-a. Ali bilo bi moguće početi implementaciju Rezolucije sa dodatnih 7 600 vojnika uz prijetnje zračnim akcijama u slučaju povrede zaštićenih područja. Na upit Generalnog sekretara UN-a, Generalni sekretar NATO-a, svojim pismom od 11. juna 1993. godine, potvrdio je spremnost da ponudi *“zaštitne vazdušne snage u slučaju napada protiv UNPROFOR-a u izvođenju njegovog cjelokupnog mandata, ako on to zahtijeva.”* Generalni sekretar je za sebe zadržao *“prvu odluku da inicira upotrebu vazdušnih resursa... u konsultaciji sa članicama Savjeta sigurnosti.”*⁴⁰²

Članovi Savjeta Sigurnosti različito su tumačili sadržaj i svoje obaveze sadržane u ovoj rezoluciji što je omogućilo Srbima da nastave sa napadima na zaštićeno područje.

*“...93. Nakon usvajanja Rezolucije 836 (1993) Srbi su nastavili da granatiraju zaštićena područja istim intenzitetom kao i ranije. U sarajevu su npr., srpske granate nastavile da i dalje padaju po zaštićenoj zoni, prosječnim intenzitetom od oko hiljadu granata dnevno, obično u naseljene dijelove i često proračunato da proizvode maksimalne civilne žrtve, nekada nasumice, a samo povremeno na utvrđene vojne ciljeve.”*⁴⁰³

Savjet sigurnosti Rezolucijom 844 od 18. juna 1993. godine, prihvatio je izvještaj Generalnog sekretara i izrazio punu odlučnost da u potpunosti provede Rezoluciju 836. Potvrđena je i odluka iz tačke 10. spomenute Rezolucije o korišćenju zračne sile u i oko zaštićenih područja kako bi se podržao UNPROFOR u obavljanju svog mandata i *“ohrabrile zemlje koje djeluju nacionalno ili preko regionalnih organizacija ili aranžmana da sarađuju sa Generalnim sekretarom u ovom pogledu.”*

Ovom Rezolucijom su pozvane i *“zemlje članice da daju snage uključujući i logističku podršku i opremu, kako bi olakšale provođenje odredbi koje se odnose na zaštićena područja.”*⁴⁰⁴

402 Isto

403 Report of the Secretary Pursant to General Assembly Resolution 53/35 (1998), “Srebrenica Report”, 15. November 1999.

404 “Ipak u vrijeme kad je usvojena Rezolucija 844, već je postalo na žalost, jasno da sakupljanje 7.600 vojnika neće biti moguće. Veliki broj nacija odbio je dati bilo kakav doprinos u

Ni ova kao ni predhodne rezolucije Savjeta Sigurnosti nije spriječila nastavak napada na zaštićena područja. Generalni Sekretar UN u Izvještaju od 1. decembra 1994. godine, analizirajući situaciju u zaštićenim područjima zaključuje da je napad srpskih snaga na zaštićenu zonu Bihać izazvan napadom vladinih snaga iz enklave. Dalje, ističe da su vojni efektivni vladinih snaga prisutni u svim zaštićenim područjima izuzev Srebrenice i Žepe. Radi postizanja svrhe osnivanja zaštićenih područja predlaže izmjenu režima zaštićenih područja koja bi obuhvatila:

- a) *“Označavanje granica zaštićenih područja;*
- b) *demilitarizaciju zaštićenih područja i obustavu neprijateljstava i provokativnih akcija u i oko zaštićenih područja;*
- c) *prelazne mjere ka potpunoj demilitarizaciji;*
- d) *potpuna sloboda kretanja”*⁴⁰⁵

Na ovaj način je pravno uobličen pojam zaštićenog područja Ujedinjenih nacija.

Izvještaji Generalnog Sekretara UN koji su uslijedili sve do pada zaštićenog područja Srebrenice pokazuju da je situacija u zaštićenim područjima nesigurna uz stalnu opasnost zauzimanja ovih područja od srpskih snaga. Nepostojanje saglasnosti unutar Savjeta sigurnosti i “Kontakt grupe” spriječili su efikasnu akciju u cilju suzbijanja napada i zaštite enklava. Pad zaštićenog područja Srebrenice pokazao je sve slabosti maglovitog koncepta zaštićenih područja. Umjesto postupanja po jasno definisanim ovlastima sadržanim u Povelji UN i upotrebi međunarodnim pravom jasno definisanih načina zaštite civilnog stanovništva uključeni segmenti Organizacije Ujedinjenih nacija izabrali su maglovite i nejasne surogata što je dovelo do tragičnog ishoda.⁴⁰⁶

snagama uopće na čelu sa Špancima. Francuzi su dali jasno na znanje da su željeli svoje trupe koncentrisati u Bihaću i Sarajevu ‘zbog njihove vlastite sigurnosti’ i da oni neće preuzeti treću zaštićenu zonu.” J. Honig, W., Both, N. Ibid., str. 143.

405 Secretary – General’s Report of 1. December 1994 (S/1994/1389). Prijedlog sadrži i sljedeće: “ Iz gore opisanih lekcija javlja se potreba za ponovnim razmatranjem koncepta zaštićenih područja...Čak šta više, kako je gore objašnjeno, upotreba sile, aposebno zračne sile, za zaštitu zaštićenih područja, ne može biti efikasno ukoliko postane destabilizirajući faktor i sprečava primarnu humanitarnu misiju UNPROFOR- a... Pa ipak za međunarodnu zajednicu važno je da ostane privržena režimu zaštićenih područja čak i bez pristanka strana i da nastavi sa zahtjevima da se postupa prema svim relevantnim odlukama Savjeta Sigurnosti. UNPROFOR priznaje da zaštita stanovništva u sigurnosnim područjima ne može isključivo zavisiti od suglasnosti strana...”

406 “Pad srebreniceje, također, nečuvan po tome što je stanovništvo enklave vjerovalo da će im autoritet Savjeta sigurnosti Ujedinjenih nacija, prisustvo UNPROFOR-ovih trupa za očuvanje mira i moć zračnih snaga NATO- pakta obezbijediti sigurnost. Umjesto toga, srpske

1.7.4. Zaključak

Na kraju ukoliko bi pokušali da definišemo zaštićeno područje zaključili bi smo da se radi o području u zoni sukoba ili u neposrednoj blizini zone sukobljavanja, koje je Rezolucijom Savjeta sigurnosti bez pristanka strana u sukobu, proglašeno takvim i u kojem su raspoređene snage Ujedinjenih nacija sa mandatom da upotrijebe sva neophodna sredstva i mjere radi odvrćanja od napada na zaštićeno područje. Pošto su i same snage Ujedinjenih nacija raspoređene u zaštićenim područjima u kojima kontrolišu dominantne tačke, napad na zaštićeno područje je ujedno i napad na snage Ujedinjenih nacija, usljed čega su one dužne braniti sebe a braneći sebe štite ujedno i zaštićeno područje od napadača.

Ovakva pravna priroda zaštićenih područja proizlazi iz spomenutih relevantnih rezolucija Savjeta sigurnosti.

Činjenica da su u julu 1995. godine Srbi pristupili “konačnom rješenju” pitanja zaštićenih područja UN-a u istočnoj Bosni, ne mijenja pravnu prirodu zaštićenih područja. Predaja zaštićenih područja je izraz nespornosti država članica Savjeta sigurnosti da izvrše obaveze koje je Savjet sigurnosti preuzeo. Stoga je pogrešno razloge za predaju zaštićenih područja tražiti u nesavršenosti rezolucija Savjeta sigurnosti, s obzirom da je kao što smo vidjeli Savjetu sigurnosti i Generalnom sekretaru bilo jasno šta one znače i kakve su obaveze preuzeli. Razloge treba potražiti u raskoraku između proklamacija i stvarne spremnosti da se preuzete obaveze izvrše. Rat u Bosni i Hercegovini je prepun takvih primjera.

Možda također, razloge izručenja zaštićenih područja treba tražiti i u kriminalnim radnjama pojedinih UN zvaničnika angažiranih u Bosni i Hercegovini, o čemu svjedoči interni izvještaj UN-a o Srebrenici.⁴⁰⁷

snage se nisu osvrtnale na Savjet Sigurnosti, odgurnule su UNPROFOR-ove trupe u stranu i ispravno procijenile da se protiv njih neće koristiti zračni udari u cilju njihovog zaustavljanja. Sa lakoćom su pregazile zaštićenu zonu Srebrenica, a onda su u roku od 48 sati krenule sa uklanjanjem stanovništva te teritorije. Nakon toga su se njihove vođe uključile u pregovore na visokom nivou sa predstavnicima međunarodne zajednice, dok su njihove snage na terenu za samo nekoliko dana pogubile i sahranile na hiljade muškaraca i dječaka.” Cit prema Report of the Secretary Pursant to General Assembly Resolution 53/35 (1998), “Srebrenica Report”, 15 November 1999. tač. 468.

407 "Padom ove dvije zone, odnosno njihovom predajom od strane UN snaga u ruke agresora uprkos preuzetim obavezama i zaštiti, misija UN-a u BiH nije imala više nikakvog smisla. Bio je to potpuni pravni i moralni debakl svjetske zajednice, čime je istovremeno potvrđeno da je dotadašnji mandat UNPROFOR-a upravo išao na ruku agresorima. Misija tzv. čuvanja mira poprimila je apsurdne razmjere, a same su zaštitne snage (UNPROFOR) trebale zaštitu, što je bio i razlog formiranja snaga za brze akcije." Kasim I. Begić, Ibid., str. 266.; Na osnovu tajnog

1.8. Pravna priroda oružane akcije UN-a u Republici Bosni i Hercegovini

Krajem augusta i u prvoj polovini septembra 1995. godine, NATO-pakt je pod pokroviteljstvom UN-a preduzeo zračne udare protiv bosanskih Srba.⁴⁰⁸ Postavlja se pitanje kakva je pravna priroda upotrebe oružane sile NATO snaga protiv bosanskih Srba. U vezi s postavljenim pitanjem otvaraju se dva problema. Prvi se tiče pravnog osnova upotrebe sile a drugi ciljeva koji su se željeli postići ovom upotrebom sile.

Kao što smo vidjeli tokom trajanja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu tri rezolucije Savjeta sigurnosti davale su mogućnost upotrebe oružane sile radi postizanja nekog parcijalnog cilja naglašenog u toj rezoluciji.

Rezolucija 770 od 12. avgusta 1992. godine odnosi se na dostavu humanitarne pomoći. Ona poziva države članice Ujedinjenih nacija da samostalno ili preko regionalnih agencija ili sporazuma poduzmu u saradnji sa Ujedinjenim nacijama, sve neophodne mjere u dostavi humanitarne pomoći preko odgovarajućih humanitarnih organizacija Ujedinjenih nacija i ostalih, u Sarajevo i sva ostala područja Bosne i Hercegovine gdje je to potrebno. Obaveza država da sarađuju sa Ujedinjenim nacijama, odnosno sa Generalnim sekretarom u praksi je dovela do redefiniranja sadržaja same Rezolucije.⁴⁰⁹

Rezolucija 816 od 31. marta 1993. godine koja se odnosi na zabranu letova "ovlašćuje" države članice da, sedam dana nakon usvajanja ove Rezolucije, djelujući samostalno ili kroz regionalne organizacije ili sporazume preduzmu, sa ovlašćenjem Savjeta sigurnosti i potčinjene neposrednoj koordinaciji sa Generalnim sekretarom, sve neophodne mjere u zračnom prostoru Republike Bosne i Hercegovine, i da se u slučaju daljih kršenja, osigura pridržavanje zabrane na način kako je ona ustanovljena rezolucijama 781 i 786.

Rezolucija 836 od 5. juna 1993. godine odnosi se na zaštitu sigurnih područja i "ovlašćuje" UNPROFOR da pri izvođenju ovom Rezolucijom proširenog

dijela Izvještaja UN-a o Srebrenici Haag bi mogao podići optužnicu protiv Janviera, Akashia, Karremansa i Nicolaia. Slobodna Bosna, broj 161. od 16.12.1999. godine, str. 5. i 6.

408 "Rano ujutro, 29. avgusta NATO-vi avioni su započeli akciju i, kako je saopćeno u sjedištu u Bruxellesu, nakon što su UN zaključile da je i brutalni minobacački napad na Sarajevo u ponedjeljak van gotovo svake sumnje došao sa srpskih položaja (Reuter, 30. avgusta)." Begić, K.I. Ibid., str. 270.

409 "Tajništvo UN-a ima svoj vlastiti identitet i interese. Vijeće sigurnosti je za Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu donosilo neostvarive, neprovedive i posve nejasne mandate. Tajništvo UN-a neprimjetno je 'redefiniralo' mandate kako bi umanjilo rizik provedbe. Sile koje su u vijeću sigurnosti oblikovale te mandate bile su upoznate..." Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, Ibid., str. 75.

mandata, djelujući u samoodbrani, poduzme neophodne mjere uključujući upotrebu sile kao odgovor na bombardiranje sigurnih područja od bilo koje strane. Ovom Rezolucijom se također "odlučuje" da države članice djelujući samostalno ili kroz regionalne organizacije ili sporazume, mogu poduzeti po ovlašćenju Savjeta sigurnosti i podložno bliskoj saradnji sa Generalnim sekretarom i UNPROFOR-om, sve neophodne mjere, kroz upotrebu zračnih snaga u i oko sigurnih područja u Republici Bosni i Hercegovini, radi podrške UNPROFOR-u u cilju izvršenja njegovog mandata.⁴¹⁰

Za sve navedene rezolucije je karakteristično da je za ostvarenje mogućnosti upotrebe sile, koju su pružale, bilo potrebno da se ispune dvije pretpostavke. Prva se ticala spremnosti neke države da sama ili kroz regionalni sporazum odnosno organizaciju upotrijebi oružanu silu radi promidžbe nekog od ciljeva ustanovljenih ovim rezolucijama, a druga se ticala spremnosti Generalnog sekretara da zatraži ili odobri upotrebu sile. Pošto je NATO pakt kao regionalna organizacija u svakom od spomenutih slučajeva izrazio spremnost da vojno djeluje ukoliko se to od njega bude tražilo, razloge nedjelotvornosti treba tražiti na strani Generalnog sekretara UN-a.⁴¹¹

Kada je NATO pakt ipak vojno djelovao u operaciji zvanj "Deliberate force" pravni osnov za njegovu akciju pronađen je u Rezoluciji 836 a kao povod je poslužilo srpsko granatiranje Sarajeva od 28. avgusta 1995. godine kada je smrtno stradalo 37 a ranjeno oko 90 civila.

Spomenuta Rezolucija 836 usvojena je 1993. godine i nakon njenog usvajanja bilo je više razloga najmanje iste težine za oružanu intervenciju pod okriljem Ujedinjenih nacija. Stoga, navođenje povoda kao razloga za oružanu intervenciju treba uzeti sa rezervom.

Do intervencije pod okriljem UN-a došlo je u trenutku kada su se faktori odlučivanja u međunarodnoj zajednici usaglasili o najbitnijim elementima budućeg ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine. To su prije svih teritorijalni omjer između budućih entiteta kao i pravo svakog od entiteta na posebne pa-

410 "Jaz između retorike i stvarne spremnosti vodećih međunarodnih sila da podupru svoje riječi djelima, imao je razorne i sramne posljedice. U povijesti Bosanske krize nerazmjernost između proklamiranih odluka Vijeća sigurnosti UN-a i spremnosti njihovih članova i tajništva da ih provedu nije se mogao opravdati." Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, Ibid., str. 74.

411 "Generalni sekretar UN-a Butros Ghali je u pravu kad kaže da teške katastrofe u drugim dijelovima svijeta, ponajviše u Somaliji, također traže hitnu pozornost Vijeća sigurnosti. Međutim neuspjesi te institucije u drugim dijelovima svijeta nisu opravdanje za njenu nesposobnost u bivšoj Jugoslaviji; kao generalni sekretar g. Butros Ghali ne bi trebao obeshrabrivati nijednu akciju bilo gdje u svijetu koja bi dovela do smanjenja nasilja nad ljudskim pravima." Ratni zločini u Bosni i Hercegovini, Izvještaj..., str. 131.

ralelne odnose sa susjednim državama agresorima na Bosnu i Hercegovinu.⁴¹² Sva ostala pitanja bila su manje važna i mogla su se usaglasiti pregovorima. Pošto su se bosanski Srbi opirali svakom rješenju koje nije uvažavalo njihove maksimalističke zahtjeve čekao se povod za njihovo discipliniranje.⁴¹³

Cilj upotrebe sile bio je nametanje rješenja za Bosnu i Hercegovinu ustanovljenog *Rezolucijom 942 od 22. septembra 1994. godine*.⁴¹⁴ Ova Rezolucija u uvodnom dijelu potvrđuje opredjeljenje Savjeta sigurnosti da se spor riješi pregovorima u okviru Mirovne konferencije o bivšoj Jugoslaviji uz očuvanje teritorijalnog integriteta svih država u okviru njihovih međunarodno priznatih granica. Ona također, posebno izražava napore koje ulažu predstavnici UN-a, Evropske unije, Sjedinjenih Američkih Država i Ruske federacije u pružanju pomoći stranama da dođu do rješenja sukoba. Također, potvrđuje neophodnost pronalaženja dugoročnog rješenja spora koje bi potpisale sve bosanske strane, te ga u dobroj volji provele, osuđujući odluku bosanskih Srba da odbiju predloženo teritorijalno rješenje (S/1994/1081).

Ovom Rezolucijom Savjet sigurnosti djelujući po poglavlju VII Povelje UN-a propisuje sljedeće:

“A. ... *Izražava pristanak* na prijedlog teritorijalnog rješenja za Republiku Bosnu i Hercegovinu koji je predložen stranama u Bosni i Hercegovini kao dio sveobuhvatnog mirovnog rješenja.

Izražava svoje zadovoljstvo što je predloženo teritorijalno rješenje prihvaćeno od svih osim bosanskih Srba,

Snažno osuđuje stranu bosanskih Srba zbog njihovog odbijanja da prihvate predloženo teritorijalno rješenje, te zahtijeva da sve strane bezuvjetno i u potpunosti prihvate ovo rješenje. Zahtijeva od svih strana da nastave s po-

412 Isto tako došlo je do redefiniranja nekih strateških opredjeljenja evropskih centara moći na jasnije izraženih kroz stav novog francuskog predsjednika Ž. Širaka iznesen u izjavi 23. jula 1995. godine prema (AFP)... “Srbi moraju shvatiti da nećemo popustiti - ni u pogledu opstanka bosanskih Muslimana...” Begić, K. I. Ibid., str. 267 - 268.

413 “Pošto UN, pod uticajem određenih velesila, nisu bile spremne da srpsku invaziju na BiH tretiraju na isti način kao i iračku agresiju, trebalo je stvoriti pravnu osnovu za oružanu intervenciju kojom bi se, prije svega zaustavio rat. Tako je Savjet sigurnosti UN-a svojom Rezolucijom 942 od 1994. godine ustanovio plan o podjeli BiH, koji je bio obavezan za sve ‘strane’ te države. Tako izvedena ‘internacionalizacija’ teritorije Republike Bosne i Hercegovine trebalo je da bude legalna osnova za primjenu sankcija predviđenih u poglavlju VII Povelje UN-a protiv ‘strane bosanskih Srba.’ To je najzad i učinjeno krajem avgusta i početkom septembra 1995. godine čime je i okončan oružani sukob na ovom prostoru, a time i nastavak masivnog kršenja ljudskih prava i sloboda.” Sadiković, Ć. Ljudska prava..., str. 54.

414 Security Council Resolution 942 (1994) (S/RES/942, 22. September, 1994), Rezolucije Vijeća sigurnosti UN o Bosni i Hercegovini, Press Centar AR BiH, Sarajevo 1995, str. 104 – 106.

štovanjem prekida vatre kako je to dogovoreno 8. juna 1994. godine te da se suzdrže od novih neprijateljstava,

Iskazuje svoju spremnost da preduzme sve potrebne mjere kako bi se pomoglo objema stranama da primijene rješenje kada se jednom prihvati od svih strana, te s tim u vezi, podržava zemlje da bilo javno ili preko nekih regionalnih agencija i aranžmana efektivno doprinesu naporima Generalnog sekretara u njegovom nastojanju da pomogne stranama da provedu predloženo rješenje.

B. Savjet sigurnosti je odlučan da pojača i proširi mjere iz ranijih rezolucija, a u pogledu onih područja Republike Bosne i Hercegovine koja se nalaze pod kontrolom bosanskih Srba,

Poziva države da ne poduzimaju nikakve političke razgovore sa vođstvom bosanskih Srba dok ovi u potpunosti ne prihvate predloženo rješenje...”

Nakon što je krajem godine prihvaćen zahtjev bosanskih Srba o istim mogućnostima posebnih paralelnih odnosa sa SR Jugoslavijom kakvi su predviđeni Washingtonskim sporazumom između Federacije Bosne i Hercegovine i Hrvatske, bili su sazreli uvjeti da se preostala sporna pitanja razriješe pregovorima. Kako su se bosanski Srbi usprotivili ponuđenom rješenju i ako su bili bogato nagrađeni za sudjelovanje u agresiji, postepeno su se stvarali preduvjeti za njihovo “discipliniranje” što se i desilo u jednom trenutku nakon što je kao povod iskorišteno granatiranje Sarajeva a kao pravni osnov za upotrebu sile Rezolucija 836.

Postavlja se pitanje pravne prirode upotrebe sile od UN-a prema bosanskim Srbima. Da li je riječ o humanitarnoj intervenciji ili je u pitanju oružana intervencija sa ciljem nametanja mira.

Moglo bi se postaviti pitanje da li se ovdje radi o humanitarnoj intervenciji. Ova upotreba sile od strane UN-a ne može se smatrati humanitarnom intervencijom i ako bi se pod pojam humanitarne intervencije mogle svrstati akcije UN-a usmjerene na sprječavanje genocida protiv nekih nacionalnih grupa u jednoj državi. U Bosni i Hercegovini na djelu je bio genocid nad Bošnjacima koji je neposredno pred oružanu akciju NATO-a bio čak intenziviran (Srebrenica i Žepa) a oružanom intervencijom je okončan.

Odgovor na postavljeno pitanje je negativan. U Bosni i Hercegovini se nije radilo o zloupotrebi državnog suvereniteta od bosanskih Srba, pošto oni nisu posjedovali državni suverenitet. Oni su samo imali ili nastojali steći efektivnu kontrolu nad teritorijom i ukloniti stanovništvo. Bosanski Srbi su bili samo instrument SR Jugoslavije u agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Zbog ovog spleta okolnosti, akcija UN-a u Bosni i Hercegovini ne može se smatrati humanitarnom intervencijom, nego kao što je već navedeno primjena prinude u cilju

nametanja mira. Kako je oružana akcija NATO-a postigla željeni efekat - agresija na BiH je okončana, s pravom se može konstatirati da se radilo o oružanoj intervenciji radi nametanja mira.

1.9. Međunarodni krivični tribunal za bivšu SFRJ (ICTY)

1.9.1. Uvod

Međunarodni krivični tribunal za područje bivše Jugoslavije (u daljem tekstu: Tribunal) osnovan je kao pomoćno tijelo Savjeta sigurnosti sa ciljem doprinosa ponovnoj uspostavi i održanju međunarodnog mira i sigurnosti putem kažnjavanja individualno odgovornih počinitelja krivičnih djela propisanih Statutom Suda.

Ideje o potrebi individualnog kažnjavanja osoba odgovornih za započinjanje i vođenje agresivnog rata utjelovljene su u mirovnim sporazumima zaključenim po okončanju Prvog svjetskog rata, a svoju punu realizaciju doživjele su nakon Drugog svjetskog rata u praksi Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu i Međunarodnog vojnog suda u Tokiju.

Statut Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu sadrži izvjesna načela koja se smatraju načelima međunarodnog krivičnog prava. "Ova načela se sastoje u sljedećem: a) vođe, organizatori, podstrekači ili saučesnici koji su učestvovali u sastavljanju ili izvršenju nekog zajedničkog plana ili zavjere radi izvršenja krivičnog djela, odgovorni su za sva djela izvršena u izvođenju tog plana ili zavjere ma od kog lica; b) službeni položaji izvršioca krivičnog djela, bilo kao šefa države ili odgovornog organa u državnoj administraciji, neće se smatrati kao razlog za oslobođanje od odgovornosti ili ublažavanje kazne; c) činjenica da je izvršilac djela radio po naređenju svoje vlade ili pretpostavljenog nije osnov za oslobođanje odgovornosti, ali se može smatrati kao razlog za ublažavanje kazne ako sud nađe da to zahtijeva pravičnost."⁴¹⁵

Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu uzrokovala je masivna kršenja međunarodnog humanitarnog prava, što je dovelo do reakcije međunarodne zajednice, odnosno Savjeta sigurnosti, koji je u ostvarivanju svoje primarne odgovornosti za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti preduzeo čitav spektar alternativnih i subsidijarnih mjera u cilju zaustavljanja agresije i zločina kojima je bila praćena. Jedna od tih mjera bila je i formiranje Međunarodnog tribunala sa zadatkom kažnjavanja počinioca ratnih zločina na području čitave bivše SFRJ.

⁴¹⁵ Komentar Krivičnog zakona SFRJ, Savremena administracija, 1978, str. 490.

1.9.2. Uspostava Tribunala

Prateći situaciju nastalu agresijom na Bosnu i Hercegovinu Savjet sigurnosti je već u *Rezoluciji 752 od 15. maja 1992. godine* pozvao “sve strane i ostale kojih se to tiče da osiguraju da se nasilni izgon osoba iz područja gdje žive, i svi pokušaji da se promijeni etnički sastav stanovništva, bilo gdje u bivšoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji odmah obustavi.”

Prva rezolucija Savjeta sigurnosti UN-a, čiji je povod donošenja masivno kršenje ljudskih prava, jeste *Rezolucija 771 od 12. augusta 1992. godine*. Pošto je akcija Savjeta sigurnosti zbog ranije izloženih razloga bila preusmjerena sa oružanog na humanitarni kolosijek, ovom Rezolucijom je izražena “ozbiljna zabrinutost zbog stalnih izvještaja o masivnim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, na teritoriji bivše Jugoslavije, posebno u Bosni i Hercegovini, uključivši izvještaj o masivnim prisilnim izgonima i deportacijama civila, njihovom zatvaranju i zlostavljanju u sabirnim centrima, namjernim napadima na civile, bolnice i hitnu pomoć, ometanje dopreme hrane i humanitarne pomoći civilnom stanovništvu i bezrazložno uništavanje i razaranje imovine.” Ova Rezolucija je također podsjetila odgovorne na Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine kao i na ličnu odgovornost osoba koje počine ili naredbe izvršenje ozbiljnih povreda ovih konvencija.

Ali je tek *Rezolucijom 780 od 6. oktobra 1992. godine* zatraženo od Generalnog sekretara da po hitnom postupku uspostavi nepristrasnu *Komisiju stručnjaka* da bi se ispitala i analizirale informacije koje su Savjetu sigurnosti dostavljene shodno Rezoluciji 771 (1992) kao i one koje će biti dostavljene shodno ovoj Rezoluciji, skupa sa sličnim informacijama do kojih Komisija dođe vlastitim radom ili naporima drugih lica. Cilj ovih istraživanja i analize bio je priprema zaključaka i dokaza o teškim kršenjima Ženevskih konvencija i ostalog humanitarnog prava. Također, zatraženo je da Generalni sekretar UN izvijesti Savjet sigurnosti o uspostavljanju Komisije eksperata.⁴¹⁶

416 “5. U skladu sa paragrafom 3. Rezolucije 780 (1992) 14. listopada 1992. Glavni tajnik je Vijeću sigurnosti podnio izviješće (S24657) u kojem je iznio način na koji kani sprovesti ovu Rezoluciju. Dana 26. listopada 1992. Glavni tajnik je objavio imenovanje predsjednika i četiri člana komisije.

6. Od 26. listopada 1992. članovi komisije, koji djeluju u svoje ime bili su G.Fric Kalshoven (Nizozemska) kao predsjednik; G. Cherif Bassiouni (Egipat); G. Williams J. Fenrick (Kanada); Keba Mibaye (Senegal) i Torkel Opshal (Norveška).

7. Dana 19. listopada 1993. zbog ostavke G:Kalshovena što ju je dao zbog zdravstvenih razloga ... Glavni tajnik je kao predsjednika komisije imenovao G. Bassiounija.

9. Komisija je održala 12 sjednica na kojima je raspravljala o određenom broju materijalnih, metodoloških i organizacionih problema koji se tiču njezinog mandata. Na svojoj posljednoj sjednici Komisija je jednoglasno usvojila ovo izviješće.” Završni izvještaj Komisije stručnjaka osnovane u skladu s Rezolucijom 780 (1992) Savjeta sigurnosti UN-a (Bassiounijeva komisija),

Generalna skupština UN-a je u svojoj *Rezoluciji broj 46/242 od 25. augusta 1992. godine* uz osudu kršenja suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine osudila kršenje humanitarnog prava i zakona i zahtijevala od Generalnog sekretara da izvijesti Generalnu skupštinu na njenom 47. zasjedanju o implementaciji ove Rezolucije.⁴¹⁷

Isto tako u *Rezoluciji broj 47/147 od 18. decembra 1992. godine*, Generalna skupština je potvrdila “da su sve osobe koje izvrše ili odobre zločine protiv čovječnosti ili druge teške povrede međunarodnog humanitarnog prava individualno odgovorne za te povrede” i da će međunarodna zajednica učiniti sve da bi ih privela pravdi te je pozvala sve strane da Komisiji dostave sve relevantne informacije.

Odluka o formiranju Međunarodnog suda za ove namjene sadržana je u *Rezoluciji Savjeta sigurnosti broj 808 od 19. februara 1993. godine*. Rezolucija se oslanja na prethodne rezolucije Savjeta sigurnosti, interni izvještaj ekspertne komisije uspostavljene Rezolucijom 780, preporuke kopredsjedavajućeg Upravnog odbora Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, izvještaj istražne komisije Evropske zajednice o tretmanu muslimanki u bivšoj Jugoslaviji, izvještaj odbora pravnika koji je podnijela Italija i izvještaj koji je u ime predsjedavajućeg zemalja članica KESS-a podnio stalni predstavnik Švedske.

Ova Rezolucija utvrđuje da praksa rasprostranjenog kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije, uključujući masovna ubistva i “etničko čišćenje” predstavljaju prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti. Svi ovi razlozi uvjetovali su donošenje odluke da se osnuje Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za ozbiljno kršenje međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije, počev od 1991. godine. Rezolucija zahtijeva od Generalnog sekretara da najkasnije u roku od šezdeset dana podnese izvještaj Savjetu sigurnosti o svim aspektima ovog pitanja, uključujući i specifične prijedloge odnosno opcije.

Izvještaj Generalnog sekretara od 3. maja 1993. godine (S/25704) zajedno sa *Statutom i Rezolucijom Savjeta sigurnosti 827* prihvaćeni su na 3217 zasjedanju Savjeta sigurnosti 25. maja 1993. godine.⁴¹⁸ Ovom Rezolucijom Savjet sigurnosti je izrazio uvjerenje da će ustanovljenje Međunarodnog suda kao *ad hoc* mjera Savjeta, olakšati nastojanja da se stane u kraj opsežnim i flagrantnim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava i da će se na taj način

Međunarodni sud za ratne zločine na području bivše Jugoslavije, Helsinški odbor za ljudska prava, Zagreb 1995, str. 250.

417 Vidi Report of the Secretary - General, 3. decembar 1992. (A/47/747, 3. December 1992), Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid, str. 566.

418 Vidi Security Council Resolution 827 (1993), (S/RES/827, 25. may 1993), Ibid., str. 42.

doprinijeti ponovnoj uspostavi i održanju mira. Rezolucijom je ustanovljen *Međunarodni tribunal sa isključivom namjenom krivičnog gonjenja osoba odgovornih za ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjenog na teritoriji bivše Jugoslavije između 1. januara 1991. godine i datuma koji će odrediti Savjet sigurnosti po ponovnom uspostavljanju mira.*

Ova Rezolucija zahtijeva od "Komisije eksperata" da nakon naimenovanja tužitelja Međunarodnog tribunala nastavi hitno prikupljati informacije vezane za dokaze o teškim kršenjima Ženevskog i drugog humanitarnog prava. Također, odlučuje da sve države moraju u potpunosti sarađivati sa Međunarodnim tribunalom i njegovim organima u skladu sa ovom Rezolucijom i Statutom Međunarodnog tribunala.

1.9.3. Pravni osnov za utemeljenje Tribunala

Za razliku od Međunarodnih vojnih sudova osnovanih nakon Drugog svjetskog rata, koji su osnovani od država pobjednica u ratu radi suđenja državljanima poraženih država za zločine sadržane u Statutu Međunarodnog vojnog suda, Međunarodni tribunal za područje bivše Jugoslavije osnovan je od Savjeta sigurnosti UN-a Rezolucijama 808 i 827 na osnovu njegovih ovlaštenja sadržanih u Povelji UN-a.

Član 29. Povelje glasi: "Savjet sigurnosti može ustanovljivati pomoćne organe koje smatra potrebnim za obavljanje svojih zadataka." Međunarodni tribunal za područje bivše Jugoslavije osnovan je kao pomoćno tijelo Savjeta sigurnosti sa ciljem doprinosa ponovnoj uspostavi i održanju međunarodnog mira i sigurnosti.⁴¹⁹ Prilikom ustanovljenja Međunarodnog tribunala Savjet sigurnosti je rukovodeći se preporukom Generalnog sekretara postupao po glavi VII Povelje.⁴²⁰

Pošto je član 39. Povelje uvodni član Poglavlja VII koja propisuje postupak u slučaju ugrožavanja mira, narušavanja mira ili agresije moglo bi se

419 "28. U ovom osobitom slučaju Vijeće sigurnosti će, u smislu poglavlja VII, kao prisilnu mjeru ustanoviti pomoćno tijelo u okviru značenja člana 29. Povelje, i ono će biti sudskog karaktera. Razumije se da u obavljanju svojih sudačkih funkcija ono ne bi bilo podvrgnuto autoritetu i kontroli Vijeća sigurnosti. Kao prisilna mjera u smislu poglavlja VII trajanje Međunarodnog suda bilo bi povezano s ponovnom uspostavom i održanje međunarodnog mira i sigurnosti na području bivše Jugoslavije i s određenim odlukama Vijeća sigurnosti." Izvještaj Generalnog sekretara u skladu sa paragrafom 2. Rezolucije 808 Vijeća sigurnosti (1993), Međunarodni sud za ratne zločine na području bivše Jugoslavije, Helsinški odbor..., str. 229.

420 "Glavni tajnik vjeruje da Međunarodni sud treba biti ustanovljen Odlukom Vijeća sigurnosti, na temelju poglavlja VII Povelje UN-a. Tom Odlukom bi se održao, odnosno povratio međunarodni mir i sigurnost, a uslijedio bi kao nužna reakcija na prijetnju miru, narušavanju mira ili na čin agresije." Ibid., str. 228.

eventualno postaviti pitanje karaktera odluke o osnivanju Međunarodnog tribunala. Kako se član 41. odnosi na nametanje ekonomskih i diplomatskih sankcija a član 42. na primjenu oružanih mjera prema državi agresoru, očito je da odluka o osnivanju Međunarodnog tribunala ne spada ni u jednu od ovih grupa sankcija. Također ova mjera nije usmjerena ni protiv jedne određene države, nego prema određenom krugu lica koji se generalno mogu okvalificirati kao počinioци ratnih zločina na području

Rezolucijom 757 od 30. maja 1992. godine SR Jugoslaviji su nametnute ekonomske i diplomatske sankcije a Hrvatskoj upućen poziv da se povinuje ranije izdatim zapovijedima Savjeta sigurnosti. Ova rezolucija nije ostvarila željeni efekt, agresija se nije okončala a Savjet sigurnosti nije upotrijebio oružanu silu kao strožiju i djelotvorniju vrstu mjera, već se je počeo baviti posljedicama agresije. Uspostava Međunarodnog tribunala sa ciljem da se kazne individualni počinioци ratnih zločina predstavlja supstituciju obaveze da se kazni individualna država kao počinilac međunarodnog zločina - agresije.

S obzirom na zadati cilj međunarodne zajednice koji se sastojao u namećanju ustavnog ustrojstva "buduće" Bosne i Hercegovine Međunarodni sud se pokazao kao pogodno sredstvo. Njegovim ustanovljenjem i radom nije se zadiralo u "prava, zahtjeve ili položaj zainteresiranih strana" ali istovremeno je pružena mogućnost krivičnog progona onih koji su se ogriješili o principe Međunarodnog humanitarnog prava na kojima je međunarodna zajednica insistirala.

1.9.4. Ustrojstvo i nadležnost Tribunala

Ustrojstvo Međunarodnog tribunala uređeno je Statutom tribunala koji je Savjet sigurnosti prihvatio zajedno sa Rezolucijom 827 na njegovom zasjedanju 25. maja 1993. godine. Član 15. Statuta daje ovlaštenje Međunarodnom sudu da sam donese pravila o postupku i dokazima, zaštiti žrtava i svjedoka kao i o ostaloj odgovarajućoj materiji.

Sud je na sjednici 11.2.1994. godine usvojio Pravila o postupku i dokazivanju a 5. 5. 1994. godine Pravila koja se primjenjuju na pritvorene osobe koje čekaju suđenje ili na drugi način zatvorene osobe koje čekaju suđenje.

Ovim aktima je uređeno da Međunarodni tribunal čine dva raspravna vijeća, žalbeno vijeće, tužitelj i sekreterijat koji opslužuje vijeća i tužitelja.

Kasnije tokom rada Tribunala svi ovi akti su mijenjani i dopunjavani.

Nadležnost Međunarodnog tribunala uređena je njegovim Statutom. Međunarodni tribunal je stvarno nadležan za vođenje kaznenog postupka protiv osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava poči-

njena na području Jugoslavije od 1991. godine (član 1), grupisanih kao: a) Teška kršenja Ženevskih konvencija (član 2), b) Kršenja zakona i običaja rata "Haško pravo" (član 3), c) Genocid (član 4) i d) Zločini protiv čovječnosti (član 5). Opća karakteristika sve četiri navedene grupe, jeste da su u pitanju zločini čiji su zaštitni objekat dobra koja se mogu označiti kao osnova ljudska prava i slobode. Također sve ove radnje su već ranije inkriminisane međunarodnim i unutrašnjim pravom bivše SFRJ.

Personalna jurisdikcija je ograničena na fizičke osobe (član 6).

Osoba koja je planirala, poticala, naredila, počinila ili na drugi način pomogla i sudjelovala u planiranju, pripremanju i izvršenju zločina lično je odgovorna (član 7.1.).

Službeni položaj bilo koje optužene osobe, bez obzira na to je li šef države ili vlade ili odgovorni vladin službenik, neće osloboditi takvu osobu kaznene odgovornosti niti će joj zbog toga biti ublažena kazna (7.2.). Činjenica da je neko od djela iz Statuta počinjeno od podređenog, ne oslobađa njegovog nadređenog kaznene odgovornosti, ako je on znao i imao razloga znati da će podređeni počiniti takvo djelo ili ga je počinio, a nadređeni je propustio preuzeti neophodne i razumne mjere za sprječavanje takvog djela ili za kažnjavanje počinitelja (član 7.3.).

Teritorijalna nadležnost Tribunala ograničena je na područje bivše SFRJ.

Međunarodni sud i nacionalni sudovi su istodobno nadležni za vođenje kaznenog postupka protiv osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše SFRJ od 1. januara 1991. godine.

Međunarodni sud ima prednost pred nacionalnim sudovima i može u svakoj fazi postupka službeno zatražiti od nacionalnog suda da mu prepusti nadležnost.

Osoba koja je pred nacionalnim sudom suđena za djela koja predstavljaju teška kršenja Međunarodnog humanitarnog prava može biti ponovo suđena pred Međunarodnim sudom uz uračunavanje već odslužene kazne samo ako je:

- a) djelo za koje je on ili ona suđena kvalificirano kao obično djelo,
- b) postupanje nacionalnog suda nije bilo nepristrasno i neovisno, ako je bilo sračunato na zaštitu optuženog od međunarodne kaznene odgovornosti ili ako slučaj nije propisno vođen.

1.9.5. Odluke Tribunala kojim se utvrđuje karakter oružanog sukoba

Na samom početku rada Suda postavilo se pitanje karaktera oružanog sukoba pošto je međunarodni karakter oružanog sukoba preduslov za primjenu člana 2. Statuta Tribunala. Član 2. Statuta odnosi se na teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine.

Stoga je Sud prvo utvrdio karakter oružanog sukoba a nakon toga se bavio pitanjem individualne krivične odgovornosti za svakog pojedinog okrivljenog.

U prvostepenoj presudi u predmetu Tužilac protiv Duška Tadića, Sud je utvrdio postojanje međunarodnog oružanog sukoba u periodu do 19. maja 1992. godine.⁴²¹ Pretresno vijeće se nije bavilo utvrđivanjem karaktera oružanog sukoba nakon tog datuma. Karakter sukoba nakon tog datuma utvrđen je u apelacionom postupku.⁴²²

U pogledu razlikovanja međunarodnog od unutrašnjeg sukoba Sud navodi da:

“84. Neosporno je da je sukob međunarodni ako se odvija između dvije ili više država. Sem toga, u slučaju da na teritoriji neke države izbije unutrašnji oružani sukob, on može postati međunarodni (ili, zavisno od okolnosti, može biti istodobno međunarodni i unutrašnji) ako (i) druga država sopstvenim trupama interveniše u sukobu ili alternativno ako (ii) neki od učesnika u unutrašnjem oružanom sukobu djeluju u ime te druge države.”⁴²³

Apelaciono vijeće je prihvatilo zaključak prvostepenog vijeća o međunarodnom karakteru oružanog sukoba do 19. maja 1992. godine.⁴²⁴ Pošto pretresno vijeće nije donijelo izričit zaključak o karakteru oružanog sukoba između vojske bosanskih Srba (VRS) i armije RBiH nakon osnivanja VRS maja 1992, ovim pitanjem bavilo se apelaciono vijeće.

Stim u vezi postavilo se i pitanje odnosa Beograda sa vojskom bosanskih Srba. *“Pitanje da li je nakon 19. maja 1992. sukob i dalje bio međunarodni ili je postao isključivo unutrašnji zavisi od toga da li se snage bosanskih Srba - u*

421 Mišljenje i presuda, Tužilac protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-T, Pretresno vijeće II, 7. maj 1997. i “Presuda o kazni”, Tužilac protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-T, Pretresno vijeće II, 14. juli 1997.

422 ICTY, Prosecutor v. Duško Tadić a.k.a. Dule, Case No. IT-94-1-A, presuda AV od 15. jula 1999. paragraf 80. Dostupna na <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf>,

423 Ibid, para. 84.

424 Ibid, “86. Pretresno vijeće je zaključilo da je do 19. maja 1992, kad se JNA formalno povukla iz Bosne i Hercegovine, posrijedi bio međunarodni oružani sukob između BiH i SRJ.”

*čijim su rukama bile žrtve u ovom predmetu - mogu smatrati de iure ili de facto organima strane sile, odnosno SRJ.*⁴²⁵

Po ocjeni Suda operacije ranije započete nisu bile prekinute pošto one nisu mogle biti prekinute preko noći.

Također, Stvaranje VRS od strane SRJ/VJ nije, ukazivalo na namjeru Beograda da se odrekne kontrole SRJ/VJ nad vojskom bosanskih Srba. "Naprotiv, VRS je formirana kako bi se nastavili postizati sopstveni politički i vojni ciljevi SRJ, a iz dokaza je očito da su ti ciljevi ostvarivani vojnim i političkim operacijama koje je kontrolisao Beograd i JNA/VJ. Nema dokaza da su se 19. maja 1992. ti ciljevi promijenili."⁴²⁶

Dalje Sud zaključuje da je reorganizacija JNA sprovedena u cilju ostanka snaga etničkih Srba u Bosni i Hercegovini. Putem svojih oficira SRJ je i dalje kontrolisala VRS. Elementi FRJ/VJ su i dalje ratovali u Bosni i Hercegovini.⁴²⁷

Zaključenje Dejtonskog sporazuma također ukazuje na kontrolu koju je SRJ vršila nad VRS.⁴²⁸ Način na koji je formirana i ako je djelovala delegacija

425 Ibid, para 87.

426 Ibid, para 151.

427 Ibid, 151. Ono što se može sagledati iz činjenica koje ne osporava Pretresno vijeće a koje pominje sudija McDonald (što se tiče strukture komandovanja i rukovođenja koja se nastavila nakon preimenovanja VRS i nastavka isplate plata oficirima vojske bosanskih Srba od strane SRJ) jeste da VRS i VJ nisu nakon maja 1992. autentično bile dvije odvojene vojske. To je dalje potkrijepljeno sljedećim faktorima:

(i) Reorganizacija JNA i promjena imena nisu bile indikacija promjene vojnih ciljeva i strategija. Komandna struktura JNA i preimenovanje dijela JNA u VRS, sprovedeno kako bi se stvorio privid poverljivosti međunarodnim zahtjevima, u stvari je imalo za cilj da obezbijedi da znatne oružane snage etničkih Srba ostanu u Bosni i Hercegovini.[181]

(ii) Povrh znatne finansijske, logističke i druge pomoći i podrške za koju je priznato da je VJ pružala VRS, Pretresno vijeće nije osporilo da je VRS, kao kreacija SRJ/VJ, imala istu strukturu i činoce kao VJ, kao ni to da je SRJ/VJ rukovodila i nadgledala aktivnosti i operacije VRS.[182] Posljedica toga bila je da je VRS odražavala strategije i taktike koje je stvorila SRJ/JNA/VJ.

(iii) Nakon 19. maja 1992, elementi FRJ/VJ i dalje su neposredno intervenisali u sukobu u Bosni i Hercegovini, boreći se rame uz rame sa VRS i pružajući mu kritičnu borbenu podršku. Premda je zauzelo stav da je oružani sukob međunarodnog karaktera postojao samo do 19. maja 1992, Pretresno vijeće je ipak prihvatilo da su i nakon toga "aktivni elementi" oružanih snaga SRJ, Vojske Jugoslavije (VJ), bili umiješani u oružani sukob u Bosni i Hercegovini.[183] Bio je stoga očit znatan de facto kontinuitet, u smislu nastavka neprijateljstava,[184] te se čini da nema snažnog činjeničnog osnova za zaključak Pretresnog vijeća da od 19. maja 1992. nadalje SRJ/VJ više nije imala kontrolu nad VRS.[185]

428 Ibid, 159. Sporazumom sklopljenim 29. avgusta između SRJ i Republike Srpske, a koji je pomenut u preambuli Dejtonsko-pariškog sporazuma, predviđeno je da će u Dejtonu pregovarati jedinstvena delegacija. Ta bi se delegacija sastojala od šest osoba, tri iz SRJ i tri iz Republike Srpske. Delegaciju bi vodio predsjednik Milošević, koji bi imao odlučujući glas u slučaju da glasovi budu prepolovljeni.[200] Kasnije, kad je trebalo potpisati razne sporazume

ukazuju na podređenu ulogu koju su Republika Srpska i njeni funkcioneri imali naspram SRJ.⁴²⁹

Sud je na kraju u pogledu karaktera oružanog sukoba zaključio: "162. Žalbeno vijeće stoga zaključuje da u predmetnom periodu (1992.) za oružane snage Republike Srpske treba smatrati da su djelovale pod opštom kontrolom i u ime SRJ. Stoga se čak i nakon 19. maja 1992. oružani sukob u Bosni i Hercegovini između bosanskih Srba i centralnih vlasti Bosne i Hercegovine mora klasifikovati kao *međunarodni* oružani sukob."

Sud se vratio karakteru oružanog sukoba u predmetu Mucić i drugi.⁴³⁰

Sud se je prvo bavio pitanjem postojanja međunarodnog oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini u maju 1992. godine, kao i da li je on nastavljen tokom čitave te godine.⁴³¹

sklopljene u Dejtonu, ponovo se ispostavilo da je SRJ bila ta koja je umnogome djelovala kao međunarodni subjekt koji vrši vlast nad Republikom Srpskom. Opšti okvirni sporazum, kojim su Bosna i Hercegovina, Hrvatska i SRJ pristupile različitim sporazumima u aneksu i obavezale se da će poštivati i aktivno podržati ispunjenje obaveza koje iz njih proizilaze, potpisao je predsjednik Milošević. Taj potpis imao je efekat garancije da će Republika Srpska poštivati te obaveze. Nadalje, pismom od 21. novembra 1995. upućenim raznim državama (Sjedinjenim Državama, Rusiji, Njemačkoj, Francuskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu), SRJ se obavezala da će "preduzeti sve potrebne korake, u skladu sa suverenitetom, teritorijalnim integritetom i političkom nezavisnošću Bosne i Hercegovine, da obezbijedi da Republika Srpska u potpunosti poštuje i povinuje se odredbama" Sporazuma o vojnim aspektima mirovnog dogovora (Aneks 1 uz Dejtonsko-pariški sporazum).[201] Sem toga, pismo kojim se Republika Srpska obavezala da će poštivati gorepomenuti sporazum potpisao je 21. novembra 1995. ministar inostranih poslova SRJ, g. Milutinović, za Republiku Srpsku.[202]

160. Sve ovo, čini se, ide u prilog tvrdnji da je u stvarnosti SRJ vršila opštu političku i vojnu kontrolu nad Republikom Srpskom, barem između 1992. i 1995. (u ovom kontekstu, kontrola uključuje učestvovanje u planiranju i nadziranju vojnih operacija koje su u toku). Zaista, činjenica da je zadnju riječ u vezi sa preuzimanjem međunarodnih obaveza od strane Republike Srpske imala SRJ, i da se sem toga, na kraju sukoba obavezala da će obezbijediti poštivanje tih međunarodnih obaveza od strane Republike Srpske, potvrđuje (i) da je tokom oružanog sukoba SRJ vršila kontrolu nad tim entitetom i (ii) da se ta kontrola nastavila do kraja sukoba.

429 Ibid, para 161.

430 Mucic et al., IT-96-21-A. (Appeals Chamber), February 20, 2001.

431 Ibid, "32. Pretresno vijeće je našlo da je "veliki broj vojnika JNA" bio na terenu kada je vlada "BiH" objavila nezavisnost države 6. marta 1992.". 45 Osim toga, "postoje mnogo dokaza da je JNA bila otvoreno uključena u borbene aktivnosti u Bosni i Hercegovini od početka marta i tokom aprila i maja 1992.". 46 Stoga je Pretresno vijeće zaključilo da je...u Bosni i Hercegovini postojao međunarodni oružani sukob na datum njenog priznanja kao nezavisne države 6. aprila 1992. Nema nikakvih dokaza koji bi ukazivali na to da su neprijateljstvakoja su se dešavala u opštini Konjic u to vrijeme bila dio posebnog oružanog sukoba, dok dapace ima nekih dokaza o učešću JNA u borbama koje su se tamo vodile." 47

Sud je zaključio da međunarodni karakter oružanog sukoba proizilazi iz činjenice direktnog učešća SRJ u sukobima na teritoriji Bosne i Hercegovine.⁴³² Nakon toga je Sud zaključio da ne postoji ni najmanja sumnja da je sukob prije 19. maja 1992. godine bio međunarodni.

Po pitanju karaktera sukoba nakon 19. maja 1992. godine, Sud zaključuje:

“50. Pretresno vijeće je došlo do zaključka, kao i ranije u predmetu *Tadić*, da se oružani sukob koji se u Bosni i Hercegovini odvijao nakon 19. maja 1992. može smatrati međunarodnim sukobom zato što je SRJ i nakon 19. maja 1992. bila sila koja je vršila kontrolu nad i stajala iza oružanih snaga bosanskih Srba...”

Utvrđivanjem *karaktera oružanog sukoba između Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine* Sud se bavio u predmetima Blaškić i Kordić.

Pretresno vijeće je u predmetu Blaškić utvrdilo⁴³³ da se radi o međunarodnom oružanom sukobu. “Vijeće smatra da postoje više nego dovoljni dokazi da se sukob okvalificira kao međunarodni na osnovu direktne intervencije Hrvatske u BiH.”⁴³⁴ Također “Osim direktne intervencije snaga HV-a, Pretresno vijeće konstatira da je Hrvatska vršila indirektnu kontrolu nad HVO-om i HZHB-om.”⁴³⁵

Agresiju Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu dodatno potvrđuju paragrafi 89 i 90 Presude kojim je utvrđeno prisustvo Hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini.

Apelaciono vijeće je potvrdilo raniji stav⁴³⁶ po kojem: “Da bi se na Međunarodnom sudu neki pojedinac gonio za tešku povredu Ženevskih konvencija po članu 2 Statuta, krivično djelo mora biti počinjeno, inter alia: (i) u kontekstu međunarodnog oružanog sukoba; i (ii) protiv osoba i imovine koje su prema Ženevskim konvencijama definisane kao “zaštićene”.”

Ovo vijeće isto tako zaključuje da su: “U ovom predmetu, države Hrvatska i Bosna i Hercegovina bile su u međusobnom sukobu.”⁴³⁷

Također u predmetu Kordić i drugi Tribunal potvrđuje postojanje međunarodnog oružanog sukoba.⁴³⁸

432 Ibid, “33. Nalazi Pretresnog vijeća o prirodi sukoba do 19. maja 1992. zasnovani su na ustanovljenom direktnom učešću jedne države na teritoriji druge države. Ovo bjelodano predstavlja primjenu nalaza Žalbenog vijeća u predmetu *Tadić*, da je “neosporno [...] da je sukob međunarodni ako se odvija između dvije ili više država”, 48 što odražava i stanovište uvriježeno u međunarodnom pravu.”

433 Tužilac protiv Tihomira Blaškića, IT-95-14-T. 3. mart. 2000. Para 75-136.

434 Ibid, para. 94.

435 Ibid, para. 95.

436 Tužilac protiv Tihomira Blaškića, IT-95-14-A. 29. juli 2004.

437 Ibid, para 187.

438 ICTY, Tužilac Protiv Daria Kordića i Marija Čerkeza. IT-95-14/2-T, Presuda od 26. februara

Konačno, Žalbeno vijeće Tribunala je u predmetu Prlić i drugi okončanom 2017. godine⁴³⁹ potvrdilo stav pretresnog vijeća koje je utvrdilo postojanje udruženog zločinačkog poduhvata u kojem su učestvovali najviši hrvatski vojni i politički zvaničnici na čelu sa Franjom Tuđmanom, Predsjednikom Hrvatske. Cilj udruženog zločinačkog poduhvata bio je stvaranje hrvatskog entiteta u Bosni i Hercegovini koji bi putem etničkog čišćenja muslimanskog stanovništva ostvario dominaciju Hrvatskog naroda u Hrvatskoj Republici Herceg – Bosni i omogućio ujedinjenje sa Hrvatskom.

2. Regionalni sporazumi i ustanove i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu

2.1. Uopće

Uparedo sa pojavom i eskaliranjem jugoslavenske krize, Evropa se pripremala za veliku integraciju, tako da joj je jugoslavenska kriza dobro došla kao poligon za dokazivanje. U tom smislu treba posmatrati izjavu luksemburškog ministra vanjskih poslova, tadašnjeg predsjedavajućeg Evropske zajednice *Jackupes Poss*-a: “Ovo je čas Europe. Ovo nije čas Amerikanaca.”⁴⁴⁰ Evropa je uzela učešće u rješavanju jugoslavenske krize i kasnije agresije na Bosnu i Hercegovinu putem KESS-a i Evropske zajednice.

Agresijom na Bosnu i Hercegovinu bavile su se, također i regionalne organizacije. Regionalne organizacije odnosno ustanove formiraju se na temelju sporazuma između više država, koji predstavlja pravni osnov njihovog nastanka. Sporazumom se, također određuju ciljevi obrazovanja regionalne organizacije ili ustanove, vrijeme njenog trajanja kao i druga pitanja.

2001. godine, para 145.

439 (IT-04-74) PRLIĆ i drugi, Tužilac protiv Jadranka Prlića, Brune Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića, Valentina Ćorića i Berislava Pušića, Haag, 29. novembar 2017. (Case No.: IT-04-74-A Date: 29 November 2017, SUMMARY OF JUDGEMENT):

37. Prelazeći na to kako je Raspravno vijeće opisalo krajnju svrhu UZP-a, Prlić, Stojić, Praljak i Pušić osporavaju nalog Pretresnog vijeća da su tu konačnu svrhu dijelili Franjo Tuđman i drugi vođe i da je bio usmjeren na postavljanje hrvatski entitet koji je rekonstruirao ranije granice i olakšao ponovno ujedinjenje hrvatskog naroda. Žalbeno vijeće nalazi da nisu dokazali da je Sudsko vijeće pogrešno protumačilo relevantne dokaze, zanemarilo bilo koji dokaz ili na bilo koji drugi način pogriješilo u zaključku. Oni, zajedno s Petkovićem, također navode razne činjenične pogreške na kojima se temelji zaključak Vijeća o krajnjoj svrsi UZP-a. Njihovi argumenti nedostaju zasluge i odbacuju se.

440 Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, Nedovršeni mir, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava i pravni centar FOD BiH, 1997, str. 56.

Postojanje regionalnih organizacija i ustanova potvrđeno je Poveljom UN-a koja ih posmatra kao pomoćno sredstvo u okviru sistema Ujedinjenih nacija, u postupcima mirnog rješavanja sporova kao i preduzimanju prinudnih akcija. Autonomija ovih sporazuma i ustanova je različitog stupnja, zavisno da li je u pitanju mirno rješavanje sporova gdje je autonomija potpuna ili je u pitanju upotreba oružane sile gdje je autonomija isključena. Regionalne organizacije mogu upotrijebiti silu samo uz izričitu saglasnost Savjeta sigurnosti.

Agresijom na Bosnu i Hercegovinu, u cilju postizanja mirovnog rješenja naročito su se bavili KESS (CSCE) i Evropska zajednica (EZ) a oružanu akciju u cilju nametanja mira izveo je NATO-pakt. Angažiranje regionalnih organizacija može se podijeliti u dvije faze. U prvoj fazi su se spomenute regionalne organizacije bavile bivšom SFRJ kao cjelinom, a u drugoj samo Bosnom i Hercegovinom, i to prvo samostalno a zatim u sadejstvu sa Ujedinjenim nacijama. Za KESS je karakteristično da se bavio jugoslavenskom krizom, a agresijom na Bosnu i Hercegovinu gotovo isključivo u prvoj godini njenog trajanja.

2.2. KESS i rasplet jugoslavenske krize

KESS je zamišljen kao sveevropski forum za unapređenje sigurnosti i saradnje na evropskom kontinentu. Na prvom samitu održanom u Helsinkiju 1975. godine, usvojena je Deklaracija o principima KESS-a u kojoj su navedena sljedeća načela koja su poznata kao principi KESS-a: 1. Suverena jednakost, poštivanje prava svojstvenih suverenitetu; 2. Uzdržavanje od prijetnje silom i upotrebe sile; 3. Nepovredivost granica; 4. Teritorijalni integritet država; 5. Mirno rješavanje sporova; 6. Nemiješanje u unutrašnje poslove; 7. Poštivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući slobodu misli, savjesti, vjeroispovjesti i ubjeđenja; 8. Ravnopravnost i pravo naroda na samoopredjeljenje; 9. Saradnja među državama; 10. Savjesno ispunjavanje obaveza po međunarodnom pravu. Na drugom zasjedanju KESS-a održanom u Parizu 1990. godine potvrđeni su spomenuti principi kroz, tzv. Parišku povelju o novoj Evropi. Ova Povelja između ostalog navodi: "Da bismo sačuvali i unapredili demokratiju, mir i jedinstvo u Evropi, mi se svečano obavezujemo da ćemo u potpunosti poštivati deset načela završnog akta iz Helsinkija. Izjavljujemo da tih deset načela imaju trajnu vrednost i da smo riješeni da ih sprovedemo u djelo. Sva načela se primjenjuju jednako i bez rezerve; svako od njih se objašnjava svim drugim. Ona čine osnov naših odnosa."⁴⁴¹

Pitanje sukoba u SFRJ prvi put se našlo na dnevnom redu KEBS-a 19.

⁴⁴¹ Pariska povelja za novu Evropu, Konferencija o evropskoj sigurnosti i saradnji, Pariz, 19-21. novembar 1990, Međunarodna politika, broj 976 od 1. decembra 1990, str. 14.

juna 1991. godine, na ministarskom sastanku u Berlinu⁴⁴² Usvojena je Izjava o situaciji u Jugoslaviji kojom se izražava prijateljska zabrinutost i daje podrška demokratskom razvoju i teritorijalnom integritetu Jugoslavije, punom poštivanju ljudskih prava u svim dijelovima Jugoslavije, uključujući prava manjina, mirnom rješavanju krize i stavlja naglasak da je na narodima Jugoslavije da odluče o budućnosti zemlje. Zahtijeva se hitan prekid vatre i izražava spremnost za obrazovanje Misije na temelju sporazuma između Evropske zajednice i jugoslovenskih vlasti radi pomoći u stabilizaciji prekida vatre.⁴⁴³

28. juna, Italija i Austrija su sazvale sastanak Centra za prevenciju konflikata pri KESS-u (CSCE) sa sjedištem u Beču, sa zahtjevom da Jugoslavija objasni neuobičajeno angažiranje JNA u kriznom području Slovenije.⁴⁴⁴

Sljedeći sastanak Centra održan je 1-2. jula radi raspravljanja o zahtjevu Austrije za trenutnim prekidom vatre u Sloveniji. Međutim, na ovom sastanku nije postignuta jednoglasnost za slanje KESS misije posmatrača.⁴⁴⁵ Također, na zasijedanju Komiteta visokih funkcionera KESS-a ('CSO') 3-4. jula raspravljano je o situaciji u Jugoslaviji. "Dogovoreno je da se preporuči hitno raspoređivanje na EZ zasnovanoj misiji da nadgleda prestanak vatre i CSCE misije 'dobrih usluga' da pomogne politički dijalog."⁴⁴⁶

U djelovanju KESS-a u jugoslavenskoj krizi pažnju zaslužuje i *Saopćenje Komiteta visokih funkcionera KEBS-a izdatog u Pragu 9. avgusta 1991. godine*, u kome se podržava proces pregovora u okviru 'dobrih usluga KEBS-a' i kao prvi korak u tom procesu spremnost Evropske zajednice i njenih država članica da pomognu proces pregovora u skladu sa dogovorom na Brionima od 7. jula 1991. godine. Mandat koji je KESS povjerio Evropskoj zajednici podržali su kasnije visoki predstavnici SAD-a i SSSR-a i članice EZ-a u Deklaraciji usvojenoj 18. oktobra 1991. godine.

442 "Ministri vanjskih poslova 34 zemlje koje participiraju u KESS-u (CSCE) koji su se susrele u Berlinu izdali su zajedničko Saopštenje koje poziva jugoslavenske lidere da 'rješavaju njihove nesporazume mirno' i izrazili podršku 'teritorijalnom integritetu Jugoslavije.'" U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). str. XXVII; Vidi: Statement on the situation in Yugoslavia issued by the Council of Ministers of the CSCE in Berlin on 19 June 1991. Review of International Affairs, Vol. XLII (5. X-5. XI 1991).

443 Documents Adopted by the Committee of Senior Officials in the Framework of the CSCE Mechanisms, Prague, 3-4 July 1991; Memorandum of Understanding on the Monitor Mission to Yugoslavia, 13 July 1991. Review of International Affairs, Vol. XLII (5. X-5. XI 1991), p. 21.

444 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid., str. XXVII.

445 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid., str. XXVIII.

446 Documents Adopted by the Committee of Senior Officials in the Framework of the CSCE Mechanism, Prague, 3-4 July 1991. UN Doc. S/22785, Annex I, II and III. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 308-310.

Na sastanku u Pragu 3. i 4. septembra KESS je pozvao na uvođenje embarga na oružje i vojnu opremu za sve strane u sukobu.⁴⁴⁷

Prvi posmatrači EZ i KESS-a stigli su u Zagreb 5. septembra 1991. godine.⁴⁴⁸

Komitet visokih funkcionera KESS-a donosi svoju novu *Deklaraciju o Jugoslaviji 29. novembra 1991. godine u Pragu*. U tački 1. KESS potvrđuje svoje ranije rezolucije o sukobu u Jugoslaviji, a u tački 2 podsjeća na svoju snažnu podršku aktivnostima koje preduzimaju Evropska zajednica (EC) i njene države članice, posebno na mandat koji im je dat da organizuju Misiju posmatrača.⁴⁴⁹

Komitet visokih funkcionera KESS-a na sastanku u Pragu 8. januara 1992. godine uzdaje *Deklaraciju o Jugoslaviji* u kojoj se izražava "duboka potresenost" zbog dramatičnih događaja izazvanih nedopuštenom upotrebom sile. U Tački 13. se "upozorava na eventualno proširenje sadašnjeg sukoba i poziva sve strane da uzmu konstruktivno učešće na Konferenciji o Jugoslaviji."⁴⁵⁰

Na *trećem samitu KESS-a 9. i 10. jula 1992. godine u Helsinkiju* usvojena je i posebna Deklaracija o Jugoslaviji u kojoj se "već u prvom stavu, izražava zgražanje" zbog pogoršanja situacije u SFR Jugoslaviji. Uz konstataciju da KESS više od godinu dana posvećuje punu pažnju toj krizi, upozorava se da uprkos naporima Ujedinjenih nacija, Evropske zajednice i drugih organizacija, i dalje traju 'nasilje i agresija u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj' i da 'glavnu odgovornost snose vlasti u Beogradu.'⁴⁵¹ "KESS je 8. jula 1992. godine suspendovao 'privremeno' članstvo ostatka Jugoslavije."⁴⁵² SR Jugoslavija je suspendovana do 14. oktobra 1992. godine do kog perioda će Komitet visokih funkcionera KESS-a preispitati svoju odluku u svjetlu poštivanja principa, obaveza i odredbi KESS-a od strane ove države.

"16. septembra (1992) Komitet visokih funkcionera KESS-a prihvatio je izvještaj misije KESS-a o Bosni od 29. avgusta - 4. septembra koja je istražila dvadeset i jedan koncentracioni logor."⁴⁵³

Komitet visokih predstavnika KESS-a na sastanku u Pragu 5-6. novembar odobrio je izvještaj kojim se preporučuje obrazovanje međunarodnog tribunala

447 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid., str. XXIX.

448 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid., str. XXIX.

449 Vidi Međunarodna politika, Beograd, br. 998-1.000 od 1.12.1991, str. 28.

450 Vidi Međunarodna politika, Beograd, br. 1001. 1. februar 1992. str. 12.

451 Politika od 13. jula 1992, strana 2, cit. prema Šušić, S. B. Ibid., str. 121. i 122.

452 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). str. XXXVII.

453 Vidi: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. XXXIX

za vođenje postupka protiv počinilaca ratnih zločina na području bivše Jugoslavije.⁴⁵⁴

“Na sljedećem sastanku ministara vanjskih poslova zemalja članica KESS-a 14. i 15. decembra u Štokholmu izdata je deklaracija koja je izrazila žaljenje zbog brutalnosti protiv civila i etničkog čišćenja. Na sastanku nije postignut konsenzus u pogledu zahtjeva da se bosanska vlada izuzme iz oružanog embarga nametnutog od Savjeta sigurnosti. Kao kompromis, finalna deklaracija je istakla ove zahtjeve i pozvala Savjet sigurnosti UN-a da razmotri pitanje.”⁴⁵⁵ “Sastanak ministara vanjskih poslova KESS-a također je pozvao na ustanovljenje sigurnih područja za civile u Bosni i ukazao da će se KESS konsultovati sa drugim kako će pojedinci biti privedeni pred sud za ratne zločine počinjene u području.”⁴⁵⁶

Nakon ovog ministarskog sastanka KESS se gotovo isključio iz bavljenja pitanjem agresije na Bosnu i Hercegovinu. U svome dotadašnjem bavljenju KESS kao organizacija koja ne posjeduje instrumente oružane prisile, iscrpio je sva sredstva koja su mu stajala na raspolaganju. Suspendirao je SR Jugoslaviju iz članstva, izrazio neslaganja zbog njenih aktivnosti i čak je imenovao agresora na način da je Deklaracijom o Jugoslaviji na trećem samitu KESS-a konstatirao da glavnu odgovornost za nasilje i *agresiju* snose vlasti u Beogradu.

2.3. Evropska zajednica i rasplet jugoslavenske krize

Evropska zajednica se uključila u razrješenje jugoslavenske krize još u maju i junu 1991. godine. Tako su “30. i 31. maja 1991. godine *Jacques Delors*, predsjednik Komisije Evropske zajednice i *Jackuse Santer* luksemburški prvi ministar i predsjedavajući Ministarskog vijeća, potvrdili da je Evropska zajednica bila spremna da pomogne demokratizovanu i reformisanu Jugoslaviju.”⁴⁵⁷

Ministarska trojka EZ-a u sastavu *Žak Pos* luksemburški ministar vanjskih poslova, *Van Den Bruk* ministar vanjskih poslova Holandije i *Dani De Mikelis* ministar vanjskih poslova Italije sastali su se 28. juna sa republičkim liderima u Beogradu i Zagrebu u cilju pritiska za izbor Stipe Mesića na mjesto Predsjednika Predsjedništva SFRJ.

Sljedeći sastanak ministara vanjskih poslova EZ-e posvećen Jugoslaviji održan je 5. jula. Radilo se o izvanrednom sastanku. Na ovom sastanku je od-

454 Vidi: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. XL.

455 Ibid., str. XLI

456 Ibid.

457 Ibid., str. XXVII

lučeno da se ponovo pošalje ministarska trojka u Jugoslaviju u cilju nametanja embarga na oružje i zamrzavanje finansijske pomoći od 870.000.000 ekija. Na ovom sastanku je odlučeno da se poštuje preporuka KESS-a i da se pošalje delegacija do pedeset članova da pomogne stabilizaciju prestanka vatre i podrži misiju KESS-a.⁴⁵⁸

7. jula na Brionima održan je sastanak kojem je prisustvovala evropska trojka⁴⁵⁹ u sastavu *Van Den Bruk*, *Žak Pos* i *Žoa Pinjero* ministri vanjskih poslova Holandije, Luxemburga i Portugala i predstavnici Hrvatske, Slovenije i Federalnog predsjedništva. Na sastanku je usvojen dokument koji se sastoji iz zajedničke Deklaracije, modaliteta u pripremi pregovora i smjernica za posmatračku misiju u Jugoslaviji, tzv. *'Brionski sporazum'*.⁴⁶⁰

Od kasnijih sastanaka EZ-a od posebnog značaja je sastanak ministara vanjskih poslova EZ-e u Brislu od 27. augusta na kojem je usvojena *Deklaracija o Jugoslaviji*.⁴⁶¹ Ova Deklaracija je dotad najznačajniji akt Evropske zajednice koji se odnosi na jugoslavensku krizu, jer se njime institucionalizira evropski uticaj na njen tok i razrješenje. Naime, ova Deklaracija identificira krivce za sukobe u Hrvatskoj u krnjem Saveznom predsjedništvu, JNA i srpskim neregularnim formacijama. Pored toga ona izražava nekoliko principa koji će u narednom periodu biti ideje vodilje u razrješenju jugoslavenske krize. To su da: "zajednica i njene države članice nikad neće prihvatiti politiku svršenog čina...Zauzimanje teritorija što ne priznaje međunarodna zajednica, nikada neće proizvesti onu vrstu legitimne zaštite koju traže svi u novoj Jugoslaviji. Takva zaštita može se ostvariti samo pregovorima koji se zasnivaju na principu potpune zaštite prava svih bez obzira gdje oni žive u Jugoslaviji."

Pored navedenih principa Deklaracija predviđa sazivanje mirovne konferencije i utvrđivanje arbitražne procedure. Ova Deklaracija je prihvaćena od Predsjedništva SFRJ 1. septembra⁴⁶² a od strane šest jugoslavenskih republika 7. septembra na otvaranju mirovne konferencije u Hagu.⁴⁶³ Na ovaj način, pristankom na sazivanje kao i prihvatanjem nadležnosti Konferencije o Jugosla-

458 Vidi: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. XXVIII.

459 U kontekstu Evropske zajednice a kasnije i Evropske unije izraz "trojka" označava države članice koje predstavljaju prethodno, sadašnje i buduće predsjedništvo EZ/EU.

460 Joint Declaration of the EC Trika and the Parties Directly Concerned with the Yugoslav Crisis, the So-called "Brioni Accord", Europe Documents No. 1725 of 16 July 1991. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 311-315.

461 Declaration on Yugoslavia, EPC Press Release P. 82/91. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 333-334.

462 Vidi: Jović, B. (1996). Poslednji dani SFRJ, str. 381-382.

463 Declaration on the Occasion of the Cermonial Opening of the Conference on Yugoslavia, Peace Palace, The Hague, 7 September 1991. EPC Press Release P. 86/91. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 343-344.

viji stvoren je međunarodnopravni osnov angažovanja Evropske zajednice u razrješenju jugoslavenske krize.

Na sastanku u Hagu 3. septembra odlučeno je da mirovna konferencija započne sa radom 7. septembra u Hagu pod predsjedavanjem lorda Karingtona.⁴⁶⁴ Cilj konferencije je bio da se u roku od dva mjeseca postigne sveobuhvatno mirovno rješenje. "Karington je krenuo od one tačke na kojoj se neuspjeli plan Izetbegovića i Gligorova završio: priznao je šest republika kao konstitutivne jedinice bivše savezne države i ponudio plan koji bi svakoj od njih dao onoliko suvereniteta koliko su željele."⁴⁶⁵ Početni radni papir pod naslovom "Ugovorne odredbe za konvenciju" (eng. Treaty provisions for the convention), imao je za cilj pronalaženje rješenja za jugoslavensku krizu koje bi bilo sadržano u međunarodnom ugovoru. Haška konferencija je dostigla svoj zenit kada su se 18. oktobra u Haagu ponovo sastali predsjednici republika da rasprave dokument pod naslovom "Okvir za sveobuhvatno rješenje"⁴⁶⁶ koji im je dostavljen dva dana ranije. Ovaj dokument je predložio plan buduće strukture Jugoslavije zasnovane na asocijaciji suverenih država koje ostvaruju saradnju u oblasti trgovine, finansija i sigurnosti sa vijećem ministara, izvršnom komisijom i apelacionim sudom.

Sve republike su prihvatile ovaj plan izuzev Srbije kojoj je ostavljen rok do 5. novembra da, također prihvati plan.⁴⁶⁷ Pošto je Srbija praktično odbila ovaj plan na osmom sastanku Konferencije u Hagu, uslijedile su trgovinske sankcije. "Tokom NATO samita održanog 8. novembra u Rimu ministri EZ-e složili su se da nametnu trgovinske sankcije Jugoslaviji i predložili da joj Savjet sigurnosti UN-a nametne naftni embargo."⁴⁶⁸

Na sastanku ministara vanjskih poslova u Briselu 16. i 17. decembra usvojena je Deklaracija o Jugoslaviji⁴⁶⁹ u kojoj se izražava saglasnost Evropske za-

464 Declaration on Yugoslavia, Adopted at EPC Extraordinary Ministerial Meeting, The Hague, 3 September 1991. EPC Press Release p. 84/91. U Trifunovska, S. Ibid., str. 342-343.

465 Silber, L., Litl, A. Ibid., str. 213.

466 Peace Conference on Yugoslavia: Arrangements for General Settlement (the So-called Carrington Draft Convention), the Hague, 18 October 1991. UN Doc. S/23169, Annex VI. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 357-365.

467 Na samom početku razgovora impresije Mr. Karingtona bile su sljedeće:

"Kad sam prvi put razgovarao sa predsjednicima Tuđmanom i Miloševićem, postalo mi je sasvim jasno da njih dvojica imaju uzajamno prihvatljivo rješenje, odnosno da izvrše podjelu. Namjeravali su da podijele Bosnu. Srpska (područja) bi išla Srbiji, hrvatska (područja) Hrvatskoj. I nisu mnogo brinuli, ni jedan od njih šta će biti sa Muslimanima..." L. Silber - A. Litl, Ibid., str. 213.

468 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid, str. XXXI.

469 Declaration on Yugoslavia, December 16, 1991. U.K.M.I.L. 1991. In Haris DJ (2004). (ed.) Cases and Materials on International Law, Sixst edition. Thomson: Sweet&Maxwell. P. 149.

jednice i njenih članica da će prihvatiti nezavisnost onih jugoslavenskih republika koje ispunjavaju određene uvjete i koje to žele. Primjena Odluke počinje 15. januara 1992. godine a aplikacije su se mogle podnositi do 23. decembra. Ova Deklaracija je dovela u pitanje svrsishodnost daljeg nastavka Konferencije o Jugoslaviji, s obzirom da je drugo tijelo učinilo odlučan korak ka razrješenju jugoslavenske krize. Ipak 9. januara evropski sponzori Mirovne konferencije o Jugoslaviji odlučili su da ona ubuduće nastavi sa radom u Briselu a 15. januara Evropska zajednica i njene države članice priznale su Hrvatsku i Sloveniju kao nezavisne države.

Na ovaj način se iscrpila uloga Evropske zajednice odnosno Konferencije o Jugoslaviji u nastojanju da se sveobuhvatno riješi jugoslavenska kriza. Kasnije je njena pažnja ograničena pretežno na situaciju u Bosni i Hercegovini, s obzirom da je Evropska zajednica odlučila da prizna Bosnu i Hercegovinu kao suverenu i nezavisnu državu saglasno mišljenju arbitražne komisije. Istovremeno su došla do izražaja nastojanja da se Bosna i Hercegovina uredi na način da se izbjegne majorizacija i dominacija bilo koje nacionalne skupine.

To se moglo po mišljenju Evropske zajednice postići dosljednom regionalizacijom po nacionalnom principu. Pošto je Bosna i Hercegovina, sa izuzetkom zapadne Hercegovine, bila republika sa potpuno heterogenim nacionalnim sastavom stanovništva, Evropska zajednica je ovakvim pristupom, nesvjesno, podržala procese etničkog čišćenja koji su uslijedili u daljem raspletu bosanskohercegovačke krize.

Pored pristanka bivših jugoslavenskih republika, SIV-a i Predsjedništva SFRJ koji su dali legitimet miješanju Evropske zajednice u razrješenje jugoslavenske krize, Savjet sigurnosti UN-a je ovom involviranju dao potreban međunarodnopravni legalitet.

Rezolucijom Savjeta sigurnosti broj 713 od 25. septembra 1991. godine, i kasnijim rezolucijama Savjet sigurnosti je pozivajući se na svoju primarnu odgovornost za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti podržao i pohvalio dotadašnji angažman KESS-a, Evropske zajednice i njenih država članica na "uspostavljanju mira i dijaloga u Jugoslaviji", s tim što je u smislu odredaba Povelje ostao i sam angažiran u vezi sa ovim pitanjem sve dok se ne postigne mirno rješenje. Na ovaj način se Savjet sigurnosti poslužio KESS-om i EZ-om u smislu poglavlja VIII Povelje UN-a u cilju mirnog razrješenja bosanskohercegovačke krize.

EC Declaration Concerning the Conditions for recognition of new States, Adopted at the Extraordinary EPC Ministerial Meeting, Brussels, 16. Decembar 1991., UN doc. S/23293, Anex I. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 431-432.

2.4. Evropska zajednica i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Separatno involviranje EZ-a u razgovore o budućnosti Bosne i Hercegovine započelo je početkom februara 1992. godine. Do tada se EZ bavila Bosnom i Hercegovinom samo u okviru Konferencije o Jugoslaviji i to na način na koji se bavila i svim ostalim jugoslavenskim republikama.⁴⁷⁰

Pravni osnov za angažiranje Evropske zajednice u razgovorima o budućnosti Bosne i Hercegovine isti je kao i pravni osnov za involviranje u jugoslavensku krizu. To je bio pristanak republika i Saveznog predsjedništva kao i potvrda ovog angažmana od Savjeta sigurnosti Rezolucijom 713 od 25. septembra 1991. godine. Savjet sigurnosti je na osnovu svoje prevashodne odgovornosti za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti potvrdio i odobrio nastojanje i angažiranje KESS-a, EZ i njenih država članica na mirnom raspletu jugoslavenske krize, što uključuje Bosnu i Hercegovinu kao njen segment.

Pored navedenog uslijedio je i pristanak bosanskohercegovačkih parlamentarnih stranaka⁴⁷¹ da o budućnosti Bosne i Hercegovine razgovaraju pod evropskim pokroviteljstvom kao i niz naknadnih rezolucija Savjeta sigurnosti. Rezolucija 740 od 7. februara 1992. godine poziva sve strane u Jugoslaviji da odgovorno sarađuju sa Konferencijom o Jugoslaviji u njezinom nastojanju da se postigne politički sporazum u skladu sa principima KESS-a.

Razgovori su započeli 13. i 14. februara 1992. godine u Sarajevu⁴⁷² a nastavljeni 21. februara u Lisabonu. Na sastanku u Lisabonu 21. i 22. februara kojim je predsjedavao *H. Cutiljero* postignut je načelni dogovor u tri tačke: Buduća BiH ostat će u okviru sadašnjih granica, buduće ustavno uređenje bit će bazirano na nekoliko entiteta i pregovori će se nastaviti uz posredovanje EZ.⁴⁷³

Treći krug razgovora bez ikakvih rezultata održan je u Sarajevu 28. februara⁴⁷⁴ a nakon toga u pripremi za četvrti krug predstavnici triju vodećih

470 "Prilikom boravka u Sarajevu, početkom februara 1992, predsjedavajući Konferencije o Jugoslaviji lord Carington je po prvi puta nagovijestio razgovore o budućnosti BiH, uz posredničku ulogu EZ-e. Prijedlog Caringtona o 'Konferenciji o BiH' sa zadatkom da se 'prodiskutuje kakva vrsta nezavisnosti i suverenosti odgovara BiH.'" Begić, I.K. Ibid., str. 83, 84.

471 Razgovori parlamentarnih stranaka ograničili su se na razgovore predstavnika triju vladajućih stranaka i to: muslimanske SDA, srpske SDS i hrvatske HDZ.

472 Vidi: Begić, I.K. (1997). *Bosna i Hercegovina od Vaceove misije do Daytonskog sporazuma*. Sarajevo: Bosanska knjiga. str.84.

473 Izjava o principima za novo ustanko ustrojstvo Bosne i Hercegovine (Statement on Principles for new Constitutional Arrangement for Bosnia and Hercegovina), Lisabon 23 February 1992, Review of International Affairs, Vol. XLIII (1. III. 1992), p. 14. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 517-521.

474 Vidi: Begić, I.K. (1997). Ibid., str. 88.

političkih stranaka izrazili su privrženost trajnom mirnom rješenju pitanja vezanih za buduće ustavno uređenje Republike. Također, su potvrdili svoj pristanak na vođenje razgovora pod pokroviteljstvom EZ.

Na četvrtom nastavku 9. marta u Briselu, H. Cutiljero je pokušao uvjeriti predstavnike triju delegacija da potpišu evropski dokument o principima za buduće ustrojstvo⁴⁷⁵ Bosne i Hercegovine. Na kraju je dokument potpisan samo od bošnjačke i hrvatske strane dok je, tzv. "Skupština srpskog naroda" 11. marta odbila "Briselske" ustavne aranžmane.⁴⁷⁶

Ipak 18. marta 1992. godine u Sarajevu je od svih strana prihvaćena *Izjava o principima za novo ustavno uređenje BiH*⁴⁷⁷, kojoj je bila pridodata etnička karta Bosne i Hercegovine. Nakon toga je 30. marta uslijedio sastanak u Briselu gdje je usvojen aneks na dio Izjave o principima kao i tekst kojim je formirana radna grupa za definiranje konstitutivnih jedinica.⁴⁷⁸ Radna grupa je imala zadatak da predloži mape konstitutivnih jedinica na bazi nacionalnog principa korigiranog drugim kriterijima odnosno ekonomskim, geografskim i drugim.⁴⁷⁹

Ovaj dokument sadrži odjeljke: A. Nezavisnost; B. Opća Načela; C. Skupština i Vlada Bosne i Hercegovine, D. Sastavne jedinice; i E. Definicija sastavnih jedinica. Ovaj dokument kojim se predlaže stvaranje federacije konstitutivnih jedinica ima uravnotežen pristup. Ali ipak, je ovaj dokument otvorio vrata agresiji na Bosnu i Hercegovinu pošto je dopustio mogućnost korekcije nacionalnog kriterija drugim navedenim principima pri utvrđivanju teritorije konstitutivnih jedinica.

Uslijedili su novi susreti pod pokroviteljstvom EZ i predsjedavanjem Cutijera i to 10. aprila u Sarajevu a potom 29. aprila u Lisabonu.⁴⁸⁰

475 Izjava o principima za novo ustavno ustrojstvo Bosne i Hercegovine, Vjesnik 12. 3. 1992.

476 Vidi: Begić, I.K. (1997). Ibid., str. 89.

477 Vjesnik, 19. 3. 1992; Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997) Ibid. str. XXXIV; Za razliku od Briselskog prijedloga od 9. marta koji je predviđao da će se BiH sastojati od više konstitutivnih jedinica, Izjava o principima od 18. marta 1992. godine utvrđuje da će BiH biti sastavljena od tri konstitutivne jedinice zasnovane na nacionalnom principu uz uvažavanje dopunskih kriterija (ekonomskih, geografskih i drugih). Karta zasnovana na apsolutnoj ili relativnoj nacionalnoj većini u svakoj općini bit će osnova za rad radne grupe i bit će predmet modifikacije..., Oslobođenje 19.03.1992; Dokument usvojen na petoj rundi pregovora o BiH 19. 3. 1992.

478 Briselski dodatak na tekst Izjave obudućem ustavnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine (Bruxelles, 30. i 31 3. 1992).

479 Radna grupa je bila dužna svoje prijedloge podnijeti do 15. maja, ali ona nikad nije započela sa radom. Inače ova komisija bi se sastojala od šest članova i to tri domaća i tri imenovana od EZ-a.

480 Vidi: Begić, I.K. (1997). Ibid. str. 93.

U međuvremenu je srpska strana potpomognuta JNA i različitim vrstama vojnih i paravojnih formacija okupirala veći dio teritorije Bosne i Hercegovine, tako da su dalji pregovori izgubili smisao. To je uzrokovalo povlačenje bošnjačke strane iz pregovora 27. maja 1992. godine,⁴⁸¹ što je potvrđeno pismom Predsjednika Predsjedništva BiH od 8. juna upućenom predsjedavajućem Konferencije o Jugoslaviji lordu Karingtonu.

Ovaj je u odgovoru predsjedniku Predsjedništva BiH požurivao bošnjačku stranu da u potpunosti učestvuje u pregovorima izražavajući logiku da se podjela Bosne i Hercegovine treba okončati što prije kako bi ponovo bili uspostavljeni međunarodni mir i sigurnost. U razgovorima sa predstavnicima UNPROFOR-a predsjednik Izetbegović je "potvrdio njegov stav da oni (misli se na bošnjačku stranu p.a.) mogu ponovo uzeti učešće u pregovorima samo ako se osnov za pregovore promijeni."⁴⁸²

Evropska zajednica je ostala dosljedna stavu izraženom još u februaru 1992. godine u prijedlozima njihovog posrednika H. Cutiljera. Svi kasniji prijedlozi i akcije Evropske zajednice i njenih država članica rukovodili su se logikom podjele Bosne i Hercegovine na neke konstitutivne jedinice.

Spremnost EZ-a i njenih država članica da podrže ustanovljenje nacionalnih konstitutivnih jedinica u Bosni i Hercegovini iskoristile su Srbija i Hrvatska koje su se još ranije dogovorile o podjeli Bosne i Hercegovine pa su im planovi Evropske zajednice poslužili kao alibi za okupaciju i etničko čišćenje teritorija Bosne i Hercegovine nastanjenih pripadnicima drugih etničkih skupina.

Evropska zajednica i njene države članice su 27. maja 1992. godine nametnule trgovinski embargo⁴⁸³ SR Jugoslaviji očekujući da će ovaj uzrokovati popustljivost "Beograda" u pregovorima kao i odustanak od agresije. "Evropska zajednica i njene države članice su već prihvatile ozbiljne mjere protiv SR Jugoslavije i pozvale Savjet sigurnosti da preduzme slične akcije"⁴⁸⁴ Na preporuku tri člana EZ i SAD-a uslijedila je i Rezolucija Savjeta si-

481 Successive attempts to set up negotiations between warring parties in Bosnia failed, the last being on 27 May when Bosnian President Alija Izetbegović, withdraw in protest at alleged Serbian atrocities in Sarajevo, including the shelling of maternity hospital on 25-26 May and a mortar attack on civilians queuing for bread on 27 May in which more than 20 people were killed. Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid, p. xxxvi.

482 Report of the Secretary-General pursuant to Paragraph 15 of the Security Council Resolution 757 (1992) and paragraph 10 of Security Council Resolution 758 (1992) (S/24100, 15. juny 1992. U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). The Yugoslav Crisis in International Law: General Issues, part I, Cambridge: University Press. str. 522.

483 Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). str. XXXVI.

484 Vidi Security Council Provisional verbating Record, 30.May 1992. (S/PV.3082 30.May 1992), U: Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). str. 90.

gurnosti 757 kojom UN nameću SR Jugoslaviji opsežne ekonomske i diplomatske sankcije.

Ekonomske i diplomatske sankcije nametnute SR Jugoslaviji i kasnije prijetnje Hrvatskoj da će, također biti podvrgnuta sankcijama kao i permanentna agresija na Bosnu i Hercegovinu, predstavljale su ambijent u kome je Evropska zajednica nastojala nametnuti svoje viđenje budućeg uređenja Bosne i Hercegovine.

Pošto Konferencija EZ-a o Jugoslaviji nije okončala poslove radi kojih je ustanovljena dolazi do njene transformacije u Međunarodnu konferenciju o bivšoj Jugoslaviji. Do ove transformacije dolazi na *Londonskoj konferenciji* održanoj 26. i 27. augusta 1992. godine.⁴⁸⁵ Novina u odnosu na Konferenciju EZ-a u Jugoslaviji sastojala se u tome što umjesto dotadašnjeg predsjedavajućeg lorda *Caringtona*, Međunarodnom konferencijom o bivšoj Jugoslaviji rukovode dva kopredsjedavajuća. Jednog od njih *Cyrusa Vancea* postavilo je UN, a drugog lorda *Owena* Evropska zajednica. Sjedište njihovog ureda preseљeno je u Ženevu.

Na Londonskoj konferenciji potvrđeni su izvjesni principi kao osnova za dogovorno rješavanje problema bivše Jugoslavije od kojih su najvažniji sljedeći: imperativna potreba da sve strane prestanu sa borbama i upotrebom sile, neprihvatanje svih prednosti postignutih silom, potreba pregovaranja, potpuna osuda prisilnog istjerivanja, ilegalnost zatočenja i promjene etničkog sastava stanovništva, fundamentalna obaveza poštovanja nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih država u regionu i poštovanje nepovredivosti svih državnih granica, odbacivanje svih napora da se osvoje teritorije i promijene granice silom, obaveze svih država i zainteresiranih strana da u potpunosti udovolje svim rezolucijama Savjeta sigurnosti UN-a i drugi.⁴⁸⁶

Na ovoj konferenciji usvojena je i *Izjava o Bosni i Hercegovini*⁴⁸⁷ koja je ponovila poštivanje izvjesnih principa međunarodnog prava koji se odnose na poštivanje granica, prava izbjeglih i raseljenih lica i drugih.

Inovirana Mirovna konferencija započela je sa radom 1. septembra 1992. godine rukovodeći se principima i načelima usvojenim na Londonskoj konferenciji. Nakon dvomjesečnog rada 17.10.1992. godine prezentiran je dokument pod nazivom "Moguće ustavne strukture BiH" povodom kojeg su otvorene rasprave i pregovori koji su rezultirali prvim cjelovitim mirovnim planom za Bosnu

485 International Conference on the Former Yugoslavia – London, 26-28 August 1992, International Legal Materials, Vol. 31 (1992), p. 1531. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 694-714.

486 Statement on Principles, 26 August 1992 – LC/C2 (Final), U: Trifunovska, S. Ibid., str. 697-699.

487 Statement on Bosnia, 27 August 1992 – LC/C5 (Final). U: Trifunovska, S. Ibid., str. 701-703.

i Hercegovinu. To je takozvani *Vance-Owenov mirovni plan* za Bosnu i Hercegovinu.⁴⁸⁸

Ovaj plan je predvidio Bosnu i Hercegovinu kao decentraliziranu državu sastavljenu iz deset provincija, posebnim statusom Sarajeva i labavom centralnom vladom. Svaka od nacionalnih skupina imala bi dominaciju u po tri provincije koje nisu bile međusobno povezane. Ovaj plan koji su prihvatile bošnjačka i hrvatska strana uz odbijanje srpske strane poslužio je kao *casus belli* Hrvatskoj, da uz pomoć bosanskih Hrvata pokuša preuzeti i etnički očistiti kantone u kojima su Hrvati trebali biti u većini. Srpska strana je nekažnjeno odbila ovaj plan. Nakon propasti ovog plana koji je davao šansu Bosni i Hercegovini uslijedili su planovi koji su se bazirali na njenoj podjeli. To su Owen-Stoltenbergov plan iz 1993. godine, Akcioni plan Evropske zajednice i Plan Kontaktne skupine.

*Owen-Stoltenbergov plan*⁴⁸⁹ je bio korak unazad u odnosu na prethodni Vance-Owenov plan jer se rukovodio podjelom Bosne i Hercegovine na tri nacionalne konstitutivne jedinice uvažavajući rezultate etničkog čišćenja i osvajanja teritorija silom. On je predvidio uniju triju teritorijalno definiranih republika s tim da je u konačnoj verziji davao Srbima 53%, Hrvatima 17% a Bošnjacima 30% teritorije Bosne i Hercegovine. Ovaj plan je propao zbog nepostojanja spremnosti srpske i hrvatske strane da učine teritorijalne ustupke bošnjačkoj strani.

Krajem 1993. godine⁴⁹⁰ Francuska i Njemačka su predložile povećanje učešća bošnjačke republike u diobi teritorije Bosne i Hercegovine. Ovaj Francusko-Njemački prijedlog poznat je kao *Akcijski plan evropske unije*.⁴⁹¹ On je predviđao srpsko učešće u teritoriji Bosne i Hercegovine sa 49%, hrvatsko sa 17,5 % i bošnjačko sa 33,5%.

U martu 1994. godine došlo je do stvaranja bošnjačko-hrvatske federacije Bosne i Hercegovine. Prema Ustavu Federacije ona obuhvata teritorije Bosne i Hercegovine sa većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom prema popisu stanovništva iz 1991. godine. *Washingtonskim sporazumom* a zatim i sporazumom u Beču iz maja 1994. godine definirano je područje Federacije, koje prema popisu stanovništva iz 1991. godine obuhvata 55% teritorije Bosne i Hercegovine. Distrikt Sarajevo obuhvata 3% teritorije dok teritorija sa većinskim srpskim stanovništvom obuhvata 42% teritorije Bosne i Hercegovine.

488 Vidi: Begić, I.K. (1997). Ibid., str. 109-126.

489 Vidi: Begić, I.K. (1997). Ibid., str. 127-164.

490 Ministarski sastanak EU održan 22. decembra 1993. godine.

491 Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, Nedovršeni mir. (1997). Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava: Pravni centar FOD BIH. str. 52.

22. februara 1994. godine u Bonu održan je sastanak zemalja Evropske unije, SAD-a i Rusije posvećen Bosni i Hercegovini, koji se uzima kao začetak *Kontakt grupe*.⁴⁹² Kontakt grupa je započela sa radom krajem aprila 1994. godine sa stanicima u Londonu 25. aprila i posjetom Sarajevu 26. aprila 1994. godine. Kontakt grupa je stavila sebi u zadatak podnošenje vlastitog prijedloga za podjelu Bosne i Hercegovine ukoliko se zaraćene strane ne saglase o podjeli države.

Na preliminarnim razgovorima o Bosni i Hercegovini u francuskom gradiću Taloiru 24. i 25. maja 1994. godine, Kontakt grupa je po sistemu uzmi ili ostavi ponudila teritorijalno razgraničenje između Federacije Bosne i Hercegovine i entiteta sa srpskom većinom u omjeru 51% Federaciji, 49% srpskom entitetu. Na ovaj način je reducirana teritorija Federacije sa 58% na 51% površine Bosne i Hercegovine što je značilo stvarno odustajanje od principijelnog zalaganja za nepriznavanje rezultata etničkog čišćenja i preimućstava stvorenih silom. Kontakt grupa je nagradila srbijansku agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Karta razgraničenja je definirana na ministarskom sastanku zemalja članica Kontaktne skupine 5. juna 1994. godine u Ženevi. Prema ponuđenoj karti Federaciji je pripadalo 49% teritorije BiH, srpskom entitetu 48% a na distrikt Sarajevo je otpalo 3% teritorije BiH.

Ne mogu se oteti utisku da su Bosna i Hercegovina kao država i Bošnjaci kao njen većinski narod plati cijenu stvaranja "čiste" hrvatske države "oslobođene" od krajiških Srba. Za gubitak etničkih teritorija u Hrvatskoj Srbi su kompenzirani sa većinskim bošnjačkim teritorijama u istočnoj Bosni i Podrinju.

I ako nagrađena srpska strana je odbila i ovaj prijedlog teritorijalnog rješenja koji je potvrdila i Rezolucija Savjeta sigurnosti broj 942 od 22. septembra 1994. godine.⁴⁹³

Krajem avgusta i početkom septembra 1995. godine UN odnosno NATO pakt je upotrijebio silu radi nametanja ovog teritorijalnog rješenja utvrđenog od Kontakt grupe a potvrđenog spomenutom Rezolucijom Savjeta sigurnosti.

Tako je Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini potvrdio teritorijalnu diobu Bosne i Hercegovine u omjeru 51% Federaciji 49% Republici Srpskoj prema karti razgraničenja postignutog u Dejtonu. Teritorijalna dioba Bosne i Hercegovine je odraz evropskog stava izraženog još u februaru 1992. godine na početku razgovora o budućnosti Bosne i Hercegovine - da će se buduća Bosna i Hercegovina sastojati od nekoliko konstitutivnih jedinica zasnovanih na nacionalnom principu. Stav da će nacionalni princip biti dopunjeni

492 Vidi: Begić, I.K. (1997). Ibid., str. 199-232.

493 Vidi: Begić, I.K. (1997) Ibid.; Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, Nedovršeni mir. (1997). Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava: Pravni centar FOD BIH. str. 51.

ekonomskim, geografskim i drugim kriterijima, značio je u konačnoj verziji da će Evropska zajednica dopustiti genocid, raseljavanje, teritorijalna osvajanja i na kraju ih nagraditi.⁴⁹⁴

2.5. Rad Arbitražne komisije

Arbitražna komisija, kao tijelo Konferencije o Jugoslaviji ustanovljena je Deklaracijom o Jugoslaviji koja je usvojena 27. augusta 1991. godine⁴⁹⁵ na vanrednom ministarskom samitu EZ-a u Briselu, sa zadatkom da na osnovu prava razrješava razlike koje joj strane budu upućivale. Procedura arbitraže u okviru Konferencije započinjala bi pokretanjem spora od nadležnog organa Konferencije. Arbitražnu komisiju bi činili pet članova koji bi bili izabrani iz redova predsjednika ustavnih sudova zemalja članica EZ-a. Tri člana bi imenovala EZ-a i njene države članice a preostala dva Predsjedništvo SFRJ. U odsustvu sporazuma Predsjedništva SFRJ dva člana bila bi izabrana od trojice članova predloženih od EZ-e i njenih država članica.

U novoj zajedničkoj izjavi od 3. septembra 1991. godine⁴⁹⁶ sadržano je da su zajednica i njene države članice odlučile da će "u okviru konferencije, predsjedavajući proslijediti na Arbitražnu komisiju pitanja upućena na arbitražu i rezultati razmišljanja komisije bit će vraćeni na Konferenciju preko predsjedavajućeg. Pravila o postupku za arbitražu bit će ustanovljena od Arbitara uzimajući u obzir postojeću organizaciju u tom polju."

Arbitražna komisija⁴⁹⁷ je u svom radu, na upit Predsjedavajućeg a kasnije Kopredsjedavajućih Mirovne konferencije dala 15 Mišljenja u kojima je zauzela stavove o vrlo važnim pitanjima koja su se ticala bivše SFRJ i njenih država sukcesora.

Tako je u Mišljenju broj 1 od 29.11.1991. godine⁴⁹⁸ koje je posvećeno pitanju *secesija ili raspad* SFRJ, utvrdila sljedeće:

494 "Najdalje je u ovom domenu otišao drugi čovjek britanske diplomatije D. Hogg inače gost u Sarajevu u maju 1994. godine, koji je izjavio (19. maja, prema AFP) da bosanski Muslimani treba da priznaju vojni poraz i odustanu od namjere da silom vrate izgubljene teritorije." Begić, K. I. Ibid., str. 202.

495 Declaration on Yugoslavia, EPC Press Release P. 82/91. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 333-334.

496 Declaration on Yugoslavia, EPC Press Release P. 84/91. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 342-343.

497 Arbitražnu komisiju su sačinjavali: Robert Badinter, predsjednik Ustavnog suda Francuske; Francisko Paolo Casavola, predsjednik Ustavnog suda Italije; Roman Herzog, predsjednik Ustavnog suda Njemačke; Elizabeth Palm sudija Evropskog suda za ljudska prava (Švedska) i Jose Maria Ruda, bivši predsjednik Međunarodnog suda pravde (Argentina).

498 Opinion No. 1 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia – 29 November 1991. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 415.

- Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je u procesu disolucije;
- Dužnost je republika da riješe one probleme državne sukcesije koji mogu nastati iz ovog procesa pridržavajući se principa i pravila međunarodnog prava, posebno poštovanja ljudskih prava i prava naroda i manjina;
- One republike koje to žele mogu formirati novu asocijaciju u kojoj bi postojale demokratske institucije po njihovom izboru.

Mišljenje broj 2 od 11. januara 1992. godine⁴⁹⁹ posvećeno je *Pravu naroda na samoopredjeljenje*. Upućeno pitanje Arbitražnoj komisiji glasi: “*Da li srpsko stanovništvo u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, kao jedan od konstitutivnih naroda Jugoslavije, ima pravo na samoopredjeljenje?*”

Komisija u ovom Mišljenju izražava neke principe međunarodnog prava.

Komisija smatra da na današnjem stepenu razvoja međunarodnog prava - pravo na samoopredjeljenje ne smije uključivati promjene postojećih granica u vrijeme nezavisnosti (*uti possidetis iuris*) osim gdje se zainteresovane države drukčije dogovore.

Pošto pravo na samoopredjeljenje služi da štiti ljudska prava, srpskom stanovništvu u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj koje ima pravo na priznavanje svog identiteta prema međunarodnom zakonu, moraju se dati sva prava dopuštena manjinama prema međunarodnim konvencijama kao i državne i međunarodne garancije.

Jedina moguća posljedica ovog principa, za pripadnike srpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, mogla bi biti da im bude priznato prema sporazumima između republika da imaju državljanstvo po svom izboru, sa svim pravima i obavezama koje to povlači za sobom prema zainteresiranim državama.

Rukovodeći se ovim principima (stavovima) Komisija je dala sljedeća mišljenja:

1. *Srpsko stanovništvo u Bosni i Hercegovini ima pravo na sva prava koja su dopuštena manjinama i etničkim grupama prema međunarodnom zakonu i prema odredbama nacrtu konvencije Konferencije o Jugoslaviji od 4. novembra 1991. godine za koju su Republika Bosna i Hercegovina i Hrvatska preuzele obavezu da ih sprovedu.*
2. *Republike moraju dati pripadnicima onih manjina i etničkih grupa sva ljudska prava i osnovne slobode priznate u međunarodnom pravu, uk-*

⁴⁹⁹ Opinion No. 2 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia – Paris, 11 Januara 1992. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 474.

ljučujući, gdje je to odgovarajuće, pravo da izaberu svoju nacionalnost (državljanstvo).

Mišljenje broj 3 od 11. januara 1992. godine⁵⁰⁰ posvećeno je pitanju da li se mogu *unutrašnje granice* između Hrvatske i Srbije i Bosne i Hercegovine smatrati državnim granicama u smislu međunarodnog prava. U vezi s ovim Arbitražna komisija je zauzela sljedeće stavove:

Prvo, sve vanjske granice moraju se poštivati u skladu sa principom navedenim u Povelji UN-a, u Deklaraciji o principima međunarodnog prava u vezi sa prijateljskim odnosima i saradnjom među državama u skladu sa Poveljom UN-a, Helsinškim završnim aktom i Principom na kome je zasnovan član 11. Bečke konvencije iz 1978. godine o sukcesiji država u odnosu na ugovore.

Drugo, granice između Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine, kao i između drugih susjednih država, ne mogu se mijenjati osim sporazumom do kojeg dođe slobodno.

Treće, osim gdje se drukčije dogovori, republičke granice postaju državne granice,

Četvrto, prema jasno utvrđenom principu međunarodnog prava, promjena postojećih državnih granica silom, nije u stanju izazvati nikakve pravne efekte.

Mišljenje broj 4 od 11. januara⁵⁰¹ posvećeno je Zahtjevu Bosne i Hercegovine za priznanje kao suverene i nezavisne države od 20. decembra 1991. godine. U Mišljenju povodom ovog Zahtijeva Arbitražna komisija je zauzela stav da se u postojećim okolnostima ne može smatrati utvrđenim da je stanovništvo Bosne i Hercegovine izrazilo svoju potpunu volju da Bosna i Hercegovina bude priznata kao suverena i nezavisna država. Ta ocjena bi mogla biti promijenjena, ukoliko bi Republika putem referenduma pružila garancije u tom pogledu, s tim da se pozovu da učestvuju na referendumu svi građani Bosne i Hercegovine bez obzira na nacionalnost kao i da se referendum održi pod međunarodnom kontrolom.

Mišljenje broj 8 od 4. jula 1992. godine⁵⁰² posvećeno je pitanju disolucije SFRJ odnosno da li se ona smatra okončanom. U odgovoru na ovo pitanje Arbitražna komisija je zauzela stav da je disolucija SFRJ na koju se poziva Mi-

500 Mišljenje broj 3 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia – Paris, 11 Januara 1992. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 479-486.

501 Mišljenje broj 4 on International Recognition of the Socialist Republic of Bosnia and Hercegovina by the European Community and its Member States, Paris, 11 Januara 1992. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 486-488.

502 Mišljenje broj 8 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia – Paris, 4 July 1992. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 634-637.

šljenje broj 1 od 29. novembra 1991. godine sada završena i da SFRJ više ne postoji.

U Mišljenju broj 10 od 4. jula 1992. godine⁵⁰³ zauzet je stav da je SR Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) nova država koja se ne može smatrati isključivim nasljednikom SFRJ. Njeno priznavanje od država članica Evropske zajednice podlijevalo bi usklađenosti sa uvjetima postavljenim općim međunarodnim pravom za jedan takav čin i Zajedničkom izjavom i Smjernicama od 16. decembra.

Mišljenje broj 11 od 16. jula 1993. godine⁵⁰⁴ odnosi se na pitanje: *Na koji datum se desila državna sukcesija za različite države koje su nastale iz SFRJ.*

Arbitražna komisija je zauzela stav da je u odnosu na Bosnu i Hercegovinu “na referendumu održanom 29. februara i 1. marta 1992. godine, većina ljudi te republike izjasnila se za suverenu i nezavisnu Bosnu. Rezultat referenduma bio je zvanično objavljen 6. marta, i od tog datuma, uprkos dramatičnim događajima koji su se desili u Bosni i Hercegovini, ustavni organi ove republike su djelovali kao organi suverene države da bi održali njen teritorijalni integritet i svoju punu i isključivu vlast. Tako, 6. mart 1992. godine se mora smatrati datumom kad je Bosna i Hercegovina naslijedila SFRJ.”

3. Genealna skupština UN i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Generalna skupština UN se može također baviti pitanjima od značaja za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti. Naročito je značajna njena uloga u situacijama kada je Savjet sigurnosti blokiran vetom neke od njegovim stalnih članica. U takvim situacijama može se primijeniti rezolucija Generalne skupštine UN: Ujedinjeni za mir⁵⁰⁵.

Generalna skupština može donositi samo preporuke, koje nisu obavezujuće za razliku od akata Savjeta sigurnosti koji mogu biti obavezujući. Međutim i preporuke Generalne skupštine, s obzirom na autoritet ovog organa, imaju znatnu političku i moralnu težinu.

Pored Savjeta sigurnosti agresijom na Bosnu i Hercegovinu bavila se i Generalna skupština UN-a, ali ne na izuzetni način predviđen Rezolucijom Ujedinjeni za mir nego na redovan način u skladu sa članovima 10, 11. i 13. Povelje UN-a.

503 Mišljenje broj 10 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia – Paris, 4 July 1992. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 639-640.

504 Mišljenje broj 11 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia – Paris, 16 July 1993. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 1017-1020.

505 Uniting for Peace (UN Resolution 377). Usvojena 3. novembra 1950. Dostupno na: <http://www.un.org/depts/dhl/landmark/pdf/ares377e.pdf>, 25.12. 2010.

Prva odluka Generalne skupštine koja se odnosi na agresiju na Bosnu i Hercegovinu, jeste *Rezolucija 46/242 od 25. augusta 1992. godine*⁵⁰⁶ koja "strogo" osuđuje "odvratnu praksu etničkog čišćenja" kao i teške povrede međunarodnog humanitarnog prava.

Rezolucija podsjeća na nalaz Generalnog sekretara o zajedničkom nastojanju bosanskohercegovačkih Srba u osvajanju i u najmanju ruku podršci Jugoslavenske narodne armije, da stvore etnički čista područja u kontekstu pregovora o "kantonizaciji" Republike u okviru Konferencije Evropske zajednice o Bosni i Hercegovini. Generalna skupština je "osudila povredu suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine..."⁵⁰⁷

Rezolucija također zahtijeva da svi oblici miješanja izvan Republike Bosne i Hercegovine hitno prestanu i da se one jedinice Jugoslavenske narodne armije i elementi Hrvatske vojske sada u Bosni i Hercegovini moraju ili povući ili podvrgnuti autoritu Vlade Bosne i Hercegovine ili moraju biti raspuštene i razoružane sa njihovim oružjem smještene pod međunarodni nadzor. Rezolucija ponavlja zahtjeve sadržane u Rezoluciji 752 Savjeta sigurnosti i u kasnijim rezolucijama.

U sljedećim rezolucijama 47/88 i 47/147 od 16. i 18. decembra 1992. godine, Generalna skupština je utvrdila i osudila akte genocida usmjerene protiv bosanskih muslimana. Kao odgovorno za ova djela, označeno je srpsko rukovodstvo na teritorijama pod njihovom kontrolom u Bosni i Hercegovini. "Jugoslavenska armija i političko vođstvo Srbije snose primarnu odgovornost za ovu represivnu praksu koja flagrantno krši najosnovnije principe humanitarnog prava." Skupština je također potvrdila odgovornost država za akte koje počinje njeni agenti na teritoriji druge države. U vezi s tim skrenuta je pažnja Srbiji na njenu odgovornost prema Konvenciji iz 1948. godine o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida.

Generalna skupština UN u Rezoluciji 47/121 radnje počinjene prema bošnjačkoj strani izričito označava kao "genocid"⁵⁰⁸ "za koji jugoslavenska armija i rukovodstvo Srbije snose primarnu odgovornost."⁵⁰⁹

506 General Assembly Resolution 46/42 Concerning the Situation in Bosnia and Hercegovina, Adopted at its 91st plenary meeting, 25 August 1992.

507 Ibid.

508 "a consistent pattern of gross and systematic violations of human rights, a burgeoning refugee problem resulting from mass expulsions of defenseless civilians from their homes and the existence in Serbian Montenegrin controlled areas of concentration camps and detention centers, in pursuit of the abhorrent policy of "ethnic cleansing", which is a form of genocide".

General Assembly Resolution 47/121 on the situation u Bosnia and Hercegovina, 18 December 1992. U: Trifunovska, S. Ibid., str. 789-793.

509 General Assembly Resolution 47/147 on the situation u Bosnia and Hercegovina, 18

Rezolucija Generalne skupštine broj 47/121 u svojim operativnim tačkama od tri do pet sadrži različite odredbe koje se odnose na povlačenje stranih snaga iz Bosne i Hercegovine, potvrđujući na taj način agresiju na Bosnu i Hercegovinu.

Generalni sekretar UN-a na svoj specifičan način obavijestio je Generalnu skupštinu o izvršavanju njenih naloga sadržanih u spomenutim rezolucijama. "Ove odredbe rezolucije još nisu ispunjene. Ranije je izviješteno... da mada je JNA povučena u cijelosti iz Bosne i Hercegovine, njeni članovi porijeklom bosanski Srbi ostali su iza, sa opremom i konstituisali snage bosanskih Srba."⁵¹⁰

Generalna skupština u tački 11. Rezolucije 47/121 i tački 28. Rezolucije 48/88 poziva na hitno preduzimanje mjera u okviru međunarodne Konferencije o bivšoj Jugoslaviji kako bi se postiglo pravedno rješenje, insistirajući na hitnom upoznavanju o toku nastojanja na ovom pitanju.

Generalna skupština je u nekim drugim rezolucijama, na 48 zasjedanju, potvrdila odlučnost da spriječi akte genocida i zločina protiv čovječnosti u kontekstu "nastavljanja agresije u Bosni i Hercegovini", dakle upućujući na vezu koja postoji između Savezne Republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i srpskih vojnih i paravojnih grupa odgovornih i za takva, masivna, velika i sistematska kršenja.⁵¹¹

Rezolucije prihvaćene na 48. zasjedanju Generalne skupštine potvrđuju stav šire međunarodne zajednice o prirodi sukoba u Bosni i Hercegovini i odgovornosti za započinjanje i vođenje agresije.

Rezolucija 48/153, također osuđuje bombardovanje gradova i civilnih područja nalazeći da je to politika bosanskih Srba ali i bosanskih Hrvata.

Skupština je dalje razjasnila pravi identitet "bosanskih Srba" koji su koristili taktiku genocida kao politiku, prepoznajući da na teritoriji pod kontrolom Srba u republikama Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, komandanti srpskih paramilitarnih snaga i političke i vojne vođe u Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora) snose primarnu odgovornost za većinu ovih povreda.⁵¹²

December 1992.

510 Report of the Secretary - General pursuant paragraph 12 of General Assembly Resolution 47/121 (A/47/869, 18. Januar 1993, tač. 30-31. Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid, Str .581. para. 31.

511 Resolution 48/88, 20.December 1993.

512 General Assembly Resolution 48/153.

4. Međunarodni sud pravde u Hagu i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Međunarodni sud pravde u Hagu je također nadležan da pod određenim okolnostima utvrdi karakter oružanog sukoba. Odluka Suda se temelji na pravnim a ne na političkim razlozima tako da Sud nije vezan stavom Savjeta sigurnosti o istom pitanju.

Nadležnost Međunarodnog suda regulirana je članom 36. Statuta koji u stavu 2. sadrži tzv. "fakultativnu klauzulu" prema kojoj svaka država može svojom izjavom preuzeti obavezu da se podvrgava nadležnosti suda u sporovima određene vrste prema svakoj drugoj državi koja je potpisala istu klauzulu. Nadležnost suda se također prostire na sve slučajeve naročito predviđene u Povelji UN-a ili ugovorima i konvencijama na snazi.

Republika Bosne i Hercegovine (od 14. decembra 1995. godine "Bosna i Hercegovina") podnijela je 20. marta 1993. godine Registararu Međunarodnog Suda u Hagu tužbu kojom je pokrenula postupak protiv Savezne Republike Jugoslavije (od 4. februara 2003. godine "Srbija i Crna Gora" a od 3. juna 2006. godine "Republika Srbija"), zbog kršenja Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, koju je Generalna skupština UN usvojila 9. decembra 1948. godine, kao i drugih pitanja za koje je Bosna i Hercegovina tvrdila da su povezani s tim. Tužba se poziva na član IX Konvencije kao osnov za utvrđivanje nadležnosti Suda.

Bosna i Hercegovina je zahtijevala od suda da presudi da je Srbija i Crna Gora putem svojih organa ili tijela pod njenom kontrolom alternativno: počinila genocid, saučestvovala u činjenju genocida ili je propustila spriječiti činjenje genocida. U svakom slučaju tužena je propustila kazniti počinioce pred vlastitim sudovima ili ih izručiti Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu SFRJ. Pored toga traženo je da Sud obaveže tuženu da Bosni i Hercegovini i njenim građanima nadoknadi pričinjenu štetu s osnova genocida kao i simboličnu nadoknadu zbog propuštanja da udovolji privremenim mjerama koje su joj određene od strane Suda. Na kraju tražene su specifične garancije i uvjeravanja kako bi se izbjeglo ponavljanje pobrojanih protivpravnih radnji, a čiji će oblik i vrstu odrediti Sud.⁵¹³

513 Konačan tužbeni zahtjev Bosne i Hercegovine definisan je na usmenoj raspravi 24. aprila 2006. godine i glasi:

«Bosna i Hercegovina traži da Međunarodni sud pravde donese i objavi sljedeću presudu:

1. Da je Srbija i Crna Gora pomoću organa i entiteta pod njenom kontrolom, povrijedila svoje obaveze po Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, namjerno djelimično uništavajući ne-srpske nacionalne, etničke ili religijske grupe unutar ali ne ograničavajući se samo na teritoriju Bosne i Hercegovine, uključujući naročito Muslimansko stanovništvo:

- ubijanjem pripadnika grupe;
- izazivanjem ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda pripadnika grupe;
- namjernog nametanja uslova života grupi sračunatog da izazove fizičko uništenje grupe, u cijelosti ili djelimično;
- nametanja mjera usmjerenih na sprječavanja rađanja unutar grupe;
- namjernog premještanja djece iz jedne u drugu grupu;

2. Supsidijarno:

(i) da je Srbija i Crna Gora prekršila obaveze propisane u Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, saučesništvom u genocidu na način određen naprijed u stavu 1, i/ili

(ii) da je Srbija i Crna Gora prekršila obaveze propisane u Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida pomažući i podstičući pojedince, grupe i tijela uključene u genocid, na način određen naprijed u stavu 1.;

3. da je Srbija i Crna Gora prekršila obaveze propisane u Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida udruživanjem radi počinjenja genocida i podsticanjem na genocid, na način određen naprijed u stavu 1.;

4. da je Srbija i Crna Gora prekršila obaveze propisane u Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, jer nije spriječila genocid;

5. da je Srbija i Crna Gora prekršila i krši obaveze propisane u Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, jer je propustila i propušta da kazni počinioc genocida, odnosno bilo kojeg drugog djela zabranjenog Konvencijom o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, te da nije Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) izručila pojedince optužene za genocid ili druga krivična djela zabranjena Konvencijom, niti je u potpunosti sarađivala sa Tribunalom;

6. da povrede međunarodnog prava navedene u stavovima od 1. do 5. predstavljaju protivpravna djela koja se mogu pripisati Srbiji i Crnoj Gori, a koja povlače njenu odgovornosti prema međunarodnom pravu, pa da će u skladu s tim

(a) Srbija i Crna Gora odmah preduzeti efektivne mjere da osigura potpuno ispunjenje obaveze kažnjavanja genocida prema Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, odnosno bilo kojeg drugog djela zabranjenog Konvencijom, kao i da će Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju izručiti pojedince optužene za genocid ili druga krivična djela propisana u Konvenciji, te u potpunosti sarađivati sa Sudom;

(b) Srbija i Crna Gora mora ispraviti posljedice svojih nezakonitih radnji u međunarodnim okvirima, što je posljedica međunarodne odgovornosti za navedene počinjene povrede Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, te da mora platiti Bosni i Hercegovini, kao takvoj i kao *parens patriae* za njene građane, punu naknadu štete i izazvanih gubitaka. Posebno, naknada će pokriti svaku finansijski odredivu štetu koja se odnosi na:

(i) štetu koja je pojedincima nanesena djelima navedenim u članu III Konvencije, uključujući i nematerijalnu štetu koju su pretrpjele žrtve, njihovi preživjeli nasljednici, srodnici ili osobe koje su izdržavali;

(ii) materijalnu štetu izazvanu na vlasništvu pojedinaca i pravnih lica, javnih ili privatnih, djelima navedenim u članu III Konvencije;

(iii) materijalnu štetu nanijetu Bosni i Hercegovini u pogledu razumnih troškova učinjenih za popravljavanje ili ublažavanje šteta proizašlih iz djela navedenih u članu III Konvencije;

(c) prirodu, oblik i iznos kompenzacije odrediće Sud, sa rokom ispunjenja po dogovoru stranaka u roku od godine dana od dana objavljivanja presude, ostavljajući mogućnost prinudnog postupka u suprotnom;

(d) Srbija i Crna Gora će dati specifične garancije i uvjeravanja kako bi se izbjeglo ponavljanje pobrojanih protivpravnih radnji, a čiji će oblik i vrstu odrediti Sud;

Međunarodni sud je u svojoj presudi od 27. februara 2007. godine utvrdio: "297. Sud zaključuje da su radnje počinjene u Srebrenici, koje ulaze u okvir člana II (a) i (b) Konvencije, počinjene sa specifičnom namjerom da se djelimično uništi grupa Muslimana Bosne i Hercegovine kao takva; shodno tome, te radnje predstavljaju radnje genocida koje su počinili pripadnici Vojske Republike Srpske u i oko Srebrenice negdje od 13. jula 1995. godine."

Po pitanju zločina u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine "276... Sud ... zaključuje, na temelju ubjedljivih dokaza da su se masovna ubistva zaštićene grupe desila i da je stoga materijalni element, kako je to definisano u članu II (a) Konvencije, ispunjen.

Sud, međutim, nije ubijeden, na temelju iznesenih dokaza, da je nesumnjivo dokazano kako su masovna ubistva pripadnika zaštićene grupe izvršena sa specifičnom namjerom (*dolus specialis*) izvršioca da se grupa kao takva uništi, u cjelini ili djelimično."

Po pitanju odgovornosti Sr Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) Presuda navodi: "386. ...Nije dokazano da je armija SRJ učestvovala u masakrima, niti da su političke vođe SRJ na bilo koji način pomagale u pripremanju, planiranju ili činjenju masakra. Istina je da postoji mnoštvo dokaza o direktnom ili indirektnom učešću zvanične vojske SRJ, zajedno s vojnim snagama bosanskih Srba, u vojnim operacijama u Bosni i Hercegovini u godinama prije događaja u Srebrenici. Ovo učešće stalno su osuđivali politički organi Ujedinjenih naroda, što je zahtijevalo da SRJ to zaustavi [...]"

SR Jugoslavija je oglašena odgovornom jer je prekršila svoje obaveze da spriječi genocid na način koji povlači njenu međunarodnopravnu odgovornost.⁵¹⁴

Sud je utvrdio da je tužena strana propustila ispuniti svoju dužnost da u cijelosti sarađuje sa MKSJ. Ovaj propust predstavlja kršenje obaveze tužene strane kao ugovornice Dejtonskog sporazuma, kao članice Ujedinjenih nacija i, u skladu s tim, predstavlja i kršenje obaveza iz člana VI Konvencije o genocidu.⁵¹⁵

Također SR Jugoslavija je prekršila naredbe suda o privremenim mjerama. "456. [Iz obrazloženja ove presude] jasno je da je tužena strana propustila, u odnosu na masakr u Srebrenici u julu 1995. godine, ispuniti svoje obaveze iz stava 52. A (1) naredbe od 8. aprila 1993. godine, koja je potvrđena u

7. da je, ne postupajući po Naredbama za određivanje privremenih mjera koje je Sud donio 8. aprila 1993. godine i 13. septembra 1993. godine, Srbija i Crna Gora prekršila nametnute međunarodne obaveze, čime je u obavezi da Bosni i Hercegovini isplati simboličnu naknadu čiju će visinu odrediti Sud.»

514 Vidi paragraph 438. i 450. Presude

515 Paragraf 449. Presude.

naredbi od 13. septembra 1993. godine, da "preduzme sve moguće mjere da spriječi izvršenje zločina genocida".

Također, tužena strana nije ispunila ni obavezu iz stava 52. A (2) naredbe od 8. aprila 1993. godine, koja je potvrđena naredbom od 13. septembra 1993. godine, a kojom se od nje zahtijevalo da "osigura da sve....organizacije i osobe pod njenim....utjecajem....ne počinu bilo koje djelo genocida."

Po pitanju zahtjeva za reparacije Sud je zauzeo stav da: "463. Jasno je, međutim, da tužilac ima pravo na reparaciju u obliku satisfakcije, a njen najprikladniji oblik je, kako je i tužilac predložio, deklaracija – koja bi se navela u ovoj presudi – o tome da tužena strana nije ispunila obavezu sprječavanja zločina genocida, koju je imala po Konvenciji..."

Ako bi postavili pitanje značaja Presude i činjenica utvrđenih i potvrđenih presudom mogli bi zaključiti:

1. Međunarodni sud pravde u Hagu prvi put je u svojoj historiji utvrdio odgovornost jedne države zbog kršenja Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida. Stoga ova presuda ima historijsku važnost i to ne samo za strane u sporu i za ovaj predmet nego i za razvoj međunarodnog humanitarnog prava u cjelini. Sud u ovoj presudi utvrđuje:

- a) da je Srbija prekršila obavezu sprječavanja genocida koja proizlazi iz Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida u vezi sa događajima koji su se desili u Srebrenici u julu 1995. godine;
- b) da je Srbija prekršila obaveze iz Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida time što nije predala Ratka Mladića, optuženog za genocid i saučesništvo u genocidu, radi suđenja pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, čime je propustila da u cijelosti sarađuje sa Tribunalom;
- c) da Srbija nije ispunila obaveze iz privremenih mjera koje je Sud naredio 8. aprila i 13. septembra 1993. godine u ovom predmetu, tako što je propustila preduzeti sve mjere koje je imala na raspolaganju radi sprječavanja počinjenja genocida u Srebrenici u julu 1995. godine odnosno da osigura da sve organizacije i osobe pod njenim utjecajem ne počinu bilo koje djelo genocida.

Međunarodni Sud je naložio tuženoj obavezu poštivanja i postupanja po Konvenciji. Sud je odlučio da Srbija mora odmah preduzeti efikasne korake da bi osigurala ispunjenje svojih obaveza prema Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida kako su definisane u članu II Konvencije, ili bilo koje druge mjere propisane članom III Konvencije, i predati optužene za genocid ili drugi od tih zločina za suđenje Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju, te u cijelosti sarađivati s Tribunalom;



2. Međunarodni sud je utvrdio učešće tužene u ratu u Bosni i Hercegovini angažiranjem njenih zvaničnih vojnih snaga⁵¹⁶ što razrješava prirodu oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini. Zajedno sa pravosnažnim presudama ICTY u predmetima Tadić i Čelebići nesporno je utvrđeno da je riječ o međunarodnom oružanom sukobu u kojem je kao strana učestvovala SR Jugoslavija odnosno da je SR Jugoslavija izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

516 Vidi para. 386. i dr.

VII. GRAĐANSKI RAT U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI KAO SREDSTVO AGRESIJE

Građanski ratovi se za razliku od međudržavnih, vode unutar jedne države između samih njenih državljana. Da bi se sukobi unutar jedne države mogli kvalificirati kao građanski rat, neophodno je da po obimu odnosno rasprostranjenosti i političkoj važnosti nadiđu običnu pobunu. Uzroci građanskih ratova mogu biti različiti ali su najčešće ideološka, vjerska i socijalna netrpeljivost među društvenim grupama, miješanje i poticanje od drugih država. Ciljevi građanskih ratova mogu biti: promjena oblika vlasti, promjena društvenopolitičkog uređenja države, sukob između različitih etničkih, nacionalnih ili vjerskih grupa, otcjepljenje od matične države i stvaranje vlastite države odnosno pripajanje susjednoj državi u kojoj dominira stanovništvo istog etničkog porijekla i drugi.

Pripadnici srpske, odnosno hrvatske etničke skupine u Bosni i Hercegovini u značajnom broju su ustali protiv ustavnih organa Republike Bosne i Hercegovine. Ove akcije po političkoj važnosti i po teritorijalnoj rasprostranjenosti nadilaze karakter obične pobune tako da bi se mogle tretirati kao građanski rat.

Ipak postoje međunarodnopravni razlozi zbog kojih se ne može povući znak jednakosti između oružanih borbi u Bosni i Hercegovini i građanskog rata. Izazivanje borbi između različitih etničkih skupina u Bosni i Hercegovini, bilo je u funkciji agresije na njen suverenitet, teritorijalni integritet i političku nezavisnost, radi realizacije srpskih odnosno hrvatskih velikodržavnih ambicija.

Naime, SR Jugoslavija i Hrvatska, iskoristile su prisustvo pripadnika srpske, odnosno hrvatske nacionalne skupine u Bosni i Hercegovini kao jedno od sredstava agresije. Pored pripadnika srpske etničke skupine porijeklom iz Bosne i Hercegovine, SR Jugoslavija, se također koristila vlastitim oružanim snagama: jugoslavenskom vojskom, policijom i drugim regularnim odnosno

neregularnim formacijama. Hrvatska je pored instrumentaliziranog hrvatskog korpusa u Bosni i Hercegovini koristila i vlastitu Hrvatsku vojsku. Pripadnici srpske, odnosno hrvatske etničke skupine u Bosni i Hercegovini su korišteni u sudjelovanju sa drugim formacijama, tako da se ne mogu smatrati samostalnim faktorom u borbama u Bosni i Hercegovini. Vojne formacije bosanskih Srba i bosanskih Hrvata, bez obzira na naziv, bile su po liniji vojnog komandovanja direktno podređene vojnim komandama u Beogradu i Zagrebu. Njihove formacije su bile korištene u većem ili manjem obimu zavisno od vojne procjene da li su dovoljne za postizanje tekućeg vojnog cilja. Ukoliko to nije bio slučaj, dolazila je direktna vojna pomoć u vojnim jedinicama i vojnoj opremi iz SR Jugoslavije i Hrvatske. Njihova samostalnost nije prevazilazila značaj samoinicijative. Sve značajnije vojne odluke i vojni planovi donošeni su izvan Bosne i Hercegovine.⁵¹⁷ SR Jugoslavija i Hrvatska pružale su kompletnu vojnu podršku svojim formacijama u Bosni i Hercegovini pretežno sastavljenim od rezidentnog stanovništva ali i od stanovništva SR Jugoslavije i Hrvatske. Oficiri vojske Republike Srpske odnosno HVO bili su na platnom spisku svojih država matica koje su im, također plaćale doprinose za penzijsko-invalidsko osiguranje i druge prinadležnosti.⁵¹⁸

Vojne formacije bosanskih Srba i Hrvata kao i njihova rukovodstva koja su pretendovala da izražavaju njihove političke ciljeve nisu imale onaj potrebiti stepen samostalnosti da bi ih mogli smatrati posebnom stranom u građanskom ratu. Da bi jedna grupa u borbama unutar države imala status ustanika, odnosno strane u građanskom ratu, potreban je kritični koeficijent samostalnosti u odnosu na državu koja je pobunu potakla.

Pobunjeni bosanski Srbi, odnosno bosanski Hrvati nisu bili samostalna komponenta u borbama u Bosni i Hercegovini nego su nastupali kao dio srpske odnosno hrvatske oružane sile pa prema tome mogli su imati samo takav status. Potpuni identitet sa državama agresorima učinio ih je istovjetnim sa agresorima, tako da, i pored toga što su učestvovali u borbama u Bosni i Hercegovini, nisu to činili u svoje ime i radi svojih separatnih ciljeva, već su to činili u ime SR Jugoslavije i Hrvatske radi realizacije njihovih ratnih ciljeva.

517 "Sve dok je Bosna činila integralni dio Jugoslavije, neprijateljstva vođena među Srbima, Hrvatima i Bošnjacima jasno su značila građanski rat. Međutim, kad se Bosna i Hercegovina pojavila iz političke ruine Jugoslavije kao nezavisna država, konflikt se pretvorio u međudržavni rat ostvaren putem prekograničnog uključanja Srbijanske (ranije Jugoslavenske) armije u vojne operacije koje su vodili pobunjeni bosanski Srbi protiv bosanske vlade (u nastojanju da preuzmu kontrolu nad širokim pojasom bosanske zemlje i pripoje ga velikoj Srbiji." Dinstain, Y. (2005). Ibid., str. 8.

518 Vidi: Mišljenje i presuda", Tužilac protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-T, Pretresno vijeće II, 7. maj 1997. i "Presuda o kazni", Tužilac protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-T, Pretresno vijeće II, 14. juli 1997.; i Tužilac protiv Tihomira Blaškića, IT-95-14-T. 3. mart. 2000.

Stoga se ne može govoriti o građanskom ratu u Bosni i Hercegovini odvojeno od agresije na Bosnu i Hercegovinu. On se odlikovao odsustvom samostalnosti u vojnom i političkom odlučivanju odnosno po istovjetnosti vojnih i političkih ciljeva država agresora i instrumentaliziranih pripadnika njihovih etničkih skupina u Bosni i Hercegovini.

Srbijanska propaganda je od početka agresije na Bosnu i Hercegovinu nastojala agresiju prikazati kao građanski rat, osporavajući svoje učešće kao strane u sukobu.⁵¹⁹ Nije potrebno na ovom mjestu ponavljati da ovi navodi nisu istiniti. Ali falsifikovanje stvarnosti našlo je saučesnike među uticajnim pojedincima i nekim krugovima međunarodne zajednice.⁵²⁰ Generalni sekretar UN-a u svom Izvještaju od 24. aprila 1992. godine opisujući situaciju u Bosni i Hercegovini govori o građanskom ratu u Bosni i Hercegovini kao o velikoj tragediji.⁵²¹

Teze o građanskom ratu naišle su na odobravanje pojedinih članica Evropske zajednice, jer se to uklapalo u njihovu viziju ustavnog i teritorijalnog uređenja "buduće" Bosne i Hercegovine, kao složene države sastavljene iz nekolicine ekskluzivnih nacionalnih konstitutivnih jedinica. S tim u vezi važno je istaći doprinos tadašnjih zapovjednika UNPROFOR-a *F. Morrilliona* na uvođenju "treće strane" u rat u Bosni i Hercegovini.⁵²²

519 Ratni zločini u Bosni i Hercegovini, Izvještaj Amnesty Internationala..., str. 44.

520 "Različite ličnosti su također uticale na tok događaja... Eagleburger se pridružio upravnom odboru Yugo-Amerike, američkog ogranka proizvođača automobila iz Srbije, te je bio predsjednik tvrtke Henry Kissinger Associates koja je imala ugovore s Yugo-Amerikom i drugim jugoslavenskim državnim preduzećima... Sredinom avgusta Eaglaburger koji je bio na putu da zamijeni Bakera na mjestu državnog sekretara, rekao je da istraga u CIA-e nije otkrila nikakve dokaze o sistematskom ubijanju u logorima, već samo o 'neugodnim uvjetima.' Gutman, R. (1995). Svjedok genocida. Sarajevo: VKBI. str. 29, i 36.

521 Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 749 (1992) (S/23836, 24. april 1992), Bethlehem, D., Weller, M. (ed.). (1997). Ibid, str. 502.

522 "U vrijeme mandata spomenutog generala još se u banskim dvorima pritiskao, od hercegovačkog lobija i 'beogradskih saveznika', otac svih Hrvata u agresivnijem nametanju 'treće strane', ali, rečeni general je svojski odradio posao, i za njih i za Euroshemu, po tezi: dobro, nemate još sve strane u sukobu, ali ćete ih imati. Kada je njegov mandat bio pri kraju u oficijelnom općenju već su 'u tvrdo' bile 'tri strane u sukobu' nažalost i u praktičnoj izvedbi." Begić, K. I. Ibid., str. 111.



VIII. PRAVNE POSLJEDICE AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU

1. Uvod

Pošto je agresija delikt međunarodnog prava ona povlači određene međunarodnopravne posljedice. Ove posljedice se tiču države agresora i nekih njenih državljana. Država odgovora po osnovu deliktne odgovornosti koja stvara obavezu nadoknade štete državi žrtvi agresije i njenim državljanima. Odgovornost za genocid bi prema mišljenju autora ulazila u ovu vrstu odgovornosti države. Državljeni države agresora mogu biti pozvani na individualnu krivičnu odgovornost zbog činjenja čitavog spektra krivičnih djela vezanih za agresiju.

Ovdje ćemo se ograničiti na utvrđivanje pravnih posljedica agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Savjet sigurnosti kao politički organ, rukovodeći se političkim razlozima koristio je u svojim rezolucijama izraz Poglavlje VII Povelje te je propustio eksplicitno upotrijebiti izraz agresija na Bosnu i Hercegovinu. Ali implicitno Rezolucija 752 od 15. maja 1992. godine kao i druge, rat u Bosni i Hercegovini kvalificira kao agresiju a SR Jugoslaviju i Hrvatsku kao agresore na Republiku Bosnu i Hercegovinu što potvrđuje Rezolucija 757 od 30. maja 1992. godine kojom su SR Jugoslaviji nametnute ekonomske i diplomatske sankcije. Ove rezolucije su uzrokovale *političke posljedice agresije* koje su se sastojale u zavođenju ekonomskih i diplomatskih sankcija SR Jugoslaviji i pozivanje Hrvatske da preduzme rezolucijama utvrđene mjere radi okončanja agresije.

Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločini koji su je pratili su također potaknuli, *osnivanje Međunarodnog tribunala za krivično gonjenje osoba* odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava poči-

njenog na teritoriji bivše SFRJ (ICTY), koje je realizirano kasnijim rezolucijama Savjeta sigurnosti.

2. Nepriznavanje stanja stvorenog silom i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu

2.1. Uopće

Opće međunarodno pravo zabranjuje priznavanje stanja stvorenog ozbiljnim kršenjem peremptornih normi općeg međunarodnog prava.

Bečka konvencija o pravu ugovora iz 1969. godine, u članu 53. definira peremptornu (*ius cogens*) normu kao “normu koju je prihvatila i priznala cjelokupna međunarodna zajednica država kao normu od koje nikakvo odstupanje nije dopušteno i koja se može izmijeniti samo novom normom općeg međunarodnog prava koja ima isti karakter.”

“Zakonski režim ustanovljen Paktom Lige naroda i Kellogg-Briand-ov pakt bili su osnova za razvoj principa da osvajanja teritorija ili posebnih prednosti proizašlih iz nezakonite prijetnje ili upotrebe sile ne predstavljaju osnov koji bi bio priznat od drugih država.”⁵²³ Ovaj princip je poznat i često

523 Brownlie, I. Ibid., str. 410.; “Preporuka prihvaćena na međunarodnoj konferenciji američkih država u Washingtonu 1890. godine sadržavala je princip da će osvajanje teritorija učinjeno pod prijetnjom rata ili u prisustvu oružanih snaga biti ništavo. U 1918. godini vlada RSFSR navela je da neće priznati Rumunsko osvajanje Besarabije. Ugovor između RSFSR i Turske od 16. marta 1921. godine propisuje da svaka od ugovornih strana neće priznati bilo koji mirovni ugovor ili drugi međunarodni sporazum nametnut drugom protiv njegove volje. U 1925. godini Nacrt o problemu osvajanja sačinjenog od američkog instituta za međunarodno pravo prezentiran je američkoj uniji. Ovaj navodi da ‘teritorijalna osvajanja učinjena sredstvima rata ili u prisustvu oružanih snaga... ne mogu biti uključena kao osnov...’; Izvješaj o principima američkog međunarodnog prava od Martua i Alvareza u 1931., uključuju obavezu ne priznavanja teritorijalnih osvajanja (ili naročitih prednosti u Alvarezovom nacrtu) dobivenih upotrebom ili prijetnji silom...; U odboru za blokade i razoružanje na drugom zasjedanju skupštine Braga iz Brazila napravio je prijedlog, koji je stavljen kao amandman na povelju u ovom tekstu:

‘Svi članovi Lige naroda smatraju ništavim i nevažećim, pleno jure, odredbe bilo kojeg međunarodnog ugovora zaključenog u budućnosti koji nagrađuje državu koja je počinila rat suprotan članovima 12, 13. i 15. Povelje kako slijedi:

odštetu za ratne troškove i reparacije za štetu uzrokovanu ratom, odredbe koje se odnose na ekonomsku prisilu protiv probijedene zemlje, aneksiju teritorija.

Dosljedno svi članovi Lige naroda slažu se da uvedu odmah u njihove pravne sisteme odredbe koje imaju za cilj da daju njihovim vladama sljedeća ovlaštenja:...

da ne priznaju u bilo kojem obliku u njihovim diplomatskim i konzularnim službama suverenitet agresora nad teritorijom napadnute države.” Brownlie, I. Ibid., str. 410 - 411.

nazivan kao Stimpsonova doktrina prema Stimpsonovoj noti iz 1932. godine i opće priznat je kako u literaturi tako i u međunarodnoj praksi. Tako je u vezi sa japanskom okupacijom Mandžurije američki državni sekretar Stimpson uputio notu kineskoj i japanskoj vladi u kojoj navodi da američka vlada "...nema namjeru da prizna bilo koju situaciju, ugovor ili sporazum koji može biti uzrokovan sredstvima suprotnim Paktu i obavezama prema Pariskom paktu od 27. avgusta 1928. godine, čije su potpisnice obje države i Kina i Japan kao i SAD-e."⁵²⁴

Nakon 1932. godine princip nepriznavanja bio je sadržan u obliku izričitih obaveza u multilateralnim međunarodnim ugovorima, naročito u okviru Panameričke lige ali nije bio ograničen samo na američke države, nego je bio opće prihvaćen u međunarodnoj zajednici. "Potpisnice i države koje su pristupile antiratnom ugovoru potpisanom 10. oktobra 1933. godine proglašavaju u članu 2. da 'one neće priznati bilo koji teritorijalni aranžman koji nije ostvaren mirnim sredstvima, niti valjanost bilo koje okupacije ili zaposjedanja koje može biti uzrokovano silom.'"⁵²⁵

"Konvencija o pravima i dužnostima država potpisana 1933. od svih američkih država propisuje u članu 11. sljedeće:

'Države ugovornice definitivno ustanovljavaju kao normu koja vodi preciznoj obavezi nepriznavanje teritorijalnih osvajanja ili posebnih prednosti koje su dobivene silom, bez obzira da li se sastoje u upotrebi oružja, prijetnji diplomatskim predstavnicima ili bilo kojim drugim prisilnim mjerama...'"⁵²⁶

Ovaj je princip dobio svoju vrijednost u međunarodnoj praksi uoči, u toku, kao i nakon Drugog svjetskog rata, mada je bilo izvjesnih primjera gdje on nije poštovan. To je bilo u slučaju britanskog prvo *de facto* a zatim i *de jure* priznanja italijanske aneksije Etiopije. Također i mnogi drugi članovi Lige su priznali ovu aneksiju. Međutim, SAD i SSSR nisu priznale ovu aneksiju što se u daljem toku događaja pokazalo kao odlučujuće.

Što se tiče njemačke aneksije Austrije iz 1938. godine situacija je dosta komplicirana. SAD su *de facto* prihvatili situaciju stvorenu aneksijom što se vidi iz, npr., utvrđivanja zajedničke useljeničke kvote za Njemačku i Austriju što je ipak bilo praćeno izgovorom da se to odnosi samo na tu situaciju. Međutim, zvanična SAD nije priznala ovu aneksiju. Isti je slučaj sa Velikom Britanijom koja je za praktične potrebe priznala aneksiju ali je zvanično ostala na poziciji nepriznavanja.

524 Ibid., str. 412.

525 Ibid., str. 412, 413.

526 Ibid., str. 413.

Nakon okupacije Čehoslovačke od Njemačke 1939. godine predsjednik Beneš je poslao saopćenje Generalnom sekretaru Lige u kojem stoji:

“Ja se ... pozivam na članove pakta Lige naroda koji to uključuju, naročito član 10. Ja sam uvjeren da ni jedan član Lige naroda neće priznati taj zločin.”⁵²⁷

Uistinu većina članova Lige nije priznala ovu okupaciju i diobu a Čehoslovačka je ostala članom Lige do 1945. godine. SAD-e nisu priznale ovu okupaciju i diobu, što se naročito vidi iz sljedeće note upućene od državnog sekretara ministru finansija:

“U svjetlu nedavne vojne okupacije provincija Bohemija, Moravija i Slovačka od njemačkih oružanih snaga i preuzimanja kontrole nad ovim područjima od njemačkih vlasti, ministarstvo neće priznati bilo koju zakonsku osnovu za preuzimanje tzv. zaštite nad ovim teritorijama, koja je iznuđena silom u prethodnim okolnostima u pogledu gore spomenutih provincija koje su sada pod de facto administracijom njemačkih vlasti...”⁵²⁸

Priznanje rezultata stvorenog agresijom predstavlja vid saučesništva države koja je to učinila. “Osim toga, suština kriminalnosti agresivnog rata i analognih formi upotrebe sile kao instrumenta nacionalne politike promijenila je prirodu priznanja u takvim okolnostima i daje mu karakter saučesništva u kriminalnoj aktivnosti.”⁵²⁹

Stoga princip nepriznavanja postoji kao zakonska obaveza čija povreda predstavlja kršenje pravila međunarodnog prava koje kao što smo već rekli zabranjuje priznanje osvajanja teritorija upotrebom sile. Prema tome, priznanje osvajanja predstavlja delikt međunarodnog prava i povredu suvereniteta države žrtve agresije.

2.2. Pravila o odgovornosti država za međunarodna protivpravna djela.⁵³⁰

Pravila o odgovornosti država za međunarodna protivpravna djela u Poglavlju III koje nosi naslov: Ozbiljne povrede obaveza po peremptornim normama općeg međunarodnog prava propisuju posljedice kršenja peremptornih normi. Poglavlje III sadrži dva člana. Član 40. Pravila odnosi se na međunarodnu odgovornost država koja nastaje kao posljedica ozbiljnog kršenja peremptornih normi općeg međunarodnog prava. “*Kršenje takve obaveze*

527 Ibid., str. 415.

528 Ibid., str. 416.

529 Ibid., str. 418.

530 Pravila o odgovornosti država za međunarodna protivpravna djela (Responsibility of States for internationally wrongful acts, United Nations A/RES/56/83., 28. januara 2002.)

*ozbiljno je ukoliko uključuje velike i sistematske propuste odgovorne države da ispuni obaveze.”*⁵³¹

Član 41. 2. Pravila⁵³² koji se tiče posljedica, koje nastaju usljed povreda unutar ovog poglavlja, propisuje da “*Nijedna država neće priznati kao zakonitu situaciju stvorenu ozbiljnim kršenjima peremptornih normi općeg međunarodnog prava, niti će pružiti pomoć u zadržavanju takve situacije*”. Komisija za međunarodno pravo UN dala je primjere međunarodnih ugovora kršenje čijih normi je u stvari kršenje peremptornih normi međunarodnog prava. Kršenje zabrane činjenja genocida je kršenje peremptorne norme međunarodnog prava.⁵³³

Općeprihvaćeno je da je zabrana agresije peremptorna norma općeg međunarodnog prava. Također, postoji nepodijeljeno mišljenje da u tu kategoriju spadaju trgovina robljem, genocid, rasna diskriminacija i aparthejd. Što se tiče peremptornosti zabrane genocida, ona je potvrđena brojnim odlukama nacionalnih i međunarodnih sudova.⁵³⁴ Mada Komisija za međunarodno pravo UN u svome komentaru člana 53. Bečke konvencije o pravu ugovora nije navela peremptorni karakter nekih drugih normi, općeprihvaćeno je da i one spadaju u tu kategoriju. To su zabrane turtura kako su definirane u članu 1. Konvencije protiv tortura i drugog okrutnog, nehumanog i drugog degradirajućeg tretmana i kažnjavanja iz decembra 1984. godine.⁵³⁵ Peremptorni karakter ovih zabrana potvrđen je odlukama nacionalnih i međunarodnih sudova.

Drugi kriterij tiče se povrede peremptorne norme koja mora biti ozbiljna. Član 40. 2. Pravila definira ozbiljnu povredu kao veliki i sistematski pro-

531 Ibid., član 40. Primjena ovog poglavlja

1. Ovo poglavlje primjenjuje se na međunarodnu odgovornost koja proizlazi iz ozbiljne povrede od države neke obaveze koja proizlazi iz peremptorne norme općeg međunarodnog prava.
2. Povreda takve obaveze je ozbiljna ukoliko uključuje velike i sistematske propuste odgovorne države da ispuni obaveze..

532 Član 41. koji nosi naslov:

Posebne posljedice ozbiljne povrede obaveze po ovom poglavlju, glasi:

1. Države će surađivati da okončaju zakonitim sredstvima svaku ozbiljnu povredu unutar značenja člana 40.
2. Nijedna država neće priznati kao zakonitu situaciju stvorenu ozbiljnim kršenjima unutar značenja člana 40. , niti će pružiti pomoć u zadržavanju takve situacije.
3. Ovaj član je bez prejudiciranja drugih posljedica na koje se upućuje u ovom dijelu i takvih daljih posljedica, koje povrede, na koje ovo poglavlje upućuje mogu proizaći po međunarodnom pravu.

533 Yearbook, 1966, vol. II, p. 248.

534 Vidi na primjer: the International Court of Justice in Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Provisional Measures, I.C.J. Reports 1993, p. 325, at pp. 439-440.

535 United Nations, Treaty Series, vol. 1465, p. 112.

pust odgovorne države da ispuni odnosnu obavezu. Riječ ozbiljna znači da je potrebno utvrditi određeni red veličina da se ne bi trivijalizirala povreda. Na taj način ustanovljavamo razliku između ozbiljnih i trivijalnih povreda peremptornih normi. Trivijalne povrede peremptornih normi ne pripadaju ovoj kategoriji i nisu uključene u ovo poglavlje. Samo velike povrede spadaju u ovo poglavlje.

Da bi bila sistematična, povreda mora biti učinjena na organiziran način i namjerno. Ovi izrazi se uzajamno ne isključuju. Ozbiljna povreda će biti obično oboje: i velika i sistematična. Faktori koji uključuju ozbiljnost povrede mogu uključiti obim i broj pojedinih povreda kao i ozbiljnost posljedica za žrtve. Mora se također imati u vidu da agresija i genocid, kao najistaknutije među ovim zabranama po svojoj prirodi, zahtijevaju povrede velikog obima.

Član 41. Pravila elaborira posebne posljedice povreda iz člana 40. Pravila. On se sastoji iz tri stava. Prva dva propisuju posebne pravne obaveze država-ma koje su se suočile sa povredama iz člana 40., dok treći ima formu rezervne klauzule.

Po stavu 1. člana 41. države imaju pozitivnu obavezu da sarađuju u cilju okončanja ozbiljne povrede iz člana 40. Zbog različitosti okolnosti koje mogu postojati, ovaj stav ne propisuje detaljno koja forma saradnje treba postojati. Ta saradnja treba biti organizirana unutar postojećeg međunarodnogpravnog okvira i to posebno u okviru sistema Ujedinjenih nacija. Ovaj stav dakle predviđa i mogućnost vaninstitucionalne saradnje. Također, ovaj stav ne propisuje ni koje mjere trebaju biti poduzete u cilju okončanja ozbiljnih povreda iz člana 40. Pravila. Ove mjere moraju biti u okviru zakonitih sredstava čiji će izbor zavisiti od okolnosti svakog posebnog slučaja.

Potpuno je jasno da obaveze saradnje postoje za države bez obzira da li su one same pogođene ovim povredama. Od njih se zahtijeva da kordiniranim naporima uklone posljedice ovih zločina.

Dok stav 1. člana 41. propisuje državama pozitivne dužnosti, stav 2. im propisuje negativne dužnosti. Prvo, da ne priznaju, kao zakonitu, situaciju stvorenu ozbiljnim povredama i drugo, da ne pruže pomoć u održavanju takve situacije.

Postojanje obaveze nepriznavanja stanja stvorenog kršenjem peremptornih normi općeg međunarodnog prava nalazi svoju podršku u međunarodnoj praksi i odlukama Međunarodnog suda u Hagu.⁵³⁶

Primjer prakse ne priznavanja posljedica kršenja peremptornih normi pruža reakcija Savjeta sigurnosti na iračku invaziju Kuvajta 1990. godine. Na-

536 Vidi ILC 2001. chpt IV p. str. 288.

kon invazije Irak je proglasio sveopću i trajnu aneksiju Kuvajta. Savjet sigurnosti je Rezolucijom 662 (1990.) odlučio da aneksija nije pravno važeća i pozvao sve države, međunarodne organizacije i specijalizirane agencije da ne priznaju aneksiju i da se uzdrže od bilo koje radnje koja bi mogla biti protumačena kao priznanje. U stvarnosti nijedna država nije priznala aneksiju.

Čak i ukoliko bi povrijeđena država priznala stanje stvoreno aktima kršenja na poticaj države kršitelja, takvo stanje ne treba biti priznato.⁵³⁷

Druga obaveza sadržana u stavu 2. člana 41. zabranjuje državama pružanje pomoći u održavanju situacije stvorene ozbiljnim povredama peremptornih normi iz člana 40. Pravila. Ovo se odnosi na ponašanje država nakon akata kršenja koje pomaže državama prekršiteljima u očuvanju stanja stvorenog povredama međunarodnog prava. Njeno postojanje kao samostalne obaveze, neovisno o obavezi nepriznanja stanja stvorenog silom, potvrđeno je rezolucijama Savjeta sigurnosti koje su zabranjivale bilo kakvu pomoć ilegalnom režimu aparthejda stvorenom u Južnoj Africi ili portugalskom kolonijalnom upravom.⁵³⁸ Ove rezolucije izražavaju univerzalne ideje primjenjive na sve situacije stvorene kršenjima iz člana 40.

Prema stavu 3. člana 41, ovaj član je bez prejudiciranja drugih posljedica na koje se upućuje u ovom dijelu.

Cilj ovog člana je dvostruk. Prvo, on pojašnjava da ozbiljne povrede povlače pravne konzekvence. Shodno tome, ozbiljne povrede u smislu člana 40. vode obavezi za državu prekršitelja da prestane sa protivpravnim djelovanjem, da poštuje zabrane kršenja i da da garancije da neće ponovno kršiti peremptorne norme. Drugo, stav 3. dopušta postojanje daljih međunarodnopravnih posljedica za državu prekršitelja koje prouzrokuju ove povrede.

Ključni preduslov za primjenu ovog poglavlja je utvrđivanje oštećene države. To je država čije je individualno pravo osporeno ili oštećeno međunarodnim protivpravnim djelom ili koja je na drugi način posebno pogođena djelom. Sadržaj pojma "oštećena država" je predstavljen u članu 42. Pravila⁵³⁹

537 Ibid., str. 290. Evidently the responsible State is under an obligation not to recognize or sustain the unlawful situation arising from the breach. Similar considerations apply even to the injured State: since the breach by definition concerns the international community as a whole, waiver or recognition induced from the injured State by the responsible State cannot preclude the international community interest in ensuring a just and appropriate settlement.

538 Vidi: S.C. Res. 218 (1965) on the Portuguese colonies and S.C. Res. 418 (1977 and 569 (1985) on South Africa.

539 Član 42. Pravila o odgovornosti država za međunarodna protivpravna djela, (Responsibility of States for internationally wrongful acts, United Nations A/RES/56/83 „28. januara 2002.)
Prizivanje odgovornosti od oštećene države
Država je ovlaštena kao oštećena država da traži odgovornost druge države ukoliko je

i iz njega su izvučene različite konzekvence u drugim članovima ovog poglavlja i u trećem dijelu Pravila.

2.3. Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida (Konvencija o genocidu).

Konvencija o genocidu nameće obaveze državama članicama da spriječe činjenje genocida, da kazne počinioce kao i da same ne počinje genocid. Ali isto tako zabrana činjenja genocida predstavlja peremptornu normu međunarodnog prava koja obavezuje sve države članice međunarodne zajednice a ne samo potpisnice konvencije. Također, postoji obaveza, i to ne samo za potpisnice konvencije, nego za sve države svijeta da uklone posljedice prouzrokovane genocidom. Stoga je stanje stvoreno genocidom neodrživo. Počinilac genocida ne može koristiti i uživati u posljedicama i prednostima stvorenim genocidom.

2.4. Princip nepriznavanja stanja stvorenog agresijom i genocidom

Suprotno principima međunarodnog prava, međunarodna zajednica personificirana u Savjetu sigurnosti, Evropskoj zajednici i "Kontakt grupi", nagradila je srbijansku agresiju na Bosnu i Hercegovinu.

Činjenica je da međunarodno pravo, kao što smo vidjeli, ne priznaje stanje stvoreno agresijom odnosno prednosti koje su proizašle iz akata agresije. Od novijih dokumenata koji izražavaju opće prihvaćene stavove međunarodne zajednice i koji su po značaju općeprihvaćene norme međunarodnog prava, Završni helsinški akt i Pariska povelja za novu Evropu zabranjuju promjenu granica silom.

Aktivnosti SR Jugoslavije (Srbije) i Republike Srpske bile su usmjerene na stvaranje etnički čiste srpske konstitutivne jedinice u Bosni i Hercegovini sa nadom za promjenom granica u budućnosti. To se vidi iz izjava njihovih najviših zvaničnika.⁵⁴⁰

prekršena obaveza prema:
toj državi pojedinačno; ili
grupi država uključujući i tu državu; ili
međunarodnoj zajednici u cjelini i povreda obaveze:
(i) posebno pogađa tu državu;
(ii) je takve prirode da radikalno mijenja položaj svih drugih država.
prema kojim postoji obaveza daljeg izvršavanja obaveze.

540 Npr. izjava H.Š arinića : "Milošević mi je na tajnom sastanku 1993 rekao: 'vratit ću Franji Knin a Aliji Sarajevo - ja sam sa Republikom Srpskom, koja će kad tad biti u Jugoslaviji, rešio srpsko nacionalno pitanje kao što je Tuđman rešio hrvatsko sa' Herceg-Bosnom."Slobodna Bosna,

Prema međunarodnom pravu priznanje rezultata stvorenih upotrebom sile kao instrumenta nacionalne politike, čini one faktore u međunarodnoj zajednici koji su ga prihvatili i potvrdili i ako su se čitavo vrijeme trajanja agresije samoobavezivali da to neće učiniti – saučesnik.

Evropska zajednica i Savjet sigurnosti su se od samog početka jugoslavenske krize obavezali da neće priznati stanje stvoreno silom kao ni rezultate osvajanja i etničkog čišćenja a ipak su to učinili.

Londonška konferencija od 26. i 27. avgusta 1992. godine je ponovila evropski princip ne priznavanja stanja odnosno prednosti stvorenih silom.

Međunarodni sud pravde u Hagu je utvrdio da je nad zaštićenom grupom bosanskih Muslimana počinjen genocid. Genocid je počinio entitet Republika Srpska odnosno Vojska i MUP Republike Srpske u vršenju javnih ovlasti Republike Srpske.

Republika Srpska, koja je u trenutku činjenja genocida po nalazu sadržanom u Presudi Međunarodnog Suda u Hagu imala elemente *de facto* nezavisnosti, nije stekla međunarodno priznanje nego status entiteta unutar Bosne i Hercegovine. Na taj način Republika Srpska suštinski je ostvarila samoproglašene *Strateške ciljeve srpskog naroda u Bosni i Hercegovini* a izbjegla međunarodnopravnu odgovornost za genocid.

Srbija je oglašena odgovornom zbog nesprječavanja genocida.

Utvdili smo da norme općeg međunarodnog prava nameću međunarodnoj zajednici u cjelini obavezu uklanjanje stanja stvorenog kršenjem peremptornih normi općeg međunarodnog prava tj. agresijom i genocidom. Nužno je utvrditi postojanje kršenja i sprovesti uklanjanje posljedica tog kršenja.

Presudom Međunarodnog suda u Hagu od 26. februara 2007. godine, utvrđeno je kršenje peremptornih normi općeg međunarodnog prava sadržanih u Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, počinjeno od organa Republike Srpske - entiteta u sastavu Bosne i Hercegovine.

Republika Srpska počinilac je zločina genocida.

Stoga je u skladu sa međunarodnim pravom, nužno poduzeti sve neophodne mjere u cilju uklanjanja posljedica genocida.

13. februar 1999, str. 27.; Također predsjednik republike Srpske N. Poplašen, izjavio je da su stanovnici Republike Srpske "potpuno uvjereni" da će biti integrirani u Srbiju i SR Jugoslaviju. "Ljudu u RS su potpuno uvjereni da je takva budućnost neizbježna. I ako ne u neposrednoj budućnosti, jer mi smo priznali Daytonski sporazum." Dnevni avaz, 29. decembar 1998. godine, str. 4.

3. Pravo Republike Bosne i Hercegovine na samoodbranu

Pošto je pravo na samoodbranu jedno od temeljnih prava svake države, a Bosna i Hercegovina je u vrijeme započinjanja i vođenja agresije bila država, to joj je pripadalo pravo na samoodbranu.

Bosna i Hercegovina je postala suverena i nezavisna država 6. marta 1992. godine kada su proglašeni rezultati referenduma. Od Evropske zajednice i njenih država članica je priznata kao suverena i nezavisna država 6. a od SAD-a 7. aprila 1992. godine. Članica Ujedinjenih nacija postala je 22. maja 1992. godine. Bosna i Hercegovina kao suverena i nezavisna država i kao članica Ujedinjenih nacija imala je sva ona prava koja pripadaju državi kao takvoj, među kojima je i pravo na samoodbranu.

Kao što smo vidjeli pod pravom država na samoodbranu podrazumijeva se zakonita upotreba sile pod uvjetima propisanim međunarodnim pravom, kao odgovor na prethodnu nezakonitu upotrebu sile. Samoodbrana je privilegija države da pribjegne sili u cilju zaštite nekih svojih temeljnih prava koja su nezakonitom upotrebom sile od druge države odnosno država ugrožena. To su prije svih pravo na suverenost, teritorijalnu cjelovitost i političku nezavisnost.

SR Jugoslavija i Republika Hrvatska izvršile su agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu odnosno na njen suverenitet, teritorijalnu cjelovitost i političku nezavisnost. Agresija SR Jugoslavije od početka je bila otvorena. Hrvatska je u početku pokušala prikriti agresiju i prisustvo svojih trupa opravdati različitim izgovorima uključujući i zaključenje vojnog saveza sa Republikom Bosnom i Hercegovinom.

Bosna i Hercegovina je imala pravo na samoodbranu. Pravo na samoodbranu ustanovljeno je međunarodnim običajnim pravom a svoje mjesto je našlo i u članu 51. Povelje UN.

Pravo država na samoodbranu postoji u slučaju oružanog napada. Kao što smo vidjeli SR Jugoslavija i Hrvatska, putem svojih oružanih snaga, agnata i surogata izvršile su agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Oružani napadi odnosno agresija ovih država na Bosnu i Hercegovinu kao nezakoniti akti, osnov su prava Bosne i Hercegovine na samoodbranu.

Bosna i Hercegovina kao država i kao članica Ujedinjenih nacija u odgovoru na agresiju koristila je pravo na samoodbranu. Već 8. aprila 1992. godine Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je donijelo *Odluku o proglašenju neposredne ratne opasnosti*.⁵⁴¹ Kako je agresija nastavljena Predsjedništvo BiH je

541 "Službeni list RBiH", broj 1/92.

na sjednici održanoj 20. juna 1992. godine donijelo *Odluku o proglašenju ratnog stanja*.⁵⁴² Također, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je 26. juna 1992. godine utvrdilo *Platformu za djelovanje Predsjedništva Bosne i Hercegovine u ratnim uvjetima*.⁵⁴³ Ovi akti predstavljaju pravni osnov i pravni okvir postupanja Bosne i Hercegovine u korišćenju prava na individualnu samoodbranu u suprotstavljanju agresiji i genocidu. Ovim aktima je Bosna i Hercegovina prihvatila vladavinu međunarodnih zakona i međunarodnog prava u odgovoru na agresiju.⁵⁴⁴

Pravo države na samoodbranu traje dok Savjet sigurnosti ne preduzme mjere potrebne za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Mjere koje preduzima napadnuta država su privremenog karaktera. Traju dok Savjet sigurnosti ne otpočne obavljati svoju ulogu u suzbijanju agresije i nametanju međunarodnog mira. Pošto je Savjet sigurnosti svojom Rezolucijom 752 od 1992. godine utvrdio postojanje *prijetnje miru, ugrožavanja mira ili akta agresije* na Bosnu i Hercegovinu, pravo Bosne i Hercegovine da preduzima mjere samoodbrane trebalo je biti okončano nakon što Savjet preduzme mjere potrebne za ponovnu uspostavu mira. Kako je Savjet sigurnosti preduzimao postupne mjere, prvo je Rezolucijom 757 pozvao Hrvatsku da udovolji prethodnoj rezoluciji a prema SR Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj Gori) zaveo širok spektar ekonomskih i diplomatskih sankcija, pravo Bosne i Hercegovine na samoodbranu je produženo na dalji tok agresije. Kako su se spomenute sankcije pokazale nesrazmjerne cijeni, koju su agresori bili spremni platiti radi ostvarivanja ciljeva agresije, a Savjet sigurnosti nije bio spreman učiniti sljedeći korak u suzbijanju agresije koji bi se sastojao u upotrebi oružane sile, pravo Bosne i Hercegovine na samoodbranu trajalo je do okončanja

542 Za donošenje navedene Odluke izneseni su sljedeći razlozi:

“Polazeći od činjenice da je na Republiku Bosnu i Hercegovinu izvršena agresija od strane Republike Srbije, Republike Crne Gore, jugoslavenske armije i terorista Srpske demokratske stranke

da je činjenica agresije utvrđena Rezolucijom broj 752 od 18. maja 1992. godine, da se ta agresija nastavlja i nakon usvajanja spomenute Rezolucije Savjeta sigurnosti, da je agresija praćena brutalnim genocidom nad narodom Bosne i Hercegovine...

... Da je agresor okupirao oko 70% teritorije države Bosne i Hercegovine i da odbija da obustavi agresiju, i polazeći od prava na odbranu koje je priznato međunarodnim zakonima.” Predsjedništvo R BiH na osnovu Amandmana LI tačke 5, stav 3, na Ustav R BiH, na sjednici održanoj 20. juna 1992. godine donijelo je Odluku o proglašenju ratnog stanja. “Službeni list RBiH”, broj 7/92.

543 “Službeni list RBiH”, broj 8/92.

544 “Republika Bosna i Hercegovina će se pridržavati odredaba međunarodnog prava i međunarodnih konvencija koje regulišu ponašanje država u ratnom stanju, te u skladu s članom 51. Povelje Ujedinjenih nacija, uvažavati odluke i inicijative Savjeta sigurnosti koje on donese radi uspostavljanja i održavanja mira i sigurnosti...” “Službeni list RBiH”, broj 7/92.

agresije odnosno do zaključenja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

Neopravdanim produžavanjem važenja Rezolucije 713 od 25. septembra 1991. godine kojom je uveden embargo na isporuke oružja i vojne opreme bivšoj SFRJ, Bosna i Hercegovina je spriječena da preduzme efektivne mjere samoodbrane.

Rezolucijom 724 od 15. decembra 1991. godine potvrđen je embargo i formiran Komitet Savjeta sigurnosti sa zadatkom nadgledanja sprovođenja embarga. Rezolucijom 727 od 8. januara 1992. godine ponovo je potvrđen embargo, dok su Rezolucijom 740 od 7. februara 1992. godine sve države pozvane na saradnju sa ranije uspostavljenim Komitetom.

Embargo je također potvrđen i kasnijim rezolucijama Savjeta sigurnosti. Postojanje embarga na uvoz oružja i vojne opreme otežalo je ostvarenje prava Bosne i Hercegovine na samoodbranu. Na taj način je Bosni i Hercegovini uskraćeno da koristi jedno od temeljnih prava država. Zbog mehanizma odlučivanja u Savjetu sigurnosti bilo je nemoguće izuzimanje Bosne i Hercegovine od embarga na oružje. To je uzrokovalo da, inače sklone ukidanju embarga na oružje Bosni i Hercegovini, SAD odnosno njen Kongres početkom juna 1995. godine jednostrano izglasa ukidanje embarga na oružje Bosni i Hercegovini. Ovaj potez nije imao praktičnih posljedica ali je izrazio moralni stav predstavničkog tijela vodeće sile spram agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Pošto Savjet sigurnosti UN-a iz ranije navedenih razloga nije preduzeo potrebne mjere da se agresija na Bosnu i Hercegovinu okonča njenim suzbijanjem a protezanjem oružanog embarga i na Bosnu i Hercegovinu, Bosni i Hercegovini je "vezao ruke" u njenom nastojanju da se agresiji suprotstavi korišćenjem inherentnog prava na samoodbranu.

Bosna i Hercegovina je nastojala u sudskom postupku pred Međunarodnim sudom u Hagu zbog kršenja Konvencije o genocidu izboriti se za skidanje embarga na oružje.

Pošto je odredba člana 1. Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida komplementarna članu 51. Povelje, jer stvara obavezu za stranke ugovornice da se genocidu suprotstave odnosno da ga sprečavaju i kažnjavaju, zahtjev Bosne i Hercegovine je baziran na oba osnova.

Bosna i Hercegovina je tvrdila da ona ima inherentno pravo po Konvenciji o genocidu da brani sebe i svoje stanovništvo protiv zločina genocida i drugih genocidnih akata pobrojanih u članu III Konvencije. Ovo pravo samoodbrane od genocida uključuje u sebe pravo da se traži i dobije podrška od drugih stranaka ugovornica Konvencije o genocidu. Shodno tome, Bosna i Hercegovina je imala pravo po Konvenciji o genocidu da traži i primi od drugih strana ugo-

vornica vojno naoružanje, opremu, pomoć, trupe i novac da bi branila sebe i svoj narod od akata genocida.

Također, Bosna i Hercegovina je zahtijevala da joj se kao članici Konvencije o genocidu i kao članici Ujedinjenih nacija prizna inherentno pravo na obje, individualnu i kolektivnu samoodbranu priznato članom 51. Povelje UN da bi odbranila sebe i svoj narod od oružanog napada, oružane agresije i akata genocida.⁵⁴⁵

Bosni i Hercegovini je pripadalo pravo na individualnu i kolektivnu samoodbranu po dva osnova. Kao članica Ujedinjenih nacija imala je prava koja proizilaze iz člana 51. Povelje a kao stranka Konvencije o genocidu imala je prava koja proizilaze iz člana 1. Konvencije.

Bosna i Hercegovina je u postupku pred Međunarodnim sudom u Hagu tražila da Sud u svojoj presudi utvrdi da:

“...Bosna i Hercegovina ima suvereno pravo da brani sebe i svoj narod po članu 51. Povelje Ujedinjenih nacija i međunarodnom običajnom pravu uključujući i sredstva hitnog obezbjeđivanja vojnog naoružanja, opreme i isporuka i trupa od drugih država”.

Pošto su postupci pred Međunarodnim sudom pravde spori, Bosna i Hercegovina je u Zahtjevu za izdavanje privremene mjere od 20.3.1993. godine zahtijevala da Sud kao privremenu mjeru izrekne da Bosna i Hercegovina ima pravo na individualnu i kolektivnu samoodbranu.

Sud nije prihvatio zahtjeve Bosne i Hercegovine tako da su mogućnosti Bosne i Hercegovine da preduzme kvalitetne mjere samoodbrane ostale ograničene.

U ostvarivanju prava na samoodbranu Bosna i Hercegovina je 16. juna 1992. godine Zajedničkom izjavom predsjednika Izetbegovića i Tuđmana ušla u odnose sa Republikom Hrvatskom slične vojnom savezu. Treća od pet tačaka odnosi se na vojnu saradnju.⁵⁴⁶ Ovaj sporazum je omogućio Republici Hrvatskoj da legalizira prisustvo svoje, koja se, već nalazila u Bosni i Hercegovini i koja je kasnije upotrijebljena u agresiji na Bosnu i Hercegovinu.

Akcija NATO saveza preduzeta krajem avgusta i početkom septembra 1995. godine ne može se smatrati akcijom pritanja u pomoć Vladi Republi-

⁵⁴⁵ Vidi: Internacional Court of Justice, Application of the Convencion on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia (Serbia and Monte Negro) 20 March 1993. str. 54. i 55.

⁵⁴⁶ “Po Izetbegovićevim rečima, oružane snage ove dvije države će sarađivati i boriti se protiv zajedničkog agresora, a Hrvatska je i do sada pružala vojnu pomoć BiH. Na kraju izjave se precizira da će se o budućem uređenju BiH odlučivati nakon rata i to onako kako odgovara svim njenim narodima.” Ko je, kako, i s kim prvi počeo, Velike obmane, Beograd 1997, str. 16.



ke Bosne i Hercegovine protiv flagrantne agresije odnosno kao akt kolektivne samoodbrane.

Iz svih navedenih razloga može se, s pravom zaključiti da je Bosna i Hercegovina u ostvarivanju prava na samoodbranu bila prepuštena sama sebi i čak opstruirana od onih dijelova međunarodne zajednice koji su s obzirom na svoju ulogu i obavezu bili najpozvaniji da preduzmu potrebne mjere u cilju suzbijanja agresije.



IX. ZAKLJUČAK

Na osnovu izloženih teorijskih stavova i konkretnih činjenica vezanih za rat u Bosni i Hercegovini 1992-1995. godine, te na osnovu stavova nadležnih organa Ujedinjenih nacija sa sigurnošću se može zaključiti da je rat u Bosni i Hercegovini bio nedopušteni, nezakoniti i napadački međunarodni oružani sukob, odnosno dopušteni, zakoniti i odbrambeni rat za Republiku Bosnu i Hercegovinu kao žrtvu napada.

U sistemu Ujedinjenih nacija nedopušteni, nezakoniti i napadački ratovi označavaju se kao zločini protiv međunarodnog mira odnosno kao akti agresije.

SR Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) i Republika Hrvatska izvršile su agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i na taj način počinile zločin protiv međunarodnog mira.

Iz predhodnog teksta proizlaze sljedeći zaključci:

1. *Rat u Bosni i Hercegovini 1992-1995. je agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu.*

Za ocjenu pravne prirode rata u Bosni i Hercegovini bili su odlučni odgovori na dva prethodna pitanja. Prvo se ticalo karaktera Bosne i Hercegovine u trenutku otpočinjanja i vođenja rata, a drugo karaktera napadača na Bosnu i Hercegovinu.

a) Saglasno Mišljenju Arbitražne komisije Konferencije o Jugoslaviji broj 11 od 4. jula 1992. godine u trenutku otpočinjanja i, kasnije, vođenja rata u Republici Bosni i Hercegovini, ona je bila suverena, nezavisna i međunarodno priznata država. Bosna i Hercegovina je održala referendum o nezavisnosti 29. februara i 1. marta 1992. godine na kojem se većina njenih građana, pripad-

nika različitih etničkih skupina, izjasnila za njenu nezavisnost. Dana 6. marta 1992. godine službeno su objavljeni rezultati referenduma, od kojeg su dana ustavni organi Republike Bosne i Hercegovine djelovali kao organi suverene i nezavisne države u cilju očuvanja njenog suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti i političke nezavisnosti.

U trenutku otpočinjanja rata u Bosni i Hercegovini ona je bila suverena, nezavisna i međunarodno priznata država pa je pitanje karaktera rata vođenog na njenoj teritoriji zavisilo isključivo od karaktera napadača.

Stjecanjem nezavisnosti, međunarodnim priznanjem i prijemom u članstvo Ujedinjenih nacija Bosna i Hercegovina je stekla izvjesna prava zagaran-tirana međunarodnim običajnim pravom kao i Poveljom Ujedinjenih nacija, među kojima su i pravo na suverenost (nezavisnost) kao i pravo na opstanak (samoodržanje) koje uključuje i pravo na samoodbranu.

U trenutku stjecanja nezavisnosti, i kasnije, Bosna i Hercegovina je bila destruirana aktima i radnjama nekih bosanskohercegovačkih političkih strana-ka i to prije svih SDS-a i Radikala sa srpskim i HDZ-a sa hrvatskim naci-onalnim predznakom. Međutim, akti i radnje koje su ove političke stranke preduzimale pravno su nevažeće kako sa aspekta unutrašnjeg pravnog po-retka Republike Bosne i Hercegovine tako i sa aspekta međunarodnog pra-va, tako da paradržavne tvorevine stvorene na teritoriji Bosne i Hercegovine nisu promijenile njen karakter kao suverene, nezavisne i međunarodno pri-znate države.

Suprotstavljena vođstva republika Srbije i Hrvatske nisu se mogla ni u čemu složiti osim u potrebi da između sebe podijele Bosnu i Hercegovinu, što je i dogovoreno između njihovih lidera na seriji sastanaka započetih u martu 1991. godine u Karađorđevu. Kasnija obostrana agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu samo je realizacija dogovorenog scenarija.

b) Agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu počinile su suverene i neza-visne države SR Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) i Republika Hrvatska na način kako Rezolucija Ujedinjenih nacija od 14. decembra 1974. godine opisuje rad-nju agresije.

- *SR Jugoslavija* (Srbija i Crna Gora) započela je agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu početkom aprila 1992. godine u cilju realizacije ideje stvaranja velike Srbije. Stavljena je u opticaj i ideja male Jugo-slavije koja bi pored Srbije i Crne Gore obuhvatala najmanje dijelove Hrvatske sa većinskim srpskim življem kao i cijelu Bosnu i Hercegovinu odnosno najveći njen dio.
- SR Jugoslavija je izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu upotrebom oružane sile JNA odnosno njenog troimenog sukcesora:

Vojske Jugoslavije, Vojske Republike Srpske i Vojske Srpske krajine. Radi se o jedinstvenoj troimenoj vojsci sa jedinstvenim lancem komandovanja. Također, u agresiji su angažirane srbijanske specijalne i redovne policijske jedinice, agenti kao i srpske paravojne formacije.

Na ovaj način je SR Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) planiranjem, pripremanjem, započinjanjem i vođenjem agresivnog rata protiv suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti i političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine počinila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu kao zločin protiv međunarodnog mira. Ona je počinila sljedeće akte agresije na Bosnu i Hercegovinu sistematizirane prema spomenutoj definiciji koju su usvojile Ujedinjene nacije:

- a) Invaziju i napad oružanih snaga SR Jugoslavije na Republiku Bosnu i Hercegovinu u cilju realizacije projekta velike Srbije;
- b) Bombardovanje od strane oružanih snaga SR Jugoslavije stacioniranih u SR Jugoslaviji, artiljerijskom vatrom i avijacijom teritorije Republike Bosne i Hercegovine;
- c) Napad oružanih snaga SR Jugoslavije na kopnene snage Republike Bosne i Hercegovine;
- d) Upotreba oružanih snaga SR Jugoslavije, koje su kao JNA boravile u Bosni i Hercegovini prije i nakon 19. maja 1992. godine, koji je određen kao datum do kojeg je trebalo da se povuku sa teritorije Republike Bosne i Hercegovine, protiv Bosne i Hercegovine;
- e) Upućivanje od strane SR Jugoslavije policijskih snaga i agenata kao i oružanih odreda i skupina dobrovoljaca i plaćenika i raznih drugih neregularnih formacija koje su protiv Bosne i Hercegovine poduzimale oružane akcije i zločine takve ozbiljnosti da se mogu okarakterisati kao akti agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

U ostvarivanju ciljeva agresije SR Jugoslavija se koristila protiv stanovništva Bosne i Hercegovine etničkim čišćenjem, koje je sprovedeno počinjenjem najgnusnijih zločina koji su se desili u Evropi nakon Drugog svjetskog rata.

Agresija SR Jugoslavije na Republiku Bosnu i Hercegovinu okončana je zaključenjem Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini koji je po svojoj pravnoj prirodi mirovni ugovor koji je u suštini potvrdio rezultate agresije.

- I ako je samo nekoliko dana nakon što je SR Jugoslavija izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu, i *Republika Hrvatska* izvršila ilegalnu invaziju dijela teritorije Republike Bosne i Hercegovine, kao početak hrvatske agresije može se označiti hrvatski napad na Prozor u oktobru 1992. godine. Republika Hrvatska je kao ratne ciljeve u Bosni i Hercegovini označila osvajanje i stvaranje pretpostavki za aneksiju

dijelova teritorije Bosne i Hercegovine na kojim su etnički Hrvati predstavljali većinu kao i onih na kojima su bili u manjini a geografski su gravitirali ovim prostorima.

Republika Hrvatska je upotrebom oružane sile protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine počinila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Republika Hrvatska je počinila sljedeće akte agresije:

- a) Invaziju oružanih snaga Republike Hrvatske na teritoriju Republike Bosne i Hercegovine započetu u aprilu 1992. godine i napad oružanih snaga Republike Hrvatske na teritoriju Republike Bosne i Hercegovine započet u oktobru 1992. godine napadom na Prozor, kao i faktičko pripajanje teritorije Republike Bosne i Hercegovine Republici Hrvatskoj učinjeno silom;
- b) Bombardovanje od strane oružanih snaga Republike Hrvatske područja Republike Bosne i Hercegovine i to artiljerijskim oruđima i avijacijom;
- c) Napad oružanih snaga Republike Hrvatske na kopnene oružane snage Republike Bosne i Hercegovine;
- d) Upotreba oružanih snaga Republike Hrvatske prispjelih na teritoriju Bosne i Hercegovine po osnovu različitih sporazuma sa Republikom Bosnom i Hercegovinom, protiv suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti i političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine kao i produženje njihovog prisustva na teritoriji Bosne i Hercegovine po prestanku tih sporazuma.

Agresija Republike Hrvatske na Republiku Bosnu i Hercegovinu okončana je Washingtonskim sporazumom 18. marta 1994. godine, kojim je stvorena bošnjačko-hrvatska federacija na dijelu teritorije Bosne i Hercegovine. Zaključenjem Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini čiji je Republika Hrvatska potpisnik, ostvareni su njeni ratni ciljevi. Hrvatska je na ovaj način teritorijalizirala svoje interese u Bosni i Hercegovini. Istovremeno je Republika Hrvatska etnički očistila od Bošnjaka i Srba dijelove Federacije Bosne i Hercegovine koji su strateški značajni za Republiku Hrvatsku.

Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu počinjena od strane SR Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i Republike Hrvatske u svojoj je osnovi iredentistička jer joj je bio cilj stvaranje velikodržavnih tvorevina koje bi obuhvatale sve teritorije na kojima žive Srbi odnosno Hrvati, što je podrazumijevalo nasilnu promjenu granica i priključenje teritorija koje pripadaju drugim državama tj. Republici Bosni i Hercegovini.

Ukoliko bi postojala razlika u počinjenoj agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu, onda je Republika Hrvatska počinila agresiju nižeg intenziteta u od-

nosu na onu koju je počinila SR Jugoslavija i što je agresija na Bosnu i Hercegovinu naišla je na otpor značajnog dijela hrvatske javnosti. Također, Hrvatska se u agresiji na Bosnu i Hercegovinu nije koristila paravojnim formacijama.

2. *“Građanski rat” bio je u funkciji agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu.*

Agresori na Bosnu i Hercegovinu SR Jugoslavija (Srbija i Crne Gora) i Republika Hrvatska instrumentalizirale su pripadnike vlastitih etničkih skupina, državljane Republike Bosne i Hercegovine u agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Istovremeno je naročito srbijanska propaganda nastojala agresiju na Bosnu i Hercegovinu prikazati kao građanski rat koji međusobno vode pripadnici različitih etničkih skupina u Bosni i Hercegovini.

Izazivanje borbi unutar Republike Bosne i Hercegovine između pripadnika različitih etničkih skupina bilo je u funkciji agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Istovremeno, vojne formacije sastavljene pretežno od bosanskih Srba i bosanskih Hrvata kao i njihova politička rukovodstva, nisu imali onaj potrebni nivo samostalnosti da bi mogle biti smatrane posebnim stranama u građanskom ratu. Ove formacije su bile samo jedna komponenta u arsenalu sredstava korištenih u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Stoga se ne može govoriti o građanskom ratu u Bosni i Hercegovini odvojeno od agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

3. *Odgovor UN na agresiju bio je nedovoljan.*

Organizacija Ujedinjenih nacija čiji je primarni zadatak i smisao postojanja očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti a unutar toga suzbijanje agresije, u primjeru Bosne i Hercegovine pokazala je punu nedjelotvornost.

Savjet sigurnosti kao organ Ujedinjenih nacija primarno odgovoran za preduzimanje mjera neophodnih za suzbijanje agresije i ponovnu uspostavu međunarodnog mira i sigurnosti, u slučaju agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu stao je na pola puta i nije preduzeo adekvatne mjere za suzbijanje agresije.

Rezolucijom 752 od 15. maja 1992. godine zahtijevano je da svi oblici miješanja izvan Bosne i Hercegovine uključujući jedinice Jugoslovenske narodne armije kao i elemente Hrvatske vojske, odmah prestanu, i da bosanskohercegovački susjedi poduzmu hitnu akciju da okončaju takvo miješanje i poštuju teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine.

Pored toga se zahtijevalo da one jedinice Jugoslovenske narodne armije i elementi hrvatske vojske sada u Bosni i Hercegovini moraju biti ili povučene, ili biti podvrgnute vlastima Vlade Bosne i Hercegovine, ili biti raspuštene ili razo-

ružane i sa njihovim oružjem stavljene pod efektivan međunarodni monitoring i traži od Generalnog sekretara da bez odlaganja razmotri kakva međunarodna pomoć može biti osigurana u vezi s ovim.

Također se tražilo da sve neregularne snage u Bosni i Hercegovini budu raspuštene i razoružane.

Ova rezolucija donesena je na temelju Izvještaja Generalnog sekretara UN od 12. maja 1992. godine u kome se govori o bombardovanju Sarajeva sa okolnih brda i zajedničkom nastojanju bosanskih Srba i Jugoslavenske narodne armije da stvore etnički čisto područje u kontekstu pregovora o “kantonizaciji” Republike.

Rezolucija 757 od 30. maja 1992. godine, uslijedila je nakon što agresori nisu udovoljili postavljenim zahtjevima. Ovom rezolucijom su prema agresoru SR Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora) nametnute ekonomske i diplomatske sankcije, dok je drugi agresor Republika Hrvatska pozvana da se povinuje zahtjevima iz prethodne rezolucije.

Ekonomske i diplomatske sankcije iz člana 41. Povelje UN-a, Savjet sigurnosti nameće kada postupa po glavi VII Povelje, preduzimajući mjere radi ponovne uspostave ugroženog ili narušenog međunarodnog mira odnosno radi suzbijanja agresije. Njihovo nametanje potvrđuje postojanje agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Ove mjere su se pokazale nedovoljnim da agresiju suzbiju. Umjesto da pribjegne oružanim mjerama iz člana 42. Povelje UN-a, Savjet sigurnosti je u potpunosti prepustio rješavanje ovog pitanja Evropskoj zajednici kao regionalnoj ekonomskoj organizaciji koja sama ne raspolaže instrumentima oružane prisile. Na ovaj način Savjet sigurnosti je odustao od izvršenja svojih obaveza na suzbijanju agresije koje proizlaze iz Povelje UN-a i koje predstavljaju smisao njegovog postojanja.

Kada je, ipak, međunarodna zajednica upotrijebila silu u Bosni i Hercegovini, ona nije bila upotrijebljena protiv agresora, nego protiv dijela Bosne i Hercegovine koji je označen kao agresorski.

Pravni osnov za upotrebu oružane sile sadržan je u Rezoluciji 836 Savjeta sigurnosti, a stvarni cilj upotrebe sile bio je nametanje rješenja teritorijalne podjele Republike potvrđenog Rezolucijom Savjeta sigurnosti 942 kome su se bosanski Srbi usprotivili.

Na trećem samitu KESS-a (CSCE) 9. i 10. jula 1992. godine u Helsinkiju usvojena je i posebna Deklaracija o Jugoslaviji u kojoj je navedeno da uprkos naporima Ujedinjenih nacija, Evropske zajednice i drugih organizacija, i dalje traju nasilje i agresija u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj i da glavnu odgovornost snose vlasti u Beogradu

Generalna skupština UN-a je u pogledu agresije na Bosnu i Hercegovinu imala jasne statove. Ona je u svojim rezolucijama osudila Srbiju i Crnu Goru kao i srpske snage u Bosni i Hercegovini zbog kršenja suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti i političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine, podržavajući stavove Savjeta sigurnosti u pogledu poziva JNA i elementima hrvatske vojske da se povuku, prepotčine nadležnosti bosanske vlade ili razoružaju i raspuste. Međutim, rezolucije Generalne skupštine i ako najvećeg moralnog autoriteta, imaju ograničen domašaj pošto nemaju jaču pravnu snagu od preporuka.

4. *Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju utvrdio je da je rat u Bosni i Hercegovini po svome karakteru agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu te djelimična okupacija Bosne i Hercegovine.*

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju prvo u predmetu Tužilac protiv Duška Tadića, a kasnije i u drugim relevantnim presudama je utvrdio za čitav period trajanja rata postojanje međunarodnog oružanog sukoba i djelimične okupacije teritorije Bosne i Hercegovine od strane SR Jugoslavije.

Također je u predmetu Tužilac protiv Tihomira Blaškića i drugim relevantnim presudama utvrdio postojanje međunarodnog oružanog sukoba i djelimične okupacije teritorije Republike Bosne i Hercegovine od strane Republike Hrvatske.

5. *Međunarodni sud pravde u Hagu potvrdio je postojanje agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocida nad Bošnjacima.*

Međunarodni sud pravde u Hagu u presudi od 26. februara 2007. godine potvrdio je postojanje činjenica koje dokazuju agresiju SR Jugoslavije protiv Republike Bosne i Hercegovine. Sud zaključuje da postoji mnoštvo dokaza o direktnom ili indirektnom učešću zvanične vojske SRJ, zajedno s vojnim snagama bosanskih Srba, u vojnim operacijama u Bosni i Hercegovini u godinama prije događaja u Srebrenici i da su ovo učešće stalno osuđivali politički organi Ujedinjenih nacija, što je zahtijevalo da SR Jugoslavija to zaustavi.

Međunarodni sud je u svojoj presudi zaključio da su radnje počinjene u i oko Srebrenice, počinjene sa specifičnom namjerom da se djelimično uništi grupa Bošnjaka (Muslimana) Bosne i Hercegovine kao takva i da te radnje predstavljaju radnje genocida koje su počinili pripadnici vojske i policije Republike Srpske u i oko Srebrenice negdje od 13. jula 1995. godine.

Po pitanju zločina u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine Sud zaključuje da su se masovna ubistva zaštićene grupe desila i da je stoga materijalni

element, kako je to definisano u članu II (a) Konvencije, ispunjen. Sud, međutim, nije ubijeđen, na temelju iznesenih dokaza, da je nesumnjivo dokazano kako su masovna ubistva pripadnika zaštićene grupe izvršena sa specifičnom namjerom (*dolus specialis*) izvršioca da se grupa kao takva uništi, u cjelini ili djelimično.

Kao što vidimo Sud je u ovoj presudi potvrdio da je SR Jugoslavija počinila agresiju ali ne i genocid u Bosni i Hercegovini mada je odgovorna za njegovo nesprječavanje.

6. Republika Bosna i Hercegovina je opstruirana u vršenju prava na samoodbranu.

Bosna i Hercegovina je bila opstruirana u ostvarivanju prava na samoodbranu od istih onih faktora u međunarodnoj zajednici koji su bili najpozvaniji da preduzmu mjere u cilju suzbijanja agresije na Bosnu i Hercegovinu. Protezanjem važenja Rezolucije 713 od 25. septembra 1991. godine, kojom je uveden embargo na oružje i vojnu opremu SFRJ, i na Bosnu i Hercegovinu, ona je lišena mogućnosti da preduzme kvalitetne mjere samoodbrane. Načinom na koji je ova Rezolucija efektivno primjenjivana oduzeto je također pravo bilo kojoj članici međunarodne zajednice da pritekne u pomoć Bosni i Hercegovini u preduzimanju legitimne samoodbrane.

7. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini poznat kao Dejtonski mirovni sporazum potvrdio je da je rat u Bosni i Hercegovini po svojoj prirodi agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Agresija je okončana zaključenjem *Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini* koji je kako po nazivu tako i po suštini mirovni sporazum. Sporazum je zaključen između strana u ratu Republike Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske i SR Jugoslavije. Pored država učesnica u oružanom sukobu sporazum su posvjedočili predstavnici Evropske unije, francuske, SR Njemačke, Ruske Federacije, Velike Britanije i SAD.

U uvodnom dijelu sporazuma potpisnice su potvrdile svoju opredijeljenost za poštivanje sporazuma o prekidu vatre od 14. septembra i 5. oktobra 1995. godine, što ih definiše kao strane u oružanom sukobu.

Postojanje ovog sporazuma, način njegovog zaključenja i njegov sadržaj dokaz su agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu koju su počinile SR Jugoslavija i Republika Hrvatska.



8. Nepriznavanje rezultata teritorijalnog osvajanja ili koristi stvorenih uporabom sile pravilo je međunarodnog prava čije je kršenje međunarodni zločin i predstavlja suučesništvo u agresiji

Nepriznavanje rezultata teritorijalnih osvajanja kao ni prednosti stvorenih uporabom sile pravilo je međunarodnog prava, čije kršenje predstavlja delikt međunarodnog prava i daje mu karakter suučesništva u agresiji.

9. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini legalizirao je rezultate teritorijalnih osvajanja i etničkog čišćenja.

10. Srbi su realizirali ciljeve agresije u kvalitativnom smislu.

Ako uporedimo ciljeve i rezultate agresije utvrdit ćemo da su ciljevi agresije u kvalitativnom smislu realizirani. Bosansko Podrinje je "očišćeno" od većinskih Bošnjaka a bosanska Posavina od većinskih Hrvata i Bošnjaka. Stvoren je etnički čist srpski entitet zapadno od Drine pod nazivom Republika Srpska koji je sinonim za teritorijalna osvajanja i genocid.





Izvori:

I Knjige i članci

1. Akvinski, T. : Država, Zagreb, 1990.
2. Andrassy, J: Međunarodno pravo, Zagreb, 1984.
3. Andrassy, J. , Bakotić, B. , Seršić, M. , Vukas, B. (2006). *Međunarodno pravo* 3. Zagreb: Školska knjiga;
4. Avramov, S- Kreća, M: Međunarodno javno pravo, Beograd, 1989.
5. Almond, M: Europe's Backyard War, Mandarin Paperbacks, 1993.
6. Brierly, J. L: The Law of Nations, Oxford, 1995.
7. Brownlie, J: Principles of Public International Law, 4th ed. , 1991.
8. Brownlie, J: International Law and the use Force by States, Oxford University Press, 1963.
9. Brownlie, I. (2003). *Principles of Public International Law*. (6th ed.), Oxford: University Press.
10. Bisić, M: Ratni zličin i genocid, Zbirka pravnih dokumenata sa
11. sudskom praksom, Sarajevo 1997.
12. Begić, K: Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma, Sarajevo 1997.
13. Bartoš, M: Savremeni međunarodni problemi, Sarajevo 1955.
14. Bowett, D. W. : Self - Defence in International Law, Manchester
15. University Press, 1958.
16. Best, G. : War and Law since 1945. , Clarendon Press, 1994.
17. Crnobrnja, M. : The Yugoslav Drama, I. B. Tauris dm co, Ltd, 1994.
18. Cohen, J. L. : Broken bonds-the disintegration of Yugoslavia, 2nd ed. ,Westview, 1995.
19. Cohen, B. : Stanokovski, G. United Nations Peacekeeping and the War in the former Yugoslavia, Grainpress Ltd. , 1995.

20. Carter, B. E. , Trimble, P. R. , Bradley, C. A. (2003). *International Law*. (4th ed.). New York: Aspen Publisher
21. Čaušević, A. : Pravni osnovi nestanka Jugoslavije, Sarajevo, 1995.
22. Čekić, S. : Agresija na Bosnu i genocid nad Bošnjacima, 1991-1993, Sarajevo, 1994.
23. Čekić, S. : Uzroci, ciljevi i razmjere agresije na Bosnu i Hercegovinu, 1991-1995, Sarajevo, 1995.
24. Čekić, S. : Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2004.
25. Dinstein, Y. : War, Aggression and Self -Defence, Cambridge University Press, 1994. Dinstein, Y. (2004). *War Aggression and Self-Defence*, (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press;
26. Dautbašić, I. : Agresorsko formiranje kolaborističkih tvorevina i djelovanje Ustavnog suda Bosne i Hercegovine na njegovom ukidanju, Agresija na Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak 1992-1995, Sarajevo, 1996.
27. Dimitrijević, V. , Stojanović, R. Osnovi teorije međunarodnih odnosa, Beograd, 1977.
28. Đapo, F. : Bosna i Hercegovina i Bošnjaci u politici i praksi dr. Franje Tuđmana, Sarajevo, 1998.
29. Đukić, S. : On, ona i mi, Beograd, 1997.
30. Đorđević, S - Kreća, M. - Atinski, R. , Čukalović, I- Ristić, M. : Građa Međunarodnog javnog prava, III knjiga, Novi Sad, 1989.
31. Franck, M. T. : Fairness in International Law and Institutions, Oxford, 1995.
32. Falk, A. R. : Legal Order in a Violent World, Princeton University Press, New Jersey, 1968.
33. Festić, I. : Bosna i Ustav, Agresija na Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak 1992-1995, Sarajevo, 1997.
34. Garde, P. : Život i smrt Jugoslavije, Zagreb, 1996.
35. Gutman, R. : Svjedok genocida, Sarajevo, 1995.
36. Green, L. C. : The Contemporary Law of Armed Conflict, Manchester University Press, 1993. Leslie C. Green, The contemporary law of armed conflict, 2d. ed. , Manchester University Press, 2000.
37. Gray, C. *The use of force and the International Legal Order*. U: Evans, D. M. (ed.). (2003). International Law. Oxford: University Press;
38. Glenny, M. The fall of Yugoslavia, 3d. rev'd. ed. , Penguin Books, 1996.
39. Honig, J. W. Srebrenica, Hronika ratnog zločina, Sarajevo, 1997.
40. Huntington, Samuel P. "The Clash of Civilizations," Foreign Affairs, 1993.
41. Harris, D. J. (2004). *Cases and Materials on International Law*, (6th ed.). London: Sweet & Mawwell

42. Imamović, M. Agresija na Bosnu i Hercegovinu i njene posljedice, Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak 1992-1995, Sarajevo, 1997.
43. Ibrahimagić, O. Bosna i Bošnjaci između agresije i mira, Sarajevo, 1998.
44. Ibrahimagić, O. Državnost i nezavisnost Bosne i Hercegovine, drugo izdanje, Sarajevo, 1997.
45. Imamović, M. , Purivatra, A. Ekonomski genocid nad Muslimanima, Dokumenti, Sarajevo
46. Ibler, V. Rječnik Međunarodnog javnog prava, Zagreb, 1987.
47. Janis, W. M. , Noyes, E. J. (1997). *International Law, Cases and Commentary*. West Publishing Co. , St. Paul, Minn.
48. Jović, B. ; Poslednji dani SFRJ, drugo izdanje, 1996.
49. Janković, M. B. ; Međunarodno javno pravo, Beograd, 1970.
50. Judah, T. ; The Serbs, the Sweet and Rotten Smell of History,
51. Daedalus, Summer 1997.
52. Kadijević V. ; Moje viđenje raspada, Vojska bez države, Beograd, 1993.
53. Klauzeviz; O ratu, Beograd, 1951.
54. Kočović, B. ; Žrtve II svjetskog rata u Jugoslaviji, Sarajevo, 1990.
55. Kreća, M. ; Ugovorna sposobnos država u međunarodnom pravu, Beograd, 1991.
56. Lukić, D. ; Radovan Karadžić, Moja odbrana, Novi Sad, 1998.
57. Marković M. ; Srpsko pitanje između mita i stvarnosti, Beograd, 1997.
58. Kostić, N. S. ; Međunarodni odnosi i međunarodno pravo, Zagreb, 1966.
59. Murphy, J. F. The United Nations and the control of International Violence, Allaheld, Osmund& Co. , 1982.
60. Milišić, R. Bosna i Herzegovina, Hrvatska prava i interesi, Zagreb.
61. Malkom, N. Bosnia-A short history, 1994.
62. Mercier, M. Crimes whitout punishment, Puto Press, 1995.
63. Openheim's International Law, 9th ed. , Longman, London, New York, Toronto, 1996.
64. Own, D. Balkan odyssey, Victor Gollanz, London, 1995.
65. Perazić, D. G. Međunarodno ratno pravo, Beograd, 1966.
66. Pašić, Dž. Zemlja između istoka i zapada, Tuzla, 1996.
67. Pašalić, E; Genocid našeg doba, Ljubljana, 1995.
68. Power, S. Breakdown in the Balkans-a Cronicle of Events, Carnegie Endowment, 1993.
69. Ramet, S. P. The Bosnian War and Diplomacy of Accommodation, Current History, Nov. 1994.
70. Rieff, D. Bosnia and the Failure of the West
71. Sadiković, Ć. Agresija i genocid, Sarajevo, 1994.
72. Sadiković, Ć. Sumrak Ujedinjenih nacija, Sarajevo, 1995.

73. Sadiković, Ć. Ljudska prava bez zaštite, Sarajevo, 1998.
74. Sadiković, Ć. Iredentistički karakter srbijanske agresije na BiH,
75. Agresija na Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak 1992. -1995, Sarajevo, 1995.
76. Stambolić, I. Put u bespuće, Beograd, 1995.
77. Silber, L. , Litl, A. Smrt Jugoslavije, Beograd, 1996.
78. Slapšek, S. i drugi. Rat je počeo na Maksimiru, Govor mržnje u medijima, Beograd, 1997.
79. Stone, J. Aggression and World Order, London, 1958.
80. Sokol, S. , Smerdel, B. Ustavno pravo, Zagreb, 1995.
81. Shaw, M. N. International Law, Cambridge University Press, 1997, Shaw, N. M. , 2008. *International Law*, 6th ed. , Cambridge: University Press.
82. Sali, S. , Terzić, Z. Međunarodni dokumenti o ljudskim pravima, Instrumenti Ustava Federacije BiH, Sarajevo, 1996.
83. Šušić, B. S. Balkanski geopolitički košmar, Beograd, 1995.
84. Šarčević, E. Ustav i politika, Ljubljana, 1997.
85. Tomson, M. Proizvodnja rata, mediji u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i
86. Hercegovini, Radio B92, 1995.
87. Trnka, K. , Carević, M. Ustavno pravo, Sarajevo, 1989.
88. Turković, B. Bosnia and Herzegovina in the changing world order, Sarajevo, 1996.
89. Trifunovska, S. ed. (1994). Yugoslavia through Documents from its creation to its dissolution. Martinus Nijhoff Publishers
90. Valenta, A. Podjela Bosne i borba za cjelovitost, Vitez, 1991.
91. Woodward, L. S. Balkan tragedy, chaos and dissolution after the cold war, Brookings Institution, 1995.
92. Wohlstetter, A. Creating a greater Serbia, The New Republic, Aug. 1, 1994.
93. Williams, P. , Cigar, N. A prima Facie case for the Indictment of Slobodan Milošević, Public international law and policy group, Boston, Washington, D. C. and London, 1996.
94. Walcer, M. Just and Unjust Wars, Harper Collins, 1997.
95. Zilh, T. ; Etničko čišćenje, genocid za veliku Srbiju, Sarajevo, 1996

II. Drugi izvori

96. Agresija na Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak 1992. -1995. , Sarajevo, 1996.
97. Amnesty International, Yugoslavia: Further reports of Torture and Deliberate and Arbitrary Killings in War Zones, New York, 1992.
98. Arbitražna komisija I. C. F. Y. , Sastav, zadaci i mišljenje 1-15.

99. Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do II svjetskog rata, 5. 5. Betlehem, D. , Weller, M. (ed.) (1997). The Yugoslav Crissis in International Law, General Issues, part I, Cambridge University Press, 1997,
100. Bečka konvencija o pravu ugovora iz 1969.
101. Bečka konvencija o sukcesiji država u odnosu na ugovore iz 1978.
102. Bosnia and Herzegovina, Essential texts, 2nd rev'd. ed. , OHR, Jan. 1998.
103. Croatian Information Center, Greater Serbia From Ideology to Agression, Zagreb, 1993.
104. Dejtonski sporazum, Dnevni avaz (Sarajevo).
105. Etničko čišćenje, Povijesni dokumenti o jednoj srpskoj ideologiji, Priredili M. Grmek, M. Djidara i N. Šimac, Zagreb, Globus, 1993.
106. The Encyclopedia Americana, International Edition.
107. Genocid u Republici Bosni i Hercegovini, Pravna misao, 1992. 5-8.
108. Genocid u Bosni i Hercegovini 1991. -1995. , Sarajevo, 1997. Globus (Zagreb)
109. International Court of Justice, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia (Serbia and Montenegro) March 20, 1993.
110. International Court of Justice, press communiques, 1993-1999.
111. International Court of Justice, Counterclaims Order, Dec. 17,1997.
112. International Court of Justice, Memorandum of the Goverment of the Republic of Bosnia and Herzegovina, April 15, 1994.
113. International Court of Justice, case concerning Application on the Convention on the prevention and punishment of the crime ofgenocide (B-H v. Srbija and Montegro). Judgement. 26. February 2007;
114. International Conference on the Former Yugoslavia, "Serb-Croat Proposals for Bosnia and Herzegovina," Geneva, June 28, 1993.
115. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Indictments, Press and Information Office.
116. International Court of Justice, Statement of the Goverment of the Republic of Bosnia and Herzegovina, Nov. 14, 1995.
117. Izvori velikosrpske agresije, Rasprave / Dokumenti Kartografski prikazi, Priredio B. Čović, Zagreb, 1991.
118. Yearbook of the International Law Commission.
119. Yugoslavia through Documents from its creation to its dissolution. Martinus Nijhoff Publishers. Trifunovska, S. (ed.) (1994).
120. Komentar Krivičnog zakona SFRJ, Savremena administracija, 1978 29. Ljiljan (Sarajevo).
121. Međunarodni sud za ratne zločine na području bivše Jugoslavije, Hel-sinški odbor za ljudska prava, Zagreb, 1995.
122. Međunarodna politika, Beograd, 1990-1992.

123. Međunarodni tribunal za suđenje licima odgovornim za teške povrede Međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine, Dokumenta 1997.
124. Nedovršeni mir, Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan, 1997.
125. Oslobođenje, Sarajevo, 1992-1995.
126. Pravna misao, Sarajevo.
127. Politika, Beograd.
128. Rezolucije Vijeća sigurnosti UN o Bosni i Hercegovini, Press centar AR-BiH, Sarajevo, 1995.
129. Ratni zločini u Bosni i Hercegovini, Izvještaj Amnessty internacionala i Helsinki watcha, Zagreb, 1993.
130. Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 (1998), "Srebrenica Report," Nov. 15, 1999. Srebrenica, 1995, Sarajevo, 2000.
131. Službeni list R BiH 1992-1995.
132. Slobodna Bosna, Sarajevo.
133. Svijet, Sarajevo.
134. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine.
135. Ustav Republike Bosne i Hercegovine.
136. Ustav SFRJ.
137. Ustav Republike Srbije.
138. Vreme, Beograd.
139. Velike obmane, posebno izdanje, Beograd, 1997.
140. Ženevska konvencija o zaštiti civilnih lica u vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine.
141. Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I).
142. Dopunski protokol Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava unutrašnjih oružanih sukoba (Protokol II).
143. Ženevska Konvenciji o zaštiti ranjenika i bolesnika od 12 avgusta 1949.

